

Jan Lyngstad

Økonomisk velferd blant foreldre som lever atskilt

Forskjeller mellom grupper av mødre og fedre i
2004. Endringer 2002-2004

<i>Rapporter</i>	I denne serien publiseres statistiske analyser, metode- og modellbeskrivelser fra de enkelte forsknings- og statistikkområder. Også resultater av ulike enkeltundersøkelser publiseres her, oftest med utfyllende kommentarer og analyser.
<i>Reports</i>	This series contains statistical analyses and method and model descriptions from the different research and statistics areas. Results of various single surveys are also published here, usually with supplementary comments and analyses.

© Statistisk sentralbyrå, september 2008 Ved bruk av materiale fra denne publikasjonen, skal Statistisk sentralbyrå oppgis som kilde. ISBN 978-82-537-7413-8 Trykt versjon ISBN 978-82-537-7414-5 Elektronisk versjon ISSN 0806-2056 Emne 05.01 Trykk: Statistisk sentralbyrå	Standardtegn i tabeller	Symbol
	Tall kan ikke forekomme	.
	Oppgave mangler	..
	Oppgave mangler foreløpig	...
	Tall kan ikke offentliggjøres	:
	Null	-
	Mindre enn 0,5 av den brukte enheten	0
	Mindre enn 0,05 av den brukte enheten	0,0
	Foreløpige tall	*
	Brudd i den loddrette serien	—
	Brudd i den vannrette serien	
	Desimalskilletegn	,

Sammendrag

I denne rapporten diskuteres den økonomiske situasjonen blant grupper av samværs- og omsorgsforeldre. Vi spør hvilke av gruppene som kommer best og dårligst ut, målt ved flere indikatorer på økonomisk velferd. Analysene er basert på Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004, en spørreundersøkelse med tilkoblede registeropplysninger om inntekt og en rekke andre forhold. Vi foretar også enkle sammenligninger med situasjonen to år tidligere, før reglene for beregning av barnebidrag ble endret høsten 2003.

Vi benytter flere indikatorer på inntekt/økonomisk velferd. De fem viktigste er inntekt etter skatt, som måler hvor store ressurser hver samværs- og omsorgsforelder har direkte kontroll over, barnejustert inntekt, som er inntekt etter skatt, men korrigert for de direkte utgiftene hver av foreldrene antas å ha for felles barn, ekvivalentinntekt, som måler den enkeltes økonomiske velferd når vi tar hensyn til både forpliktelser overfor egne barn i den brutte foreldrerelasjonen og eventuelle andre omsorgs- og forsørgelsesforpliktelser samt andre husholdningsmedlemmers inntekter, inntektsfattigdom, der vi måler andelen som bor i en husholdning med ekvivalentinntekt under et visst nivå, og mottak av sosialhjelp, målt ved andel sosialhjelpsmottakere. Vi legger først og fremst vekt på å beskrive situasjonen for omsorgsmødre og samværsfedre.

Det bildet vi får av hvilke grupper som kommer best ut økonomisk, varierer med hvilket inntektsbegrep vi bruker. I 2004 hadde samværsfedrene høyere gjennomsnittlig inntekt etter skatt enn omsorgsmødrene, mye fordi et lite mindretall av fedrene hadde svært høye kapitalinntekter. Likevel var det noe flere omsorgsmødre enn samværsfedre med høy inntekt etter skatt (over 290 000 kroner), 29 mot 25 prosent. 19 prosent av samværsfedrene hadde lav inntekt etter skatt (under 160 000 kroner), mot 9 prosent av omsorgsmødrene. Når vi tar hensyn til kostnadene ved barn og går fra inntekt etter skatt til barnejustert inntekt, finner vi at omsorgsmødrene kommer klart dårligere ut enn samværsfedrene. Én av tre omsorgsmødre (31 prosent) hadde i 2004 lav barnejustert inntekt, noe færre samværsfedre (27 prosent). Bare 3 prosent av omsorgsmødrene hadde høy barnejustert inntekt, mot 15 prosent av samværsfedrene. Dersom vi i tillegg tar hensyn til husholdningens samlede inntekt og forsørgelsesbyrde, kommer samværsfedre og omsorgsmødre nesten likt ut. Det var flere samværsfedre enn omsorgsmødre som hadde høy ekvivalentinntekt i 2004, 17 mot 10 prosent, men det var også flere samværsfedre enn omsorgsmødre med lav ekvivalentinntekt, 24 mot 18 prosent. Noe flere samværsfedre enn omsorgsmødre hadde så lav inntekt at vi karakteriserer dem som "inntektsfattige". Derimot var det omtrent like mange som mottok sosialhjelp i de to gruppene. Høyest var andelen sosialhjelpsmottakere blant samværsfedrene. Samværsfedrene hadde som gruppe lavere inntekt enn omsorgsfedrene etter alle tre inntektsbegrep.

Både samværsfedrene og omsorgsmødrene fikk økt inntekt etter skatt og økt barnejustert inntekt fra 2002 til 2004 i den forstand at gjennomsnittsinntekten og andelen med høy inntekt økte, mens andelen med lav inntekt etter skatt lå nokså fast for begge gruppene. Gjennomsnittsinntekten økte mest for samværsfedrene, andelen med høy inntekt økte omtrent like mye i de to gruppene. Ser vi bort fra den sterkere økningen i gjennomsnittsinntekten for samværsfedrene, en økning som i stor grad skyldes økte kapitalinntekter hos et lite mindretall, var forskjellene i inntekt etter skatt og barnejustert inntekt mellom de to gruppene derfor nokså uendret fra 2002 til 2004. Den viktigste endringen i fordelingen av ekvivalentinntekten fra 2002 til 2004 var at det ble færre omsorgsforeldre, både mødre og fedre, med lav ekvivalentinntekt. Ellers var fordelingen av ekvivalentinntekt mellom samværsfedre og omsorgsmødre i 2004 nokså lik fordelingen i 2002. Det samme gjelder fordelingen av inntektsfattige og av sosialhjelpsmottakere.

Barnebidraget bidrar til en vesentlig forbedring av omsorgsforeldrenes økonomiske situasjon relativt til samværsforeldrene, men dette gjelder først og fremst for samværsfedre og omsorgsmødre. Eksempelvis hadde 28 prosent av omsorgsmødrene lav ekvivalentinntekt før mottatt/betalt bidrag, mot 18 prosent etter betalt/mottatt bidrag. Det er lite som tyder på at bidragsreformen i 2003 har fått vesentlige konsekvenser for fordelingen av økonomisk velferd mellom de fire foreldregruppene, det vil si mellom samværsfedre og omsorgsmødre og mellom samværs mødre og omsorgsfedre. Eventuelle endringer i fordelingen av økonomisk velferd mellom foreldregruppene skyldes nok heller fedrenes økte yrkesinntekter og kapitalinntekter.

Prosjektstøtte: Barne- og likestillingsdepartementet

Innhold

Sammendrag.....	3
Forord.....	7
1. Innledning	8
1.1. Formål med rapporten	8
1.2. Bidragsreformen	9
1.3. Hva vi vet	10
1.4. Den videre gangen i rapporten	11
2. Om undersøkelsene	12
2.1. Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002	12
2.2. Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004	14
2.3. Nærmere om forskjeller mellom de to undersøkelsene	16
2.4. Opplysninger om betalt og mottatt barnebidrag	20
3. Kjennetegn ved de ulike foreldregruppene	23
3.2. Foreldrenes utdanningsnivå	24
3.3. Landsdel	24
3.4. Yrkesaktivitet og hovedsakelig virksomhet	24
3.5. Antall barn	26
3.6. Yngste barns alder	27
3.7. Tidligere samlivsstatus	27
3.8. 3Tid siden bruddet	27
3.9. Delt bosted	28
3.10. Reisetid mellom barn og samværsforelder	28
3.11. Samvær siste måned	28
3.12. Feriesamvær	29
3.13. Antall bidragsrelasjoner	30
3.14. Nytt samliv og nye barn	30
4. Noen sentrale begreper: Inntekt, barnekostnader og økonomisk velferd	32
4.1. Økonomisk velferd og kontroll over egen økonomi	32
4.2. Inntektsbegrep	33
4.3. Ekvivalensskalaer og ekvivalentinntekt	38
4.4. Kostnader ved barn	39
4.5. Fordelingen av utgiftene mellom foreldrene	40
4.6. Ekstrakostnader ved at barnet "bor" to steder	41
4.7. Lavinntekt og sosialhjelp som indikatorer på "fattigdom"	43
5. Endringer i fordeling av inntekt og økonomisk velferd 2002-2004	45
5.1. Om muligheten for å sammenlikne	45
5.2. Inntekt etter skatt	46
5.3. Barnejustert inntekt	48
5.4. Ekvivalentinntekt	51
5.5. Inntektsfattigdom og sosialhjelp	54
5.6. Barnebidrag og fordeling	55
6. Kapittel 6 Inntekt etter skatt: Direkte kontroll over egne ressurser	61
6.1. Innledning: Gjennomsnitt og prosentandeler	61
6.2. Yrkesaktivitet viktig for samværsfedrenes inntekter	62
6.3. Omsorgsmødre med mange barn har høy inntekt	65
6.4. Foreldre som ikke har bodd sammen, har lav inntekt	68
6.5. Samværsfedre med lite samvær har lav inntekt	68
6.6. Hva betyr flere bidragsrelasjoner og nye samliv?	70
7. Barnejustert inntekt: Barnekostnadenes betydning for fordelingen	73
7.1. Barnekostnadene viktig for fordelingen. Samværsfedrene har høyere barnejustert inntekt enn omsorgsmødrene	73
7.2. Hva betyr utdanning?	75
7.3. Yrkesaktivitet og arbeidstid avgjørende	77
7.4. Omsorgsmødre med flere barn har lav barnejustert inntekt	78
7.5. Tidligere samlivsstatus	81
7.6. Jo lengre tid siden bruddet, desto lavere barnekostnader for samværsfedrene	82
7.7. Delt bosted	83
7.8. Reisetid og reiseutgifter	83
7.9. Barnekostnadene utjevner inntektsforskjellene mellom samværsfedre med høyt og lavt samvær	84
7.10. Nye samliv og omsorgsforpliktelser	86
8. Ekvivalentinntekt: Betydningen av nytt samliv og nye omsorgsforpliktelser	90
8.1. Ny husholdning påvirker inntektsfordelingen	90
8.2. Ekvivalentinntekt etter alder og utdanning	92

8.3.	Samværsfedre som ikke arbeider heltid, kommer dårligst ut.....	94
8.4.	Jo flere bidragsbarn, desto lavere ekvivalentinntekt både blant samværsfedre og omsorgsmødre	96
8.5.	Lav ekvivalentinntekt blant samværsfedre og samværs mødre som ikke har bodd sammen med den andre forelderen og blant dem med kort tid siden bruddet.....	98
8.6.	Færre omsorgsmødre med lang reiseavstand til barnefaren har lav ekvivalentinntekt.....	100
8.7.	Lavest ekvivalentinntekt når samværsfaren ikke har kontakt med barnet	101
8.8.	Omsorgsmødre forbedrer sin økonomiske velferd når de etablerer seg med ny partner	103
8.9.	Fattigdom	106
9.	Oppsummering.....	114
9.1.	Tema og datamateriale.....	114
9.2.	Mål for økonomisk velferd	114
9.3.	Yrkesinntekt, kapitalinntekt og omfordeling	115
9.4.	Hva vi sammenligner.....	115
9.5.	Fordeling av inntekt etter skatt	115
9.6.	Fordeling av barnejustert inntekt	117
9.7.	Fordeling av ekvivalentinntekt	117
9.8.	Inntektsfattigdom og sosialhjelp	118
9.9.	Barnebidragets betydning for foreldrenes økonomiske velferd.....	119
	Litteratur.....	120
	Figur- og tabellregister	124

Forord

Denne rapporten kartlegger inntekt og økonomisk velferd blant foreldre som ikke lever sammen. Vi ser på inntektsforskjeller mellom grupper av foreldre. I en rapport som publiseres parallelt med denne (Kitterød 2008), ser man på inntektsforskjeller mellom partene i ett og samme bidragspar, samt mellom grupper av foreldrepar. Analysene er i begge tilfelle basert på Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004, en spørreundersøkelse som ble gjennomført blant foreldre som lever atskilt, og der par av foreldre til samme barn ble trukket ut til å delta. Rapporten bygger i stor grad på tilsvarende analyser fra noen år tilbake, basert på Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002. I foreliggende rapport beskrives først og fremst situasjonen for 2004, men det gjøres også noen enkle sammenligninger med 2002. I all hovedsak benyttes de samme indikatorene for inntekt og økonomisk velferd i denne rapporten som i Kitterøds rapport. De ulike inntektsmålene som nyttes, er i hovedsak de samme som ble benyttet i analysen av 2002-undersøkelsen (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005).

Det er tidligere publisert flere rapporter og artikler fra Undersøkelsene om samvær og bidrag 2002 og 2004, både om fordeling av omsorg og samvær for felles barn blant foreldre som lever atskilt, om barnebidragets størrelse, og om partenes økonomiske velferd.

1. Innledning

1.1. Formål med rapporten

I oktober 2003 ble det innført nye regler for beregning av barnebidrag for barn som ikke bor fast sammen med begge foreldrene. Mens bidraget tidligere ble beregnet ut fra den bidragspliktiges inntekt, skal man nå også ta hensyn til inntekten til den av foreldrene som barna bor hos. Videre skal man ta hensyn til de utgiftene som den bidragspliktige har når barnet/barna er på besøk. Jo mer samvær man har med barna, desto mindre blir bidraget. Det understrekes sterkere enn før at begge foreldre har et likeverdig ansvar for omsorg for og forsørging av felles barn selv om de ikke bor sammen. De nye bidragsreglene skal derfor oppmuntre til aktiv deltakelse i barnas oppvekst også fra foreldre som ikke bor sammen med barna til daglig. Samtidig skal barnas behov for forsørgelse deles mellom foreldrene etter økonomisk evne og så rett og rimelig som mulig (Barne- og familiedepartementet 2001, Barne- og likestillingsdepartementet 2006).

På oppdrag fra Barne- og familiedepartementet (nå Barne- og likestillingsdepartementet) har Statistisk sentralbyrå gjennomført to utvalgsundersøkelser blant foreldre med barn som ikke bor sammen med begge foreldre, den første høsten 2002 og den andre høsten 2004. Både foreldre som bor sammen med barna, og de som ikke bor sammen med barna, deltok. Den første av disse undersøkelsene, *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002*, gir et bilde av foreldrenes samvær med barn og deres økonomiske situasjon omtrent ett år før de nye reglene trådte i kraft. Den andre, *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004*, gir et bilde av de samme forholdene omtrent ett år etter at disse reglene ble innført. Undersøkelsene belyser de juridiske og praktiske sidene ved omsorgen for barna, foreldrenes økonomiske situasjon, størrelsen på barnebidraget og fordelingen av en del utgifter til barna.

I denne rapporten skal vi med utgangspunkt i 2004-undersøkelsen analysere inntektsnivået og inntektsfordelingen innen og mellom grupper av bidragspliktige foreldre (heretter kalt samværsforeldre) og bidragsberettigede foreldre (heretter kalt omsorgsforeldre) ett år etter innføringen av de nye beregningsreglene. Hvem hadde den høyeste inntekten og den høyeste økonomiske velferden, og hvilken gruppe hadde den høyeste andelen med økonomisk dårlige kår? Vi skal også prøve å finne ut hvilke endringer som har funnet sted i foreldrenes økonomiske situasjon fra 2002 til 2004. I hvilken grad har de to foreldregruppene inntekt og økonomiske velferd blitt endret? Hvis det har skjedd endringer, hvem er vinnerne og hvem er taperne? Hvilke grupper av samværsforeldre fikk økt sin inntekt og økonomiske velferd mest, og hvilke grupper sakket akterut? Var det blitt flere eller færre samværsforeldre med dårlige økonomiske kår i 2004 enn i 2002? Og hva med omsorgsforeldrene? Hvilke grupper av samværsforeldre fikk økte inntekter og bedre økonomiske levekår, og hvilke grupper sakket akterut? Hva har endringene i bidragsreglene betydd for utviklingen i samværsforeldrenes og omsorgsforeldrenes inntekt og økonomiske velferd?

I en annen rapport (Kitterød 2008) som blir publisert omtrent samtidig med denne rapporten, kartlegges forskjeller i inntekt og økonomisk velferd mellom par av foreldre og mellom partene i ett og samme foreldrepar. Der diskuteres også om disse forskjellene er blitt større eller mindre fra 2002 til 2004.

I tillegg til disse to rapportene er det kommet flere publikasjoner med resultater fra undersøkelsene om samvær og bidrag.

Fra *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002* foreligger følgende publikasjoner: Sætre (2004a) beskriver opplegg og gjennomføring av 2002-undersøkelsen og presenterer tabeller for en del sentrale spørsmål. Sætre (2004b) diskuterer endringer i foreldreansvar, daglig omsorg og samvær med barn siden midten av 1990-tallet, Lyngstad (2004) analyserer forholdet mellom avtalt og faktisk samvær mellom barn og foreldre som ikke bor sammen, Kitterød (2004a) diskuterer graden

av samsvar og avvik mellom svar fra omsorgsmødre og samværsfedre på spørsmål om foreldreansvar og samvær med barna, Kitterød (2004b) gir en bred oversikt over ansvar for og samvær med barn blant ulike grupper av foreldre i 2002, mens Kitterød (2006a) drøfter hva avstand, reisetid og reiseutgifter betyr for kontakten mellom samværsfedrene og barna deres, og Kitterød og Lyngstad (2006) undersøker betydningen av inntekt og utdanning for samværsfedres kontakt med barna. Jensen (2005) og Kitterød (2006b) analyserer mengden samvær med mor for barn som er registrert bosatt hos far. Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen (2005) og Lyngstad og Nymoen (2006) analyserer foreldrenes økonomiske situasjon i 2002.

Fra *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004* foreligger følgende analyser: Skaare og Fodnesbergene (2005) beskriver opplegg og gjennomføring av 2004-undersøkelsen. Kitterød (2005) analyserer hvorvidt det har vært endringer i foreldrenes fordeling av omsorg og ansvar for barna fra 2002 til 2004. Kitterød og Lyngstad (2007) og Kitterød (2007) gjentar den tidligere analysen av hva inntekt og utdanning betyr for samværsfedres kontakt med barna, men denne gangen på 2004-data. Lyngstad og Nymoen (2007) diskuterer kvaliteten på opplysningene om barnebidrag i undersøkelsene om samvær og bidrag. Lyngstad (2007a) drøfter på grunnlag av svarene bidragspliktige og bidragsberettigede har gitt, om barnebidragene gikk ned eller økte etter bidragsreformen, og Lyngstad (2007b) diskuterer endringer i barnebidrag 2002-2004 basert hovedsakelig på registeropplysninger.

1.2. Bidragsreformen

Bidragsreglene som ble vedtatt i Stortinget sommeren 2001 og gjort gjeldende fra 1. oktober 2003, erstattet et regelverk fra slutten av 1980-tallet. Ifølge det tidligere regelverket skulle størrelsen på barnebidraget avhenge av følgende faktorer: den bidragspliktiges inntekt, antallet barn man skulle betale bidrag for, samt eventuelle barn som den bidragspliktige fikk med en eventuell ny partner. Hovedregelen var at bidragspliktige skulle betale 11 prosent av bruttoinntekten sin for ett barn, 18 prosent for to barn, 21 prosent for tre barn, og 28 prosent for fire eller flere barn. Prosentandelene gjaldt for alle barn som den bidragspliktige hadde, altså også barn med en ny partner. Hadde man f.eks. to barn som man betalte bidrag for, og ett barn med en ny partner, skulle i prinsippet 21 prosent av bruttoinntekten reserveres for barna, med 14 prosent i bidrag og 7 prosent til det nye barnet.

Dette regelverket møtte kritikk fra flere hold, og særlig fra samværsforeldrene. Man oppfattet det som urimelig at samværsforeldre først og fremst ble betraktet som forsørgere og ikke som likeverdige omsorgspersoner for barna. Mange hadde store utgifter i forbindelse med samvær med barn, men regelverket tok ikke hensyn til dette. Likeledes ble det betraktet som urettferdig at størrelsen på inntekten til den som hadde den daglige omsorgen for barnet, ikke spilte noen rolle. Mange omsorgsforeldre hadde etter hvert ganske høye yrkesinntekter uten at dette fikk konsekvenser for størrelsen på bidraget fra samværsforelderen.

Et nytt regelverk ble utredet og diskutert i en årrekke før det ble vedtatt i Stortinget sommeren 2001. Prinsippene i det nye regelverket skiller seg klart fra prinsippene i det forrige systemet. Det understrekes sterkt at begge foreldre har et likeverdig ansvar for omsorg for, og forsørgelse av, barnet. Blant foreldre som lever i par, er det blitt vanligere at begge parter deltar i forsørgelsen av barna og bidrar aktivt i den daglige omsorgen, og dette bør også gjelde for foreldre som ikke lever sammen. De nye bidragsreglene er derfor ment å oppmuntre til mye omsorg fra begge foreldre, også blant dem som aldri har bodd sammen.

Det pekes ut tre mål for et godt bidragsregelverk som er tilpasset dagens samfunn (Barne- og familiedepartementet (2001) s. 16):

1. Barnets behov for midler til forsørgelse skal deles mellom foreldrene etter økonomisk evne og så rett og rimelig som mulig.
2. Regelverket skal oppmuntre til fortsatt omsorg fra begge foreldre.
3. Det skal legges til rette for private avtaler om bidraget.

Etter de nye reglene skal fastsettelsen av bidraget ta utgangspunkt i hva det faktisk koster å forsørge et barn, en underholdskostnad. Denne er basert på standardbudsjettet som er utarbeidet av Statens Institutt for Forbruksforskning. Kostnadene er beregnet til faste satser per barn (såkalte kostnadssjabloner) og omfatter forbruksutgifter, boutgifter og utgifter til barnetilsyn, men med fratrekk av barne-trygd. Underholdskostnaden varierer med barnets alder og fordeles forholdsmessig etter foreldrenes inntekter. Mens man tidligere bare tok hensyn til den bidragspliktiges inntekt, ser man nå altså også på inntekten til bidragsmottakeren. Som inntekt regnes personinntekt og netto kapitalinntekt på over kr 10 000 per år. Offentlige familiebaserte ytelser som utvidet barnetrygd, ekstra småbarnstillegg, kontantstøtte og fordelene ved skattekasse 2-fradraget legges til bidragsmottakerens inntekt. Videre skal man ta hensyn til hvor mye samvær den bidragspliktige har med barnet. Også dette er nytt i forhold til tidligere. Der den bidragspliktige har samvær, gis det fradrag som er ment å dekke løpende utgifter under samværet. Bidraget skal videre prøves mot den bidragspliktiges betalingsevne for å sikre at han/hun har tilstrekkelig til egne boutgifter og eget livsopphold, samt til underhold av eventuelle egne barn i nåværende husholdning. Ordningen med bidragsforskott (minstebidrag) fra folketrygden opprettholdes, men behovsprøves mot mottakers inntekt.

Samtidig med endringene i reglene for beregning av barnebidrag ble også skatte-reglene og reglene for avkorting av overgangsstonaden endret. Tidligere gav betalt bidrag fradrag i skattbar inntekt, mens det ble beregnet skatt på mottatt bidrag. Etter barnebidragsreformen gis det ikke lenger fradrag for betalt bidrag, og det betales ikke lenger skatt for mottatt bidrag. Før reformen fikk bidragsmottakere med overgangsstonad bare beholde 30 prosent av mottatt barnebidrag ut over minstebidraget (bidragsforskottet). De resterende 70 prosent tok trygdekontoret.¹ Etter reformen falt denne regelen bort.

Med dette håpet man altså å legge til rette for en jevnere fordeling av omsorg og forsorgelse av felles barn også blant foreldre som ikke bor sammen. Selv om foreldreskapet utøves på tvers av husholdninger, er målet aktiv deltakelse i barnas oppvekst fra begge parter.

1.3. Hva vi vet

Hvordan har det så gått? I en tidligere rapport har Kitterød (2005) analysert hvorvidt det har vært endringer i foreldrenes fordeling av omsorg og ansvar for barna i toårsperioden fra 2002 til 2004, samt hvilke endringer som eventuelt har funnet sted. Analysene tyder på at det var en svak økning i det månedlige samværet mellom samværsforeldre og barn i perioden, og at både omsorgsforeldre og samværsforeldre vurderte samværsordningen og forholdet til barnets andre forelder noe mer positivt i 2004 enn i 2002. Bidragsreformen kan ha vært en medvirkende årsak, men økningen i samværet kan også skyldes økt fokus i media på rettigheter og plikter til foreldre som bor atskilt, og økt oppmerksomhet om farsskapets betydning.

Mye tyder også på at det er blitt flere foreldre som avtaler barnebidraget seg imellom uten å involvere trygdekontoret. På grunnlag av statistikk over antall bidragsbarn fra Rikstrygdeverket (nå Arbeids- og velferdsdirektoratet) og statistikk fra Statistisk sentralbyrå over antall barn som ikke bor sammen med begge foreldrene, kan andelen av foreldrene som fikk barnebidraget fastsatt og/eller utbetalt gjennom trygdeetaten, anslås til 80-85 prosent i 2002 og 60-65 prosent i 2004 (Lyngstad og Nymoen 2007).

Hva så med selve barnebidraget og foreldrenes økonomiske situasjon? Det er neppe tvil om at brutto barnebidrag har gått ned som en følge av reformen. De svarene samværsforeldrene og omsorgsforeldrene gav i undersøkelsene om samvær

¹ Folketrygdloven, paragraf 15-10.

og bidrag tyder på det. Tar man hensyn til at skattereglene samtidig ble endret (se avsnitt 1.2), er det like klart at netto barnebidrag ikke er redusert. Nivået på netto barnebidrag økte trolig svakt fra 2002 til 2004. Svarene fra samværsforeldrene og omsorgs i undersøkelsene om samvær og bidrag tyder riktignok på at gjennomsnittlig netto bidrag justert for skatt var omtrent det samme i 2004 som i 2002 (Lyngstad 2007a). I undersøkelsene har man imidlertid også koblet til registeropplysninger om betalt og mottatt bidrag (se kapittel 2). Disse registeropplysningene tyder på at netto barnebidrag i perioden 2002 til 2004 økte noe mer enn prisene steg (Lyngstad 2007b).

Analysene av registeropplysningene tyder videre på at fedre uten samvær i gjennomsnitt betalte noe høyere barnebidrag i 2004 enn i 2002. I 2002 mottok mødre med lav inntekt noe lavere bidrag enn dem med høy inntekt når vi tar hensyn til andre forskjeller mellom de to gruppene. I 2004 var det omvendt. Da mottok mødre med lav inntekt mer i bidrag enn dem med høy inntekt. Fedre med høy inntekt betalte i gjennomsnitt omtrent like høyt bidrag i 2002 og i 2004, men ikke i de tilfellene hvor mor samtidig hadde lav inntekt. Da betalte fedrene i gjennomsnitt høyere bidrag i 2004 enn i 2002.

Disse endringene i fordelingen av betalt og mottatt barnebidrag etter foreldrenes inntekt, og omfanget av samværsforelderens kontakt med barnet/barna, stemmer nokså bra overens med hva vi ventet å finne etter innføringen av de nye beregningsreglene for barnebidrag.

Det kan se ut til at en del av foreldrene har foregrepet reformen og tatt den på forskudd. I de tilfellene hvor barna bodde omtrent like mye hos hver av foreldrene, tok foreldrene allerede før bidragsreformen hensyn til kostnadene ved samvær når bidraget ble fastsatt, mens andre grupper der barnet bodde fast hos den ene, men hadde mye samvær med den andre, forelderen, først begynte å ta hensyn til samværet i bidragsfastsettelsen etter at de nye reglene for beregning av barnebidrag var trådt i kraft.

1.4. Den videre gangen i rapporten

I denne rapporten skal vi analysere fordelingen av inntekt og økonomisk velferd innen og mellom grupper av samværsforeldre og omsorgsforeldre ett år etter innføringen av de nye beregningsreglene. Videre skal vi prøve å finne ut hvilke endringer som har funnet sted i foreldrenes inntekt og økonomiske situasjon fra 2002 til 2004. Vi begrenser oss til å presentere og analysere tabeller.

Rapporten er lagt opp som følger: Kapittel 2 forteller hvordan *Undersøkelsen om Samvær og bidrag 2002* og *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004* ble gjennomført. I kapittel 3 ser vi på sammensetningen av nettoutvalgene i 2002 og 2004, mens vi i kapittel 4 redegjør for en del sentrale begreper som blir nyttet i analysene. I kapittel 5 beskriver vi i grove trekk endringene i inntekt og økonomisk velferd fra 2002 til 2004, så langt våre data rekker, og i kapittel 6, 7 og 8 ser vi nærmere på inntektsnivået og forskjeller i inntekt og økonomisk velferd mellom samværsforeldre og omsorgsforeldre i 2004. Kapittel 9 oppsummerer noen hovedfunn i rapporten og diskuterer hvilken betydning bidragsreformen kan ha hatt for de endringene som har funnet sted.

I analysene i denne rapporten er individet analyseenhet, og vi sammenlikner grupper av foreldre. I en rapport som publiseres parallelt med denne (Kitterød 2008), kartlegges og analyseres inntektsnivået og inntektsforskjellene mellom par av foreldre og mellom partene i ett og samme foreldrepar. Enheten i analysene i den andre rapporten er altså par og ikke individer som i denne rapporten.

2. Om undersøkelsene

2.1. Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002

2.1.1. Utvalg

Bruttoutvalget til undersøkelsen var på 4000 personer. Trekkgrunnlaget var alle barn under 18 år per 31.12.2002 som var bosatt i Norge, som bodde sammen med bare én av sine foreldre, og der begge foreldre var bosatt i Norge. Det ble trukket ut 2000 barn fra 2000 bidragsrelasjoner. På grunnlag av dette ble det laget to delutvalg som bestod av foreldrene til disse barna. Det ene bestod av 2000 foreldre som til daglig bodde sammen med egne barn under 18 år, men ikke sammen med barnets andre forelder. Det andre bestod av foreldre med barn under 18, men som verken bodde fast sammen med barnet/barna eller den andre forelder. Hver person i det første utvalget hadde barn sammen med en person i det andre utvalget. Dermed hadde man altså et bruttoutvalg på 2000 par av bidragsberettigede (omsorgsforeldre) og bidragspliktige (samværsforeldre).

En del bidragspar har flere barn sammen. Det er større sjanse for at det skal bli trukket ut et barn fra en bidragsrelasjon med mange barn enn fra én med bare ett barn. Dermed får bidragsrelasjonene med vår utvalgsmetode ulik trekk sannsynlighet. Dette har vi korrigert for gjennom frafallsvekter (se avsnitt 2.1.4). En del foreldre inngår dessuten i flere bidragsrelasjoner, dvs. at de betaler bidrag til mer enn én tidligere partner, eller mottar bidrag fra flere tidligere partnere. I slike tilfelle ble deltakerne bedt om å kontakte Statistisk sentralbyrå for å få vite hvilken bidragsrelasjon de skulle svare for i undersøkelsen.

En del barn har delt bosted. De bor like mye hos far som hos mor, og foreldrene deler den daglige omsorgen for barnet. I slike tilfelle ble registrert adresse lagt til grunn.² Dersom barnet var registrert bosatt hos far, ble far betraktet som omsorgsforelder og mor som samværsforelder. Dersom barnet var registrert bosatt hos mor, ble far samværsforelder og mor omsorgsforelder. I noen ganske få tilfelle var barnet registrert bosatt hos den ene forelder, mens det i realiteten bodde hos den andre. Slike tilfelle gikk til avgang.

2.1.2. Datainnsamling

Data ble samlet inn gjennom postale spørreskjema og telefonintervjuer. Alle de uttrukne personene fikk først tilsendt et spørreskjema i posten. De som ikke besvarte dette, samt de som fylte det ut svært ufullstendig, ble senere kontaktet per telefon. Det postale spørreskjemaet bestod av 64 spørsmål for omsorgsforeldre og 65 spørsmål for samværsforeldre. Spørsmålene var i all hovedsak de samme for begge parter. Samværsforeldrene besvarte spørsmål om sin egen kontakt med barn de ikke bodde fast sammen med, mens omsorgsforeldrene gav opplysninger om samværsforelderens kontakt med barnet/barna. Datainnsamlingen foregikk hovedsakelig i november og desember 2002, og med en del oppfølging i begynnelsen av 2003. Under telefonoppfølgingen la man vekt på å få intervjuer med personer i par der den andre parten allerede hadde svart. Ønsket var å få flest mulig hele bidragspar i nettoutvalget.

I spørreskjemaet/intervjuet ble deltakerne blant annet spurt om samværsforelderens kontakt med barnet/barna i løpet av de siste 30 dager. For foreldre som besvarte skjemaet tidlig i innsamlingsperioden, var referansemåneden altså oktober. De som svarte senere, hadde en senere referanseperiode. De som ble intervjuet på telefon etter årsskiftet, ble bedt om å svare for november måned slik at det ikke skulle bli for langt tilbake i tid å huske. For enkelte bidragspar kan det altså være slik at samværsforelder og omsorgsforelder har ulike referanseperioder når de gir

² I Folkeregisteret som utvalget ble trukket fra, kan en person bare være registrert bosatt på én adresse.

opplysninger om mengden samvær mellom barn og samværsforelder siste 30 dager.

2.1.3. Svarprosent

94 av de uttrukne personene viste seg å være utenfor målgruppen, døde eller flyttet til utlandet. Disse ble fjernet som avganger. Det relativt høye antallet avganger har sammenheng med at utvalget bestod av bidragspar. Dersom den ene forelderen i et bidragspar falt utenfor målgruppen, gjaldt dette automatisk også den andre. I det første spørsmålet i skjemaet skulle deltakerne krysse av hvis de ikke hadde barn som ikke bodde sammen med begge foreldrene, dvs. at de mente seg å falle utenfor målgruppen for undersøkelsen. Vi vet ikke om de som krysset av her var reelle avganger eller personer som ikke ønsket å delta. De ble uansett definert som avgang. Etter at avgangene var fjernet, bestod bruttoutvalget av 3906 personer. I alt fikk man svar fra 2306 personer, eller 59 prosent av bruttoutvalget.³ 747 av disse var hele bidragspar, dvs. par der både omsorgsforelder og samværsforelder besvarte spørreskjemaet/intervjuet. Svarprosenten var høyere blant omsorgsforeldrene enn blant samværsforeldrene, noe som er vanlig i denne type undersøkelser (Jensen og Clausen 1997). De enslige foreldrene hadde en svarandel på 65 prosent, mens svarandelen blant samværsforeldrene var 54 prosent.

Nettoutvalget til undersøkelsen består av 1260 omsorgsforeldre (1121 mødre og 139 fedre) og 1046 samværsforeldre (941 fedre og 105 mødre).

På enkelte områder var det også et forholdsvis høyt partielt frafall i undersøkelsen, dvs. at deltakerne unnlot å svare på enkelte av spørsmålene. Det partielle frafallet var klart høyere i de postale skjemaene enn i telefonintervjuene. Trolig bunner dette dels i at noen syntes skjemaet var for komplisert enkelte steder, dels i at det var visse spørsmål man ikke ønsket å svare på, og dels i at noen spørsmål var litt vanskelige å besvare nøyaktig, f.eks. spørsmål om antall dager og netter man var sammen med barn i ferieperioder som lå langt tilbake i tid.

2.1.4. Vekter

Det er utarbeidet vekter for å justere for ulik trekksannsynlighet blant foreldrene og for skjevheter ved frafallet. Ettersom utvalget av foreldre ble trukket via et utvalg av barn, hadde foreldre med flere barn større sannsynlighet for å bli trukket ut til undersøkelsen enn foreldre med bare ett barn. Utvalgsvekten justerer for dette ved at foreldre med flere barn vektes ned og foreldre med ett barn vektes opp. Det viste seg også at nettoutvalget var skjevt med hensyn til noen sentrale kjennemerker. Som nevnt, var det betydelig høyere svarandel blant omsorgsforeldre enn blant samværsforeldre. Svarprosenten varierte også med hensyn til utdanningsnivå, kjønn, alder og enkelte andre kjennemerker. Etter en del testing valgte man å lage en frafallsvekt som korrigerer for ulike grupper av foreldre (omsorgsforeldre/samværsforeldre) og grupper med ulikt utdanningsnivå. Skjevhetene med hensyn til kjønn ble langt på vei rettet opp ved at det ble vektet for foreldretipe. På grunnlag av utvalgs- og frafallsvektene ble det konstruert to personvekter og en parvekt. Beregningen av vektene til undersøkelsen er nærmere beskrevet i Vedø (2004) og i Sætre (2004a).

Analysene i denne rapporten er basert på det vektete materialet. I fordelinger som gjelder for alle foreldre under ett, er det benyttet en personvekt, mens en annen personvekt er benyttet i fordelinger som viser svarmønstre for bare omsorgsforeldre eller for bare samværsforeldre. Antall observasjoner er gitt ut fra det uvektede materialet.

³ Dette er tre personer mindre enn det som er angitt i dokumentasjons- og tabellrapporten fra undersøkelsen (se Sætre 2004a). Under analysene viste det seg at tre personer feilaktig var blitt inkludert i nettoutvalget til undersøkelsen. Disse hadde imidlertid ikke besvart noen av spørsmålene i skjemaet og hadde dermed verdien "missing" på samtlige variabler på analysefila. Disse tre er nå fjernet fra analysefila og inngår ikke i analysene av situasjonen i 2002 verken i denne rapporten eller i den forrige rapporten (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005).

2.1.5. Innhold

Spørreskjemaet ble designet ut fra målsettingen om at det skal danne grunnlag for en evaluering av de nye bidragsreglene som ble innført 1. oktober 2003. Formålet er altså ikke å gi en generell beskrivelse av levekår og livssituasjon blant enslige foreldre og samværsforeldre, men å få kunnskap om forhold som kan tenkes å bli påvirket av de nye bidragsreglene. Dette gjelder i første rekke samvær og kontakt mellom foreldre og barn som ikke bor sammen, barnebidraget og foreldrenes økonomiske situasjon generelt.

Mer konkret dekker spørreskjemaet følgende områder:

- Foreldrenes samlivsstatus ved eldste barns fødsel, samlivsstatus ved brudd og samlivsstatus nå.
- Fordeling av foreldreansvaret.
- Fordeling av den daglige omsorgen.
- Avtaler om samværsordning.
- Mengden kontakt mellom samværsforeldre og barn.
- Vurdering av hvordan samværsordningen fungerer.
- Hvorvidt forholdet mellom foreldrene er konfliktfylt.
- Reiseavstand mellom foreldrene.
- Barnas reisemåte ved besøk, fordeling av reiseutgifter.
- Tilsynsordninger for barn og fordeling av utgifter til barnetilsyn.
- Størrelsen på barnebidraget og foreldrenes vurdering av dette.
- Foreldrenes yrkesaktivitet, ev. annen hovedsakelig virksomhet.
- Nåværende husholdning (størrelse og sammensetning).
- Boligstørrelse.

I tillegg ble opplysninger om utdanningsnivå, eventuell innvandringsbakgrunn, antall bidragsrelasjoner og deltakernes individuelle inntekt og husholdningsinntekt koblet til fra Statistisk sentralbyrås registre. Nærmere omtale av opplegg og gjennomføring av undersøkelsen finnes i Sætre (2004a).

2.2. Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004

2.2.1. Utvalg

Bruttoutvalget til undersøkelsen var på 3800 personer. Trekkgrunnlaget var alle barn under 18 år per 31.12.2004 som var bosatt i Norge, som bodde sammen med bare én av foreldrene sine, og der begge foreldre var bosatt i Norge. Det ble trukket ut 1900 barn fra 1900 bidragsrelasjoner, og ut fra dette ble det laget to delutvalg. Det ene bestod av 1900 foreldre som til daglig bor sammen med barn under 18 år, men ikke sammen med barnets andre forelder. Det andre bestod av 1900 personer med barn under 18 år, men som verken bodde fast sammen med barnet eller den andre forelder. Hver person i det første utvalget hadde barn sammen med en person i det andre utvalget. Dermed hadde man et bruttoutvalg av 1900 par av bidragsberettigede (omsorgsforeldre) og bidragspliktige (samværsforeldre).

En del bidragspar har flere barn sammen, men i denne undersøkelsen stilte man spørsmål om fordelingen av ansvar og omsorg for det yngste av disse barna. Det er større sjanse for at det skal bli trukket ut et barn fra en bidragsrelasjon med mange barn enn fra én med bare ett barn. Siden noen bidragspar har flere barn sammen, får bidragsrelasjonene med vår utvalgsmetode ulik trekk sannsynlighet. Dette har vi korrigert for gjennom frafallsvekter (se avsnitt 2.2.4, jf. 2.1.4). En del foreldre inngår også i flere bidragsrelasjoner, slik at de betaler bidrag til, eller mottar bidrag fra, mer enn én tidligere partner. Med den datainnsamlingsmetoden som er benyttet her, hadde man mulighet til å sikre at begge parter svarte for den samme bidragsrelasjonen. Tilfelle med delt bosted for barnet og tilfelle der barnet var registrert bosatt hos en forelder, mens det faktisk bodde hos den andre, ble behandlet på samme måte som i 2002 (se avsnitt 2.1.1).

En del barn har delt bosted. De bor like mye hos far som hos mor, og foreldrene deler den daglige omsorgen for barnet. I slike tilfelle ble registrert adresse lagt til grunn (se note 2). Dersom barnet var registrert bosatt hos far, ble far betraktet som omsorgsforelder og mor som samværsforelder. Dersom barnet var registrert bosatt hos mor, ble far samværsforelder og mor omsorgsforelder. I noen ganske få tilfelle var barnet registrert bosatt hos den ene forelderen, mens det i realiteten bodde hos den andre. Slike tilfelle gikk til avgang.

2.2.2. Datainnsamling

Data ble samlet inn gjennom telefonintervju og med postal oppfølging. Telefonintervjuing ble valgt fordi man ønsket å oppnå en høyere svarprosent enn i den første undersøkelsen, og fordi dette ville gi bedre mulighet for å forklare vanskelige begreper og å lede deltakerne gjennom hoppstrukturen i skjemaet. Hele utvalget ble først lagt ut for intervjuing over telefon. Intervjuene ble foretatt av intervjuere fra Statistisk sentralbyrås sentrale intervjukorps samt av Statistisk sentralbyrås lokale intervjuere som er stasjonert rundt i landet. Telefonintervjuingen foregikk i tiden 1. november til 20. desember 2004. Man oppnådde intervju med 2 615 personer. Intervjuene ble gjennomført ved hjelp av PC og tok ca. 15 minutter. Det var laget et elektronisk skjema for hvert av de to delutvalgene. Dermed hadde man god kontroll på hoppstrukturen i spørreskjemaet slik at den enkelte deltaker fikk de spørsmålene det var meningen han/hun skulle ha.

Det ble foretatt en oppfølging via postale spørreskjema i januar 2005. Man utarbeidet da en postal versjon av skjemaet som lå så nær opp til den elektroniske versjonen som mulig. Det postale skjemaet ble sendt til de personene i brutto-utvalget som man ikke hadde oppnådd kontakt med over telefon, samt til personer som under telefonintervjuet uttrykte ønske om å besvare undersøkelsen postalt i stedet. Det ble sendt ut skjema til 494 personer. Man fikk inn 77 utfylte skjema. Den postale oppfølgingen foregikk i tiden 24. januar til 14. februar 2005. Besvarelsene i de postale skjemaene ble registrert i det samme elektroniske spørreskjemaet som telefonintervjuene.

2.2.3. Svarprosent

I alt 218 av de uttrukne personene viste seg å falle utenfor målgruppen, være døde, flyttet til utlandet eller bo på institusjon. Disse ble fjernet som avganger. Som for 2002-undersøkelsen har det relativt høye antallet avganger sammenheng med at utvalget bestod av bidragspar. Dersom den ene forelderen i et par falt utenfor målgruppen, gjaldt dette også automatisk den andre. Innledningsvis i intervjuet ble deltakerne spurt om det stemte at det barnet man var trukket ut på grunnlag av, bodde mesteparten av tiden hos den som var registrert som bidragsmottaker (omsorgsforelder). Det ble presisert at man også skulle svare ja her dersom barnet bodde halvparten av tiden hos hver av foreldrene. Likevel vil det nok være enkelte foreldre som har svart nei her hvis barnet bodde om lag halvparten av tiden hos hver av dem. I slike tilfelle vil begge foreldre bli regnet som å falle utenfor målgruppen og dermed gå til avgang. Det er trolig også noen tilfelle der en av foreldrene ikke vil vedkjenne seg barnet. Også i slike tilfelle er begge foreldre satt til avgang i undersøkelsen.

Etter at avgangene var fjernet, bestod bruttoutvalget av 3 582 personer. I alt fikk man svar fra 2 692 personer, eller 75 prosent av bruttoutvalget. 1 020 av disse utgjorde hele bidragspar, dvs. par der både den omsorgsforelder og samværsforelder besvarte intervjuet/spørreskjemaet. Svarprosenten i denne undersøkelsen var altså betydelig høyere enn i 2002-undersøkelsen, noe som bl.a. må sees i sammenheng med skifte av datainnsamlingsmetode. Den var også betydelig høyere enn hva man har oppnådd i andre norske undersøkelser blant foreldre som lever atskilt. Eksempelvis fikk man en svarandel på 64 prosent i *Undersøkelsen om samværsrett 1996* (Jensen og Clausen 1997) og en svarandel på 56 prosent i undersøkelsen *Samværsfedrenes situasjon: økonomiske og normative problemstillinger* (Skevik og Hyggen 2002). De to vanligste enkeltårsakene til frafall i

Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004 var at man ikke fikk tak i de uttrukne personene og at folk var uvillige til å delta. Henholdsvis 47 og 38 prosent av frafallet skyldtes slike forhold.

Som i tidligere undersøkelser på området var svarprosenten i 2004-undersøkelsen noe høyere blant omsorgsforeldre enn blant samværsforeldre. Omsorgsforeldrene hadde en svarandel på 79 prosent, mens svarandelen blant samværsforeldrene var 71 prosent.

Nettoutvalget til undersøkelsen består av 1 414 omsorgsforeldre (1 240 mødre og 174 fedre) og 1278 samværsforeldre (1 123 fedre og 155 mødre).

På enkelte områder var det også et visst partielt frafall i undersøkelsen, dvs. at deltakerne ikke ville svare på enkelte av spørsmålene. Dette problemet hadde imidlertid mindre omfang her enn i 2002-undersøkelsen, noe som bl.a. har sammenheng med skifte av datainnsamlingsmetode.

2.2.4. Vekter

Undersøkelsen i 2004 er vektet på samme måte som 2002-undersøkelsen, altså både gjennom en utvalgs- og en frafallsvekt som til sammen utgjør en personvekt (se avsnitt 2.1.4). Analysene i rapporten er basert på det vektete materialet, mens antall observasjoner rapporteres ut fra det uvektede materialet.

2.2.5. Innhold

Ettersom et viktig mål med *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004* var å se om det hadde funnet sted endringer siden 2002 i fordelingen av ansvar og omsorg for felles barn blant foreldre som ikke lever sammen, stilte man i all hovedsak de samme spørsmålene som i 2002-undersøkelsen (se avsnitt 2.1.5.). Enkelte spørsmål ble imidlertid utelatt enten fordi de viste seg å fungere dårlig i 2002, eller fordi de ikke var direkte relevante i vurderingen av mulige endringer som følge av bidragsreformen. I enkelte tilfelle valgte man også å endre ordlyden i spørsmålene noe for bedre å kunne fange opp det man var interessert i. Dette gjaldt for spørsmål som viste seg å være stilt litt upresist i 2002. Når målet er å studere endringer over tid, vil det alltid være en avveining hvorvidt man skal endre på spørsmål eller beholde en tekst som ikke er optimal. Enhver forandring i spørsmålsteksten gjør at det blir vanskeligere å sammenligne på tvers av undersøkelser. Likevel vil man ofte prioritere å få best mulig informasjon i en ny undersøkelse framfor å kunne si noe sikkert om endringer. I tillegg til å gjenta spørsmålene fra 2002 valgte man å inkludere noen tilbakegående spørsmål i 2004-undersøkelsen. Forskjeller i innhold mellom de to undersøkelsene blir nærmere omtalt i avsnitt 2.3 og 2.4.

Som i 2002-undersøkelsen ble det i 2004-undersøkelsen koblet til opplysninger om blant annet utdanningsnivå, eventuell innvandringsbakgrunn, antall bidragsrelasjoner, betalt og mottatt barnebidrag, samt deltakerens individuelle inntekt og husholdningsinntekt fra Statistisk sentralbyrås registre.

Opplegg og gjennomføring av *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004* er nærmere omtalt i dokumentasjonsrapporten fra undersøkelsen (Skaare og Fodnesbergene 2005).

2.3. Nærmere om forskjeller mellom de to undersøkelsene

Under planleggingen av *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004* la man altså vekt på at denne skulle være mest mulig sammenlignbar med undersøkelsen fra 2002. Undersøkelsene inneholder i all hovedsak de samme spørsmålene, utvalgene er trukket på samme måte, og man bruker det samme systemet for vekting. Det er likevel enkelte forskjeller mellom undersøkelsene, og dette må vi ta hensyn til når vi sammenligner resultatene. Forskjellene er dels en konsekvens av at man valgte å benytte telefonintervjuer i 2004, mens datainnsamlingen i 2002 i hovedsak foregikk postalt, og dels av at man valgte å endre litt på noen spørsmål som ikke

fungerte tilfredsstillende i den første undersøkelsen. Under planlegging av 2004-undersøkelsen hadde man dessuten bedre tid og anledning til å teste ut ulike spørsmål og spørsmålssekvenser enn hva man hadde i 2002. Dette medførte at enkelte spørsmål ble endret noe selv om dette gikk på bekostning av sammenlignbarheten. I det følgende peker vi på noen forskjeller mellom de to undersøkelsene.

2.3.1. Postalundersøkelse versus telefonintervjuing

Postal datainnsamling og telefonintervjuing gir ulike rammer for deltakerne i en undersøkelse. En postal undersøkelse stiller på mange måter større krav til deltakerens motivasjon både når det gjelder å delta og å fylle ut skjemaet nøyaktig. Erfaringsmessig vet man at en del foreldre som ikke bor fast sammen med barna sine, er lite villige til å delta i undersøkelser som dreier seg om samvær med barna. En postal henvendelse gir mindre mulighet til å forsøke å overtale dem som i utgangspunktet er litt motvillige, enn hva som er tilfellet ved en telefonhenvendelse. Dermed blir svarprosenten gjerne noe lavere i postale undersøkelser enn i telefonundersøkelser.

Telefonintervjuer kan også gi bedre mulighet enn postale skjema til å forklare vanskelige ord og begreper. Selv om man i postale skjema kan legge inn forklaringer i teksten, har man lite kontroll på hvorvidt deltakerne faktisk leser dette. I personlige intervjuer kan intervjueren lese forklaringene høyt slik at man sikrer at alle deltakere får samme informasjon. Telefonintervjuer gir også bedre mulighet for å lede deltakerne gjennom skjemaet slik at de får de riktige spørsmålene og hopper over spørsmål som ikke er aktuelle for dem. I postale skjema risikerer man at noen overser instruksjoner om hvilke spørsmål de skal besvare og dermed hopper over spørsmål de skulle svare på, eller besvarer spørsmål som ikke gjelder for dem. Dette øker risikoen for partielt frafall, - altså manglende svar på enkeltspørsmål. Spørreskjemaet i 2002 hadde enkelte steder en ganske komplisert hoppstruktur, noe som trolig gav forholdsvis høyt frafall på enkelte spørsmål.

I postale undersøkelser er det også større fare for at deltakerne hopper over vanskelige eller følsomme spørsmål enn hva som er tilfellet i telefonintervjuer. Også dette øker risikoen for partielt frafall. Eksempelvis ble deltakerne bedt om å angi hvorvidt samværsforelderens hadde vært sammen med barna i ulike ferieperioder ett år tilbake i tid, samt hvor mange netter man eventuelt hadde vært sammen. I 2002 var det forholdsvis mange som unnlot å besvare spørsmålet om antall netter, noe som trolig har sammenheng med at det var vanskelig å huske såpass langt tilbake i tid. I et personlig intervju har man større mulighet til å hjelpe deltakerne til å forsøke å huske tilbake. Man har også bedre kontroll over hvorvidt manglende svar skyldes at respondentene ikke husker de aktuelle opplysningene, eller at de rett og slett har oversett spørsmålet eller ikke ønsker å besvare det.

Videre representerer postal- og telefonundersøkelser forskjellige situasjoner ved at deltakerne gjerne har bedre mulighet til å vurdere de ulike svaralternativene i en postal- enn i en telefonundersøkelse. Med et trykt skjema foran seg kan man ta seg god tid til å lese alternativene og velge det som passer. Selv om man ved telefonintervju selvsagt kan be om å få svarkategoriene gjentatt, stiller slike intervjuer gjerne større krav til deltakernes hukommelse, særlig der det er mange kategorier å velge mellom. Også dette kan tenkes å påvirke hva man svarer. I postale undersøkelser er det dessuten slik at deltakerne får presentert svaralternativene på samtlige spørsmål (bortsett fra enkelte åpne spørsmål der man må formulere svaret selv). I telefonintervjuer velger man av og til ikke å lese de ulike svaralternativene høyt. I *Undersøkelsen om bidrag og samvær 2004* la man vekt på at svaralternativene skulle leses høyt av intervjuerne på de fleste spørsmål slik at man i størst mulig grad fikk den samme konteksten som i 2002. For noe få spørsmål valgte man likevel å la være å lese opp svarkategoriene i 2004, noe som kan ha gitt en viss forskyvning i svarfordelingen.

Videre skiller de to innsamlingsmetodene seg fra hverandre ved at svarene i telefonintervju kan bli påvirket av at intervjueren får vite hva man svarer. Dermed kan enkelte gi mer sosialt akseptable svar enn hva de ville ha gjort i et postalt skjema. Eksempelvis kan man lett fristes til å oppgi noe mer samvær med barn man ikke bor sammen med i telefonundersøkelser enn i postale skjema.

Utover slike generelle betraktninger har vi ikke noe grunnlag for å vurdere hvorvidt svarene i de undersøkelsene vi ser på her er påvirket av intervjusituasjonen. Selv om den første i hovedsak ble gjennomført postalt, og den andre over telefon, ble det i begge undersøkelsene benyttet flere innsamlingsmetoder. Som nevnt tidligere, hadde man i den første en del oppfølging over telefon, og i den andre noe oppfølging postalt. Men ettersom det ikke var tilfeldig hvem som ble intervjuet over telefon og hvem som fylte ut et postalt skjema, kan vi ikke studere effekter av innsamlingsmetode ved å sammenligne svar fra de to metodene i samme undersøkelse.

2.3.2. Yngste barn versus flere barn

I *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002* kartla man samværsforeldres ansvar og omsorg for inntil tre barn i den aktuelle bidragsrelasjonen. Dette viste seg å gi et ganske komplisert skjema og kan nok ha bidratt til det forholdsvis høye frafallet på enkelte spørsmål i 2002. I 2004 valgte man å spørre om fordeling av ansvar og omsorg kun for ett barn, nemlig det yngste. Dermed fikk man et kortere og mer oversiktlig intervju/spørreskjema, men samtidig noe mer begrenset informasjon.

2.3.3. Bedre tid til testing, erfaringer fra 2002-undersøkelsen

Ettersom man hadde bedre tid til å teste ut spørsmål og spørsmålssekvenser i 2004 enn i 2002, fikk man bedre anledning til å rette opp feil og unøyaktigheter, samt å utarbeide instruksjoner til intervjuere der hvor det kunne oppstå uklarheter om bestemte spørsmål. Dessuten kunne man trekke på erfaringer fra 2002 og endre ting som ikke fungerte helt godt. Man valgte blant å gjøre følgende endringer:

Mer konkret angivelse av referansemåned

I 2002 spurte man om samværsforeldres kontakt med barnet/barna i løpet av de siste 30 dager. For foreldre som besvarte skjemaet tidlig i innsamlingsperioden, gjaldt dette oktober måned. For dem som fylte ut skjemaet i desember, falt de siste 30 dagene hovedsakelig i november. De som ble intervjuet etter årsskiftet, ble eksplisitt bedt om å svare for november slik at det ikke skulle bli for langt tilbake i tid å huske. I 2004 valgte man å spørre om samvær i oktober måned, i stedet for de siste 30 dager. Dermed sikret man at alle svarte for samme periode. Det er neppe grunn til å anta at denne endringen har påvirket folks svar i vesentlig grad. Ettersom skolens høstferie ofte faller i oktober, kan det være noe flere som svarte for en måned med feriesamvær i 2004 enn i 2002. Dette skulle i tilfelle tilsi at vi får noe mer månedlig samvær mellom samværsforeldre og barn i 2004 enn i 2002.

Mer nøyaktig seleksjon av hvem som skal ha enkelte spørsmål

I 2002 ble spørsmålene om samvær med barn i ferier et helt år tilbake i tid stilt til alle som oppgav at samværsforelderens hadde vært sammen med barnet i løpet av det siste året. Under testingen av 2004-skjemaet fant man ut at det var uheldig å stille disse spørsmålene til dem som nylig hadde skilt lag, eller der barnet var under ett år gammelt. Spørsmålene om samvær i ferier foregående år ble derfor stilt bare til dem som hadde minst ett år siden samlivsbrudd, eller der yngste barn var minst ett år.

Noen spørsmål utgikk i 2004

Enkelte spørsmål fra 2002 ble droppet i 2004, enten fordi oppdragsgiver vurderte dem som lite relevante for å se på endring som følge av bidragsreformen, eller fordi de viste seg å fungere dårlig. Eksempelvis utgikk spørsmålene om hva slags samværsavtale man hadde, om grunner til at samværsforelderens ikke hadde vært sammen med barnet siste 30 dager, om hvorfor samværsordningen ikke fungerte helt bra for ulike parter, og om samværsforelderens hadde hatt kontakt med barnet per brev eller SMS/e-post siste måned.

Nye spørsmål i 2004

I 2004 tok man med noen få retrospektive spørsmål for å fange opp om det hadde vært endringer i samværsavtaler, faktisk samvær og bidragets størrelse i løpet av de siste to åra, samt hva disse forskjellene eventuelt skyldtes.

2.3.4. Ulike metoder for registrering av nåværende husholdningsmedlemmer

Opplysningene er dels hentet fra spørreskjema/intervju, dels fra register. Både i 2002 og i 2004 ble opplysninger om nåværende husholdning innhentet gjennom en nitid kartlegging av *alle* husholdsmedlemmene ("husholdningsboksen"). I 2002 ble man i tillegg spurt direkte om man hadde ny ektefelle eller samboer, nye barn eller stebarn. Fordi undersøkelsen i 2002 var en postenquete, var i mange tilfeller opplysningene i "husholdningsboksen" mangelfullt utfyllt.

I 2002 hentet man som nevnt opplysninger om inntil tre av barna i bidragsrelasjonen fra spørreskjema, mens man i 2004 bare innhentet opplysninger om det yngste barnet og da fra telefonintervju (se avsnitt 2.3.2). Disse opplysningene kunne man nytte til å supplere og/eller korrigere andre husholdningsopplysninger. Begge årene ble opplysningene fra spørreskjema/intervju supplert med og kontrollert ved hjelp av opplysninger fra register.

2.3.5. Ulike svar fra samværsforeldre og omsorgsforeldre om samvær

Samværsforeldrenes samvær med sine barn er en viktig opplysning som vi får fra spørreskjema og intervju. Samværsforeldrene besvarte spørsmål om sin egen kontakt med barna, mens omsorgsforeldrene gav opplysninger om samværsforeldrenes kontakt med barna. Samværsforeldrene beskriver gjennomgående seg selv som mer aktive og involverte enn hva omsorgsforeldrene beskriver dem som. Dette gjelder både når vi sammenholder svar fra grupper av samværsforeldre med svar fra grupper av omsorgsforeldre, og når vi sammenligner svar fra foreldre til samme barn (Kitterød 2004a, 2005). Vi har ikke noe grunnlag for å avgjøre hvem av foreldrene som gir den mest korrekte framstillingen.

Analysene i denne rapporten er basert på samværsforeldrenes opplysninger om hvor mye de var sammen med barnet forrige måned og i ferier siste år der hvor vi beskriver samværsforeldrenes økonomiske situasjon, og på opplysningene fra omsorgsforeldrene der vi beskriver omsorgsforeldrenes økonomiske situasjon (se kapittel 4).

Det høyere partielle frafallet i 2002 enn i 2004 (se avsnitt 2.2.3) gjør det i noen tilfeller vanskelig å sammenlikne de to årene, for eksempel når det gjelder omfanget av feriesamværet.

2.3.6. Inntektsopplysningene

Opplysninger om foreldrenes individuelle inntekt og husholdningsinntekt ble koblet til fra Inntektsstatistikken for personer og familier. Denne inntektsstatistikken inneholder alle registrerte inntekter, både slike som beskattes og inntekter som ikke beskattes, men som utbetales av eller registreres av det offentlige. Skattbare inntekter vil for eksempel være yrkesinntekt, kapitalinntekter og pensjoner. Eksempel på inntekter som ikke beskattes, kan for eksempel være barnetrygd, kontantstøtte og sosialhjelp.

I analysene i denne rapporten har vi både benyttet omsorgsforeldrenes og samværsforeldrenes *individuelle inntekter* og deres *husholdsinntekter*. Når vi har analysert foreldrenes individuelle inntekter, har vi hatt til rådighet fullstendige inntektsopplysninger, i den forstand at vi har hatt opplysninger om alle registrerte inntekter for alle foreldrene, også betalt og mottatt barnebidrag. I de analysene hvor vi bygger på opplysninger om husholdets inntekt, har vi også fullstendige opplysninger om de aller fleste. I 2002 hadde vi imidlertid ufullstendige opplysninger om husholdsinntekt i 69 tilfeller, 37 samværsforeldre og 32 omsorgsforeldre. Følsomhets-

analyser har vist at de mangelfulle opplysningene om husholdsinntekt bare unntaksvis påvirker resultatene (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005:20). De ulike inntektsbegrepene og indikatorene for økonomisk velferd som nyttes i analysene i denne rapporten, er beskrevet i kapittel 4.

Betalt og mottatt barnebidrag er en viktig inntektskomponent for de fleste foreldre som ikke lever sammen. Mens man i 2002 fikk registrert betalt og mottatt barnebidrag for alle foreldre via selvangivelsen, hadde man i 2004 bare opplysninger i de tilfellene hvor trygdeetaten (nå NAV Trygd) fungerte som bidragsfogd og/eller betalingssentral (se nedenfor). Disse utgjorde på det tidspunktet anslagsvis 60-65 prosent av alle foreldre som ikke bodde sammen (Lyngstad og Nymoen 2007). For de foreldrene hvor vi ikke har registeropplysninger om betalt og mottatt barnebidrag i 2004, har vi nyttet opplysninger fra spørreskjema (se avsnitt 2.4).

2.4. Opplysninger om betalt og mottatt barnebidrag

2.4.1. Spørsmålene om barnebidragets størrelse

Opplysninger om mottatt og betalt bidrag ble innhentet både gjennom spørreskjema og fra register. Samværsforeldrene ble spurt om de *betalte* underholdsbidrag for barnet eller barna (barnebidrag), mens omsorgsforeldrene ble spurt om de *mottok* underholdsbidrag.

Spørsmålene på samværsforeldrenes skjema om man betalte bidrag og hvor mye man betalte, ble noe endret fra 2002 til 2004. I 2002 ble man først spurt: "Betaler du underholdsbidrag for barnet/barna til den andre forelderen?", og noe senere: "Hvor mye betaler du i bidrag for barnet/barna pr. måned?". Den fulle spørsmålssekvensen er gjengitt i Lyngstad og Nymoen (2007), vedlegg C, hele spørreskjemaet i Sætre (2004a). I 2004 var dette forandret til: "Betaler du underholdsbidrag for barnet/barna?", og noe senere: "Hvor mye betaler du i bidrag for barnet/barna i måneden?". Denne endringen betyr neppe stort for resultatet. Noen av dem som betalte bidraget via trygdekontoret, kan kanskje ha svart "nei" på det første spørsmålet i 2002, men "ja" på det første spørsmålet i 2004. Men det skal godt gjøres at man ikke oppfatter bidrag betalt via trygdekontoret som bidrag betalt (indirekte) "til den andre forelderen".

Endringene i skjemaet for bidragsmottakere kan ha hatt større konsekvenser for resultatet. Der ble man i 2002 spurt: "Betaler den andre forelderen deg underholdsbidrag for barnet/barna?" og "Hvor mye betaler den andre forelderen i bidrag for barnet/barna pr. måned?". De tilsvarende spørsmålene i 2004 var: "Mottar du underholdsbidrag for barnet/barna?" og "Hvor mye mottar du i bidrag for barnet/barna i måneden?". I de tilfellene hvor den bidragspliktige ikke betaler på grunn av dårlig betalingsevne og bidragsmottakeren derfor mottar minstebidrag (bidragsforskott) fra trygdekontoret, ville bidragsmottakerne trolig vite hvor bidraget kommer fra og svare "nei" på det første spørsmålet i 2002, men "ja" på det første spørsmålet i 2004.

2002-undersøkelsen og 2004-undersøkelsen er dermed neppe helt sammenlignbare på dette punktet. Grunnen til endringen i spørsmålet var nettopp at man i 2004 ønsket å vite hvor mye bidragsmottakeren mottar i bidrag, uansett hvem som er kilden, den bidragspliktige eller trygdekontoret.

Men det er også andre ting som kan påvirke sammenlignbarheten mellom opplysningene om bidragets størrelse i 2002 og 2004. I 2002 var betalt bidrag, som tidligere nevnt, fradragsberettiget på den bidragspliktiges hånd og skattepliktig på bidragsmottakers hånd. I 2004 var både fradragsretten og skatteplikten falt bort. For opplysningene om bidragets størrelse i 2004 skaper dette ingen problemer, men for opplysningene fra 2002 vil man måtte spørre seg om respondentene har tenkt på brutto eller netto barnebidrag når de har svart. For de bidragspliktige dreide det seg

mest sannsynlig om brutto barnebidrag. Dersom de for eksempel betalte bidraget via trygdekontoret, ville bruttobeløpet fremkomme som et månedlig trekk på lønns-slippen. Det er derfor rimelig å anta at de ville oppgi dette bruttobeløpet når de ble spurt hvor mye de betalte i bidrag i måneden.

For bidragsmottakerne stiller saken seg annerledes. De av dem som fikk bidraget utbetalt fra trygdekontoret, ville, dersom de ellers hadde så høy inntekt at de betalte skatt av bidraget, motta et månedlig nettobeløp, der skattetrekket ville ha kommet til syne på slippen fra trygdekontoret sammen med brutto barnebidrag. En del ville da kanskje trekke fra skatten og oppgi nettobeløpet når de ble spurt om hvor mye bidrag de mottok i måneden.

Samtidig med endringene i reglene for beregning av barnebidrag og i skattereglene, ble også reglene for avkorting av bidraget mot overgangsstonaden endret. Før reformen fikk bidragsmottakere med overgangsstonad bare beholde 30 prosent av mottatt barnebidrag ut over minstebidraget (bidragsforskottet). De resterende 70 prosent tok trygdekontoret.⁴ Etter reformen falt denne regelen bort. Blant de knapt 20 prosent av bidragsmottakerne som var i denne situasjonen i 2002⁵, kan en del ha oppgitt det avkortede barnebidraget når de ble spurt om hvor mye de mottok i barnebidrag per måned, mens andre kan ha oppgitt det uavkortede beløpet.

2.4.2. Opplysninger fra skattelikningen i 2002

Som tidligere nevnt, gav i 2002 betalt barnebidrag fradrag i skattbar inntekt, mens mottatt barnebidrag ble beskattet. Opplysninger om betalt og mottatt barnebidrag ble derfor, sammen med andre inntektsopplysninger, innrapportert til likningskontoret i forbindelse med selvangivelsen. Disse opplysningene er så overført fra skattedirektoratets datafiler til Statistisk sentralbyrå og inngår i byråets inntektsstatistikk for personer og familier.⁶

For å få fradrag for betalt barnebidrag måtte den bidragspliktige oppgi (og dokumentere) betalt beløp og mottakers navn og adresse på selvangivelsen. Bidragsmottakeren hadde ikke det samme insentivet til å oppgi mottatt bidrag, men gjennom den bidragspliktiges opplysninger ville likningsmyndighetene kunne spore opp dem som mottok bidrag og skattlegge beløpet. I alle de tilfellene hvor bidraget ble betalt via eller av trygdekontoret, sendte trygdekontoret melding til likningskontoret om mottatt bidrag.

Mens spørsmålene i spørreskjemaet refererer til det månedlige løpende barnebidraget, omfatter opplysningene fra skattelikningen alt betalt og mottatt barnebidrag i løpet av kalenderåret, og de omfatter bare bidrag som faktisk er betalt og mottatt. Dette samsvarer ikke alltid med det som skulle ha vært betalt og mottatt. Det kan ta noe tid før bidragets størrelse er endelig fastsatt, enten partene velger å gjøre dette med eller uten trygdekontorets medvirkning. I løpet av denne tiden opparbeides det bidragsrestanser eller bidragsgjeld på bidragspliktiges hånd, og disse må siden betales ned. I slike tilfeller vil den bidragsberettigede motta bidragsforskudd (minstebidrag) fra trygdekontoret, men dersom bidraget, når det endelig fastsettes, blir høyere enn minstebidraget, vil vedkommende ha et tilgode-

⁴ Folketrygdloven, paragraf 15-10.

⁵ 19 prosent av alle bidragsberettigede mødre, 4 prosent av alle bidragsberettigede fedre (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 29).

⁶ Opplysningene i dette registeret er imidlertid ikke detaljerte nok for vårt formål. Opplysningene om betalt og mottatt bidrag er slått sammen med andre inntektsarter. Det er ikke mulig å skille mottatt bidrag fra føderåd o.l. Videre er betalt bidrag slått sammen med premie til pensjonsordning i arbeidsforhold. Det var derfor nødvendig å gå til kilden til opplysningene om betalt og mottatt bidrag i inntektsstatistikken, det vil si til Selvangivelsesstatistikk 2002. I dette registeret er det mer presise opplysninger om betalt og mottatt bidrag. Dersom barnet, som det betales bidrag for, har fylt 13 år og har egen arbeidsinntekt, skal barnet levere egen selvangivelse. Da blir ikke bare arbeidsinntekten, men også bidraget, inntektsført på barnet, og ikke på omsorgsforelderens. I slike tilfeller har vi hentet opplysningene om mottatt bidrag fra inntektsstatistikken, selv om det ligger en liten feilkilde her (se foran). Bidrag som registreres mottatt på barnet, telles ikke med i omsorgsforelderens individuelle inntekt. Derimot telles det med i husholdningsinntekten. For en nærmere redegjørelse om registeropplysningene om betalt og mottatt bidrag i 2002, se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen (2005): vedlegg B1.

havende som kommer til utbetaling når den bidragspliktige betaler ned på sin bidragsgjeld.

Som en konsekvens av slike forsinkede inn- og utbetalinger og det forhold at bidragsperioden ofte påbegynnes og avsluttes midt i kalenderåret, vil det være en del tilfeller hvor årlig betalt og mottatt barnebidrag i 2002 (opplysningene fra skattemyndighetene) ikke stemmer overens med løpende månedlig bidrag høsten 2002 (opplysninger fra spørreskjema). Det er ikke alltid man kan regne med at årlig betalt bidrag er lik tolv ganger løpende månedlig bidrag.

Til dette kommer at den bidragspliktige kan pålegges å betale særtilskudd ut over det løpende månedlige bidraget.⁷ Slike særtilskudd kan bidragsmottakeren få når det påløper store og/eller uventede utgifter som for eksempel utgifter til barnets konfirmasjon eller en uventet tannlegeregning. Dette gjelder trolig få,⁸ men for dem det gjelder, kan det ha store konsekvenser. Langt flere, trolig de fleste, berøres av den årlige prisjusteringen av barnebidraget. Dette skjer vanligvis på forsommeren samtidig med den årlige justeringen av bidragsforskottet (minstebidraget). Eventuelle tilleggsbidrag og den årlige prisjusteringen bidrar også til at årlig betalt eller mottatt barnebidrag ikke nødvendigvis er lik tolv ganger det månedlige løpende bidraget per en bestemt måned.

2.4.3. Opplysninger fra Rikstrygdeverket i 2004

Opplysningene om betalt og mottatt barnebidrag i inntektsstatistikken for personer og familier i 2004 ble innhentet fra Rikstrygdeverkets utbetalingsregister (TOR9-registeret) og er for så vidt sammenlignbare med de opplysningene man tidligere fikk fra skattelikningen. Opplysningene fra Rikstrygdeverkets register omfatter likevel ikke alle bidragspliktige og bidragsmottakere, bare de tilfellene hvor bidraget betales via trygdeetaten, det vil si for 80-85 prosent i 2002 og 60-65 prosent i 2004 (se avsnitt 1.3). Tallene er usikre, men det ser ut til at stadig flere foreldre ordner bidragsforholdet privat.

I følge Barne- og likestillingsdepartementet (2006) er det grunn til å tro at det er de mest ressurssterke foreldrene som ordner seg privat. Etter hvert som andelen som ordner seg privat øker, vil den gruppen som får sitt bidrag formidlet via trygdeetaten (nå NAV Trygd), bli stadig mindre representativ for alle bidragspliktige og alle bidragsberettigede. Dette gjør sammenlikning av Rikstrygdeverkets data fra ett år til et annet, for eksempel fra 2002 til 2004, problematisk.

I de tilfellene hvor barnet har delt bosted og hvor bidraget er fastsatt av trygdeetaten, ble det tidligere beregnet ett bidrag som han betaler til henne og ett som hun betaler til ham. Den av foreldrene som vi med utgangspunkt i barnets registrerte adresse definerer som samværsforelder, vil i disse tilfellene dermed både betale og motta bidrag. Det samme gjelder omsorgsforelderen.

I analysene i denne rapporten har vi valgt å legge vekt på de registerbaserte opplysningene om betalt og mottatt barnebidrag, blant annet for lettere å kunne sammenlikne med analysene av inntekt og økonomisk velferd i 2002, der man også nyttet registeropplysninger om barnebidrag ved beregning av inntekt (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005). For de 35-40 prosent som vi ikke har slike registeropplysninger for i 2004, har vi nyttet opplysningene fra spørreundersøkelsen.

⁷ Barneloven §52 (nå §67), andre ledd.

⁸ I 1997 ble det ifølge Rikstrygdeverket fattet vedtak om at særtilskudd skulle ytes i ca. 1 600 av de sakene som gikk via trygdeetaten (Barne- og familiedepartementet 2001: 73).

3. Kjennetegn ved de ulike foreldregruppene

I dette kapitlet viser vi hvordan de ulike gruppene av foreldre i Undersøkelsene om samvær og bidrag 2002 og 2004 fordeler seg med hensyn til en del utvalgte kjennemerker. Dette er viktig bakgrunnskunnskap for analysene i det følgende. Videre gir det en oversikt over en del likheter og forskjeller mellom de ulike gruppene av foreldre, og mellom de to undersøkelsene. Vi ser på følgende grupper av foreldre:

- Omsorgsmødre
- Samværsfedre
- Omsorgsfedre
- Samværsmødre

For enkelte av de kjennemerkene vi ser på, er det en del uoppgitte verdier eller ”vet ikke”-svar. Vi har valgt å inkludere også disse observasjonene i tabellene i dette kapitlet slik at alle fordelinger summerer til 100 prosent og er basert på det samme antallet observasjoner for hver gruppe av foreldre. Når andelen observasjoner i en kategori (en rute) er mindre enn en halv prosent, men større enn null, rundes det ikke av til null, men markeres med tankestrek (-). I enkelte tilfelle summerer prosentene for et kjennemerke til 99 eller 101, noe som skyldes avrunding. Prosenttallene er basert på det vektete materialet.

Tabell 3.1. Samværsfedre, omsorgsmødre, samværsmødre og omsorgsfedre etter alder, utdanningsnivå og bosted. 2002 og 2004. Prosent

	Alle		Samværs- fedre		Omsorgs- mødre		Samværs- mødre		Omsorgs- fedre	
	2002	2004	2002	2004	2002	2004	2002	2004	2002	2004
Alle	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Intervjupersonens alder										
18 - 29 år	11	11	8	9	15	14	9	7	4	2
30 - 34 år	19	18	15	14	24	23	15	14	11	11
35 - 39 år	25	25	24	24	26	26	34	34	28	25
40 - 44 år	23	23	24	25	22	21	29	32	28	24
45 år eller eldre	21	23	28	28	13	16	13	13	29	38
Utdanningsnivå										
Ungdomsskole ¹	14	11	16	13	12	10	14	11	11	12
Videregående skole	67	66	70	68	66	65	59	64	71	64
Universitet/høgskole inntil 4 år	15	17	11	13	19	22	20	19	14	16
Universitet/høgskole 5 år eller mer	3	4	3	5	3	3	7	4	4	5
Uoppgitt	1	1	1	1	1	-	-	2	0	3
Bosted										
Oslo og Akershus	21	22	21	21	20	22	20	26	22	26
Østlandet ellers	27	28	26	29	27	29	32	22	34	27
Agder og Rogaland	13	13	12	13	13	13	17	17	15	13
Vestlandet	16	15	18	15	16	15	9	13	14	11
Trøndelag	10	10	10	10	10	10	13	13	7	11
Nord-Norge	13	13	13	13	14	12	9	9	7	12
Antall (N)	2 306	2 692	941	1 121	1 121	1 240	105	155	139	176

¹ Inklusive dem med lavere eller ingen utdanning.

Kilde: Undersøkelsene om samvær og bidrag 2002 og 2004, Statistisk sentralbyrå.

3.1.1. Hvor gamle er foreldrene?

Øverst i tabell 3.1 er de ulike gruppene av foreldre gruppert etter alder pr. 31. desember. Som vi kunne vente, er det store flertallet av foreldre i alderen 30-44 år. Kun 11 prosent er under 30 år i 2004, mens 23 prosent er 45 år eller mer. Vi ser at omsorgsmødrene er noe yngre enn samværsfedrene. Hele 37 prosent av omsorgsmødrene er under 35 år, mot bare 23 prosent av samværsfedrene. Det ser dessuten ut til at samværsmødrene er noe eldre enn omsorgsmødrene, med relativt færre under 35 år og relativt flere i aldersgruppene over 39 år. Videre er omsorgs-

fedrene eldre enn samværsfedrene. I 2002 var det ikke like klare aldersforskjeller mellom de to fedregruppene, men ellers var mønsteret som i 2004. Andelen omsorgsfedre over 44 år har økt noe fra 2002 til 2004 (fra 29 til 38 prosent). Det dreier seg imidlertid om en liten gruppe og økningen er statistisk usikker.

3.2. Foreldrenes utdanningsnivå

Opplysningene om foreldrenes høyest fullførte utdanning er hentet fra Statistisk sentralbyrås utdanningsregister. Vi skiller her mellom fire kategorier, nemlig ungdomsskolenivå, videregående skole, universitets-/høgskoleutdanning t.o.m. fire år, samt universitets-/høgskoleutdanning utover fire år. Det store flertallet av foreldre har sin høyest fullførte utdanning fra videregående skole. Ser vi alle foreldre under ett, gjelder dette 66 prosent i 2004. Denne kategorien omfatter også dem som har påbygning til videregående skole som ikke faller inn under universitets-/høgskolesystemet. 17 prosent av foreldrene har inntil fire års utdanning fra universitet/høgskole, mens bare 4 prosent har lengre universitetsutdanning. Det er ikke markerte forskjeller mellom foreldregruppene i fordelingen på ulike utdanningsnivåer. Det var det heller ikke i 2002.

3.3. Landsdel

Om lag halvparten av alle foreldrene i undersøkelsen bor i østlandsområdet. Dette gjelder alle fire foreldregruppene. Andelen bosatte på Østlandet (utenom Oslo og Akershus) kan se ut til å være noe høyere blant samværsfedre i 2002 enn i 2004, 32 mot 22 prosent. Dette gjelder også omsorgsfedrene, men i det tilfellet er nedgangen noe mindre, fra 34 prosent i 2002 til 27 prosent i 2004 og mer sikker.

3.4. Yrkesaktivitet og hovedsakelig virksomhet

I undersøkelsen ble foreldrenes yrkestilknytning kartlagt ved å spørre om man utførte inntektsgivende arbeid og hvor mange timer per uke dette eventuelt dreide seg om, og ved å spørre om hovedsakelig virksomhet. Disse målene gir noe ulike bilder. I tråd med praksis i Statistisk sentralbyrås arbeidskraft- og levekårsundersøkelser ble foreldrene spurt om de utførte inntektsgivende arbeid av minst én times varighet ”i forrige uke”. De som svarte nei, ble spurt om de hadde inntektsgivende arbeid som de var midlertidig borte fra i denne uka. De som svarte bekræftende på ett av disse spørsmålene, ble regnet som yrkesaktive og fikk spørsmål om vanlig ukentlig arbeidstid (gjelder både hovedyrke og eventuelle biyrker). Fordelingen for *Vanlig ukentlig arbeidstid* i tabell 3.2 er basert på disse spørsmålene. De som er kategorisert som ”ikke yrkesaktive” her, er altså de som verken utførte inntektsgivende arbeid av minst én times varighet i uka før undersøkelsen, eller hadde slikt arbeid som de var borte fra.

Ser vi alle foreldre under ett, er det 19 prosent ikke-yrkesaktive i 2004 ut fra denne definisjonen. 15 prosent er yrkesaktive med en vanlig ukentlig arbeidstid på maksimum 30 timer per uke, mens 66 prosent har en vanlig ukentlig arbeidstid på minst 31 timer per uke. Som vi kunne vente, er det stor forskjell mellom omsorgsmødre og samværsfedre på dette området. Omsorgsmødrene har oftere enn samværsfedrene en arbeidstid på maksimum 30 timer per uke og er oftere ikke-yrkesaktive. Det store flertallet av samværsfedre er yrkesaktive med en vanlig ukentlig arbeidstid på minst 31 timer, mens 13 prosent er ikke-yrkesaktive. Det kan se ut til at samværsmødrene skiller seg fra omsorgsmødrene ved at de jevnt over har lengre arbeidstid. Mens 25 prosent av omsorgsmødrene har en ukentlig arbeidstid på 30 timer eller mindre i 2004, gjelder dette bare 16 prosent av samværsmødrene. Derimot ser det ikke ut til at omsorgsfedrene skiller seg nevneverdig fra samværsfedrene når det gjelder arbeidstid, slik de gjorde i 2002. Da arbeidet færre omsorgsfedre enn samværsfedre lange dager, dvs. minst 41 timer ukentlig arbeidstid. Vi ser ellers at omsorgsfedre skiller seg fra omsorgsmødre ved at langt flere er yrkesaktive på heltid, noe som er i tråd med andre analyser (Kjeldstad og Rønsen 2002).

Tabell 3.2. Samværsfedre, omsorgsmødre, samværs mødre og omsorgsfedre etter hovedsakelig virksomhet, vanlig ukentlig arbeidstid og hovedinntektskilde. 2002 og 2004. Prosent

	Alle		Samværs- fedre		Omsorgs- mødre		Samværs- mødre		Omsorgs- fedre	
	2002	2004	2002	2004	2002	2004	2002	2004	2002	2004
Alle	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Hovedsakelig virksomhet¹										
Yrkesaktiv	76	76	83	83	69	70	71	76	84	83
Student/skoleelev	6	5	3	1	10	9	6	5	0	4
Arbeidsufør/pensjonist	6	6	6	5	5	6	7	9	8	9
Hjemmearbeidende	3	4	0	1	7	7	-	5	1	0
Arbeidsledig	5	6	6	6	5	6	8	4	5	2
Annet	3	3	3	3	4	3	7	2	0	2
Uoppgitt	1	-	1	1	0	-	1	0	1	0
Vanlig ukentlig arbeidstid										
- 30 timer	13	15	3	6	23	25	16	16	6	3
31- 40 timer	43	52	46	56	38	46	48	56	52	61
41 timer +	20	14	31	24	10	5	10	5	20	21
Ikke yrkesaktiv ²	19	19	15	13	23	23	21	23	15	14
Uoppgitt	6	1	5	1	7	-	5	0	7	1
Hovedinntektskilde³										
Yrkesinntekt	77	75	85	83	68	67	74	76	83	85
Kapitalinntekt	1	2	1	3	-	1	-	-	3	1
Overføringer	22	23	14	14	31	32	26	23	15	13
Uoppgitt	0	-	0	-	0	0	0	1	0	0
Antall (N)	2 306	2 692	941	1 121	1 121	1 240	105	155	139	176

¹ Intervjupersonens egen oppfatning av sin hovedsakelige virksomhet. ² Personer som ikke utførte inntektsgivende arbeid av minst 1 times varighet siste uke og som heller ikke var midlertidig borte fra slikt arbeid. ³ Yrkesinntekten er hovedinntektskilde når den både er større enn overføringene og kapitalinntekten. Kapitalinntekten er hovedinntektskilde når den både er større enn yrkesinntekten og overføringene. Overføringene er hovedinntektskilde når de både er større enn yrkesinntekten og kapitalinntekten.

Kilde: Undersøkelsene om samvær og bidrag 2002 og 2004, Statistisk sentralbyrå.

Det kan se ut til at andelen som arbeider lange dager, er blitt redusert for alle fire foreldregruppene fra 2002 til 2004, mens andelen som arbeider 31-40 timer per uke har økt. For alle foreldrene har andelen som arbeider lange dager, blitt redusert fra 20 til 14 prosent. Andelen som arbeider 31-40 timer per uke har økt fra 43 til 52 prosent. Det er imidlertid grunn til å anta at dette skyldes overgangen fra postalt skjema i 2002 til telefonintervju i 2004. Det dreier seg om en metodeeffekt, ikke om reelle endringer (Kitterød 2005: 27, jf. Skaare og Fodnesbergene 2005).

Når foreldrene blir bedt om selv å angi sin hovedsakelige virksomhet, definerer 76 prosent seg i 2004 som yrkesaktive, 5 prosent som studenter, og 6 prosent som arbeidsuføre. Bare 4 prosent definerer seg som hjemmearbeidende, mens 6 prosent er arbeidsledige. Færre omsorgsmødre enn samværsfedre definerer seg som hovedsakelig yrkesaktive, 70 mot 83 prosent. Derimot er det noe flere omsorgsmødre enn samværsfedre som er studenter eller hjemmearbeidende. Andelen arbeidsuføre og arbeidsledige er omtrent de samme i de to gruppene. Forskjellen mellom de to foreldregruppene er omtrent den samme i 2004 som den var i 2002.

I 2002 var det ingen av samværs mødrene som definerte seg som hjemme-arbeidende, i 2004 var det 5 prosent, men også andelen yrkesaktive hadde økt fra 71 til 76 prosent. Forskjellene er imidlertid for små til at vi kan feste lit til dem. De er ikke signifikante på 5 prosents nivå.

Sist i tabell 3.2 viser vi hvordan de ulike foreldregruppene fordeler seg etter hovedinntektskilde. Inndelingen er den samme som ellers blir benyttet i Statistisk sentralbyrå: Yrkesinntekten er hovedinntektskilde når den både er større enn overføringene og kapitalinntekten. Kapitalinntekten er hovedinntektskilde når den både er større enn både yrkesinntekten og overføringene. Overføringene (både

skattepliktige og skattefrie) er hovedinntektskilde når de både er større enn yrkesinntekten og kapitalinntekten.

Vi ser at fordelingen på denne bakgrunnsvariabelen samsvarer godt med fordelingen på de to øvrige bakgrunnsvariablene i tabell 3.2. Det er først og fremst omsorgsmødrene, og dernest samværmødrene som er avhengige av overføringer. 32 prosent av omsorgsmødrene og 23 prosent av samværmødrene hadde overføringer som hovedinntektskilde. Dette er omtrent som i 2002. De to fedregruppene var mer like enn de to mødregruppene og hadde i langt større grad yrkesinntekt som hovedinntektskilde, henholdsvis 83 prosent av samværsfedrene og 85 prosent av omsorgsfedrene. Også dette er omtrent som i 2002.

3.5. Antall barn

Opplysningene om antall barn som samværsforelder og omsorgsforelder har sammen - altså i den bidragsrelasjonen som dekkes i undersøkelsen - er hentet fra Statistisk sentralbyrås registre. To av tre foreldre (66 prosent) har i 2004 kun ett barn i den aktuelle bidragsrelasjonen, 28 prosent har to barn, mens bare 6 prosent har tre eller flere barn. Prosentandelen med bare ett barn er noe høyere blant omsorgsfedre og samværsfedre enn blant omsorgsmødre og samværsfedre, 65 mot 48-49 prosent. Det er bare små endringer fra 2002 til 2004. For omsorgsfedre var det en viss forskyvning mot at færre hadde ett barn, mens flere hadde to barn i 2004 enn i 2002. En tilsvarende tendens er det blant samværsfedre, men endringene er ikke store nok til at de ikke kan skyldes tilfeldigheter.

Tabell 3.3. Samværsfedre, omsorgsmødre, samværsfedre og omsorgsfedre etter ulike kjennetegn ved foreldrerelasjonen. 2002 og 2004. Prosent

	Alle		Samværs- fedre		Omsorgs- mødre		Samværs- mødre		Omsorgs- fedre	
	2002	2004	2002	2004	2002	2004	2002	2004	2002	2004
Alle	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Yngste barns alder										
0 - 4 år	15	14	16	15	15	14	7	4	9	6
5 - 9 år	32	29	32	29	34	31	21	28	27	22
10 - 14 år	35	37	35	38	35	37	46	37	40	42
15 - 17 år	17	20	17	18	15	18	25	31	24	30
Uoppgitt	-	0	0	0	1	0	-	0	0	0
Antall barn i relasjonen										
1 barn	65	66	63	65	66	65	46	48	53	49
2 barn	29	28	30	30	28	29	38	42	35	43
3+ barn	6	6	7	6	6	6	16	11	13	8
Tidligere samliv mellom foreldrene¹										
Bodde sammen	82	84	85	85	78	81	90	95	97	96
Bodde ikke sammen	17	16	15	15	22	19	10	5	3	4
Uoppgitt	-	0	-	0	1	0	-	0	0	0
Tid siden bruddet²										
Under 2 år	14	13	14	14	14	13	23	18	21	17
2 - 5 år	32	32	33	30	31	32	36	42	36	44
6 - 10 år	31	32	31	33	32	31	26	29	27	25
11+ år	20	22	20	22	21	24	13	11	14	13
Uoppgitt	2	1	3	1	2	-	3	1	3	0
Barnet har delt bosted										
Ja	8	10	9	9	4	6	29	35	25	28
Nei	91	90	91	90	94	94	69	65	75	72
Uoppgitt	1	-	-	1	1	-	2	0	0	0
Antall (N)	2 306	2 692	941	1 121	1 121	1 240	105	155	139	176

¹ I 2002 samliv ved eldste barns fødsel, i 2004 samliv ved brudd. ² Tid siden barnets/ynge barns fødsel for dem som ikke har bodd sammen.

Kilde: Undersøkelsene om samvær og bidrag 2002 og 2004, Statistisk sentralbyrå.

3.6. Yngste barns alder

I undersøkelsen ble det innhentet opplysninger om alderen til det yngste barnet i den aktuelle foreldrerelasjonen. I de fleste tilfellene er yngste barn i alderen 5-14 år. Ser vi alle foreldre under ett, har 66 prosent yngste barn i denne aldersgruppen i 2004, mens 14 prosent har barn under 5 år og 20 prosent har barn 15-17 år. Her er det imidlertid forskjell mellom omsorgsmødre og samværsfedre på den ene siden, og omsorgsfedre og samværmødre på den andre. De foreldrene som velger å la barnet bli boende hos far, har jevnt over noe eldre barn enn dem som velger å la barnet bli boende hos mor. Eksempelvis har 14 prosent av alle omsorgsmødre yngste barn under 5 år, mens andelen blant samværmødrene er 4 prosent. På den andre siden har 18 prosent av alle omsorgsmødre yngste barn i alderen 15-17 år, mens andelen blant samværmødrene er 31 prosent. Forskjellen mellom de to mødregruppene kan se ut til å ha blitt noe større fra 2002 til 2004. Det samme gjelder forskjellen mellom de to fedregruppene. Vi må ta forbehold om statistisk usikkerhet.

3.7. Tidligere samlivsstatus

Opplysningene om tidligere samlivsstatus er innhentet gjennom spørreskjema/intervju. I 2002 registrerte man foreldrenes samlivsstatus ved fødselen til det eldste barnet i den angjeldende bidragsrelasjonen. I 2004 spurte man om samlivsstatus ved yngste barns fødsel. Disse to målene er ikke helt sammenlignbare ettersom noen av foreldrene med flere barn kan ha endret samlivsstatus mellom eldste og yngste barns fødsel.

De aller fleste foreldrene i utvalget i 2004 (84 prosent) har bodd sammen med barnets andre forelder ved eldste barns fødsel, mens 16 prosent ikke har bodd sammen. Ser vi på omsorgsmødre og samværsfedre, kan det virke litt forvirrende at fordelingene er forskjellige. Utvalget består jo av par av foreldre til samme barn, noe som skulle tilsi identiske fordelinger for de to gruppene for samlivsstatus ved brudd. Som det ble redegjort for i forrige kapittel, var det imidlertid høyere svarprosent blant omsorgsmødre enn blant samværsfedre, noe som vises i tabellene 3.1 - 3.5 ved at antall observasjoner er høyere for omsorgsmødre enn for samværsfedre. Som tidligere nevnt, var det også slik at foreldre til samme barn i en del tilfelle besvarte samme spørsmål forskjellig, men dette betyr trolig mindre her enn på en del andre områder.

Som vi kunne vente, ser vi at omsorgsfedre og samværmødre oftere hadde bodd sammen enn samværsfedre og omsorgsmødre. Dette bekrefter funn fra tidligere studier om at foreldre som velger å la barnet/barna bo hos faren etter samlivsbrudd, på mange måter skiller seg fra dem som lar barna bli boende hos mor.

Det kan se ut til at andelen mødre som ikke har bodd sammen med sin tidligere partner, har gått noe ned fra 2002 til 2004. Dette gjelder både blant dem som har barnet boende hos seg (omsorgsmødrene) og blant dem som ikke har det (samværs-mødrene). I begge tilfelle kan imidlertid forskjellen mellom 2002-tallene og 2004-tallene skyldes statistisk usikkerhet.

3.8. 3Tid siden bruddet

Tabell 3.3 viser også hvor lang tid som har gått siden bruddet mellom foreldrene. For dem som har bodd sammen, vil det si tid siden de flyttet fra hverandre; for dem som ikke har bodd sammen, betyr det tid siden barnets, eventuelt yngste barns, fødsel. I de to største foreldregruppene hadde i 2004 knapt halvparten skilt lag for mindre enn seks år siden, henholdsvis 44 prosent av samværsfedrene og 45 prosent av omsorgsmødrene. Blant samværmødre og omsorgsfedre var andelen med så kort tid siden bruddet noe høyere, henholdsvis 60 og 61 prosent. Forskjellen mellom foreldregruppene var omtrent den samme i 2004 som i 2002.

3.9. Delt bosted

Foreldrene ble spurt hvem som bodde fast sammen med barnet/barna på intervju-tidspunktet, dvs. hvem som hadde den daglige omsorgen for barnet/barna. Svaralternativene var "Jeg selv", "Den andre forelderen", "Begge to" eller "Andre". I 2004 svarte 10 prosent av foreldrene at barnet hadde delt bosted, mot 8 prosent i 2002.

Delt bosted er langt vanligere blant omsorgsfedre og samværmødre, enn blant omsorgsmødre og samværsfedre. Blant omsorgsfedre og samværsfedre var det henholdsvis 28 og 35 prosent som i 2004 rapporterte om delt bosted for barnet, mens dette bare gjaldt 9 prosent blant omsorgsmødre og 6 prosent blant samværsfedre. Dette tyder på at samværmødre jevnt over har en mer aktiv rolle overfor barn de ikke bor fast sammen med, enn hva samværsfedre har. Selv om barna er registrert bosatt hos far, har barnas mor i mange tilfelle en nesten like viktig plass i omsorgsbildet som faren. Dette er i tråd med hva vi fant for 2002, men forskjellen mellom omsorgsfedrene og samværmødrene på den ene siden og omsorgsmødrene og samværsfedrene på den andre, er blitt noe større.

3.10. Reisetid mellom barn og samværsforelder

De fleste foreldre som ikke bor sammen med barna har forholdsvis kort veg til dem. I 2004 har 22 prosent barn som bor i gangavstand fra samværsforelderen, mens ytterligere 42 prosent har barn med maksimum ½ times reisetid til samværsforelderen. Bare 16 prosent har barn som bor så langt unna samværsforelderen at det tar minst 2 ½ time å komme dit. Sammenliknet med 2002 er det blitt noe flere som bor i gangavstand fra barnet, men også noe flere med en reiseavstand på minst 2 ½ time. Dette skyldes i et hvert fall delvis at andelen som svarte 'vet ikke' var høyere i 2002 enn i 2004. Det kan se ut til at noe flere samværmødre enn samværsfedre bor i gangavstand fra barna, 33 mot 21 prosent. Dette stemmer godt med at både tidligere undersøkelser og denne undersøkelsen viser at samværmødre jevnt over er mer involvert i barnas dagligliv enn hva samværsfedre er (tabell 3.3 og 3.4).

3.11. Samvær siste måned

Både omsorgsforeldre og samværsforeldre ble spurt hvor mange dager barnet tilbrakte hos samværsforelderen siste måned. I 2004 oppgav 21 prosent at det ikke var noe samvær mellom samværsforelderen og barnet siste måned, 10 prosent oppgav samvær i 1-3 dager, 25 prosent oppgav samvær i 4-7 dager, 26 prosent oppgav samvær i 8-12 dager og 17 prosent oppgav minst 13 samværsdager, noe som i praksis innebærer at barnet bor like mye hos begge foreldre. Selv om en del samværsforeldre ikke hadde vært sammen med barnet siste måned, er det altså mange foreldre som har omfattende kontakt med barn som de ikke bor sammen med.

Av tabell 3.4 ser vi at det er klare forskjeller mellom foreldregruppene i omfanget av rapportert samvær mellom barn og samværsforelder. Tabellen bekrefter inntrykket av at samværmødre har en mer aktiv rolle i forhold til barn som de ikke bor sammen med, enn hva samværsfedre har. Bare et lite fåtall av samværmødrene hadde ikke vært sammen med barna i den foregående måneden, og svært mange hadde vært sammen med barna nesten halve måneden. Dersom vi baserer oss på opplysningene fra samværmødrene selv, hadde hele 54 prosent av dem vært sammen med barna minst 13 dager siste måned.

Det kan se ut til at det har vært en viss økning fra 2002 til 2004 i andelen samværsforeldre som hadde barna hos seg minst 13 dager siste måned, særlig blant samværmødrene. Dette passer godt med at andelen som oppgav at barnet hadde delt bosted, økte mest i denne gruppen (se foran). Tallene for denne gruppen er imidlertid usikre. Det dreier som om et lite underutvalg (105 personer i 2002) med en relativt høy andel 'uoppgitt' i 2002 (8 prosent).

Tabell 3.4. Samværsfedre, omsorgsmødre, samværmødre og omsorgsfedre etter ulike kjennetegn ved relasjonen mellom barn og samværsforelder. 2002 og 2004. Prosent

	Alle		Samværs- fedre		Omsorgs- mødre		Samværs- mødre		Omsorgs- fedre	
	2002	2004	2002	2004	2002	2004	2002	2004	2002	2004
Alle	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Reisetid mellom barn og samværsforelder										
Gangavstand	19	22	21	21	18	21	37	33	27	37
½ time eller mindre	42	42	42	42	42	41	34	42	40	37
Minst ½ time, under 2 ½ time	18	19	19	19	16	19	19	13	16	15
2 ½ time eller mer	13	16	14	16	13	17	9	11	12	11
Vet ikke/uoppgitt	7	1	4	1	10	2	1	0	5	1
Besøk hos samværsforelder siste måned										
0 dager	23	21	17	17	30	26	8	9	18	16
1 - 3 dager	9	10	7	6	11	13	6	6	7	8
4 - 7 dager	23	25	23	23	23	28	16	11	22	19
8 - 12 dager	28	26	32	31	27	23	21	19	17	18
13+ dager	13	17	17	21	6	9	41	54	32	37
Uoppgitt	4	1	3	1	3	1	8	1	6	2
Feriesamvær siste år										
0 ferier	18	13	13	8	23	19	9	4	13	8
1 - 2 ferier	26	28	19	23	31	33	15	13	36	28
3 - 4 ferier	36	43	40	47	34	37	30	57	21	46
5 - 6 ferier	20	17	27	22	12	11	46	26	30	17
Antall (N)	2 306	2 692	941	1 121	1 121	1 240	105	155	139	176

Kilde: Undersøkelsene om samvær og bidrag 2002 og 2004, Statistisk sentralbyrå.

Det er en tendens til at omsorgsforeldre oppgir mindre samvær enn det samværsforeldrene selv gjør. Vi ser for eksempel at 26 prosent av omsorgsmødrene svarer at det ikke har vært noe samvær mellom barnet og samværsforelder siste måned, mens bare 17 prosent av samværsfedrene svarer det samme. Det samme mønsteret går igjen når vi sammenlikner svarene fra omsorgsfedrene og samværmødrene. 16 prosent av omsorgsfedrene svarer at det ikke har vært noe samvær mellom barnet og den andre forelder, 9 prosent av samværmødrene. Det er flere grunner til denne forskjellen i svar mellom foreldregupper som man skulle tro ville svare likt om det samme saksforholdet. Frafallet er en del større blant samværsforeldre enn blant omsorgsforeldre (se kapittel 2). Mye kan tyde på at frafallet blant samværsfedrene er størst blant dem som har hatt minst kontakt med barnets mor og har vært minst involvert i barnets oppvekst (se ovenfor). Men det er også slik at mødre og fedre i ett og samme tidligere parforhold svarer forskjellig (Kitterød 2004a og 2004b).

3.12. Feriesamvær

Opplysningene i tabell 3.4 om samvær i ferier siste år bekrefter det vi allerede har sett når det gjelder samvær siste måned: Samværsforeldrene oppgir samvær med barnet i flere ferier enn det omsorgsforeldrene gjør, og omsorgsfedre og samværs-mødre oppgir mer feriesamvær enn omsorgsmødre og samværsfedre. Mens 83 prosent av samværmødrene i 2004 oppgir at de har vært sammen med barnet i minst tre ferier siste året, gjelder dette bare 69 prosent av samværsfedrene. Men vi ser også at bare 63 prosent av omsorgsfedrene oppgav at samværmødrene var sammen med barna i minst tre ferier siste år.

Det kan se ut til at både andelen samværsforeldre med mange og andelen med ingen ferier sammen med barnet/barna siste år har blitt noe redusert fra 2002 til 2004. Spesielt gjelder dette samværmødrene. I denne gruppen ble andelen uten feriesamvær redusert fra 9 til 4 prosent, mens andelen med 5-6 ferier siste år ble

reduisert fra 46 til 26 prosent. Hvis vi i stedet for ferier teller feriedager og holder uoppgitt utenfor, blir bildet et annet. Da kan det se ut til at vi har hatt en økning i omfanget i feriesamværet fra 2002 til 2004 både for samværsfedrene og for samværsmødrene (Lyngstad 2007b: 30).

3.13. Antall bidragsrelasjoner

En del fedre har barn med flere enn en kvinne som de ikke bor sammen med, og en del mødre har barn med mer enn en mann som de ikke bor sammen med. I tabell 3.5 har vi kalt disse foreldrerelasjonene 'bidragsrelasjoner' for å skille slike foreldrerelasjoner fra relasjonen med en partner som man bor sammen med. Opplysningene om antall bidragsrelasjoner er hentet fra Statistisk sentralbyrås registre. I 2004 inngår det store flertallet av foreldre, 93 prosent, i kun én bidragsrelasjon, dvs. at de har barn med kun én person som de ikke bor sammen med. 6 prosent inngår i to relasjoner, mens et lite fåtall (under ½ prosent) har tre eller flere relasjoner. Det er ikke forskjeller av betydning mellom de ulike foreldregruppene på dette området. Det er heller ingen statistisk signifikante forskjeller mellom tall for 2002 og tall for 2004.

Tabell 3.5. Samværsfedre, omsorgsmødre, samværsmødre og omsorgsfedre etter om de har andre forsørgelsesplikter. 2002 og 2004. Prosent

	Alle		Samværsfedre		Omsorgsmødre		Samværsmødre		Omsorgsfedre	
	2002	2004	2002	2004	2002	2004	2002	2004	2002	2004
Alle	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
Antall bidragsrelasjoner intervjupersonen har										
En relasjon	95	93	95	93	94	93	91	90	96	92
To relasjoner	5	6	5	7	6	7	8	10	4	7
Tre relasjoner +	-	-	-	1	-	-	1	1	0	1
Samliv i dag										
Enslig	56	59	54	57	58	61	63	64	57	68
Samboer	24	22	25	23	23	21	32	19	27	22
Gift	18	19	19	20	18	18	4	17	15	10
Uoppgitt	2	0	1	0	2	0	1	0	1	0
Antall andre barn i husholdningen										
Ingen andre barn	68	70	63	66	72	70	56	66	72	89
Ett annet barn	17	18	16	19	18	21	28	20	8	5
To eller flere andre barn	15	12	20	16	9	10	16	15	20	6
Antall (N)	2 306	2 692	941	1 121	1 121	1 240	105	155	139	176

Kilde: Undersøkelsene om samvær og bidrag 2002 og 2004, Statistisk sentralbyrå.

3.14. Nytt samliv og nye barn

Opplysningene er dels hentet fra spørreskjema/intervju, dels fra register. Både i 2002 og i 2004 ble opplysninger om nåværende husholdning innhentet gjennom en nitid kartlegging av *alle* husholdsmedlemmene ("husholdningsboksen"). I 2002 ble man i tillegg spurt direkte om man hadde ny ektefelle eller samboer, nye barn eller stebarn. Fordi undersøkelsen i 2002 var en postenquete, var i mange tilfeller opplysningene i "husholdningsboksen" mangelfullt utfylt (se avsnitt 2.3.4). For dette året har vi derfor basert oss på svarene på de direkte spørsmålene, hvor svarprosenten var bedre, mens vi for 2004 har basert oss på opplysningene i "husholdningsboksen".

I 2004 var fremdeles 59 prosent av foreldrene enslige da undersøkelsen ble gjennomført. De hadde ennå ikke etablert noe nytt samliv. 19 prosent var gift med en ny partner, mens 22 prosent var samboende med ny partner.⁹ Andelen enslige ser ut til å være høyere blant omsorgsfedre enn blant samværsfedre, 68 mot 57 prosent. Videre kan det se ut til at andelen av samværsmødrene som hadde giftet

⁹ Strengt tatt kan vi ikke vite om det i alle tilfelle dreier seg om en 'ny' partner. Blant dem som aldri har bodd sammen (se tabell 3.3), kan det jo være noen som har fått barn med en person samtidig som de var gift eller samboende med en annen. Og de kan ha fortsatt dette samlivet etter at de har fått barn med en annen kvinne eller mann.

seg igjen, hadde økt fra 4 prosent i 2002 til 17 prosent i 2004, men det kan ikke utelukkes at denne forskjellen skyldes en kombinasjon av ulike metoder for innhenting av husholdsopplysninger i 2002 og 2004 og statistisk usikkerhet.

Av tabell 3.5 ser vi også at det store flertallet av foreldre ikke har fått ”nye” barn i husholdningen. I 2004 var omsorgsfedrene noe oftere enn de andre foreldregruppene uten andre barn (enn dem i bidragsrelasjonen), 89 prosent mot 66-70 prosent. I 2002 var andelen enslige blant omsorgsfedrene mer på nivå med de andre gruppene, 72 prosent. Det kan altså se ut til at det har vært en sterk økning i andelen enslige i denne gruppen fra 2002 til 2004. Men igjen, gruppen er liten, og vi kan derfor ikke utelukke at forskjellen i forhold til de andre foreldregruppene skyldes en kombinasjon av ulike metoder for innhenting av husholdsopplysninger i 2002 og 2004 og statistisk usikkerhet.

4. Noen sentrale begreper: Inntekt, barnekostnader og økonomisk velferd

4.1. Økonomisk velferd og kontroll over egen økonomi

I en tidligere rapport (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005) har vi beskrevet og sammenliknet samværsforeldres og omsorgsforeldres økonomiske situasjon *før* de nye reglene for beregning av underholdsbidrag til barn trådte i kraft 1. oktober 2003. Der undersøkte vi hvor de ulike foreldregruppene befant seg i fordelingen av inntekt og økonomisk velferd i 2002. I denne rapporten vil vi beskrive og sammenlikne samværsforeldres og omsorgsforeldres økonomiske situasjon året *etter* at de nye de nye reglene for beregning av underholdsbidrag til barn trådte i kraft. Vi vil undersøke hvor de ulike foreldregruppene befinner seg i fordelingen av inntekt og økonomisk velferd i 2004 (kapittel 6-8), og vi vil også prøve å finne ut hvilke endringer som har funnet sted i foreldrenes økonomiske situasjon fra 2002 til 2004 (kapittel 5).

I denne beskrivelsen nytter vi en rekke indikatorer som legger vekten på ulike aspekter ved foreldrenes økonomiske situasjon. De samme indikatorene ble også nyttet i den første rapporten (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005) og i en ny rapport (Kitterød 2008) om forskjeller i inntekt og økonomisk velferd mellom par av foreldre og mellom partene i ett og samme foreldrepar:

1. **Inntekt etter skatt.** Med denne indikatoren ønsker vi å kartlegge den enkeltes individuelle inntekt, uavhengig av utgifter forbundet med forsørgelse og andre forhold. Generelt kan vi si at vi måler hvor store økonomiske ressurser hver enkelt samværsforelder og omsorgsforelder har direkte kontroll over. Betalt bidrag er trukket fra bidragsbetalers inntekt og mottatt bidrag er lagt til bidragsmottakers inntekt. Denne inntektsvariabelen er nærmere beskrevet i avsnitt 4.2. Fordelingen er analysert i kapittel 5 og 6. Dette inntektsmålet ble i 2002-rapporten kalt 'ukorrigert individuell inntekt etter skatt'.
2. **Barnejustert inntekt.** Her har vi korrigert inntekt etter skatt for de direkte utgiftene hver av foreldrene antas å ha for felles barn. Siden betalt bidrag allerede er trukket fra inntekt etter skatt (pkt. 1), vil samværsforeldrenes utgifter her i stor grad være utgifter knyttet til samvær med barna. Dette samværet kan resultere i besparelser for omsorgsforeldrene som ellers i stor grad har den daglige omsorgen for barna og utgiftene som følger med dette ansvaret (se avsnitt 4.3 flg. for nærmere redegjørelse). Med denne indikatoren ønsker vi å måle hvilket velferdsnivå hver enkelt samværsforelders og omsorgsforelders inntekt gir grunnlag for når man også tar hensyn til at de har ulik grad av forpliktelse og ulike direkte utgifter til felles barn. Fordelingen er analysert i kapittel 5 og 7. Dette inntektsmålet ble i 2002-rapporten kalt 'korrigert individuell inntekt etter skatt'.
3. **Ekvivalentinntekt,** det vil si husholdningsinntekt etter skatt korrigert for de direkte utgiftene hver av foreldrene antas å ha for felles barn (jf. pkt. 2). Inntektene til alle personer i nåværende husholdning summeres og divideres med en faktor, en forbruksvekt, som avhenger av husholdningens størrelse og sammensetting (se avsnitt 4.3). Deretter korrigerer vi for utgifter eller besparelser som følge av samværsforelderens samvær med sine barn (se pkt. 2 ovenfor og avsnitt 4.4). Med denne indikatoren ønsker vi å måle den enkeltes samlede økonomiske velferd, når man tar hensyn, ikke bare til forpliktelser overfor egne barn i den brutte foreldrerelasjonen, men også til eventuelle andre omsorgs- og forsørgelsespliktelser og andre husholdningsmedlemmers inntekter. Fordelingen er analysert i kapittel 5 og 8. Dette inntektsmålet ble i 2002-rapporten kalt 'korrigert ekvivalentinntekt'.

De tre indikatorene skulle kunne gi et godt bilde av de ulike foreldregruppenes økonomiske situasjon. Ved å sammenlikne fordelingen etter indikator 3, *ekvivalentinntekt*, med fordelingen etter indikator 2, *barnejustert inntekt*, vil man kunne få et bilde av i hvilken grad nåværende husholdningssituasjon påvirker fordelingen av økonomisk velferd mellom de ulike foreldregruppene. Ved å sammenlikne fordelingen av barnejustert inntekt med fordelingen etter indikator 1, *inntekt etter skatt*, får man et bilde av hvordan omsorg for og utgifter ved felles barn påvirker fordelingen av inntekt og økonomisk velferd mellom partene i den brutte foreldrerelasjonen.

Når vi ved beregning av barnejustert inntekt og ekvivalentinntekt korregerer for samværsforeldrenes utgifter som følge av deres samvær med barna (se pkt. 2 og 3 ovenfor og avsnitt 4.4 flg.), baserer vi oss på samværsforeldrenes opplysninger om hvor mye de var sammen med barnet forrige måned og i ferier siste år. Når vi korregerer for omsorgsforeldrenes besparelser ved dette samværet, baserer vi oss på omsorgsforeldrenes opplysninger om samværsforeldrenes samvær med barna. I mange tilfelle vil imidlertid foreldrene være uenige om hvor mye samværsforelder er sammen med barna (se avsnitt 2.3.5). Det tar vi ikke hensyn til her. Vi forsøker ikke å beregne noe gjennomsnitt av mors og fars opplysninger.

Sammenligningen mellom inntektene i 2002 og i 2004 vanskeliggjøres ved at registreringen av husholdningens størrelse og sammensetting ikke skjedde på nøyaktig samme måte i de to undersøkelsene (se avsnitt 2.3.4). Dette får konsekvenser for ekvivalentinntekten og dermed også for hvem som bor i en lavinntektshusholdning (se nedenfor), men ikke for individinntektene, det vil si verken for inntekt etter skatt eller barnejustert inntekt (se avsnitt 4.3 og 4.7).

I tillegg til indikatorene 1, 2 og 3 vil vi også nytte to indikatorer for å vise hvem som i en eller annen forstand har så dårlig økonomisk velferd at de er eller ligger nær opp til å være 'fattige':

4. **Bor i lavinntektshusholdning**, det vil si at de bor i husholdning med ekvivalentinntekt under lavinntektsgrensen (halvparten av median ekvivalentinntekt) for alle personer.
5. **Mottar sosialhjelp**.

Disse indikatorene er nærmere beskrevet i avsnitt 4.7. Fordelingen etter disse indikatorene er analysert i kapittel 5 og 8.

4.2. Inntektsbegrep

I denne rapporten beskrives de ulike gruppenes økonomiske situasjon ved hjelp av inntektsopplysninger hentet fra Statistisk sentralbyrås inntektsstatistikk for personer og familier (IPF). Denne statistikken er konstruert ved å kople sammen en rekke ulike registre som inneholder inntektsdata og andre kjennemerker. Opplysningene om betalt og mottatt bidrag er i IPF 2002 slått sammen med andre inntektskomponenter. Vi har derfor innhentet mer presise opplysninger om bidrag for 2002 fra selvangivelsesstatistikken (SA) (se note 5, avsnitt 2.4.2). I 2004 hadde IFP bare opplysninger om betalt og mottatt barnebidrag i de tilfellene hvor trygdeetaten (nå NAV Trygd) fungerte som bidragsfogd og/eller betalingssentral (se nedenfor). Disse utgjorde på det tidspunktet anslagsvis 60-65 prosent av alle foreldre som ikke bodde sammen (Lyngstad og Nymoen 2007). For de foreldrene hvor vi ikke har registeropplysninger om betalt og mottatt barnebidrag i 2004, har vi nyttet opplysninger fra spørreskjema (se avsnitt 2.4.3). Der ble det spurt om månedlig bidrag høsten samme året. Dette ble så multiplisert med tolv og justert med samme prosentsats som minstebidraget ble justert med samme år. Inntektsbegrepet som er benyttet som et mål på den enkeltes individuelle økonomiske ressurser, er *inntekt etter skatt*. Dette begrepet omfatter summen av all lønnsinntekt og netto næringsinntekt, kapitalinntekter (det vil si renteinntekter og

avkastning av ulike verdipapir) pluss diverse overføringer (for eksempel overgangsstønad, arbeidsledighetstrygd, barnetrygd, kontantstøtte, mottatt barnebidrag og sosialhjelp). Til fratrekk kommer utliknet skatt og negative overføringer (det vil si pensjonspremie i arbeidsforhold og betalt barnebidrag). For en detaljert gjennomgang av alle inntektskomponenter som inngår i inntektsbegrepet, viser vi til NOS Inntektsstatistikk for personer og familier 2002-2003 (Statistisk sentralbyrå 2005a).

Selv om begrepet inntekt etter skatt omfatter de fleste kontante inntekter som personene og husholdningene mottar, vil det også være andre faktorer som i stor grad påvirker den økonomiske velferden til samværsforeldrene, omsorgsforeldrene og barna deres, og som ikke blir omfattet av dette inntektsbegrepet. Dette gjelder for eksempel verdien av alle offentlige tjenester som husholdninger med barn mottar (for eksempel gratis lege, tannlege og helsetjeneste for barn, offentlig støtte til barnehager, skolefritidsordning mm.). Det har blitt vist at den økonomiske verdien av slike tjenester er betydelig for norske barnefamilier (NOU 1996:13). Uformelle overføringer av ulike slag og ubetalte omsorgstjenester fra slektninger, naboer og venner vil også påvirke foreldrenes og barnas velferd.

Det er bare de *registrerte* inntektene som inngår i inntektsbegrepet. Inntekter som unndras beskatning vil for eksempel ikke være med. Et spørsmål som kan diskuteres, er om en i inntektsbegrepet burde ta hensyn til eventuelle renteutgifter som husholdningene har, slik det for eksempel gjøres i Nasjonalregnskapet (se for eksempel Epland og Frøiland, 2002). I det inntektsbegrepet som benyttes her, er det ikke gjort fratrekk for betalte renter. I inntektsstatistikken finnes det riktignok fullstendige opplysninger om husholdningenes renteutgifter. Men statistikken inneholder ikke gode nok opplysninger om den økonomiske fordelingen av å bo i egen bolig, og det er derfor ikke mulig å beregne en realistisk boliginntekt. Denne mangelen på symmetri mellom inntekts- og utgiftssiden har ført til at vi verken tar med inntekt av egen bolig i inntektsbegrepet, eller gjør fratrekk av renteutgifter.

Den tilnærmingen vi har valgt, vil være riktig for alle de husholdningene som fullfinansierer boligen ved å ta opp lån. Men for husholdninger med helt eller delvis nedbetalte boliger vil begrepet inntekt etter skatt i noen grad *undervurdere* den økonomiske velferden. Dette gjelder for eksempel for de barnefamiliene som har lagt etableringsfasen et stykke bak seg.

Andre grupper som inntektsstatistikken ofte ikke viser det reelle økonomiske velferdsnivået for, er studenter og selvstendig næringsdrivende. For studentenes vedkommende skyldes dette at utbetalt studielån ikke betraktes som inntekt. For de næringsdrivendes vedkommende har det sammenheng med problemet med å skille mellom ulike typer renteutgifter, og med at næringsdrivende i større grad enn andre skattytere har muligheter for å redusere størrelsen på den skattbare inntekten uten at dette nødvendigvis medfører en lavere levestandard (Lyngstad og Epland 2003).

Tabell 4.1a og 4.1b gir en oversikt over hvilke kontantinntekter som, ifølge inntektsstatistikken 2004, inngår i ulike foreldregruppers inntekt etter skatt. Til tross for at samværsfedre i gjennomsnitt tjener mye mer enn omsorgsmødre, så har mødrene nesten like høy inntekt etter skatt som dem. Samværsfedrene har i 2004 i gjennomsnitt en yrkesinntekt på 336 000 kroner og en kapitalinntekt på 46 600 kroner. Omsorgsmødrenes yrkesinntekt er på 193 800 kroner, kapitalinntekten på 5 500 kroner. Når mødrene likevel bare har vel 20 000 kroner lavere inntekt etter skatt enn fedrene (257 100 mot 279 900 kroner), skyldes dette at mødrene mottar mer overføringer enn fedrene (108 000 mot 35 200 kroner), at de betaler mindre skatt (48 100 mot 111 300 kroner) og at fedrene betaler underholdsbidrag for barna (25 000 kroner). Det bidraget mødrene mottar (24 700 kroner), regnes som overføring og er inkludert i sum overføringer (108 000 kroner). Bidrag som inntektsføres på barnet (avsnitt 2.6), inngår ikke i omsorgsforelderens inntekt etter skatt.

Tabell 4.1a. Inntektsregnskap for samværsfedre og omsorgsmødre. Gjennomsnitt¹ og andel som har beløp på den enkelte inntektspost. 2004. Kroner og prosent

	Samværsfedre		Omsorgsmødre	
	Gjennomsnitt Kroner	Andel Prosent	Gjennomsnitt Kroner	Andel Prosent
Yrkesinntekt	336 000	92	193 800	87
+ Lønn	300 600	86	187 400	86
+ Netto næringsinntekt	35 300	19	6 400	7
+ Kapitalinntekt	46 600	94	5 500	99
+ Brutto renteinntekt	1 600	93	700	98
+ Aksjeutbytte	31 400	10	4 400	6
+ Realisasjonsgevinster	9 300	6	500	6
- Realisasjonstap	2 200	7	1 200	5
+ Andre kapitalinntekter	6 500	10	1 000	6
+ Overføringer	35 200	42	108 000	100
+ Skattepliktige overføringer	28 800	24	38 500	42
+ Overgangsstønad ²	100	-	11 700	19
+ Pensjoner fra folketrygda	21 900	14	18 900	18
+ Tjenestepensjon	1 600	3	2 100	5
+ Arbeidsledighetsstrygd	5 000	9	5 700	8
+ Andre skattepliktige overføringer ³	200	1	100	1
+ Skattefrie overføringer	6 400	28	69 500	100
+ Barnetrygd	2 300	14	27 800	100
+ Kontantstøtte	100	-	4 200	15
+ Engangsstønad ved fødsel	0	0	600	2
+ Stønad til barnetilsyn ²	100	1	4 100	28
+ Utdanningsstønad ²	0	0	600	5
+ Studiestipend ⁴	200	1	1 800	8
+ Grunn- og hjelpestønad	100	2	500	4
+ Bostøtte	300	2	2 200	12
+ Sosialhjelp	2 600	9	3 000	9
+ Andre skattefrie overføringer	500	3	100	-
+ Mottatt barnebidrag ⁵	300	3	24 700	89
= Samlet inntekt	417 800	100	307 200	100
- Skatt	111 300	98	48 100	91
- Betalt bidrag ⁵	25 000	85	300	11
- Andre negative overføringer ⁶	1 500	25	1 700	40
= Inntekt etter skatt	279 900	100	257 100	100
Antall (N)	1 110		1 237	

¹ Gjennomsnitt for alle, også de som ikke har beløp på vedkommende post.

² Overføringer til enslige forsørgere.

³ Bl.a. karyteler.

⁴ Bare stipend. Utbetalt studielån betraktes ikke som inntekt.

⁵ Kilde: NAVs (tidligere Rikstrygdeverket) opplysninger om betalt og mottatt barnebidrag. Der hvor bidraget ikke har gått via trygdeetaten, er opplysninger om betalt bidrag for samværsforeldre og om mottatt bidrag for omsorgsforeldre hentet fra spørreskjema. Oppgitt månedlig bidrag er multiplisert med tolv og justert for samme prisendring som bidragsforskottet ble justert med samme år.

⁶ Premie til pensjonsordning i arbeidsforhold.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 4.1b. Inntektsregnskap for samværs mødre og omsorgsfedre. Gjennomsnitt¹ og andel som har beløp på den enkelte inntektspost. 2004. Kroner og prosent

	Samværs mødre		Omsorgsfedre	
	Gjennomsnitt Kroner	Andel Prosent	Gjennomsnitt Kroner	Andel Prosent
Yrkesinntekt	238 100	90	354 400	93
+ Lønn	238 000	88	314 200	87
+ Netto næringsinntekt	100	5	40 200	15
+ Kapitalinntekt	2 400	95	36 500	98
+ Brutto renteinntekt	700	95	2 600	98
+ Aksjeutbytte	2 500	6	30 700	14
+ Realisasjonsgevinster	200	5	2 100	6
- Realisasjonstap	1 200	8	1 000	8
+ Andre kapitalinntekter	100	7	2 100	10
+ Overføringer	69 100	87	56 700	94
+ Skattepliktige overføringer	34 400	38	27 500	23
+ Overgangsstønad ²	3 600	9	2 600	6
+ Pensjoner fra folketrygda	25 400	23	18 700	14
+ Tjenestepensjon	1 500	4	1 300	3
+ Arbeidsledighetsstrygd	3 900	9	4 800	5
+ Andre skattepliktige overføringer ³	-	1	100	2
+ Skattefrie overføringer	34 700	84	29 300	93
+ Barnetrygd	17 400	78	18 400	92
+ Kontantstøtte	2 800	9	200	2
+ Engangsstønad ved fødsel	300	1	0	0
+ Stønad til barnetilsyn ²	2 000	17	1 300	9
+ Utdanningsstønad ²	100	2	-	1
+ Studiestipend ⁴	1 100	5	200	1
+ Grunn- og hjelpestønad	500	4	101	1
+ Bostøtte	1 100	8	300	2
+ Sosialhjelp	4 800	15	1 700	3
+ Andre skattefrie overføringer	0	0	400	2
+ Mottatt barnebidrag ⁵	4 800	20	6 600	43
= Samlet inntekt	309 600	100	447 100	100
- Skatt	64 800	95	105 000	98
- Betalt barnebidrag ⁵	4 300	31	5 300	25
- Andre negative overføringer ⁶	1 800	40	1 500	25
= Inntekt etter skatt	238 700	100	335 800	100
Antall (N)	154		174	

¹ Gjennomsnitt for alle, også de som ikke har beløp på vedkommende post.² Overføringer til enslige forsørgere.³ Bl.a. karytelser.⁴ Bare stipend. Utbetalt studielån betraktes ikke som inntekt.⁵ Kilde: NAVs (tidligere Rikstrygdeverket) opplysninger om betalt og mottatt barnebidrag. Der hvor bidraget ikke har gått via trygdeetaten, er opplysninger om betalt bidrag for samværsforeldre og om mottatt bidrag for omsorgsfedre hentet fra spørreskjema. Oppgitt månedlig bidrag er multiplisert med tolv og justert for samme prisendring som bidragsforskottet ble justert med per samme år.⁶ Premie til pensjonsordning i arbeidsforhold.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå.

Omsorgsfedrene tjener omtrent like godt som samværsfedrene. De har i 2004 en gjennomsnittlig yrkesinntekt på 354 400 kroner og en kapitalinntekt på 36 500 kroner. Samværs mødre tjener langt dårligere enn samværsfedrene, men har høyere yrkesinntekt enn de mødre som har barna boende hos seg, 238 100 mot 193 800 kroner. Ingen av de to mødregruppene mottar nevneverdig med kapitalinntekt. Både omsorgsfedre og samværs mødre mottar mindre i overføringer enn omsorgsmødre (108 000 kroner), men mer enn samværsfedrene (35 200 kroner), i gjennomsnitt henholdsvis 56 700 kroner og 69 100 kroner. Omsorgsfedrene har klart høyest inntekt etter skatt (335 800 kroner), mens samværs mødre ligger nesten 20 000 kroner under samværsfedrene og omsorgsmødre. De har en inntekt etter skatt på 238 700 kroner.

Av tabell 4.1 ser vi også at en del samværsforeldre faktisk mottar barnebidrag, mens en del omsorgsfedre betaler. For samværs mødre og omsorgsfedre er det ikke langt fra at betalt og mottatt bidrag i gjennomsnitt er like store (se tabell 4.1b). Dette har, som tidligere nevnt, sammenheng med at barn med delt bosted som fikk bidraget fastsatt av trygdeetaten, tidligere fikk beregnet ett bidrag som far betaler til mor og ett som mor betaler til far. Den av foreldrene som vi med

utgangspunkt i barnets registrerte adresse definerer som samværsforelder, vil i disse tilfellene dermed både betale og motta bidrag. Det samme gjelder omsorgsforelderen. Andelen med delt bosted er, som vi har sett, spesielt høy blant samværmødre og omsorgsfedre (se tabell 3.3).

Tabell 4.2 gir et forenklet inntektsregnskap for de samme fire foreldregruppene i 2002 og 2004. Vi ser at mens de to fedregruppene i gjennomsnitt hadde ca. 50 000 kroner høyere inntekt etter skatt i 2004 enn i 2002, økte gjennomsnittet for de to mødregruppene bare med ca. 15 000 kroner. Grunnen til dette er dels at de to fedregruppene hadde en sterkere vekst i yrkesinntekt enn de to mødregruppene, men vi ser også at de har fått sterkt økte kapitalinntekter, noe de to mødregruppene ikke fikk. Veksten i overføringene for mødregruppene og i skatten for fedregruppene oppveide ikke fedrenes sterke økning i yrkes- og kapitalinntekt.

Kapitalinntektene er ekstremt skjevfordelte. Det er bare et lite mindretall som har opplevd så sterk vekst i dem. I tillegg er aksjeutbyttet, som er en viktig del av kapitalinntektene, ekstremt følsomt for endringer i skattereglene. Fra 2000 til 2005 økte kapitalinntektene som andel av samlet inntekt fra 9 til 13 prosent for hele befolkningen, men fra 27 til 41 prosent for den tidelen av befolkningen som hadde høyest husholdningsinntekt etter skatt. På grunn av varslede endringer i utbyttebeskatningen ble det tatt ut svært høye utbytter i 2003, 2004 og 2005. De nye skattereglene for inntektsåret 2006 gjorde det mindre gunstig å ta ut utbytte, med den følge at utbytterne ble kraftig redusert. For de ti prosent av befolkningen med høyest husholdningsinntekt etter skatt falt den andelen som kapitalinntektene utgjør av samlet inntekt fra over 40 prosent i 2005 til bare 15 prosent i 2006 (Statistisk sentralbyrå 2008a, jf. Statistisk sentralbyrå 2005b).

I kapittel 5 går vi nærmere inn på hva disse forholdene betyr for endringene i fordelingen av inntekt etter skatt mellom og innen de ulike foreldregruppene fra 2002 til 2004.

Ved sammenlikning mellom 2002 og 2004 er det viktig å være klar over at i tabell 4.2 her og i tabellene med 2002-tall i kapittel 5, opererer vi med løpende kroner. Vi har ikke regnet om 2002-inntektene til 2004-kroner. Prisstigningen fra 2002 til 2004 var ifølge konsumprisindeksen 2,9 prosent. Dette må vi ta hensyn til når vi sammenlikner 2002-tallene med 2004-tallene. Omregnet til 2004-kroner blir for eksempel gjennomsnittlig inntekt etter skatt for samværsfedre i 2002 noe høyere enn vist i tabellen over, 237 300 kroner.

Tabell 4.2. Inntektsregnskap for samværsfedre og omsorgsmødre, samværmødre og omsorgsfedre. 2002 og 2004. Gjennomsnitt i kroner

	Samværsfedre		Omsorgsmødre		Samværmødre		Omsorgsfedre	
	2002	2004	2002	2004	2002	2004	2002	2004
Yrkesinntekt	309 300	336 000	186 900	193 800	226 400	238 100	316 700	354 400
+ Kapitalinntekt	6 600	46 600	3 700	5 500	7 900	2 400	10 500	36 500
+ Mottatt barnebidrag ¹	800	300	25 400	24 700	5 400	4 800	9 300	6 600
+ Andre overføringer	31 000	34 900	76 600	83 200	52 200	64 300	50 600	50 100
= Samlet inntekt	347 700	417 800	292 600	307 200	291 900	309 600	387 100	447 600
- Betalt barnebidrag ¹	30 300	25 000	600	300	7 600	4 300	5 700	5 300
- Skatt ²	86 800	112 900	49 900	49 800	60 400	66 600	95 000	106 500
= Inntekt etter skatt	230 600	279 900	242 100	257 100	223 900	238 700	286 400	335 800
Antall (N)	941	1 110	1 121	1 237	105	154	139	174

¹ I 2002 var betalt mottatt bidrag skattepliktig og betalt bidrag fradragsberettiget, mens bidraget i 2004 verken var skattepliktig eller fradragsberettiget. Beløpet for 2002 gjelder barnebidrag før skatt og er dermed ikke helt sammenlignbart med beløpet i 2004.

² Inklusive andre negative overføringer enn betalt barnebidrag.

Kilde: Undersøkelsene om samvær og bidrag 2002 og 2004, Statistisk sentralbyrå

4.3. Ekvivalensskalaer og ekvivalentinntekt

Tabell 4.1a og tabell 4.2 viser altså at samværsfedrene har noe høyere gjennomsnittlig inntekt etter skatt enn omsorgsmødrene i 2004. Denne inntektsforskjellen er imidlertid ikke et godt mål for forskjellen i økonomisk velferdsnivå mellom de to gruppene. For det første har omsorgsforeldre gjerne større utgifter i forbindelse med forsørgelsen av felles barn (vi ser her bort fra bidraget, som det allerede er tatt hensyn til gjennom beregningen av inntekt etter skatt). For det andre vil det være avgjørende hvordan hver av partene har innrettet seg etter bruddet med den andre forelderen, om de har stiftet ny familie eller ikke. Noen bor kanskje alene, mens andre har skaffet seg ny partner og har kanskje også fått flere barn å forsørge.

Når vi skal sammenligne ulike gruppers økonomiske velferdsnivå, er det vanlig å summere inntektene til alle husholdningsmedlemmene, og forutsette at inntekten fordeles slik at alle personene i husholdningen har samme økonomiske velferdsnivå. Men vi må også ta hensyn til at husholdningene er av ulik størrelse og sammensetting. En voksen og ett barn trenger ikke like høy husholdningsinntekt som to voksne og to barn for å ha like høy økonomisk velferd. Videre må vi ta hensyn til at personer i store husholdninger har stordriftsfordeler ved at de bor sammen. To voksne trenger høyere samlet inntekt enn en enslig for å ha samme økonomiske velferdsnivå, men de trenger ikke dobbelt så høy inntekt.

For å ta hensyn til slike faktorer er det vanlig å ta i bruk såkalte ekvivalensskalaer, eller skalaer som gjør inntektene til ulike typer familier eller husholdninger mer sammenlignbare. En ekvivalensskala gir uttrykk for hvor stor inntekt en husholdning på for eksempel fire personer må ha, for å ha samme levestandard eller økonomiske velferd som en enslig person. Når en benytter slike ekvivalensskalaer, forutsetter en at all husholdningsinntekt blir likt fordelt på alle husholdningsmedlemmer. Det er ikke sikkert at dette er en fullt ut korrekt antakelse. Flere internasjonale studier har for eksempel vist at en stor andel enslige forsørgere oppgir at de fikk bedre personlig økonomi etter at de ble enslige forsørgere enn det de hadde som gift, på tross av at husholdningsinntektene per person ble betydelig redusert. Årsaken til dette var at en som enslig forsørger fikk bedre kontroll over husholdningsøkonomien (Jarvis & Jenkins, 1997). I det datagrunnlaget som er benyttet her, har vi imidlertid ingen opplysninger om den interne fordelingen av inntektene innen husholdningen. I stedet nytter vi inntekt etter skatt som indikator på den enkelte samværsforelders eller omsorgsforelders kontroll over egen økonomi.

Det finnes i dag en rekke ulike ekvivalensskalaer i bruk, og det er ingen enighet om hvilken skala som er den beste. Vi har i denne rapporten valgt å benytte en skala, der den første voksne i husholdningen får vekten 1,0, hver av de øvrige voksne vekten 0,5 og hvert barn under 18 år vekten 0,3. Denne skalaen kaller vi *EU-skalaen*.¹⁰ Ved bruk av denne skalaen tar en det for gitt at store husholdninger har betydelige stordriftsfordeler. Et alternativ kunne ha vært den såkalte *OECD-skalaen* fra 1982 (OECD, 1982). Den tilordner vekt lik 1,0 til første voksne, 0,7 til neste voksne og 0,5 til barn. OECD-skalaen regner stordriftsfordelene som relativt små.

Tabell 4.2. Ekvivalensskalaer

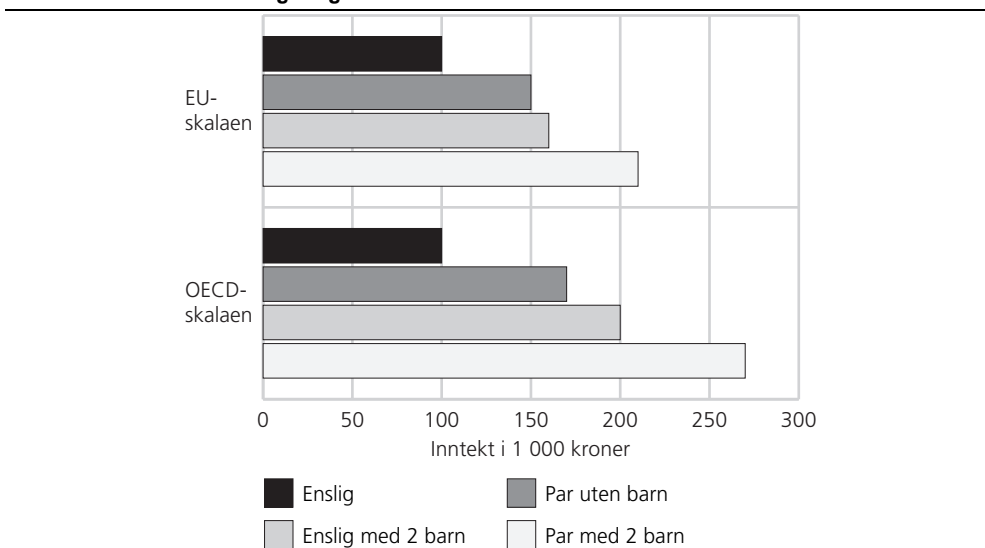
	EU-skalaen	OECD-skalaen
Første voksne	1,0	1,0
Andre, tredje, ... voksne	0,5	0,7
Barn under 18 år	0,3	0,5

¹⁰ Den egentlige EU-skalaen forutsetter at barn under 14 år gis en vekt på 0,3 mens eldre barn gis samme vekt som voksne. I den modifiserte versjonen av EU-skalaen som nyttes i Statistisk sentralbyrå, gis alle barn under 18 år en vekt på 0,3. Det er denne modifiserte versjonen vi bruker i våre analyser.

Figur 4.1 viser hvilken vekt de to skalaene gir husholdninger av ulik størrelse og sammensetting. Vi ser for eksempel at en husholdning bestående av to voksne og to barn vil måtte ha en inntekt som er 2,7 ganger større enn en enslig for å ha samme velferdsnivå ved bruk av OECD-skalaen. Ved bruk av EU-skalaen er det tilstrekkelig for den samme husholdningen å bare ha vel dobbelt så høy (2,1 ganger så høy) inntekt som en enslig for å ha samme velferdsnivå.

Vi har valgt å benytte EU-skalaen for lettere å kunne sammenlikne resultatene for 2004 i denne rapporten med de tidligere publiserte resultatene for 2002, der den samme skalaen ble brukt (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005).

Figur 4.1. Husholdningsinntekt tilsvarende en ekvivalentinntekt på 100 000 kroner for ulike husholdninger og ekvivalensskalaer



Vanligvis nytter man ekvivalensskalaer for å justere husholdningens samlede inntekt etter husholdningens størrelse og sammensetting. Dette er også grunnlaget for vår indikator nr. 3, *ekvivalentinntekt*. Men i tillegg nytter vi de samme ekvivalensskalaene som utgangspunkt for å korrigere (individuell) inntekt etter skatt for de direkte utgifter hver av foreldrene antas å ha for felles barn (*barnejustert inntekt*). Både ved beregning av ekvivalentinntekt og barnejustert inntekt tar vi også hensyn til at samværsforeldre med mye samvær med barna sine avlaster den andre forelderen for en del utgifter.

4.4. Kostnader ved barn

I de ordinære inntektsundersøkelsene for husholdninger tar man ikke hensyn til økonomiske forpliktelser overfor personer som er bosatt i andre husholdninger. Uformelle overføringer i "cash" eller "kind" teller ikke med. Legger man EU-skalaen til grunn, vil for eksempel en enslig forsørger med to barn trenge 1,6 ($1 + 0,3 + 0,3$) ganger så høy inntekt etter skatt som en enslig for å oppnå samme økonomiske velferd for sine husholdningsmedlemmer. Dersom den enslige har en inntekt etter skatt på 100 000 kroner, må altså en enslig forsørger med to barn ha en inntekt etter skatt på 160 000 kroner for å ha det like bra økonomisk som den enslige.

Men hva dersom den enslige er far til de to barna som bor sammen med sin mor (den enslige forsørgeren), og barna tilbringer en del ettermiddager, helger og ferier sammen med faren? Ved å ha besøk av ungene pådrar faren seg en del utgifter til barnas forsørgelse ut over barnebidraget. Til en viss grad er det slik at samværsforelderen avlaster den andre forelderen økonomisk ved å ha mye samvær med barna. Det gjelder blant annet daglige utgifter til mat. Andre utgifter som samværsforelderen måtte pådra seg for å kunne ha barna hos seg, for eksempel utgifter til

større bil og bolig, representerer derimot ingen innsparing på den andre forelderens hånd.

I den ordinære inntektsstatistikken tar man ikke hensyn til at mange foreldre som ikke bor sammen med barna sine, avlaster den andre forelder for en del utgifter. Det målet man nytter for de enkelte husholdningsmedlemmenes økonomiske velferd, ekvivalentinntekt, det vil si husholdningens inntekt etter skatt per forbruksenhet, forutsetter at husholdningens samlede inntekt fordeles likt mellom alle i husholdningen *og at det ikke finner sted uformelle overføringer fra en husholdning til en annen*. Dette siste skyldes at man i den registerbaserte inntektsstatistikken ikke har opplysninger om slike uformelle overføringer.

Gjennom Undersøkelsene om samvær og bidrag 2002 og 2004 er samværsforeldrenes samvær med egne barn kartlagt. Disse opplysningene nytter vi til å anslå samværsforeldrenes kostnader og omsorgsforeldrenes besparelser i forbindelse med samværet. De anslåtte utgiftene og besparelsene nyttes så til å danne to av de inntektsmålene vi nytter, ekvivalentinntekt og barnejustert inntekt. Men før vi presenterer og diskuterer forutsetningene for disse beregningene, kan det være på sin plass å se nærmere på de forutsetningene som vanligvis benyttes i inntektsstatistikken ved beregning av kostnader ved å forsørge barn. Bruken av ekvivalensskalaer (avsnitt 4.3) innebærer at barnekostnadene øker med husholdningens inntekt. Et alternativ til dette kunne være å nytte et kronebeløp per barn. Dette beløpet kunne så variere med barnas alder, slik det gjøres i det "standardbudsjett" som er utviklet ved Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) og som ligger til grunn for Barne- og familiedepartementets nye regler for bidragsfastsetting (Barne- og familiedepartementet 1999 og 2001).

Når vi har valgt den første metoden, barnekostnader beregnet ved bruk av ekvivalensskala, er dette først og fremst gjort for at vi skal kunne sammenlikne med situasjonen før bidragsreglene ble endret, slik denne ble beskrevet i en tidligere rapport (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005). Det er en viss støtte for denne beregningsmåten i litteraturen (Bratberg og Tjøtta 1999 og 2008, Maccody og Mnookin 1991, del Boca og Flinn 1994).

4.5. Fordelingen av utgiftene mellom foreldrene

Hvordan kan man tenke seg at utgiftene til barnas forsørgelse varierer med hvor mye tid de tilbringer hos samværsforelder og omsorgsforelder? Der hvor barnet bor like mye hos hver av foreldrene er det naturlig å tenke seg at de to foreldrene har like store utgifter til barnets forsørgelse. Men der barnet er hos samværsforelder bare 25 eller 15 prosent av tiden, er det kanskje grunn til å tro at det er den forelder barnet bor fast hos, som trenger eget barnerom og som betaler barnehage, det meste av klær osv. Samværsforelderens utgifter vil først og fremst være mat og fritidsaktiviteter og reiseutgifter i de tilfellene foreldrene bor langt fra hverandre. Og i den grad besøksforelder trenger større bolig og bil for å kunne ha barnet hos seg, representerer ikke besøksforelderens utgifter til slike formål noen innsparing for den andre forelder.

Vi har valgt å forutsette at den av foreldrene som har barnet mest hos seg, har en høyere andel av den samlede barnekostnaden enn samværets omfang skulle tilsi, men når barnet er halvparten av tiden hos hver av foreldrene, antar vi at utgiftene fordeles likt mellom dem. Dette er det samme som å forutsette at den forelder som barnet er mest hos, har en del faste utgifter som den andre forelder ikke har.

I Undersøkelsene om samvær og bidrag 2002 og 2004 blir begge foreldrene spurt hvor mye tid barnet tilbringer sammen med samværsforelder, det vil si den av foreldrene som barnet ikke er registrert bosatt sammen med. Svarene på disse spørsmålene varierer, selv når vi sammenlikner foreldrene til ett og samme barn. Det er en klar tendens til at samværsforeldre oppgir høyere samvær mellom seg selv og barna enn opplysningene fra omsorgsforeldrene om samværsforeldrenes

samvær med barna tyder på (Kitterød 2004a og 2004b). Når vi i kapittel 5, 7 og 8 beregner barnejustert inntekt og ekvivalentinntekt for samværsforeldre og omsorgsforeldre som separate grupper, legger vi, som tidligere nevnt (avsnitt 4.1), den aktuelle forelderens svar til grunn uten å ta hensyn til at den andre forelderens kanskje har et helt annet syn på saken.

4.6. Ekstrakostnader ved at barnet "bor" to steder

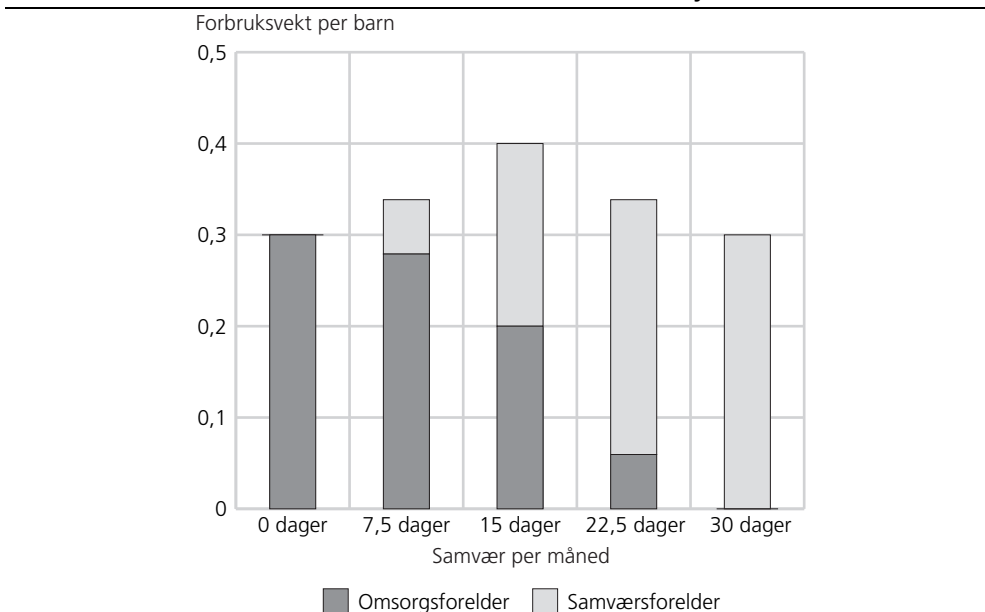
Kan vi uten videre forutsette at barn som bor sammen med bare en av foreldrene totalt sett koster foreldrene like mye som et barn som bor sammen med begge foreldrene? I mange tilfeller vil det nok påløpe en del ekstrakostnader, spesielt hvis barnet bor tilnærmeelsesvis like mye hos hver av foreldrene (Henman og Michell 2001) eller hvis foreldrene bor langt fra hverandre. I det siste tilfellet vil reise-utgiftene ved besøk hos samværsforelderens kunne bli betydelige. I det første tilfellet vil man ofte måtte investere i ett barnerom hos mor og ett hos far, og dobbelt opp med en del nødvendig eller ønskelig utstyr.

Med den ekvivalensskalaen vi har valgt, EU-skalaen (se avsnitt 4.3), har to voksne som bor sammen, forbruksvekten 1,5 ($1 + 0,5$). Dersom de skiller lag, får de hver for seg forbruksvekten 1, til sammen en forbruksvekt på 2 ($1 + 1$). Implisitt i ekvivalensskalaen ligger altså en forutsetning om at to voksne som bor sammen, trenger en noe lavere samlet inntekt ($1,5/2 = 0,75$) enn de samlet ville trenge om de bodde hver for seg. Dette representerer stordriftsfordelene ved å dele husholdning.

Det kan tilsvarende argumenteres for at et barn som bor like mye hos begge foreldrene etter en skilsmisse koster foreldrene mer, samlet sett, enn det ville gjøre om foreldre og barn bodde i en og samme husholdning. Dersom vi legger til grunn samme relative "stordriftsfordel" for barn som for voksne (se ovenfor), vil "bidrags"-foreldrenes samlede kostnad ved barnet tilsvare en forbruksvekt på 0,4 ($0,3/0,75$). Det er denne kostnaden som skal fordeles mellom foreldrene alt etter hvor mye barnet bor hos hver av dem. Så lenge barnet bor omtrent like mye hos hver av foreldrene, virker dette som en rimelig forutsetning. Men det virker ikke rimelig at f.eks. en enslig forsørgers kostnad ved å ha et barn overstiger den kostnaden et ektepar eller samboerpar har ved å ha et felles barn (0,3). Og med en samlet forbruksvekt for "bidrags"-barn på 0,4 vil de få det i de tilfellene samværsforelderens ikke har barnet på besøk eller ikke har det hos seg mer enn $\frac{1}{4}$ av tiden. Vi må derfor i tillegg forutsette at den forelderens barnet bor fast hos ikke har kostnader ved barnet som overstiger en forbruksvekt på 0,3, dvs. den forbruksvekten et barn har i den ordinære inntektsstatistikken.

Men hver av foreldrenes utgift per barn varierer også med omfanget av tiden vedkommende forelder er sammen med barnet. Figur 4.2 viser hvordan den samlede barnekostnaden og hver av foreldrenes andel av den samlede barnekostnaden varierer med samværsforelders samvær med barnet.

Vi ser at når samværsforelderens har barnet halvparten av tiden (15 dager per måned), er kostnadene ved barnet likt fordelt mellom foreldrene, i den forstand at barnets forbruksvekt er likt fordelt mellom foreldrene, dvs. at hver av dem forutsettes å ha utgifter tilsvarende en vekt på 0,2. Men dette betyr ikke at foreldrenes utgifter til barnet er de samme målt i kroner. Det vil de bare være dersom foreldrene har nøyaktig lik inntekt. Dersom den ene har høyere inntekt enn den andre, forutsetter bruk av ekvivalensskala at den som har høyest inntekt i dette tilfellet, også bruker mest penger på barnet. For en nærmere beskrivelse av de forutsetninger som er lagt til grunn ved beregning av barnekostnaden se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen (2005).

Figur 4.2. Samlet barnekostnad og hver av foreldrenes andel av samlet barnekostnad etter samværsforelders samvær med barnet. Kostnad uttrykt som forbruksvekt

Ekvivalentinntekten tar ikke hensyn til alle utgifter som omsorgsforeldre avlastes for ved barnas besøk hos samværsforeldrene eller til alle utgifter som samværsforeldre pådrar seg ved disse besøkene.

For det første kan både samværsforeldre og omsorgsforeldre inngå i mer enn en bidragsrelasjon. I disse tilfellene har vi bare opplysninger om samværsforelders samvær med barnet/barna i en av disse bidragsrelasjonene, den som er trukket ut til undersøkelsens utvalg. Dermed har vi bare kunnet anslå kostnadene og besparelsene knyttet til samværet med barnet/barna i denne ene bidragsrelasjonen, ikke kostnader/besparelser i forbindelse med samvær med barn i eventuelle andre bidragsrelasjoner som samværsforelder eller omsorgsforelder måtte inngå i.

For det andre vil nye partneres særkullsbarn i den uttrukne samværsforelderens eller omsorgsforelderens husholdning også kunne være på besøk hos sin andre forelder og dermed avlaste husholdningen for noe utgifter, og den nye partneren kan ha særkullsbarn som kommer på besøk og dermed påfører husholdningen utgifter. Heller ikke dette har vi kunnet ta hensyn til ved beregning av ekvivalentinntekt.

For det tredje har vi ikke kunnet ta hensyn til variasjonen i geografisk avstand mellom foreldrene og dermed til variasjonen i reiseutgifter ved samværet, verken ved beregning av ekvivalentinntekt eller barnejustert inntekt. Innledningsvis i dette avsnittet antydte vi at lang avstand mellom foreldrenes bosted og dermed høye reiseutgifter når barna skal på besøk hos samværsforeldrene, kan bidra til høye totale barnekostnader for enkelte foreldre. Gjennom Undersøkelsene om samvær og bidrag 2002 og 2004 er det samlet inn en del opplysninger om reisemåte, reiseavstand og utgifter i forbindelse med besøksreiser. Kvaliteten på disse opplysningene er ikke så god at vi har funnet å kunne ta hensyn til variasjoner i reisekostnader når vi danner barnejustert inntekt og ekvivalentinntekt ved å korrigere for utgifter ved barnas besøk hos samværsforeldrene. Det var mange som ikke svarte på disse spørsmålene, spesielt i 2002. Dessuten har vi ikke opplysninger om *antall* besøksreiser.

Et annet problem med ekvivalentinntekten er at endringer i innsamlingsmetoden fra 2002 til 2004 gjør det vanskelig å sammenlikne tall for 2004 med allerede publiserte tall for 2002 (se avsnitt 2.3.4 og 5.4).

4.7. Lavinntekt og sosialhjelp som indikatorer på "fattigdom"

Ekvivalentinntekt, er, etter vårt syn, den indikatoren som tross alt gir det beste bildet av samværsforeldres og omsorgsforeldres økonomiske velferdsnivå. Den tar både hensyn til at omsorg for og utgifter ved felles barn, inklusive utgifter og besparelser som følge av barnas besøk hos samværsforelder, påvirker fordelingen mellom partene i den brutte foreldrerelasjonen, og den tar hensyn til at nåværende husholdningssituasjon (andre omsorgsforpliktelser, andre husholdningsmedlemmers inntekter) påvirker fordelingen av økonomisk velferd mellom de ulike foreldregruppene. Vi tar derfor utgangspunkt i dette inntektsbegrepet når vi skal konstruere en indikator som gir uttrykk for hvem som har så lav inntekt eller så lavt økonomisk velferdsnivå at de er, eller ligger nær opp til å være, "fattige".

I denne rapporten har vi valgt å benytte den samme definisjonen av fattigdom eller lavinntekt som er benyttet i Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen (2005) og benytter beløpet som tilsvarer 50 prosent av medianinntekten som fattigdomsgrense eller lavinntektsgrense. Dette er en metode som ofte benyttes i internasjonale studier, for eksempel av OECD (Oxley mfl. 2000), Eurostat (1998) og analyser som benytter Luxembourg Income Study (LIS), for eksempel Atkinson, Rainwater & Smeeding (1995). Men for å beregne en relativ lavinntektsgrense eller fattigdomsgrense må en kjenne det "generelle" inntektsnivået i befolkningen. Vi har her benyttet Statistisk sentralbyrås inntekts- og formuesundersøkelser for å få opplysninger om medianinntektene (per forbruksenhet) for alle personer i befolkningen. Ved å legge EU-skalaen til grunn er medianen av ekvivalentinntekten for alle personer i landet beregnet til 219 000 kroner i 2004. En lavinntektsgrense eller fattigdomsgrense på 50 prosent av medianinntekten blir dermed på 109 500 kroner. Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre med ekvivalentinntekt under 109 500 kroner tilhører dermed gruppen 'inntektsfattige'.¹¹ I 2002 var den samme lavinntektsgrensen på 104 000 kroner (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005).

Ved siden av lavinntekt eller inntektsfattigdom er også mottak av økonomisk sosialhjelp i en del sammenhenger nyttet som indikator på lav økonomisk velferd (se for eksempel Fløtten m.fl. (2001), Ytrehus, (2004)). Økonomisk sosialhjelp tildeles den enkelte etter søknad til kommunens sosialkontor og etter en behovsvurdering. Sosialhjelpen kommer inn der hvor annen privat og offentlig forsørgelse ikke strekker til. Vilåret for å motta stønad, er at andre løsninger skal være prøvd først (Birkeland og Osmunddalen 1998). Dette skulle borge for at det bare er de som har problemer med å klare seg økonomisk med sine ordinære inntekter, som mottar sosialhjelp.

Men det er ikke problemfritt å nytte mottatt sosialhjelp som indikator på lav økonomisk velferd. Vilårene for å få sosialhjelp og selve sosialhjelpssatsene kan variere fra kommune til kommune. Endringer i regelverk og praksis kan føre til endringer i antall sosialhjelpsmottakere uten at dette skyldes endringer i omfanget av personer med lav økonomisk velferd.

Verken "inntektsfattigdom" eller mottatt sosialhjelp er ideelle mål på lavt økonomisk velferdsnivå. De to indikatorene avgrenser heller ikke den samme gruppen av personer. Bare 22 prosent av personene i vårt nettoutvalg i 2004 som mottar sosialhjelp, tilhører lavinntektsgruppen, og bare 36 prosent av dem som tilhører lavinntektsgruppen, mottar samtidig sosialhjelp. Men lagt ved siden av hverandre som to uavhengige indikatorer for det samme underliggende sosiale

¹¹ I Statistisk sentralbyrå anvender man i dag vanligvis en 'lavinntektsgrense' på 60 prosent av medianen når man, som her, benytter EU-skalaen for å beregne ekvivalentinntekt (se for eksempel Statistisk sentralbyrå 2007). Vi benytter altså en strengere 'lavinntektsgrense' enn dette. Begrunnelsen for det er ene og alene at vi ønsker å kunne sammenlikne med tilsvarende tall for 2002 i Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen (2005). Vanligvis benytter man i Statistisk sentralbyrå betegnelsen 'lavinntektsgruppe' for dem som har inntekt under 'lavinntektsgrensen'. Når vi her har valgt betegnelsen 'inntektsfattige' om dem som har inntekt under 'lavinntektsgrensen' eller 'fattigdomsgrensen', er det for å unngå at denne gruppen forveksles med dem som befinner seg i det laveste inntektsintervallet i de tabellene i rapporten som viser hele inntektsfordelingen (se for eksempel tabell 5.1).

problemet, lav økonomisk velferd, vil de likevel kunne si oss noe om hvordan dette problemet fordeler seg i ulike grupper av samværsforeldre og omsorgsforeldre.

Problemet med å sammenlikne tall for ekvivalentinntekten i 2004 med tilsvarende tall for 2002 (se avsnitt 2.3.4 og 5.4) fører til tilsvarende problemer med sammenlikningen av andel inntektsfattige i 2002 og 2004 (se avsnitt 5.5).

5. Endringer i fordeling av inntekt og økonomisk velferd 2002-2004

5.1. Om muligheten for å sammenlikne

I dette kapitlet skal vi prøve å finne ut hvilke endringer som har funnet sted i foreldrenes økonomiske situasjon fra 2002 til 2004. I hvilken grad har de to foreldregruppenes inntekt og økonomiske velferd blitt endret? Hvis det har skjedd endringer, hvem er vinnerne og hvem er taperne? Hvilke grupper av samværsforeldre fikk økt sin inntekt og økonomiske velferd mest og hvilke grupper sakk akterut? Var det blitt flere eller færre samværsforeldre med dårlige økonomiske kår i 2004 enn i 2002? Og hva med omsorgsforeldrene? Hvilke grupper av samværsforeldre fikk økt sin inntekt og økonomiske levekår og hvilke grupper sakk akterut? Og til sist: hva har endringene i bidragsreglene betydd for utviklingen i samværsforeldrenes og omsorgsforeldrenes inntekt og økonomiske velferd?

I kapittel 2 beskrev vi *Undersøkelsene om samvær og bidrag 2002 og 2004*, og diskuterte hvor sammenlignbare de er. Noen av de forskjellene som kan få konsekvenser for analysene i dette kapitlet er

- at opplysningene om barnebidraget kom fra ulike kilder i 2002 og 2004,
- at registreringen av samværet mellom samværsforelder og barn foregikk litt annerledes i 2004 enn i 2002, og
- at det i de to undersøkelsene ble benyttet ulike metoder for kartlegging av nåværende husholdning.

Det første punktet får konsekvenser for alle tre inntektsbegrep, men konsekvensene er trolig ubetydelige. I 2002 kom opplysningene om betalt og mottatt barnebidrag fra selvangivelsesstatistikken, i 2004 for de fleste foreldrene fra Rikstrygdeverkets (nå Arbeids- og velferdsdirektoratets) registre. Disse to kildene anser vi for å være sammenlignbare (se avsnitt 2.4). For de foreldrene hvor vi i 2004 ikke har registeropplysninger om bidraget, er opplysningene hentet fra intervju. Analyser av kvaliteten av disse opplysningene (Lyngstad og Nymoen 2007), tyder imidlertid på at bidragsopplysninger innhentet gjennom intervju i 2004 stemmer godt overens med de tilsvarende registeropplysningene samme året for de personene der man har opplysninger fra begge kildene.

Det andre punktet får konsekvenser for de to inntektsbegrepene hvor vi tar hensyn til kostnader og besparelser ved samværsforelders samvær med felles barn, det vil si for barnejustert inntekt og ekvivalentinntekt. Det er først og fremst en følge av at vi gikk over fra spørreskjema i posten i 2002 til telefonintervju i 2004. Den første innsamlingsmetoden gav høy andel ubesvart på en rekke viktige spørsmål. For å redusere frafallet, gikk man i 2004 over til telefonintervju (se avsnitt 2.2.3). Det høyere partielle frafallet i 2002 enn i 2004 gjør det i noen tilfeller vanskelig å sammenlikne de to årene, for eksempel når det gjelder omfanget av feriesamværet. Barnekostnaden, slik vi har beregnet den, er en funksjon både av vanlig månedlig samvær og av feriesamværet. I de fleste tilfellene er det omfanget av det månedlige samværet som betyr noe. Vi anser derfor konsekvensene for sammenlignbarheten å være ubetydelige også i dette tilfellet.

Det tredje punktet får konsekvenser bare for ekvivalentinntekten og for andelen inntektsfattige. For å kunne beregne husholdningens ekvivalentinntekt trenger vi å vite hvor mange barn og voksne som bor i husholdningen. På grunn av endringer i datainnsamlingsmetoden har det ikke vært mulig å beregne antall husholdningsmedlemmer (barn og voksne) i 2004 helt på samme måte som i 2002 (se avsnitt 2.3.4). Derimot er det mulig å gå tilbake til 2002 og beregne antall husholdningsmedlemmer på samme måte som i 2004. På dette grunnlaget har vi så beregnet en justert ekvivalentinntekt i 2002, og det er denne justerte inntekten vi nytter til sammenlikning mellom 2002 og 2004. Dette betyr likevel ikke at den justerte ekvivalentinntekten gir et riktigere bilde av virkeligheten i 2002 enn den

ekvivalentinntekten som ble brukt i rapporten som beskrev fordelingen av inntekt og økonomisk velferd i 2002 (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005).

5.2. Inntekt etter skatt

Avsnitt 4.2, tabell 4.1 (jf. tabell 4.2 og Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005, kapittel 5) gir et helt annet bilde av fordelingen av inntekt etter skatt mellom de fire foreldregruppene (samværsfedre, omsorgsmødre, samværmødre og omsorgsfedre) i 2004 enn i 2002. I 2002 hadde omsorgsmødrene høyere gjennomsnittlig inntekt etter skatt enn samværsfedrene, omsorgsfedrene høyere enn samværmødrene. I 2004 var derimot samværsfedrenes gjennomsnittsinntekt høyere enn omsorgsmødrenes, mens omsorgsfedrenes gjennomsnittlige inntekt etter skatt fortsatt var høyere enn samværmødrenes. Mens de to fedregruppene i gjennomsnitt hadde ca. 50 000 kroner høyere inntekt etter skatt i 2004 enn i 2002, økte gjennomsnittet for de to mødregruppene bare med ca. 15 000 kroner. Grunnen til dette er dels at de to fedregruppene både hadde en sterkere vekst i yrkesinntekt og i kapitalinntekt enn de to mødregruppene. Veksten i overføringene for mødregruppene og i skatten for fedregruppene oppveide ikke fedrenes sterke økning i yrkes- og kapitalinntekt.

De samme gjennomsnittstallene er gjengitt i tabell 5.1 her, men i tillegg til gjennomsnittstallene gir tabellen tall for fordelingen innen hver foreldregruppe. Da blir bildet noe annerledes. Mens 60 prosent av omsorgsmødrene i 2004 hadde en inntekt etter skatt på minst 240 000 kroner, gjaldt dette bare 45 prosent av samværsfedrene. Andelen med inntekt etter skatt under 160 000 kroner var høyere blant samværsfedrene enn blant omsorgsmødrene, 19 mot 9 prosent. Veksten i andelen med inntekter over 240 000 kroner har ikke vært så ulik for mødrene og fedrene. Mens andelen omsorgsmødre med så høye inntekter økte fra 49 prosent i 2002 til 60 prosent i 2004, det vil si med 11 prosentpoeng, økte andelen blant samværsfedrene fra 36 til 45 prosent, det vil si med 9 prosentpoeng.

Som tidligere nevnt, er ikke 2002-inntektene i tabellene i dette kapitlet omregnet til 2004-kroner. Det betyr at økningen i gjennomsnittsinntekten fra 2002 til 2004 i tabellen over, på grunn av prisstigningen, ikke representerer en like stor økning i kjøpekraft. Hvis vi hadde omregnet 2002-inntektene til 2004-kroner, ville økningen i gjennomsnittsinntekten fra 2002 til 2004 vært noe mindre enn tallene i tabellen viser. Økningen i andelen med inntekt over 290 000 kroner og reduksjonen i andelen med inntekt under 160 000 kroner ville kanskje også ha vært mindre.

Tabell 5.1. Fordeling av inntekt etter skatt blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværmødre og omsorgsfedre. 2002 og 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner

	Inntekt etter skatt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennomsnitt	
Alle ² 2002	100	15	12	29	23	20	236 300	2 306
2004	100	14	11	23	25	27	271 200	2 675
Samværsfedre 2002	100	19	15	29	18	18	230 600	941
2004	100	19	12	24	20	25	279 900	1 110
Omsorgsmødre 2002	100	11	10	30	28	21	242 100	1 121
2004	100	9	10	22	31	29	257 100	1 237
Samværmødre 2002	100	17	22	24	20	16	223 900	105
2004	100	11	14	32	26	17	238 700	154
Omsorgsfedre 2002	100	8	0	24	28	39	286 400	139
2004	100	3	3	14	29	51	335 800	174

¹ Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.

Kilde: Undersøkelsene om samvær og bidrag 2002 og 2004, Statistisk sentralbyrå

Tabell 5.2. Fordeling av inntekt etter skatt blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværmødre og omsorgsfedre. Personer med kapitalinntekt som hovedinntektskilde¹ og personer med negativ næringsinntekt er holdt utenfor beregningene. 2002 og 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner

	Inntekt etter skatt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennomsnitt	
Alle ² 2002	100	15	13	30	23	20	237 600	2 242
2004	100	14	10	23	26	27	252 400	2 563
Samværsfedre 2002	100	19	15	30	18	18	227 200	915
2004	100	19	11	25	21	24	244 000	1 047
Omsorgsmødre 2002	100	10	10	30	28	21	242 600	1 096
2004	100	9	10	22	31	29	254 000	1 205
Samværmødre 2002	100	17	23	24	20	16	221 800	102
2004	100	11	13	34	25	17	236 200	147
Omsorgsfedre 2002	100	5	0	26	30	40	293 900	129
2004	100	3	3	14	30	50	307 700	164

¹ Personens kapitalinntekt er større enn vedkommendes yrkesinntekt og overføringer hver for seg.

² Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.

Kilde: Undersøkelsene om samvær og bidrag 2002 og 2004, Statistisk sentralbyrå

I kapittel 4, tabell 4.2 så vi at inntektsøkningen blant fedrene fra 2002 til 2004 i stor grad skyldtes en sterk økning av kapitalinntektene. Det er trolig bare et lite mindretall som har opplevd så sterk vekst i dem, og det er grunn til å tro at veksten i stor grad er skattemessig motivert (se avsnitt 4.2). Andelen som hadde kapitalinntekt som hovedinntektskilde, var liten begge årene, 1 prosent i 2002, 2 i 2004. Dersom vi holder disse utenfor i beregningene, holder vi trolig utenfor dem som har fått størstedelen av veksten i kapitalinntektene. Det har vi gjort i tabell 5.2. Samtidig har vi holdt utenfor dem med negativ næringsinntekt. De utgjorde 2 prosent av utvalget i 2002, 3 prosent i 2004. Vi har holdt dem utenfor fordi negativ næringsinntekt ett år ofte kan skyldes skattemessige forhold av forbigående karakter (Epland og Kirkeberg 2007). Ved å holde utenfor dem som hadde svært høy kapitalinntekt eller negativ næringsinntekt, kontrollerer vi for endringer i inntektsfordelingen som kan skyldes skattemessige tilpasninger.

Når vi sammenlikner tabell 5.2 med tabell 5.1, ser vi at de to fedregruppene gjennomsnittlige inntekt etter skatt er blitt vesentlig lavere i 2004 når vi holder dem med kapitalinntekt som hovedinntektskilde og dem med negativ næringsinntekt utenfor beregningene. Ifølge tabell 5.2 var samværsfedrenes gjennomsnittlige inntekt etter skatt i 2004 244 000 kroner, ifølge tabell 5.1 ca. 280 000. Omsorgsfedrenes gjennomsnittlige inntekt etter skatt var samme året ca. 308 000 kroner ifølge tabell 5.2, ca. 336 000 kroner ifølge tabell 5.1. Derimot er det bare små avvik i gjennomsnittsinntekten i 2002 mellom tabell 5.2 og 5.1. Det var altså først og fremst i 2004 at skattemessige tilpasninger kan ha betydd noe særlig for gjennomsnittsinntekten.

For de to mødregruppene betyr det lite for gjennomsnittsinntekten om vi holder dem med kapitalinntekt som hovedinntektskilde og dem med negativ næringsinntekt utenfor beregningene. Gjennomsnittlig inntekt etter skatt for omsorgsmødre og samværmødre i tabell 5.2 avviker lite fra gjennomsnittet i tabell 5.1. Dette gjelder både for 2002 og 2004.

Av tabell 5.2 går det fram at veksten i gjennomsnittlig inntekt etter skatt med denne begrensningen har vært nokså lik i de fire foreldregruppene fra 2002 til 2004, mellom 4 og 7 prosent. Vi ser også at samværsfedrene hadde lavere gjennomsnittsinntekt enn omsorgsmødrene i 2004, selv om forskjellen var noe mindre enn i 2002. Vi får altså et noe annet bilde av forskjellen i gjennomsnittsinntekt mellom samværsfedrene og omsorgsmødrene i 2004 når vi holder dem med kapitalinntekt som hovedinntektskilde og dem med negativ næringsinntekt utenfor beregningene (tabell 5.2), enn når vi tar dem med (tabell 5.1).

Dersom vi i stedet for å sammenlikne gjennomsnittsinntekten sammenlikner andelen med høy inntekt, er det så å si ingen forskjell mellom tabell 5.2 og 5.1. Ifølge tabell 5.2 økte andelen samværsfedre med inntekt etter skatt over 290 000 kroner fra 18 prosent i 2002 til 24 prosent i 2004, ifølge tabell 5.1 fra 18 til 25 prosent. For omsorgsfedrene var den tilsvarende økningen fra 40 til 50 prosent ifølge tabell 5.2, fra 39 til 51 prosent ifølge tabell 5.1. For de to mødregruppene er det ingen forskjell mellom de to tabellene i andelen med inntekter over 290 000 kroner. Heller ikke når vi sammenlikner andelen med inntekt etter skatt under 160 000 kroner, er forskjellen mellom de to tabellene påfallende. Både blant samværsfedre og omsorgsmødre var andelen med så lave inntekter stabil fra 2002 til 2004. En femdel (19 prosent) av samværsfedrene hadde så lave inntekter både i 2002 og i 2004 ifølge begge tabellene. Blant omsorgsmødrene var den samme andelen en tidel, 11 prosent i 2002 og 9 prosent i 2004 ifølge tabell 5.1, 10 prosent i 2002 og 9 prosent i 2004 ifølge tabell 5.2. For samværsmyndrene gir tabellene den samme nedgangen i andelen med lav inntekt. Fra 2002 til 2004 ble andelen med inntekt etter skatt under 160 000 kroner redusert fra 17 til 11 prosent. Forskjellen er ikke større enn at den kan skyldes statistisk usikkerhet. Ifølge tabell 5.1 ble andelen omsorgsfedre med inntekt etter skatt under 160 000 kroner redusert fra 8 prosent i 2002 til 3 prosent i 2004, ifølge tabell 5.2 fra 5 til 3 prosent. Reduksjonen i tabell 5.1 fra 8 til 3 prosent og reduksjonen i tabell 5.2 fra 5 til 3 prosent er ikke større enn at disse prosentdifferensene kan skyldes statistisk usikkerhet.

Det viser seg altså at mens gjennomsnittlig inntekt etter skatt for fedregruppene påvirkes av om vi holder utenfor eller tar med dem med kapitalinntekt som hovedinntektskilde og dem med negativ næringsinntekt, det vil si dem som kan mistenkes for å ha foretatt skattemessige tilpasninger, så får dette bare små eller ingen konsekvenser for andelen samværsfedre med høy og andelen med lav inntekt etter skatt. Når vi i kapittel 6 beregner gjennomsnittlig inntekt etter skatt for undergrupper av samværsfedre og omsorgsmødre, uten å holde dem med kapitalinntekt som hovedinntektskilde og dem med negativ næringsinntekt utenfor beregningene, må vi derfor være forsiktige med å sammenlikne disse gjennomsnittstallene med tilsvarende gjennomsnittstall i rapporten fra 2002-undersøkelsen (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005), der vi heller ikke har holdt disse gruppene utenfor. Derimot vil det være mindre problematisk å sammenlikne andelen med høy og andelen med lav inntekt etter skatt i denne rapporten med tilsvarende andeler i rapporten fra 2002-undersøkelsen.

5.3. Barnejustert inntekt

Barnejustert inntekt får vi når vi korrigerer inntekt etter skatt for de direkte utgiftene hver av foreldrene antas å ha for felles barn. Siden betalt bidrag allerede er trukket fra inntekt etter skatt, vil samværsforeldrenes utgifter her i stor grad være utgifter knyttet til samvær med barna. Dette samværet kan resultere i besparelser for omsorgsforeldrene som ellers i stor grad har den daglige omsorgen for barna og utgiftene som følger med dette ansvaret. Med denne indikatoren ønsker vi å måle hvilket velferdsnivå hver enkelt samværsforelders og omsorgsforelders inntekt gir grunnlag for når man også tar hensyn til at de har ulik grad av forpliktelse og ulike direkte utgifter til felles barn. Ved å sammenlikne fordelingen av barnejustert inntekt med fordelingen av inntekt etter skatt (jf. avsnitt 5.2), får man et bilde av hvordan omsorg for og utgifter ved felles barn påvirker fordelingen av inntekt og økonomisk velferd mellom partene i den brutte foreldrerelasjonen.

Tabell 5.3. Fordeling av barnejustert inntekt¹ blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværmødre og omsorgsfedre. 2002 og 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner

	Barnejustert inntekt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennomsnitt	
Alle ² 2002	100	34	22	26	11	7	190 300	2 295
2004	100	29	20	30	12	10	215 300	2 663
Samværsfedre 2002	100	30	19	26	14	11	205 900	940
2004	100	27	17	26	13	16	242 800	1 103
Omsorgsmødre 2002	100	41	26	25	6	3	174 400	1 113
2004	100	31	24	32	11	3	187 200	1 233
Samværmødre 2002	100	34	24	26	9	7	187 000	104
2004	100	35	16	35	7	6	187 600	154
Omsorgsfedre 2002	100	26	20	31	15	8	205 400	138
2004	100	17	15	33	17	18	248 700	173

¹ Korrigeret for kostnader ved barn. Se kapittel 4 for nærmere redegjørelse.

² Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.

Kilde: Undersøkelsene om samvær og bidrag 2002 og 2004, Statistisk sentralbyrå

Tabell 5.3 viser endringene fra 2002 til 2004 i fordelingen av barnejustert inntekt og gjennomsnittlig barnejustert inntekt for hver av de fire foreldregruppene: samværsfedre og omsorgsmødre, samværmødre og omsorgsfedre. Både i 2002 og i 2004 hadde samværsfedrene i gjennomsnitt høyere barnejustert inntekt enn omsorgsmødrene, men forskjellen var blitt større fra 2002 til 2004. I 2002 var samværsfedrenes gjennomsnittlige barnejusterte inntekt ca. 30 000 kroner høyere enn omsorgsmødrenes. I 2004 var den ca. 55 000 kroner høyere. Forskjellen i gjennomsnittlig barnejustert inntekt mellom omsorgsfedrene og samværmødrene økte også i løpet av de samme to årene. I 2002 var den på 15 000 - 20 000 kroner, i 2004 på ca. 60 000 kroner. De økte forskjellene skyldtes at fedregruppene hadde en langt sterkere inntektsøkning enn mødregruppene, fra ca. 206 000 til ca. 243 000 kroner for samværsfedrene, fra ca. 175 000 til ca. 187 000 kroner for omsorgsmødrene, og fra ca. 205 000 til ca. 250 000 kroner for omsorgsfedrene, mens samværmødrene stod stille på ca. 187 000 kroner.

I tabell 5.4 holder vi utenfor dem med kapitalinntekt som hovedinntektskilde og dem med negativ næringsinntekt. Da øker gjennomsnittlig barnejustert inntekt omtrent like mye for samværsfedrene og omsorgsmødrene fra 2002 til 2004, henholdsvis ca. 9 000 kroner og ca. 10 000 kroner. I 2004 hadde altså samværsfedrene noe lavere gjennomsnittlig inntekt etter skatt enn omsorgsmødrene (se tabell 5.2), men klart høyere barnejustert inntekt (j.f. tabell 5.4) når vi holder dem med kapitalinntekt som hovedinntektskilde og dem med negativ næringsinntekt utenfor beregningene.

Dersom vi ikke holder dem med kapitalinntekt som hovedinntektskilde og dem med negativ næringsinntekt utenfor beregningene, hadde samværsfedrene i 2004 både høyere gjennomsnittlig inntekt etter skatt og høyere barnejustert inntekt enn omsorgsmødrene. Forskjellen mellom de to gruppens gjennomsnittlige inntekt etter skatt var imidlertid langt mindre enn forskjellen mellom deres gjennomsnittlige barnejusterte inntekt, henholdsvis vel 20 000 kroner og ca. 55 000 kroner høyere (se tabell 5.1 og 5.3).

Grunnen til at samværsfedrene kommer så vidt mye bedre ut sammenliknet med omsorgsmødrene når vi ser på barnejustert inntekt enn når vi ser på inntekt etter skatt, er naturligvis at det er omsorgsmødrene som i de fleste tilfellene har den daglige omsorgen for barna og som barna tilbringer mest tid hos. Dermed er det også de som får de største direkte kostnadene ved barnas forsørgelse. Forskjellen mellom inntekt etter skatt og barnejustert inntekt gjenspeiler disse kostnadene.

Tabell 5.4. Fordeling av barnejustert inntekt¹ blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværs mødre og omsorgsfedre. Personer med kapitalinntekt som hovedinntektskilde² og personer med negativ næringsinntekt er holdt utenfor beregningene. 2002 og 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner

	Barnejustert inntekt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennomsnitt	
Alle ³ 2002	100	34	23	26	11	7	190 300	2 231
2004	100	29	20	30	12	9	199 900	2 551
Samværsfedre 2002	100	29	19	26	15	11	203 500	914
2004	100	30	18	25	13	14	212 700	1 040
Omsorgsmødre 2002	100	40	26	25	6	3	174 700	1 088
2004	100	32	24	31	10	3	185 000	1 201
Samværs mødre 2002	100	35	24	26	9	6	184 600	101
2004	100	39	17	32	6	5	186 400	147
Omsorgsfedre 2002	100	23	21	32	16	8	210 700	128
2004	100	17	16	35	17	16	230 300	163

¹ Korrigeret for kostnader ved barn. Se kapittel 4 for nærmere redegjørelse.

² Personens kapitalinntekt er større enn vedkommendes yrkesinntekt og overføringer hver for seg.

³ Alle samværsforeldre og omsorgsførelde.

Kilde: Undersøkelsene om samvær og bidrag 2002 og 2004, Statistisk sentralbyrå

Endringene fra 2002 til 2004 i andelen samværsfedre og omsorgsmødre med høy og andelen med lav barnejustert inntekt påvirkes lite av om vi holder dem med kapitalinntekt som hovedinntektskilde og dem med negativ næringsinntekt utenfor beregningene eller ikke (se tabell 5.3 og 5.4). Økningen i andelen samværsfedre med barnejustert inntekt over 290 000 kroner blir noe større når vi tar dem med (fra 11 til 16 prosent), enn når vi holder dem utenfor (fra 11 til 14 prosent). Tar vi dem med, reduseres andelen samværsfedre med barnejustert inntekt under 160 000 kroner fra 30 til 27 prosent. Holder vi dem utenfor, blir andelen med så lav inntekt omtrent den samme i 2004 (30 prosent) som i 2002 (29 prosent).

Andelen omsorgsmødre med barnejustert inntekt over 290 000 kroner var den samme i 2002 og i 2004, 3 prosent, uansett om vi holder dem med kapitalinntekt som hovedinntektskilde og dem med negativ næringsinntekt utenfor beregningene eller ikke. Derimot har det vært en klar reduksjon i andelen omsorgsmødre med barnejustert inntekt under 160 000 kroner, fra 41 til 31 prosent i tabell 5.3, fra 40 til 32 prosent i tabell 5.4. Dette har ført til at andelen med så lave inntekter i 2004 var omtrent den samme for omsorgsmødre og samværsfedre, mens forskjellen i andelen med inntekter over 290 000 kroner har økt noe.

Av tabell 5.3 ser vi, som nevnt, at forskjellen i gjennomsnittlig barnejustert inntekt mellom omsorgsfedrene og samværs mødrene økte fra 15 000 - 20 000 kroner i 2002 til ca. 60 000 kroner i 2004, en økning som skyldtes at omsorgsfedrenes gjennomsnittsinntekt økte med vel 45 000 kroner. Dersom vi holder dem med kapitalinntekt som hovedinntektskilde og dem med negativ næringsinntekt utenfor beregningene, blir gjennomsnittet for omsorgsmødrene fortsatt omtrent det samme i 2004 som i 2002, mens det for omsorgsfedrene bare øker med omtrent 20 000 kroner (se tabell 5.4).

Blant omsorgsfedrene har andelen med barnejustert inntekt over 290 000 kroner økt fra 8 prosent i 2002 til 18 prosent i 2004 (se tabell 5.3), noe mindre når vi holder dem med kapitalinntekt som hovedinntektskilde og dem med negativ næringsinntekt utenfor beregningene (8 til 16 prosent, se tabell 5.4). I samme periode har andelen omsorgsfedre med barnejustert inntekt under 160 000 kroner gått ned fra 26 til 17 prosent, fra 23 til 17 prosent hvis vi holder dem med kapitalinntekt som hovedinntektskilde og dem med negativ næringsinntekt utenfor. For samværs mødrene er situasjonen i 2004 mye godt den samme som i 2002. Andelen med barnejustert inntekt over 290 000 kroner har ikke økt, og andelen med inntekt under 160 000 kroner har også vært relativt stabil. En økning i andelen med lav barnejustert inntekt fra 35 til 39 for denne gruppen (se tabell 5.4) er ikke tilstrekkelig til at økningen ikke skyldes statistisk usikkerhet.

5.4. Ekvivalentinntekt

Ekvivalentinntekt får vi ved å summere inntektene til alle personer i nåværende husholdning og dividere med en faktor, en forbruksvekt, som avhenger av husholdningens størrelse og sammensetting. Deretter korrigerer vi for de direkte utgiftene hver av foreldrene antas å ha for felles barn. Med denne indikatoren ønsker vi å måle den enkeltes samlede økonomiske velferd, når man tar hensyn, ikke bare til forpliktelser overfor egne barn i den brutte foreldrerelasjonen, men også til eventuelle andre omsorgs- og forsørgelsesforpliktelser og andre husholdningsmedlemmers inntekter. Ved å sammenlikne fordelingen etter ekvivalentinntekt med fordelingen etter barnejustert inntekt (se avsnitt 5.3), vil man kunne få et bilde av i hvilken grad nåværende husholdningssituasjon påvirker fordelingen av økonomisk velferd mellom de ulike foreldregruppene.

For å kunne beregne husholdningens ekvivalentinntekt trenger vi å vite hvor mange barn og voksne som bor i husholdningen. På grunn av endringer i datainnsamlingsmetoden har det ikke vært mulig å beregne antall husholdningsmedlemmer (barn og voksne) i 2004 helt på samme måte som i 2002 (se avsnitt 2.3.4 og 5.1) og dermed har vi heller ikke kunnet beregne ekvivalentinntekten på samme måte i 2004 som i 2002. Derimot har vi kunnet gå tilbake til 2002 og beregne antall husholdningsmedlemmer på samme måte som i 2004. På dette grunnlaget har vi så beregnet en justert ekvivalentinntekt i 2002, og det er denne justerte inntekten vi nytter til sammenlikning mellom 2002 og 2004.

I tabell 5.5 viser vi to sett av tall for 2002 og ett sett for 2004 for alle foreldregruppene. I den første linja (2002) viser vi tallene fra 2002 som ble publisert i en tidligere rapport (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005). Der er ekvivalentinntekten beregnet ved å nytte all informasjon som spørreskjema og register kunne gi om husholdningenes størrelse og sammensetning, heretter kalt 2002-metoden. I den andre linja (2002*) er ekvivalentinntekten beregnet ved kun å nytte den informasjonen som spørreskjemaet i 2002 hadde felles med skjemaet i 2004 og registeropplysningene, heretter kalt 2004-metoden. Tallene på denne linja skal dermed være direkte sammenlignbare med 2004-tallene på den siste linja.

Tabell 5.5. Fordeling av ekvivalentinntekt¹ blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværs mødre og omsorgsfedre. 2002 og 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner

	Ekvivalentinntekt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennomsnitt	
Alle ² 2002	100	28	21	26	15	10	207 000	2 295
2002*	100	27	20	26	16	12	211 300	2 291
2004	100	21	17	32	16	14	227 900	2 663
Samværsfedre 2002	100	28	18	24	18	11	207 800	940
2002*	100	25	16	24	19	16	219 400	938
2004	100	24	15	28	16	17	239 000	1 103
Omsorgsmødre 2002	100	28	24	27	12	9	207 000	1 113
2002*	100	30	24	26	12	8	204 900	1 112
2004	100	18	20	36	15	10	215 300	1 233
Samværs mødre 2002	100	31	22	30	10	7	191 300	104
2002*	100	30	21	25	16	8	198 800	104
2004	100	34	14	27	10	14	210 400	154
Omsorgsfedre 2002	100	23	16	36	17	8	211 000	138
2002*	100	26	15	38	15	6	202 600	137
2004	100	14	14	26	22	24	254 800	173

* Reviderte tall for 2002, der man har beregnet ekvivalentinntekt med samme metode som i 2004 (se avsnitt 5.1).

¹ Husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skalaen). Korrigert for kostnader og besparelser ved barns besøk hos samværsforelder. Se kapittel 4 og avsnitt 5.1 for nærmere redegjørelse.

² Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.

Kilde: Undersøkelsene om samvær og bidrag 2002 og 2004, Statistisk sentralbyrå

Tabell 5.5 viser at samværsfedrenes gjennomsnittlige ekvivalentinntekt har økt enten vi beregner 2002-inntekten ved hjelp av 2002-metoden eller 2004-metoden, men økningen blir noe mindre når vi nytter 2004-metoden (ca. 20 000 kroner) enn når vi nytter 2002-metoden (vel 30 000 kroner). Mye av økningen skyldes trolig økt kapitalinntekt (se tabell 5.6). Mens beregninger av 2002-inntekten ved hjelp av 2002-metoden indikerer at andelen samværsfedre med ekvivalentinntekt over 290 000 kroner har økt fra 11 prosent i 2002 til 17 prosent i 2004 og at andelen med ekvivalentinntekt under 160 000 kroner er blitt noe redusert, fra 28 til 24 prosent, tyder beregninger ved hjelp av 2004-metoden på at andelen samværsfedre med høy ekvivalentinntekt og andelen med lav ekvivalentinntekt var omtrent den samme i 2002 og 2004.

For omsorgsmødrene gir de ulike metodene for beregning av ekvivalentinntekt i 2002 nokså like resultater. Ved bruk av 2004-metoden får vi en økning i gjennomsnittlig ekvivalentinntekt for denne gruppen på ca. 10 000 kroner. Andelen med ekvivalentinntekt over 290 000 kroner øker fra 8 prosent i 2002 til 10 prosent i 2004 (endringen er ikke statistisk sikker), mens andelen med inntekter under 160 000 kroner går ned fra 30 til 18 prosent.

Omsorgsfedrene har, når vi beregner 2002-inntekten med 2004-metoden, hatt en vekst i gjennomsnittlig ekvivalentinntekt på vel 50 000 kroner, mens samværs-mødrenes vekst på vel 10 000 kroner ikke er statistisk sikker. Forskjellen mellom 2002* og 2004 kan altså for samværs-mødrenes vedkommende skyldes statistisk tilfeldighet. Det har vært en klar økning i andelen omsorgsfedre med ekvivalentinntekt over 290 000 kroner, og en like klar reduksjon i andelen med ekvivalentinntekt under 160 000 kroner fra 2002 til 2004. Dersom vi beregner 2002-inntekten med 2004-metoden, økte andelen omsorgsfedre med høy inntekt fra 6 til 24 prosent, mens andelen med lav inntekt ble redusert fra 26 til 14 prosent. Tallene i tabell 5.5 tyder på at både andelen samværmødre med lav og andelen med høy ekvivalentinntekt har økt, men økningen er ikke større enn at den kan skyldes tilfeldighet.

Det har, som tidligere nevnt, ikke har vært mulig å beregne antall husholdnings-medlemmer (barn og voksne), og dermed heller ikke ekvivalentinntekten eller andelen inntektsfattige, i 2004 helt på samme måte som i 2002. Vi må derfor være svært forsiktige med å sammenligne tall i kapittel 8 her med tilsvarende tall i 2002-rapporten (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005).

Tabell 5.6 viser fordelingen innen og mellom de fire foreldregruppene når vi holder utenfor dem med kapitalinntekt som hovedinntektskilde og dem med negativ næringsinntekt. De 2002-tallene som presenteres i tabellen, er beregnet ved hjelp av 2004-metoden (se foran). Som vi ser, får vi et noe annet bilde av endringene i fordelingen av ekvivalentinntekt mellom de fire foreldregruppene når vi, som her, holder utenfor dem med kapitalinntekt som hovedinntektskilde og dem med negativ næringsinntekt. For samværsfedrene blir situasjonen i 2004 svært lik situasjonen i 2002. Gjennomsnittlig ekvivalentinntekt var på 217 000 kroner begge år, andelen med ekvivalentinntekt over 290 000 kroner var omtrent den samme (16 prosent i 2002, 15 prosent i 2004), og begge årene hadde en av fire (25 prosent) ekvivalentinntekt under 160 000 kroner.

Tabell 5.6. Fordeling av ekvivalentinntekt¹ blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværsmødre og omsorgsfedre. Personer med kapitalinntekt som hovedinntektskilde² og personer med negativ næringsinntekt er holdt utenfor beregningene. 2002³ og 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner

	Ekvivalentinntekt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennomsnitt	
Alle ⁴ 2002	100	27	20	26	16	11	209 400	2 227
2004	100	22	17	32	16	13	216 600	2 551
Samværsfedre 2002	100	25	16	24	19	16	217 300	912
2004	100	25	16	28	16	15	217 000	1 040
Omsorgsmødre 2002	100	30	24	26	12	8	203 400	1 087
2004	100	18	20	37	16	9	213 200	1 201
Samværsmødre 2002	100	30	21	25	15	8	195 700	101
2004	100	35	14	27	10	15	210 000	147
Omsorgsfedre 2002	100	23	16	40	16	6	206 800	127
2004	100	15	14	25	23	23	241 600	163

¹ Husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skalaen). Korrigert for kostnader og besparelser ved barns besøk hos samværsforelder, Se kapittel 4 og avsnitt 5.1 for nærmere redegjørelse.

² Personens kapitalinntekt er større enn vedkommendes yrkesinntekt og overføringer hver for seg.

³ Reviderte tall for 2002, der man har beregnet justert ekvivalentinntekt med samme metode som i 2004 (se avsnitt 5.1).

⁴ Alle samværsforeldre og omsorgsfedre.

Kilde: Undersøkelsene om samvær og bidrag 2004 og 2004, Statistisk sentralbyrå

Det å holde utenfor beregningene dem med kapitalinntekt som hovedinntektskilde og dem med negativ næringsinntekt, fører altså til at økningen i gjennomsnittlig ekvivalentinntekt på ca. 20 000 kroner (se tabell 5.5) blir borte. Andelene med høy og lav inntekt er derimot ganske lik i tabell 5.5 og 5.6. Det innebærer, som vi allerede har vært inne på, at noen få samværsfedre har hatt en sterk inntektsvekst, først og fremst på grunn av en sterk økning i kapitalinntektene, og at økningen for denne lille gruppen trekker gjennomsnittet for alle samværsfedre opp (se kapittel 4, jf. tabell 4.2).

Ved å holde utenfor beregningene dem med kapitalinntekt som hovedinntektskilde og dem med negativ næringsinntekt, reduseres også økningen i omsorgsfedrenes gjennomsnittlige ekvivalentinntekt, fra vel 50 000 kroner i tabell 5.5 til ca. 35 000 kroner i tabell 5.6. Økningen i andelen med ekvivalentinntekt over 290 000 kroner er omtrent den samme i de to tabellene. Reduksjonen i andelen med ekvivalentinntekt under 160 000 er blitt noe mindre i tabell 5.6 enn i tabell 5.5.

For de to mødregruppene betyr det lite om vi holder dem med kapitalinntekt som hovedinntektskilde og dem med negativ næringsinntekt utenfor eller ikke. Den lille veksten i gjennomsnittlig ekvivalentinntekt er omtrent den samme for disse gruppene i tabell 5.5 og 5.6, og andelen med høy og andelen med lav inntekt er også den samme i de to tabellene.

Det tabell 5.5 og 5.6 med all tydelighet viser, er at mens andelen samværsfedre og andelen omsorgsmødre med lav inntekt var omtrent den samme i 2002, er situasjonen endret i 2004. Da var andelen samværsfedre med lav inntekt høyere enn andelen omsorgsmødre med lav inntekt. Mens samværsfedrenes gjennomsnittlige ekvivalentinntekt økte sterkt fra 2002 til 2004 fordi et lite mindretall fikk sterkt økte kapitalinntekter, har hver fjerde samværsfar ekvivalentinntekt under 160 000 kroner i 2004, og dette er den samme andelen som i 2002. Blant omsorgsmødrene var det en langt mer beskjeden vekst i gjennomsnittlig ekvivalentinntekt fra 2002 til 2004, men en betydelig reduksjon i andelen med ekvivalentinntekt under 160 000 kroner.

Også blant samværsmødrene har andelen med ekvivalentinntekt under 160 000 kroner vært høy og stabil i denne perioden. Den har ligget rundt 30-35 prosent alt etter om vi tar med dem med kapitalinntekt som hovedinntektskilde og dem med negativ næringsinntekt eller ikke. Blant omsorgsfedrene har andelen med så lav ekvivalentinntekt gått ned. Det ser altså ut til at omsorgsfedrene, både mødre og

fedre, har fått redusert andelen med lav inntekt fra 2002, mens samværsforeldrenes andel med lav inntekt forble uendret og var i 2004 høyere enn for omsorgsforeldrene.

5.5. Inntektsfattigdom og sosialhjelp

I det følgende skal vi se nærmere på denne lavinntektsgruppen. Vi skal undersøke hvor mange som i en eller annen forstand har så dårlig økonomisk velferd at de er eller ligger nær opp til å være 'fattige'. For dette formålet har vi definert to 'fattigdoms'-indikatorer. Den første er om en person er 'inntektsfattig', det vil si om vedkommende bor i en husholdning med ekvivalentinntekt under lavinntektsgrensen (halvparten av median ekvivalentinntekt) for alle personer. Den andre er om en person mottar sosialhjelp. For en nærmere beskrivelse av og argumentasjon for disse 'fattigdoms'-indikatorene se avsnitt 4.7).

Tabell 5.7 er laget etter samme mal som tabell 5.5. Den gir to sett av tall for 2002 og ett sett for 2004 for alle foreldregruppene. I den første linja (2002) viser vi tallene fra 2002 som ble publisert i en tidligere rapport (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005). Der er ekvivalentinntekten beregnet ved hjelp av 2002-metoden. I den andre linja (2002*) er ekvivalentinntekten beregnet ved hjelp av 2004-metoden. Tallene på denne linja skal dermed være direkte sammenlignbare med 2004-tallene på den siste linja. Dette gjelder den delen av tabellen som gir tall for andelen 'inntektsfattige'. Den andre delen av tabellen som gir tall for andelen sosialhjelpsmottakere, berøres ikke av dette. Opplysningene om mottatt sosialhjelp er hentet direkte fra register.

Tabellen viser at andelen 'inntektsfattige' er lav i alle fire foreldregruppene. I 2004 hadde omsorgsfedrene lavest andel 'inntektsfattige' (1 prosent), mens samværsfedrene hadde den høyeste andelen (7 prosent). De to mødregruppene befant seg i midten med henholdsvis 4 prosent 'inntektsfattige' (omsorgsmødrene) og 5 prosent 'inntektsfattige' (samværsmødrene). Forskjellen mellom samværsmødrene og omsorgsfedrene og mellom samværsfedrene og omsorgsmødrene er små og usikre.

Endringene fra 2002 til 2004 er knapt merkbare for andre enn omsorgsfedrene.

Tabell 5.7. Andel inntektsfattige¹ og andel som mottar sosialhjelp blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværs mødre og omsorgsfedre. 2002 og 2004. Prosent

	Inntektsfattig ¹				Mottar sosialhjelp			Antall (N)
	Alle	Uoppgitt	Ja	Nei	Alle	Ja	Nei	
Alle ² 2002	100	-	6	94	100	8	92	2 306
2002*	100	1	6	94				
2004	100	1	5	94	100	9	91	2 692
Samværsfedre 2002	100	-	7	93	100	8	92	941
2002*	100	-	6	93				
2004	100	1	7	91	100	9	91	1 121
Omsorgsmødre 2002	100	1	4	95	100	8	92	1 121
2002*	100	1	5	94				
2004	100	1	4	96	100	9	91	1 240
Samværs mødre 2002	100	-	7	93	100	17	83	105
2002*	100	-	7	93				
2004	100	1	5	94	100	15	85	155
Omsorgsfedre 2002	100	-	5	94	100	1	99	139
2002*	100	1	7	92				
2004	100	1	1	98	100	3	97	176

* Reviderte tall for 2002, der man har beregnet en justert ekvivalentinntekt med samme metode som i 2004 (se avsnitt 5.1).

¹ Andel under lavinntektsgrensen, dvs. andel med ekvivalentinntekt (husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skalaen)) lavere enn 50 prosent av medianinntekten for alle husholdninger (under 104 000 kroner i 2002, under 109 500 i 2004). Ekvivalentinntekten er korrigert for kostnader/besparelser ved samværsforeldres samvær med barna.

² Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.

Kilde: Undersøkelsene om samvær og bidrag 2002 og 2004, Statistisk sentralbyrå

Tabell 5.8. Andel inntektsfattige¹ og andel som mottar sosialhjelp blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværs mødre og omsorgsfedre. Personer med kapitalinntekt som hovedinntektskilde² og personer med negativ næringsinntekt er holdt utenfor beregningene. 2002³ og 2004. Prosent

	Inntektsfattig ¹				Mottar sosialhjelp			Antall (N)
	Alle	Uoppgitt	Ja	Nei	Alle	Ja	Nei	
Alle ⁴ 2002	100	1	5	94	100	8	92	2 242
2004	100	1	5	94	100	9	91	2 579
Samværsfedre 2002	100	-	6	94	100	8	92	915
2004	100	2	7	91	100	9	91	1 057
Omsorgsmødre 2002	100	1	5	94	100	8	92	1 096
2004	100	1	4	96	100	9	91	1 208
Samværs mødre 2002	100	-	7	93	100	17	83	102
2004	100	1	5	95	100	15	85	148
Omsorgsfedre 2002	100	2	3	96	100	1	99	129
2004	100	1	1	97	100	3	97	166

¹ Andel under lavinntektsgrensen, dvs. andel med ekvivalentinntekt (husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skalaen)) lavere enn 50 prosent av medianinntekten for alle husholdninger (under 104 000 kroner i 2002, under 109 500 i 2004). Ekvivalentinntekten er korrigert for kostnader/besparelser ved samværsforeldres samvær med barna.

² Personens kapitalinntekt er større enn vedkommendes yrkesinntekt og overføringer hver for seg.

³ Reviderte tall for 2002, der man har beregnet en justert ekvivalentinntekt med samme metode som i 2004 (se avsnitt 5.1).

⁴ Alle samværsforeldre og omsorgsfedre.

Kilde: Undersøkelsene om samvær og bidrag 2002 og 2004, Statistisk sentralbyrå

I tabell 5.8 har vi holdt dem med kapitalinntekt som hovedinntektskilde og dem med negativ næringsinntekt utenfor beregningene. Tallene for andelen 'inntektsfattige' i 2002 er beregnet etter 2004-metoden og derfor sammenlignbare med 2004-tallene. Det eneste avviket fra tabell 5.7 står omsorgsfedrene for. I følge tabell 5.7 var 7 prosent av dem 'inntektsfattige' i 2002, ifølge tabell 5.8 bare 3 prosent. En del av dem med negativ næringsinntekt hadde trolig så lav ekvivalentinntekt i 2002 at de falt under lavinntektsgrensen. Når vi i tabell 5.8 holder dem utenfor, reduseres dermed andelen 'inntektsfattige' blant omsorgsfedrene. Det er vanskelig å vite om dette er reelt sett 'fattige' personer eller om den lave registrerte ekvivalentinntekten skyldes skattetilpasning.

Tabell 5.8 viser også at andelen sosialhjelpsmottakere er relativt stabil og nokså lik for samværsfedre og omsorgsmødre. Den har ligget på 8-9 prosent i begge gruppene. Høyest var andelen blant samværs mødre med 15-17 prosent, lavest blant omsorgsfedrene med 1-3 prosent. Hvorvidt andelen sosialhjelpsmottakere ble endret i noen av foreldregruppene er vanskelig å vite. De registrerte forskjellene mellom 2002 og 2004 er i alle tilfellene for små til at vi kan stole på at de ikke skyldes statistisk usikkerhet.

Det kan dermed se ut til at det først og fremst er blant samværs mødre at vi har en viss andel med lav økonomisk velferd og kanskje også økonomiske problemer. Det er nok likevel omsorgsmødre, og i kanskje enda større grad samværsfedrene, som utgjør den største andelen blant dem med lav økonomisk velferd og økonomiske problemer. Dette er mye større grupper enn samværs mødre og omsorgsfedrene som fortsatt utgjør en minoritet blant henholdsvis samværsforeldrene og omsorgsfedrene.

Våre tall tyder ikke på at det er en større andel samværsforeldre eller omsorgsfedre med lav økonomisk velferd og økonomiske problemer i 2004 enn i 2002.

5.6. Barnebidrag og fordeling

Vi har sett at økte yrkesinntekter og kapitalinntekter for samværsfedre og omsorgsfedre fra 2002 til 2004 har bidratt til at disse har hatt en bedre utvikling i inntekt og økonomisk velferd i det samme tidsrommet enn omsorgsmødre og samværs mødre og til større ulikhet innen de to fedregruppene (se avsnitt 4.2, jf. avsnitt 5.2-5.5). Men hva har endringene i bidragsreglene betydd for utviklingen i samværsforeldrenes og omsorgsforeldrenes inntekt og økonomiske velferd og for fordelingen innen og mellom gruppene?

Fra før vet vi at brutto barnebidrag har gått ned som en følge av reformen. De svarene samværsforeldrene og omsorgsforeldrene gav i undersøkelsene om samvær og bidrag, tyder på det. Tar man hensyn til at skattereglene samtidig ble endret (se avsnitt 1.2), er det like klart at netto barnebidrag ikke er redusert. Nivået på netto barnebidrag økte trolig svakt fra 2002 til 2004. Svarene fra samværsforeldrene og omsorgsforeldrene i undersøkelsene om samvær og bidrag tyder riktignok på at gjennomsnittlig netto bidrag justert for skatt var omtrent det samme i 2004 som i 2002 (Lyngstad 2007a). I undersøkelsene har man imidlertid også koblet til registeropplysninger om betalt og mottatt bidrag (se kapittel 2.). Disse registeropplysningene tyder på at det har vært en svak økning i netto barnebidrag fra 2002 til 2004 (Lyngstad 2007b). Vi anser disse registeropplysningene for å være den beste kilden (Lyngstad og Nymoen 2007).

Analysene av registeropplysningene tyder videre på at fedre uten samvær i gjennomsnitt betalte noe høyere barnebidrag i 2004 enn i 2002. I 2002 mottok mødre med lav inntekt noe lavere bidrag enn dem med høy inntekt, når vi tar hensyn til andre forskjeller mellom de to gruppene. I 2004 var det omvendt. Da mottok mødre med lav inntekt mer i bidrag enn dem med høy inntekt. Fedre med høy inntekt betalte omtrent like høyt bidrag i 2002 og i 2004, men ikke i de tilfellene hvor mor samtidig hadde lav inntekt. Da betalte fedrene i gjennomsnitt omtrent like mye bidrag i 2004 som i 2002.

Tabell 5.9 og 5.10 viser fordelingen av ekvivalentinntekt innen og mellom de fire foreldregruppene før og etter betaling og/eller mottak av barnebidrag i 2002 og i 2004. For 2002 har vi beregnet fordelingen før og etter *netto* barnebidrag. Skattefordelen som den bidragspliktige fikk ved at betalt barnebidrag kunne trekkes fra skattbar inntekt, er beregnet og trukket fra betalt barnebidrag. På samme måte er skatten som bidragsmottakeren skulle betale for mottatt barnebidrag, beregnet og trukket fra bidraget. I 2004 var ikke lenger betalt barnebidrag fradragsberettiget eller mottatt barnebidrag skattepliktig. For 2004 har vi derfor beregnet fordelingen før og etter fullt barnebidrag.

I tabellene har vi ikke holdt utenfor dem med kapitalinntekt som hovedinntektskilde eller dem med negativ næringsinntekt. Derimot er ekvivalentinntekten i 2002 (tabell 5.9) beregnet ved hjelp av 2004-metoden for bedre å kunne sammenlikne med tall for 2004 (se avsnitt 5.4).

Tabell 5.9. Fordeling av ekvivalentinntekt¹ blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværs mødre og omsorgsfedre før og etter betaling og/eller mottak av barnebidrag. 2002². Prosent og gjennomsnitt i kroner

	Ekvivalentinntekt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennomsnitt	
Samværsfedre: Før	100	18	14	26	21	21	234 800	938
Etter	100	25	16	24	19	16	219 400	938
Omsorgsmødre: Før	100	39	22	23	9	6	192 200	1 112
Etter	100	30	24	26	12	8	204 900	1 112
Samværs mødre: Før	100	32	19	25	15	9	199 500	104
Etter	100	30	21	25	16	8	198 800	104
Omsorgsfedre: Før	100	26	18	35	15	6	200 100	137
Etter	100	26	15	38	15	6	202 600	137

¹ Husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skalaen). Korrigert for kostnader og besparelser ved barns besøk hos samværsforelder, Se kapittel 4 for nærmere redegjørelse.

² Reviderte tall for 2002, der man har beregnet en justert ekvivalentinntekt med samme metode som i 2004 (se avsnitt 5.1).

Kilde: Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002, Statistisk sentralbyrå

Tabell 5.10. Fordeling av ekvivalentinntekt¹ blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværs mødre og omsorgsfedre før og etter betaling og/eller mottak av barnebidrag. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner

	Ekvivalentinntekt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennomsnitt	
Samværsfedre: Før	100	18	15	26	19	22	255 700	1 103
Etter	100	24	15	28	16	17	239 000	1 103
Omsorgsmødre: Før	100	28	21	31	12	8	201 200	1 233
Etter	100	18	20	36	15	10	215 300	1 233
Samværs mødre: Før	100	34	15	26	10	14	210 500	154
Etter	100	34	14	27	10	14	210 400	154
Omsorgsfedre: Før	100	14	17	24	21	24	253 700	173
Etter	100	14	14	26	22	24	254 800	173

¹ Husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skalaen). Korrigeret for kostnader og besparelser ved barns besøk hos samværsforelder. Se kapittel 4 for nærmere redegjørelse.

Kilde: Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå

Først skal vi undersøke hva barnebidraget betyr for inntektsnivået og fordelingen innen hver enkelt foreldregruppe, og om barnebidragets betydning er endret fra 2002 til 2004. Av tabell 5.9 går det fram at barnebidraget reduserte samværsfedrenes ekvivalentinntekt med 15 400 kroner (fra 234 800 til 219 400 kroner). Andelen med inntekt over 290 000 kroner ble redusert med 5 prosentpoeng (fra 21 til 16 prosent), og andelen med inntekt under 160 000 kroner økte med 7 prosentpoeng (fra 18 til 25 prosent). I 2004 ble samværsfedrenes gjennomsnittlige inntekt etter skatt redusert med 16 700 kroner, andelen med inntekt over 290 000 kroner ble redusert med 5 prosentpoeng, og andelen med inntekt under 160 000 kroner økte med 6 prosentpoeng (se tabell 5.10). Forskjellene mellom barnebidragets påvirkning på inntektsnivået og inntektsfordelingen blant samværsfedrene i 2002 og i 2004 var svært små. De kan skyldes statistisk usikkerhet.

Barnebidraget økte omsorgsmødrenes gjennomsnittlige ekvivalentinntekt med 12 700 kroner i 2002, med 14 100 kroner i 2004. Andelen med inntekt over 290 000 kroner økte med 2 prosentpoeng både i 2002 og i 2004, og andelen med inntekt under 160 000 kroner ble på grunn av barnebidraget redusert med 9 prosentpoeng i 2002, med 10 prosentpoeng i 2004. Heller ikke disse forskjellene mellom barnebidragets påvirkning på inntektsnivået og inntektsfordelingen i 2002 og i 2004 er så store at vi kan utelukke at de skyldes statistisk usikkerhet.

For de to minste foreldregruppene, samværs mødre og omsorgsfedrene, betyr barnebidraget svært lite for inntektsnivået. Ingen av forskjellene mellom gjennomsnittlig ekvivalentinntekt før og etter barnebidrag er statistisk sikre, verken i 2002 eller i 2004. Det samme gjelder forskjellene mellom barnebidragets betydning for inntektsnivået og inntektsfordelingen i henholdsvis 2002 og 2004.

Når barnebidraget betyr så lite for samværs mødrenes og omsorgsfedrenes inntektsnivå, har det sammenheng med at så vidt mange av dem praktiserer en ordning med delt bosted for barna (se kapittel 3). Blant annet som en konsekvens av det, er det bare en av tre samværs mødre som betaler bidrag, 39 prosent i 2002, 31 prosent i 2004 (Lyngstad 2007b 32).

En ting er de ulike foreldregruppene inntektsnivå og fordelingen innen hver av gruppene. Men hva med fordelingen mellom dem? Hvordan påvirkes den av barnebidraget, og er barnebidragets påvirkning annerledes i 2002 enn i 2004? Ifølge tabell 5.9 hadde samværsfedrene i 2002 en gjennomsnittlig ekvivalentinntekt før barnebidrag som var 42 600 kroner høyere enn gjennomsnittet for omsorgsmødrene. Etter barnebidraget var forskjellen redusert til 14 500 kroner. Barnebidragets påvirkning på forskjellen i gjennomsnittsinntekt mellom de to foreldregruppene utgjorde altså 28 100 kroner. I 2004 var inntektsforskjellen mellom samværsfedrene og omsorgsmødrene 54 500 kroner før barnebidrag, og 23 700 kroner etter barnebidrag (se tabell 5.10). Barnebidragets påvirkning var da 30 800

kroner, det vil si noe større enn i 2002, men ikke større enn at denne forskjellen mellom 2002 og 2004 kan skyldes statistisk tilfeldighet.

Heller ikke barnebidragets påvirkning av forskjellen mellom samværsfedre og omsorgsmødre i andel med høy og i andel med lav ekvivalentinntekt er annerledes i 2004 enn i 2002. I 2002 hadde 21 prosent av samværsfedrene og 6 prosent av omsorgsmødrene høyere inntekt enn 290 000 kroner før barnebidrag. Dette gir en forskjell på 15 prosentpoeng. Den tilsvarende forskjellen etter barnebidrag var på 8 prosentpoeng (16 minus 8 prosent). Forskjellen mellom prosentforskjellene blir følgelig 7 prosentpoeng (15 minus 8 prosentpoeng). Situasjonen i 2004 var svært lik den i 2002. 22 prosent av samværsfedrene og 8 prosent av omsorgsmødrene hadde høyere inntekt enn 290 000 kroner før barnebidrag. Dette gir en forskjell på 14 prosentpoeng. Den tilsvarende forskjellen etter barnebidrag var på 7 prosentpoeng (17 minus 10 prosent). Forskjellen mellom prosentforskjellene blir 7 prosentpoeng (14 minus 7 prosentpoeng), det samme som i 2002.

I 2002 hadde 18 prosent av samværsfedrene og 39 prosent av omsorgsmødrene inntekt under 160 000 kroner. Differensen var altså 21 prosentpoeng. Tilsvarende forskjell etter barnebidrag var 5 prosentpoeng. Dette gir en forskjell mellom prosentforskjellene på 16 prosentpoeng. I 2004 hadde fortsatt 18 prosent av samværsfedrene så lav inntekt før barnebidrag, men bare 28 prosent av omsorgsmødrene. Flere omsorgsmødre enn samværsfedre (10 prosentpoeng) hadde altså ekvivalentinntekt under 160 000 kroner. Etter barnebidrag var det flere samværsfedre enn omsorgsmødre som hadde så lav inntekt, 24 mot 18 prosent. Forskjellen var da 6 prosentpoeng, men med motsatt fortegn. Også i 2004 blir dermed differensen mellom prosentforskjellene 16 prosentpoeng (10 - (-6) prosentpoeng).

Hva så med fordelingen mellom samværsfedre og omsorgsfedre? Hvordan påvirkes den av barnebidraget? Er barnebidragets påvirkning annerledes i 2002 enn i 2004? Av tabell 5.9 ser vi at inntektsforskjellen mellom samværsfedrene og omsorgsfedrene i 2002 var svært liten både før og etter barnebidrag. Samværsfedrene hadde en gjennomsnittlig ekvivalentinntekt før barnebidrag som var bare 600 kroner lavere enn gjennomsnittet for omsorgsfedrene. Etter barnebidraget var forskjellen økt til 3 800 kroner. Barnebidragets påvirkning på forskjellen i gjennomsnittsinntekt mellom de to foreldregruppene utgjorde altså 3 200 kroner. I 2004 var inntektsforskjellen mellom samværsfedrene og omsorgsfedrene 43 200 kroner før barnebidrag i omsorgsfedrenes favør, og 44 400 kroner etter barnebidrag (se tabell 5.10). Barnebidragets påvirkning var da bare på 1 200 kroner, det vil si noe mindre enn i 2002, men forskjellen mellom 2002 og 2004 var ikke større enn at det kan skyldes statistisk tilfeldighet.

Heller ikke barnebidragets påvirkning på forskjellen mellom samværsfedre og omsorgsfedre i andel med høy og i andel med lav ekvivalentinntekt er annerledes i 2004 enn i 2002. I 2002 hadde 9 prosent av samværsfedrene og 6 prosent av omsorgsfedrene høyere inntekt enn 290 000 kroner før barnebidrag. Dette gir en forskjell på 3 prosentpoeng. Den tilsvarende forskjellen etter barnebidrag var på 2 prosentpoeng (8 minus 6 prosent). Forskjellen mellom prosentforskjellene blir følgelig 1 prosentpoeng (3 minus 2 prosentpoeng). I 2004 var forskjellen mellom de to gruppene større, men barnebidraget påvirket ikke denne forskjellen i det hele tatt. 14 prosent av samværsfedrene og 24 prosent av omsorgsfedrene hadde høyere inntekt enn 290 000 kroner før barnebidrag. Dette gir en forskjell på 10 prosentpoeng. Etter barnebidrag er situasjonen den samme. Fortsatt hadde 14 prosent av samværsfedrene og 24 prosent av omsorgsfedrene høyere inntekt enn 290 000 kroner, og forskjellen mellom gruppene er fortsatt 10 prosentpoeng. Forskjellen mellom prosentforskjellene blir 0 (10 minus 10 prosentpoeng).

I 2002 hadde 32 prosent av samværsfedrene og 26 prosent av omsorgsfedrene inntekt under 160 000 kroner. Differensen var altså 6 prosentpoeng. Etter

barnebidrag var andelen samværs mødre med så lav inntekt 30 prosent¹², mens den tilsvarende andelen omsorgsfedre fortsatt var 26 prosent. Differensen var nå 4 prosentpoeng. Dette gir en forskjell mellom prosentforskjellene på 2 prosentpoeng. I 2004 hadde 34 prosent av samværs mødre så lav inntekt før barnebidrag, men bare 14 prosent av omsorgsfedrene. 20 prosent flere omsorgsmødre enn samværsfedre hadde ekvivalentinntekt under 160 000 kroner. Etter barnebidrag var situasjonen nøyaktig den samme. Forskjellen mellom gruppene var fortsatt 20 prosentpoeng. Differensen mellom prosentforskjellene blir dermed 0 (20 minus 20 prosentpoeng). Målt på denne måten har bidraget samme utjevnerende inntekt før og etter reformen.

Det er altså lite som så langt tyder på at bidragsreformen har fått konsekvenser for fordelingen av økonomisk velferd mellom de fire foreldregruppene, det vil si mellom samværsfedre og omsorgsmødre og mellom samværs mødre og omsorgsfedre. Forskjellen mellom 2002 og 2004 når det gjelder fordelingen av ekvivalentinntekt mellom de fire foreldregruppene er aldri større enn at den kan skyldes statistisk tilfeldighet, og i mange tilfelle er den helt fraværende.

Men selv om bidragsreformen ikke ser ut til å ha hatt særlige konsekvenser for den generelle fordelingen, kan vi ikke se bort fra at den har hatt konsekvenser for andelen med lavest økonomisk velferd og økonomiske problemer. Den venstre delen av tabell 5.11 og 5.12 viser fordelingen av 'inntektsfattige' innen og mellom de fire foreldregruppene før og etter betaling og/eller mottak av barnebidrag i 2002 og i 2004. I den høyre delen av tabellene har vi for sammenlikningens skyld vist andelen 'inntektsfattige' før og etter mottak av sosialhjelp.

Vi ser av tabellene at differensen mellom andelen inntektsfattige før og etter barnebidrag for de ulike gruppene både i 2002 og i 2004 på det meste er 2 prosentpoeng. Dette er ikke nok til at forskjellene er statistisk sikre. Dermed vil vi heller ikke kunne si at barnebidragets påvirkning av fordelingen av andelen inntektsfattige innen de ulike foreldregruppene er en annen i 2004 enn i 2002.

Men hva med fordelingen av andelen inntektsfattige mellom gruppene? Hvordan påvirkes den av barnebidraget, og er barnebidragets påvirkning annerledes i 2002 enn i 2004? Barnebidraget bidrar til å omfordele andelen inntektsfattige fra gruppen av omsorgsmødre til gruppen av samværsfedre. I 2002 var 5 prosent av samværsfedrene og 7 prosent av omsorgsmødrene inntektsfattige før barnebidraget. Etter barnebidraget var andelen inntektsfattige høyere blant samværsfedrene (6 prosent) enn blant omsorgsmødrene (5 prosent). Prosentdifferensen var altså 2 prosentpoeng før og -1 prosentpoeng etter barnebidrag, og forskjellen mellom prosentdifferensene var 3 prosentpoeng. Forskjellen mellom de tilsvarende prosentdifferensene i 2004 var 4 prosentpoeng. Forskjellen mellom 3 prosentpoeng i 2002 og 4 i 2004 er ikke stor nok til å være statistisk sikker. Målt på denne måten har bidraget samme utjevnerende inntekt før og etter reformen.

¹² Det kan synes merkelig at andelen samværs mødre med lav inntekt synker etter at de har betalt bidrag. Forklaringen er at det er en relativt høy andel med delt bosted blant samværs mødre og omsorgsfedre (se tabell 3.3). I en del tilfeller hvor disse har fått bidraget fastsatt av trygdeetaten, ble det tidligere beregnet ett bidrag som hun skal betale til ham, og ett som han skal betale til henne. Der omsorgsfaren i disse tilfellene har høyere inntekt enn samværs mora, blir det bidraget hun mottar, høyere enn det bidraget hun betaler. Dermed blir inntekt etter bidrag i disse tilfellene høyere enn inntekt før bidrag (se også tabell 4.1b).

Tabell 5.11. Andel inntektsfattige¹ før og etter betaling og/eller mottak av barnebidrag og før og etter mottak av sosialhjelp blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværs mødre og omsorgsfedre. 2002². Prosent

	Inntektsfattig før og etter barnebidrag				Inntektsfattig før og etter sosialhjelp				Antall (N)
	Alle	Uoppgitt	Ja	Nei	Alle	Uoppgitt	Ja	Nei	
Samværsfedre: Før	100	-	5	95	100	-	7	92	941
Etter	100	-	6	93	100	-	7	93	941
Omsorgsmødre: Før	100	1	7	92	100	1	6	93	1 121
Etter	100	1	5	94	100	1	4	95	1 121
Samværs mødre: Før	100	-	7	93	100	-	8	92	105
Etter	100	-	7	93	100	-	7	93	105
Omsorgsfedre: Før	100	1	7	92	100	1	7	92	139
Etter	100	1	7	92	100	-	5	94	139

¹ Andel under lavinntektsgrensen, dvs. andel med ekvivalentinntekt (husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skalaen)) lavere enn 50 prosent av medianinntekten for alle husholdninger (under 104 000 kroner i 2002). Ekvivalentinntekten er korrigert for kostnader/besparelser ved samværsforeldres samvær med barna.

² Reviderte tall for 2002, der man har beregnet ekvivalentinntekt med samme metode som i 2004 (se avsnitt 5.1).

Kilde: Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002, Statistisk sentralbyrå

Tabell 5.12 Andel inntektsfattige¹ før og etter betaling og/eller mottak av barnebidrag og før og etter mottak av sosialhjelp blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværs mødre og omsorgsfedre. 2004. Prosent

	Inntektsfattig før og etter barnebidrag				Inntektsfattig før og etter sosialhjelp				Antall (N)
	Alle	Uoppgitt	Ja	Nei	Alle	Uoppgitt	Ja	Nei	
Samværsfedre: Før	100	1	5	93	100	1	8	90	1 121
Etter	100	1	7	91	100	1	7	91	1 121
Omsorgsmødre: Før	100	1	6	93	100	1	5	94	1 240
Etter	100	1	4	96	100	1	4	95	1 240
Samværs mødre: Før	100	1	6	93	100	1	7	92	155
Etter	100	1	5	94	100	1	5	94	155
Omsorgsfedre: Før	100	1	2	97	100	1	2	97	176
Etter	100	1	1	98	100	1	1	98	176

¹ Andel under lavinntektsgrensen, dvs. andel med ekvivalentinntekt (husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skalaen)) lavere enn 50 prosent av medianinntekten for alle husholdninger (under 109 500 kroner i 2004). Ekvivalentinntekten er korrigert for kostnader/besparelser ved samværsforeldres samvær med barna.

Kilde: Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå

Hva så med de to minste foreldregruppene, samværs mødre og omsorgsfedrene? I 2002 var det ingen forskjell i andelen inntektsfattige mellom samværs mødre og omsorgsfedre, verken før eller etter barnebidrag. 7 prosent var inntektsfattige i begge gruppene både før og etter barnebidrag. I 2004 var det en differanse på 4 prosentpoeng mellom andelen inntektsfattige samværs mødre og andelen inntektsfattige omsorgsfedre, både før og etter barnebidrag. Det var ingen forskjell mellom prosentdifferensene. Dermed har vi ikke noe grunnlag for å si at barnebidragets påvirkning på fordelingen av andel inntektsfattige mellom de to foreldregruppene ble endret fra 2002 til 2004.

6. Kapittel 6 Inntekt etter skatt: Direkte kontroll over egne ressurser

6.1. Innledning: Gjennomsnitt og prosentandeler

Vi har sett at fordelingen av inntekt etter skatt mellom de fire foreldregruppene (samværsfedre, omsorgsmødre, samværmødre og omsorgsfedre) var en ganske annen i 2004 enn i 2002. I 2002 hadde omsorgsmødrene høyere gjennomsnittlig inntekt etter skatt enn samværsfedrene, omsorgsfedrene høyere enn samværmødrene. I 2004 var derimot samværsfedrenes gjennomsnittsinntekt høyere enn omsorgsmødrenes, mens omsorgsfedrenes gjennomsnittlige inntekt etter skatt fortsatt var høyere enn samværmødrenes. Denne omfordelingen til fordel for fedrene skyldtes i stor grad en sterk økning av kapitalinntektene fra 2002 til 2004. Denne sterke økningen i fedrenes kapitalinntekter gjelder i all hovedsak bare et lite mindretall og er trolig skattemessig motivert (se avsnitt 4.2).

Mens gjennomsnittlig inntekt etter skatt for fedregruppene påvirkes av om vi holder utenfor eller tar med dem med kapitalinntekt som hovedinntektskilde og dem med negativ næringsinntekt, det vil si dem som kan mistenkes for å ha foretatt skattemessige tilpasninger, så får dette bare små eller ingen konsekvenser for andelen samværsfedre med høy inntekt etter skatt og andelen med lav inntekt (se avsnitt 5.2).

I dette kapitlet (kapittel 6) beregner vi gjennomsnittlig inntekt etter skatt for undergrupper av samværsfedre og omsorgsmødre og fordelingen innen hver av gruppene, uten å holde dem med kapitalinntekt som hovedinntektskilde og dem med negativ næringsinntekt utenfor beregningene (se tabell 6.1). Vi må være forsiktige med å sammenlikne disse gjennomsnittstallene med tilsvarende gjennomsnittstall i rapporten fra 2002-undersøkelsen (Lyngstad, Kjeldstad og Ny-moen 2005), der vi heller ikke har holdt disse gruppene utenfor. Da vil vi kunne komme i skade for å tolke inntektsendringer som skyldes skattemessige disposisjoner av et lite mindretall, som endringer for hele undergruppen. Derimot vil det være mindre problematisk å sammenlikne andelen med høy og andelen med lav inntekt etter skatt i dette kapitlet med tilsvarende andeler i rapporten fra 2002-undersøkelsen.

Ved sammenlikning mellom 2002 og 2004 er det viktig å huske på at 2002-inntektene ikke er regnet om til 2004-kroner. Prisstigningen fra 2002 til 2004 var ifølge konsumprisindeksen 2,9 prosent. Dette må vi ta hensyn til når vi sammenlikner 2002-tallene med 2004-tallene.

Tabell 6.1. Fordeling av inntekt etter skatt blant samværsfedre, omsorgsmødre, samværmødre og omsorgsfedre. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner

	Inntekt etter skatt						Gjennomsnitt	Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over		
Alle ¹	100	14	11	23	25	27	271 200	2 675
Alle samværsforeldre	100	18	12	25	21	24	274 100	1 264
Alle omsorgsforeldre	100	8	9	21	31	32	268 400	1 411
Samværsfedre	100	19	12	24	20	25	279 900	1 110
Omsorgsmødre	100	9	10	22	31	29	257 100	1 237
Samværmødre	100	11	14	32	26	17	238 700	154
Omsorgsfedre	100	3	3	14	29	51	335 800	174

¹ Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå

Gjennomsnittsbetrag alene vil også kunne gi et skjevt bilde av en gruppes inntektsnivå på ett og samme tidspunkt dersom denne gruppa i utvalget er representert med en eller flere 'outliers', det vil si personer med ekstremt høy eller ekstremt lav (negativ) inntekt. Tabell 6.1 viser fordelingen av inntekt etter skatt for de fire foreldregruppene. Vi ser at en høyere andel av omsorgsmødrene enn av samværsfedrene i 2004 hadde inntekt etter skatt over 290 000 kroner, 29 mot 25 prosent, og at en høyere andel av samværsfedrene enn av omsorgsmødrene hadde lavere inntekt etter skatt enn 160 000 kroner, 19 mot 9 prosent. Likevel hadde samværsfedrene høyere gjennomsnittsinntekt enn omsorgsmødrene, ca. 280 000 mot knapt 260 000 kroner.

Dette er et mønster som vil gå igjen gjennom hele dette kapitlet: Mens en sammenlikning av gjennomsnittet tyder på at samværsfedrene har høyere inntekt etter skatt enn mødrene, vil en sammenlikning av fordelingen innen de to gruppene indikere at det er omsorgsmødrene som kommer best ut. Grunnen til dette er, som nevnt, at et lite mindretall av samværsfedrene har svært høye inntekter, gjerne i form av kapitalinntekter. Disse trekker gjennomsnittet opp, men de er ikke så mange at de påvirker fordelingen av samværsfedrene i inntektsgrupper i særlig grad. En annen konsekvens av at et fåtall samværsfedre trekker gjennomsnittsinntekten opp, er at det beregnede gjennomsnittet for denne gruppen blir statistisk svært usikkert. Forskjellen mellom gjennomsnittsinntekten for en gruppe samværsfedre og en gruppe omsorgsmødre må være svært stor for at vi skal være sikre på at den ikke skyldes statistisk usikkerhet. Forskjellen i gjennomsnittlig inntekt etter skatt mellom samværsfedrene og omsorgsmødrene i tabell 6.1 er for eksempel ikke signifikant forskjellig fra null på 5 prosents nivå.

Høyest inntekt etter skatt har omsorgsfedrene. Halvparten av dem (51 prosent) hadde i 2004 en inntekt på 290 000 kroner eller mer, bare 3 prosent hadde under 160 000. Dårligst ut kom samværsfødrene. Bare 19 prosent av dem hadde inntekter på 290 000 kroner eller mer, mens 11 prosent hadde inntekt etter skatt under 160 000 kroner. For disse to gruppene, samværsfødrene og omsorgsfedrene, peker prosentfordelingen og gjennomsnittene i samme retning. Omsorgsfedrene hadde i gjennomsnitt nesten 100 000 kroner høyere inntekt etter skatt enn samværsfødrene.

I kapittel 3 så vi at mødrene og fedrene skilte seg fra hverandre på mange måter. Barnas mødre er for eksempel yngre enn fedrene og det er en noe større andel av mødrene enn av fedrene som har utdanning på universitets- eller høyskolenivå. Dette gjelder enten vi sammenlikner omsorgsmødre og samværsfedre eller samværsfødrene og omsorgsfedre. En del av inntektsforskjellene mellom samværsfødrene og omsorgsmødrene kan bero på slike forskjeller mellom gruppene. Andelen yrkesaktive og lønnsnivået er gjerne høyere blant dem midt i yrkesaktiv alder enn blant dem under 30 år (Statistisk sentralbyrå 2008b og 2006). Mens mødrenes lavere alder skulle trekke i retning av lavere yrkesinntekt for denne gruppen, bidrar den høyere utdanningen trolig i motsatt retning. Samtidig så vi at mødres yrkesaktivitet er lavere enn fedres, og fra andre kilder vet vi at kvinner generelt har lavere lønnsnivå enn menn. I 2006 tjente kvinner i gjennomsnitt 84,7 prosent av hva menn tjente når vi kontrollerer for forskjeller i arbeidstid (NOU 2008: 6). I tillegg kan omfordelingen via skatter og overføringer slå ulikt ut i ulike undergrupper av foreldre.

I det følgende skal vi derfor undersøke om inntektsforskjellene mellom omsorgsmødre og samværsfedre blir større eller mindre når vi deler dem inn i grupper etter for eksempel alder og utdanning. Vi har ikke delt opp samværsfødrene og omsorgsfedrene på samme måten. De to gruppene er for små til det.

6.2. Yrkesaktivitet viktig for samværsfedrenes inntekter

Av tabell 6.2 og 6.3 ser vi at samværsfedre i 2004 hadde noe høyere gjennomsnittlig inntekt etter skatt enn omsorgsmødre i alle aldersgruppene over 35 år, mens

samværsfedre under 35 år hadde lavere gjennomsnittsinntekt enn omsorgsmødre i samme aldersgruppe. Dersom vi i stedet for gjennomsnittet, ser på fordelingen, får vi et annet bilde: I alle aldersgruppene unntatt den eldste (45 år eller mer) er andelen med inntekter på minst 290 000 kroner høyere blant omsorgsmødrene enn blant samværsfedrene. I den eldste gruppa er det like mange i de to foreldregruppene (31 prosent) som har så høy inntekt, men det er flere samværsfedre enn omsorgsmødre over 45 år som har lavere inntekt enn 160 000 kroner, 19 mot 6 prosent.

Også når vi deler samværsfedrene og omsorgsmødrene inn i grupper etter utdanningsnivå, har samværsfedrene høyere gjennomsnittlig inntekt etter skatt enn omsorgsmødrene med tilsvarende utdanningsnivå. Mens samværsfedrene med universitets- eller høgskoleutdanning i 2004 hadde en gjennomsnittlig inntekt etter skatt på nesten 330 000 kroner, var gjennomsnittsinntekten for omsorgsmødrene med utdanning på tilsvarende nivå vel 300 000 kroner. Likevel hadde bare 44 prosent av samværsfedrene i denne gruppen en inntekt etter skatt på 290 000 kroner eller mer, mens det blant omsorgsmødre med tilsvarende utdanningsnivå var 56 prosent som hadde så høy inntekt, altså en differanse på 12 prosentpoeng. I 2002 var den tilsvarende differensen på 4 prosentpoeng (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 94-95).

Tabell 6.2. Fordeling av inntekt etter skatt blant samværsfedre etter ulike kjennetegn ved fedrene selv. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner¹

	Inntekt etter skatt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennomsnitt	
Alle²	100	14	11	23	25	27	271 200	2 675
Alle samværsforeldre	100	18	12	25	21	24	274 100	1 264
Alle samværsfedre	100	19	12	24	20	25	279 900	1 110
Intervjupersonens alder								
18 - 29 år	100	43	18	20	15	5	176 900	76
30 - 34 år	100	18	14	31	20	18	234 300	160
35 - 39 år	100	12	10	31	23	24	297 500	279
40 - 44 år	100	21	11	24	17	28	300 900	298
45 år eller eldre	100	19	12	18	21	31	302 400	297
Utdanningsnivå								
Ungdomsskole ³	100	28	13	20	24	14	245 900	120
Videregående skole	100	20	14	27	18	21	274 500	745
Universitet/høgskole	100	8	5	19	26	44	328 500	229
Bosted								
Oslo og Akershus	100	13	11	20	20	35	352 700	228
Østlandet ellers	100	22	11	26	21	19	246 700	326
Agder og Rogaland	100	19	12	22	12	35	357 100	141
Vestlandet	100	15	14	26	22	23	252 700	166
Trøndelag	100	24	12	30	21	13	246 400	109
Nord-Norge	100	27	12	24	21	17	222 500	140
Hovedsakelig virksomhet⁴								
Yrkesaktiv	100	12	10	27	23	28	301 800	911
Ikke yrkesaktiv	100	56	22	12	5	5	171 400	193
Vanlig ukentlig arbeidstid								
- 30 timer	100	40	19	17	12	12	215 300	72
31 - 40 timer	100	11	11	32	24	22	270 000	607
41 - timer	100	12	6	19	21	42	385 300	269
Ikke i arbeid ⁵	100	60	22	10	3	6	162 900	155
Hovedinntektskilde⁶								
Yrkesinntekt	100	13	10	27	23	26	259 400	921
Overføringer	100	63	23	11	2	1	150 700	157

¹ Prosent og kronebeløp presenteres i kursiv når prosentueringsbasis (uvektet N (uthevet)) er <100.

² Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.

³ Inklusive de med lavere eller ingen utdanning.

⁴ Intervjupersonens egen oppfatning av sin hovedsakelige virksomhet.

⁵ Personer som ikke utførte inntektsgivende arbeid av minst 1 times varighet siste uke og som heller ikke var midlertidig borte fra slikt arbeid.

⁶ Yrkesinntekten er hovedinntektskilde når den både er større enn overføringene og kapitalinntekten. Overføringene er hovedinntektskilde når de både er større enn yrkesinntekten og kapitalinntekten.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 6.3. Fordeling av inntekt etter skatt blant omsorgsmødre etter ulike kjennetegn ved mødrene selv, 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner

	Inntekt etter skatt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennomsnitt	
Alle¹	100	14	11	23	25	27	271 200	2 675
Alle omsorgsforeldre	100	8	9	21	31	32	268 400	1 411
Alle omsorgsmødre	100	9	10	22	31	29	257 100	1 237
Intervjupersonens alder								
18 - 29 år	100	15	15	36	19	14	225 700	151
30 - 34 år	100	10	12	19	37	23	246 200	279
35 - 39 år	100	8	7	21	30	34	266 400	359
40 - 44 år	100	7	4	19	30	40	275 600	269
45 år eller eldre	100	6	11	18	34	31	261 600	179
Utdanningsnivå								
Ungdomsskole ²	100	12	15	35	26	13	228 200	115
Videregående skole	100	11	11	24	32	21	243 500	791
Universitet/høgskole	100	2	3	10	29	56	303 900	322
Bosted								
Oslo og Akershus	100	7	7	15	31	40	272 300	262
Østlandet ellers	100	9	9	25	29	29	257 600	364
Agder og Rogaland	100	10	15	18	30	27	245 800	157
Vestlandet	100	10	9	22	34	25	258 200	190
Trøndelag	100	13	10	28	28	21	241 600	118
Nord-Norge	100	7	10	25	33	25	252 400	146
Hovedsakelig virksomhet³								
Yrkesaktiv	100	4	6	18	36	36	276 400	851
Ikke yrkesaktiv	100	19	18	30	19	14	212 700	383
Vanlig ukentlig arbeidstid								
- 30 timer	100	12	12	33	26	18	241 400	326
31 - 40 timer	100	3	4	12	40	41	284 900	554
41 - timer	100	12	3	4	26	55	311 300	54
Ikke i arbeid ⁴	100	18	19	32	18	12	209 800	298
Hovedinntektskilde⁵								
Yrkesinntekt	100	4	6	17	37	37	275 000	806
Overføringer	100	20	17	32	18	13	209 400	421

¹ Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.² Inklusive de med lavere eller ingen utdanning.³ Intervjupersonens egen oppfatning av sin hovedsakelige virksomhet.⁴ Personer som ikke utførte inntektsgivende arbeid av minst 1 times varighet siste uke og som heller ikke var midlertidig borte fra slikt arbeid.⁵ Yrkesinntekten er hovedinntektskilde når den både er større enn overføringene og kapitalinntekten. Overføringene er hovedinntektskilde når de både er større enn yrkesinntekten og kapitalinntekten.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå.

Når fedrenes og mødrenes inntekter varierer med alder og utdanning, har dette, som vi har vært inne på, trolig sammenheng med at yrkesaktiviteten varierer med alder og utdanning. I kapittel 3 så vi da også at de to fedregruppene, samværsfedrene og omsorgsfedrene, hadde høyere yrkesaktivitet enn de tilsvarende mødregruppene, omsorgsmødrene og samværmødrene, og at deltidsandelen og andelen med overføringer som hovedinntektskilde var lavere blant fedrene enn blant mødrene.

Tabell 6.2 og 6.3 viser at samværsfedrene har høyere gjennomsnittlig inntekt etter skatt enn omsorgsmødrene blant dem som betrakter seg hovedsakelig som yrkesaktive, men ikke blant dem som ikke gjør det. Det får større konsekvenser for samværsfedrenes inntektsnivå å stå utenfor arbeidslivet enn det gjør for omsorgsmødrene. I gjennomsnitt hadde yrkesaktive samværsfedre i 2004 ca. 130 000 kroner høyere inntekt etter skatt enn yrkespassive samværsfedre. Inntektsforskjellen mellom yrkesaktive og yrkespassive omsorgsmødre var på ca. 65 000 kroner. Differensen mellom yrkesaktive og yrkespassive samværsfedre med inntekter under 160 000 kroner var 44 prosentpoeng (henholdsvis 56 og 12 prosent). Den tilsvarende differensen mellom yrkesaktive og yrkespassive omsorgsmødre var 15 prosentpoeng (henholdsvis 19 og 4 prosent).

Det samme bildet får vi når vi deler inn samværsfedrene i grupper etter arbeidstid og etter hovedinntektskilde. Blant dem med kort arbeidstid og dem uten arbeid har omsorgsmødrene høyere gjennomsnittlig inntekt etter skatt enn omsorgsfedrene, mens forskjellen i gjennomsnittsinntekt mellom dem med vanlig eller lang arbeidstid går i samværsfedrenes favør. Inntektsforskjellen mellom dem som har kort og dem som har lang ukentlig arbeidstid, er i gjennomsnitt 170 000 kroner blant samværsfedrene, 70 000 kroner blant omsorgsmødrene. Andelen samværsfedre med inntekt etter skatt under 160 000 kroner blant dem med 31-40 timers arbeidsuke var 11 prosent og blant dem som ikke var i arbeid, 60 prosent, det vil si en differanse på 49 prosentpoeng. Den tilsvarende prosentdifferensen mellom omsorgsmødre som arbeidet 31-40 timers uke og omsorgsmødre som ikke var i arbeid, var 15 prosentpoeng (henholdsvis 18 og 3 prosent).

Samværsfedre med overføringer som hovedinntektskilde hadde i 2004 ca. 110 000 kroner lavere inntekt etter skatt enn dem med yrkesinntekt som hovedinntektskilde. Blant omsorgsmødrene var inntektsforskjellen mellom dem med yrkesinntekt og overføringer som hovedinntektskilde bare ca. 65 000 kroner. Andelen samværsfedre med inntekt etter skatt under 160 000 kroner blant dem med yrkesinntekt som hovedinntektskilde, var 13 prosent og blant dem med overføringer som hovedinntektskilde, 63 prosent, det vil si en differanse på 50 prosentpoeng. Den tilsvarende differensen mellom omsorgsmødre med henholdsvis yrkesinntekt og overføringer som hovedinntektskilde, var 16 prosentpoeng (henholdsvis 20 og 4 prosent). Yrkesinntekten betyr mer for samværsfedrenes enn for omsorgsmødrenes inntektsnivå. Mødrene nyter i større grad godt av overføringer (jf. kapittel 4).

Til tross for at samværsfedrene i 2004 hadde en gjennomsnittsinntekt som var vel 20 000 kroner høyere enn omsorgsmødrenes gjennomsnittsinntekt, ser vi at både blant dem med yrkesinntekt som hovedinntektskilde og blant dem med overføringer som hovedinntektskilde, var det omvendt. Omsorgsmødrene hadde høyere gjennomsnittsinntekt enn samværsfedrene i begge gruppene. Forklaringen på at vi får forskjellig bilde når vi ser på gjennomsnittet for alle og gjennomsnittet for hver av de to gruppene med yrkesinntekt og overføringer som hovedinntektskilde, er delvis at det er en langt høyere andel som har overføringer som hovedinntektskilde blant omsorgsmødrene enn blant samværsfedrene (se kapittel 3) og at disse har lavere gjennomsnittsinntekt enn dem med yrkesinntekt som hovedinntektskilde. En vel så viktig forklaring er den lille gruppen med kapitalinntekt som hovedinntektskilde.¹³ Denne gruppen er inkludert i 'alle' samværsfedre og omsorgsmødre, men er for liten til at vi kan vise tall for dem separat. Det er her de virkelige store forskjellene mellom samværsfedre og omsorgsmødre ligger, og i denne gruppen er det samværsfedrene som har høyest inntekt etter skatt (se avsnitt 4.2, jf. avsnitt 5.2).

6.3. Omsorgsmødre med mange barn har høy inntekt

Samværsfedre har noe høyere gjennomsnittlig inntekt etter skatt enn omsorgsmødre i de fleste undergrupper etter barnas alder og antall barn i foreldrerelasjonen. Det eneste unntaket er de som er samværsfedre til barn under fem år. De hadde i 2004 lavere gjennomsnittlig inntekt etter skatt enn omsorgsmødre med små barn. Blant foreldrene med barn i denne aldersgruppen var det også langt flere samværsfedre enn omsorgsmødre som hadde inntekt under 160 000 kroner, 32 mot 4 prosent, og langt færre som hadde inntekter over 290 000 kroner, 11 mot 31 prosent. I de øvrige aldersgruppene var andelen med høy inntekt omtrent like stor blant samværsfedre og omsorgsmødre, mens det var langt flere samværsfedre enn omsorgsmødre som hadde lav inntekt (tabell 6.4 og 6.5).

¹³ 10 av omsorgsmødrene i utvalget og 30 av samværsfedrene hadde kapitalinntekt som hovedinntektskilde.

Tabell 6.4. Fordeling av inntekt etter skatt blant samværsfedre etter ulike kjennetegn ved foreldrerelasjonen. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner¹

	Inntekt etter skatt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennomsnitt	
Alle²	100	14	11	23	25	27	271 200	2 675
Alle samværsforeldre	100	18	12	25	21	24	274 100	1 264
Alle samværsfedre	100	19	12	24	20	25	279 900	1 110
Yngste barns alder								
0 - 4 år	100	32	15	29	13	11	209 900	178
5 - 9 år	100	18	12	25	20	24	298 700	341
10 - 14 år	100	17	12	22	24	26	284 500	426
15 - 17 år	100	18	10	24	16	32	298 600	165
Antall barn								
1 barn	100	22	11	24	20	22	264 000	559
2 barn	100	13	14	25	20	28	307 900	422
3+ barn	100	26	10	25	12	28	317 700	129
Tidligere samliv mellom foreldrene³								
Bodde sammen	100	18	11	25	20	25	282 400	960
Bodde ikke sammen	100	29	16	20	18	17	265 400	150
Tid siden bruddet⁴								
Under 2 år	100	21	13	24	17	25	282 000	164
2 - 5 år	100	23	12	24	19	22	264 400	360
6 - 10 år	100	15	11	27	22	25	300 400	364
11+ år	100	22	12	22	18	26	270 200	212
Barnet har delt bosted								
Ja	100	9	6	24	25	36	374 400	100
Nei	100	21	12	24	19	23	270 700	1 003
Reisetid mellom barn og samværsforelder								
Gangavstand	100	18	10	24	22	26	302 900	237
½ time eller mindre	100	17	12	25	22	23	282 100	473
Minst ½ time, under 2 ½ time	100	26	14	21	16	24	246 000	221
2 ½ time eller mer	100	21	12	27	16	23	284 000	173
Besøk hos samværsforelder siste måned								
0 dager	100	31	14	20	13	14	251 600	181
1 - 3 dager	100	24	19	20	14	22	231 100	69
4 - 7 dager	100	20	14	23	19	23	245 000	270
8 - 12 dager	100	16	9	30	21	25	320 000	352
13+ dager	100	14	10	23	25	28	297 600	224
Feriesamvær siste år								
0 ferier	100	39	13	17	15	17	218 000	100
1 - 2 ferier	100	24	14	25	17	20	231 200	237
3 - 4 ferier	100	16	12	24	23	25	290 300	524
5 - 6 ferier	100	16	8	28	19	29	331 900	249

¹ Prosent og kronebeløp presenteres i kursiv når presenteringsbasis (uvektet N (uthevet)) er <100.² Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.³ Samliv ved brudd.⁴ Tid siden barnets/ynge barns fødsel for de som ikke har bodd sammen.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 6.5. Fordeling av inntekt etter skatt blant omsorgsmødre etter ulike kjennetegn ved foreldrerelasjonen. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner¹

	Inntekt etter skatt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennom- snitt	
Alle²	100	14	11	23	25	27	271 200	2 675
Alle omsorgsforeldre	100	8	9	21	31	32	268 400	1 411
Alle omsorgsmødre	100	9	10	22	31	29	257 100	1 237
Yngste barns alder								
0 - 4 år	100	4	8	28	29	31	262 400	185
5 - 9 år	100	12	11	20	29	28	253 900	412
10 - 14 år	100	8	9	21	32	29	260 500	459
15 - 17 år	100	9	10	21	31	29	251 500	181
Antall barn								
1 barn	100	10	11	24	31	23	245 600	617
2 barn	100	5	6	18	31	40	276 100	466
3+ barn	100	7	4	11	25	54	289 800	154
Tidligere samliv mellom foreldrene³								
Bodde sammen	100	8	9	21	31	31	261 500	1 022
Bodde ikke sammen	100	13	10	26	29	23	239 000	215
Tid siden bruddet⁴								
Under 2 år	100	5	7	24	31	33	265 600	174
2 - 5 år	100	6	10	23	30	31	265 300	419
6 - 10 år	100	12	9	22	31	26	250 600	385
11+ år	100	10	10	19	31	29	250 800	255
Barnet har delt bosted								
Ja	100	9	5	21	37	28	272 600	71
Nei	100	9	10	22	30	29	256 100	1 164
Reisetid mellom barn og samværsforelder								
Gangavstand	100	5	9	20	34	32	272 200	262
½ time eller mindre	100	10	9	21	31	29	256 500	521
Minst ½ time, under 2 ½ time	100	7	7	25	33	28	251 000	220
2 ½ time eller mer	100	11	11	25	25	29	251 800	210
Besøk hos samværsforelder siste måned								
0 dager	100	10	11	24	31	24	243 900	298
1 - 3 dager	100	7	11	22	27	33	252 800	156
4 - 7 dager	100	9	9	25	29	29	255 500	357
8 - 12 dager	100	10	7	16	32	35	273 900	304
13+ dager	100	8	11	17	41	24	266 400	106
Feriesamvær siste år								
0 ferier	100	12	14	22	30	22	238 100	218
1 - 2 ferier	100	7	9	25	32	27	258 300	405
3 - 4 ferier	100	9	8	19	31	32	262 100	480
5 - 6 ferier	100	9	6	22	9	37	269 000	134

¹ Prosent og kronebeløp presenteres i kursiv når presenteringsbasis (uvektet N (uthevet)) er <100.

² Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.

³ Samliv ved brudd.

⁴ Tid siden barnets/ynge barns fødsel for de som ikke har bodd sammen.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå.

Barnebidraget er høyere jo flere barn man betaler eller mottar bidrag for. Slik var det etter de gamle reglene for beregning av barnebidrag, og slik er det etter de nye. Isolert sett skulle dette bidra til at inntektsforskjellen mellom samværsforeldre og omsorgsforeldre blir større (i omsorgsforeldrenes favør) jo flere barn det betales bidrag for. Dette viser seg å stemme. 26 prosent av fedrene som var samværsforelder til minst tre barn, hadde inntekt etter skatt under 160 000 kroner, mot 7 prosent av omsorgsmødrene med like mange barn. 28 prosent av samværsfedrene i denne gruppen hadde inntekter på minst 290 000 kroner, mot 54 prosent av omsorgsmødrene. Dette gir en differanse på 26 prosentpoeng i omsorgsmødrenes favør, omtrent det samme som i 2002 (24 prosentpoeng) (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 96-97). Blant dem med bare ett barn var det verken i 2002 eller i 2004 noen forskjell mellom samværsfedrene og omsorgsmødrene i andelen med inntekter over 290 000 kroner. Derimot var det flere fedre enn mødre i denne

gruppen som hadde lavere inntekt etter skatt enn 160 000 kroner, henholdsvis 22 og 10 prosent i 2004.

6.4. Foreldre som ikke har bodd sammen, har lav inntekt

Foreldre som tidligere har bodd sammen, enten som ektefeller eller samboere, har noe høyere inntekt enn dem som aldri har bodd sammen. Dette gjelder både samværsfedre og omsorgsmødre. Samværsfedre som har bodd sammen med barnas mor, hadde i 2004 i gjennomsnitt en inntekt etter skatt som var knapt 20 000 kroner høyere enn inntekten til dem som ikke har gjort det. Blant omsorgsmødrene var inntektsforskjellen mellom dem som har, og dem som ikke har, bodd sammen med barnas far, også vel 20 000 kroner.

Både blant dem som hadde bodd sammen tidligere, og blant dem som ikke hadde bodd sammen, var det noe flere omsorgsmødre enn samværsfedre med inntekter over 290 000 kroner og noe færre med inntekter under 160 000 kroner. 18 prosent av samværsfedrene som har bodd sammen med barnets/barnas mor, hadde i 2004 inntekt etter skatt under 160 000 kroner. Blant dem som ikke har bodd sammen med barnets mor, var andelen med så lav inntekt 29 prosent. Tilsvarende var andelen med inntekt under 160 000 kroner 8 prosent blant omsorgsmødre som har bodd sammen med barnas far, 13 prosent blant dem som ikke har det.

Blant samværsfedrene ser det ikke ut til at inntekten varierer systematisk med hvor lang tid som har gått siden bruddet. Andelen med høyere inntekt etter skatt enn 290 000 kroner lå på 22-26 prosent for alle gruppene. Andelen med lavere inntekt enn 160 000 kroner varierte heller ikke mye. Blant omsorgsmødrene kan det se ut til at de som opplevde bruddet for mindre enn seks år siden, har noe høyere inntekter enn dem som opplevde bruddet for lengre tid siden.

I 10 prosent av tilfellene har barnet delt bosted. Det bor like mye hos far som hos mor (se kapittel 3). Kitterød (2004b og 2005) viste at andelen med delt bosted økte med mors og fars utdanningsnivå. Siden inntekt etter skatt øker med utdanningsnivået både blant samværsfedre og omsorgsmødre (se avsnitt 6.1 her), skulle man tro at der hvor barnet har delt bosted, og foreldrene dermed har delt omsorg for barnet, har foreldrene høyere inntekt enn der hvor foreldrene ikke har delt bosted.

Tallene i vedleggstabell 6.4 og 6.5 bekrefter denne forventningen for samværsfedrenes vedkommende. Samværsfedre uten delt bosted hadde i 2004 i gjennomsnitt mer enn 100 000 kroner lavere inntekt etter skatt enn samværsfedre med delt bosted. Blant samværsfedre med delt bosted var andelen med inntekt under 160 000 kroner 9 prosent, mot 18 prosent blant dem som ikke har delt bosted. Blant dem med delt bosted hadde 36 prosent en inntekt på minst 290 000 kroner, mens bare 23 prosent av dem uten delt bosted hadde like høy inntekt. Inntektsforskjellen mellom de to gruppene av samværsfedre i utvalget er så stor at vi må kunne konkludere med at samværsfedre med delt bosted har høyere inntekter enn dem uten delt bosted, selv om det er få samværsfedre i utvalget som har delt daglig bosted for barna sine (100). Blant omsorgsmødrene er inntektsforskjellene mellom dem med og dem uten delt bosted langt mindre, og tallene svært usikre siden bare 71 av omsorgsmødrene i utvalget har delt bosted.

6.5. Samværsfedre med lite samvær har lav inntekt

Samværsfedre og omsorgsmødre som bodde i gangavstand fra den andre forelderen, hadde i 2004 noe høyere gjennomsnittlig inntekt etter skatt enn dem som hadde lengre reiseavstand. Forskjellen mellom dem som bodde i gangavstand fra den andre forelderen og dem som hadde en reisetid på minst to og en halv time, var ca. 20 000 kroner for begge gruppene vedkommende. Andelen med høy inntekt varierte mellom 26 og 23 prosent for samværsfedrene, mellom 32 og 29 prosent blant omsorgsmødrene. Blant samværsfedrene som bodde i gangavstand fra barnas mor, hadde 18 prosent en inntekt etter skatt under 160 000 kroner, blant

dem med minst to og en halv times reiseveg til barnets mor, hadde 21 prosent så lav inntekt. Også blant omsorgsmødrene hadde de med lengst geografisk avstand til barnefare en noe høyere andel med lav inntekt etter skatt (11 prosent) enn dem som bodde i gangavstand fra den andre forelderen (5 prosent).

I 2002 var det større inntektsforskjell mellom de foreldrene som bodde i gangavstand fra barnets eller barnas andre forelder og de som bodde lengst fra den andre forelderen. 27 prosent av samværsforeldrene som bodde i gangavstand fra mora, hadde da mer enn 290 000 kroner i inntekt etter skatt, 13 prosent av dem som bodde lengst unna mora. For omsorgsmødrenes vedkommende var de tilsvarende andelene 28 og 15 prosent (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 96-97).

Både samværsfedres og omsorgsmødres gjennomsnittlige inntekt etter skatt er lavere i de tilfellene hvor samværsfaren har lite samvær med barna, enn når samværet er høyt. Gjennomsnittsinntekten for samværsfedre uten samvær siste måned var i 2004 ca. 250 000 kroner, mens gjennomsnittsinntekten for samværsfedrene med minst tretten dagers månedlig samvær var knapt 300 000 kroner. Blant samværsfedrene med minst samvær er andelen med lav inntekt høyere enn blant dem med mye samvær. 31 prosent av dem som ikke hadde samvær med barna siste måned, hadde i 2004 inntekt etter skatt under 160 000 kroner, mot 14 prosent av dem med tilnærmet like mye samvær som barnas mødre (13 dager eller mer). Blant dem uten samvær hadde 14 prosent inntekt på 290 000 kroner eller mer, blant dem med mest samvær hadde 28 prosent like høy inntekt. Prosentdifferensen mellom dem uten og dem med mest månedlig samvær var både for dem med lav og dem med høy inntekt svært lik de tilsvarende prosentdifferensene i 2002.

Blant omsorgsmødrene var derimot inntektsforskjellene mellom dem hvor barna ikke har vært sammen med far siste måned og dem med mest samvær, blitt mindre fra 2002 til 2004. I de tilfellene hvor det ikke var samvær mellom far og barn siste måned, hadde 14 prosent av omsorgsmødrene i 2002 en inntekt etter skatt på over 290 000 kroner, i de tilfellene hvor barnet var nesten like mye hos far som hos mor (minst 13 dager hos far), hadde 24 prosent av mødrene så høy inntekt (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005): 96-97). I 2004 var andelen med inntekt etter skatt over 290 000 kroner like høy (24 prosent) blant omsorgsmødre som oppgav at far ikke hadde vært sammen med barnet siste måned og blant dem hvor han var mye sammen med barnet.

Dette bidro til at forskjellen i inntekt etter skatt mellom samværsfedre som var lite sammen med barna sine, og barnas mødre ble noe større fra 2002 til 2004. I de tilfellene hvor far ikke var sammen med barnet siste måned, var differansen mellom mødrenes og fedrenes andel med inntekt over 290 000 kroner i 2002 3 prosentpoeng i mødrenes favør, mot 10 prosentpoeng i 2004. Differansen mellom andelen mødre og fedre med inntekt under 160 000 kroner økte fra 16 til 21 prosentpoeng.

Det er nærliggende å tenke seg at denne omfordelingen mellom fedre som har liten eller ingen kontakt med barna sine, og barnas mødre, har sammenheng med endringen i beregningsreglene for barnebidraget som kom i 2003. Fra og med da skulle bidraget som den bidragspliktige betaler, reduseres jo mer samvær vedkommende har med barnet/barna; det vil igjen si, jo mindre samvær, desto høyere bidrag. Tidligere analyser (Lyngstad 2007b) viser at fedre uten samvær i gjennomsnitt betalte høyere barnebidrag i 2004 enn i 2002. Dette skulle, isolert sett, bidra til mindre inntektsforskjeller mellom de samme fedre- og mødregruppene, siden inntektsforskjellen i 2002 klart gikk i favør av mødrene. Til tross for dette ble inntektsforskjellen mellom disse fedrene og mødrene i gjennomsnitt mindre fra 2002 til 2004 (se tabell 6.4 og 6.5). Endringer i andre og viktigere inntektskomponenter har trukket i en annen retning enn endringene i barnebidraget (jf. avsnitt 4.2). Som allerede nevnt, økte prosentdifferansen mellom andelen fedre og andelen mødre med høye inntekter og prosentdifferansen mellom andelen fedre og

andelen mødre med lave inntekter. Målt på denne måten var det større inntektsforskjeller mellom fedre uten månedlig samvær med barnet og barnas mødre i 2004 enn i 2002. Av grunner vi allerede har gjort rede for (se avsnitt 6.1), anser vi forskjeller mellom prosentdifferanser som et bedre mål på inntektsforskjeller mellom 2002 og 2004 enn forskjeller mellom gjennomsnitt.

6.6. Hva betyr flere bidragsrelasjoner og nye samliv?

Et lite mindretall omsorgsforeldre og samværsforeldre inngår i flere bidrags- eller foreldrerelasjoner, det vil si at de har barn med mer enn én person som de ikke bor sammen med. Langt flere har inngått nye samliv og fått barn sammen med ny samboer eller ektefelle (se kapittel 3). Noen kan også ha vært etablert med nåværende partner og eventuelle barn allerede før de fikk barn med en annen kvinne eller mann som de aldri har bodd sammen med. I varierende grad har altså omsorgsforeldrene og samværsforeldrene i utvalget omsorgs- og forsørgelsesplikter i tillegg til de barna som er utgangspunktet for denne undersøkelsen. I kapittel 8 diskuterer vi hvilken betydning dette kan ha for ulike gruppers samlede økonomiske velferd. Her skal vi se at slike forhold også kan ha betydning for den enkelte samværsforelders og omsorgsforelders inntekt etter skatt.

Tabell 6.6. Fordeling av inntekt etter skatt blant samværsfedre etter samlivsstatus og andre omsorgsforpliktelser. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner¹

	Inntekt etter skatt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennomsnitt	
Alle²	100	14	11	23	25	27	271 200	2 675
Alle samværsforeldre	100	18	12	25	21	24	274 100	1 264
Alle samværsfedre	100	19	12	24	20	25	279 900	1 110
Antall bidragsrelasjoner								
1 relasjon	100	19	12	24	20	25	279 000	975
2+ relasjoner	100	28	13	27	13	18	291 000	135
Samliv i dag								
Enslig	100	23	13	23	19	22	264 700	652
Samboer	100	17	11	24	23	26	306 800	244
Gift	100	14	11	29	19	27	291 800	214
Antall andre barn i husholdningen								
Ingen andre barn	100	22	13	24	19	22	264 300	744
Ett annet barn	100	17	12	24	21	25	306 200	206
To eller flere andre barn	100	12	8	27	21	33	313 200	160

¹ Prosent og kronebeløp presenteres i kursiv når presenteringsbasis (uvektet N (uthevet)) er <100.

² Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 6.7. Fordeling av inntekt etter skatt blant omsorgsmødre etter samlivsstatus og andre omsorgsforpliktelser. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner

	Inntekt etter skatt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennomsnitt	
Alle¹	100	14	11	23	25	27	271 200	2 675
Alle omsorgsforeldre	100	8	9	21	31	32	268 400	1 411
Alle omsorgsmødre	100	9	10	22	31	29	257 100	1 237
Antall bidragsrelasjoner								
1 relasjon	100	9	9	22	31	29	257 000	1 106
2+ relasjoner	100	8	9	21	28	34	258 400	131
Samliv i dag								
Enslig	100	5	7	20	32	36	272 800	778
Samboer	100	11	12	27	27	24	244 800	259
Gift	100	20	13	23	30	14	218 600	200
Antall andre barn i husholdningen								
Ingen andre barn	100	6	8	22	31	32	265 200	853
Ett annet barn	100	16	11	20	30	23	238 300	260
To eller flere andre barn	100	11	16	26	25	22	239 100	124

¹ Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå.

Av tabell 6.6 ser vi at samværsfedre med bare én bidragsrelasjon i 2004 hadde noe lavere gjennomsnittlig inntekt etter skatt enn samværsfedre med flere bidragsrelasjoner, vel 10 000 kroner lavere. Derimot hadde 28 prosent av samværsfedrene med to eller flere bidragsrelasjoner inntekt etter skatt under 160 000 kroner, mot 19 prosent blant dem med bare én bidragsrelasjon. 18 prosent av fedrene med flere bidragsrelasjoner hadde høyere inntekt enn 290 000 kroner, mot 25 prosent av dem med bare én bidragsrelasjon.

Ved beregning av inntekt etter skatt trekker vi fra betalt bidrag. Jo flere kvinner en mann har barn med og som han ikke bor sammen med, desto flere bidrag blir det å betale, og dermed reduseres vedkommendes inntekt etter skatt. Det er likevel ikke sikkert at det er dette som er grunnen til at andelen med høy inntekt er lavere og andelen med lav inntekt er høyere blant samværsfedre med to eller flere bidragsrelasjoner enn blant dem som bare inngår i én slik relasjon. For det første er det jo ikke sikkert at de betaler bidrag. Bidragsevnen kan være så dårlig at trygdeetaten må betale eller forskottere bidraget eller bidragene. For det andre kan det også være slik at det først og fremst er menn med lav inntekt som har barn med flere kvinner, og som ikke bor sammen med noen av barnekullene (Skrede 2004).

Blant omsorgsmødre i 2004 hadde de med flere enn én bidragsrelasjon og de med bare én bidragsrelasjon omtrent like høy gjennomsnittlig inntekt etter skatt. Blant dem med én bidragsrelasjon var det 29 prosent som hadde inntekt over 290 000, mot 34 prosent blant dem med flere bidragsrelasjoner. Det var omtrent like stor andel med inntekt etter skatt under 160 000 kroner blant dem med bare én og dem med mer enn én bidragsrelasjon, henholdsvis 9 og 8 prosent (tabell 6.7). Det forholdet at noen mødre har barn med og mottar bidrag fra flere fedre, påvirker deres inntekt etter skatt. Bidrag og barnetrygd øker med antall barn, og mora vil få bidrag enten barnefaren er betalingsdyktig eller ikke.

Inntektsforskjellen mellom omsorgsmødrene og samværsfedrene var både i 2002 og i 2004 større blant dem med flere enn én bidragsrelasjon enn blant dem med bare én. I 2004 var differensen i andelen omsorgsmødre og andelen samværsfedre med inntekt etter skatt over 290 000 kroner 16 prosentpoeng (34 minus 18 prosent) blant dem med flere enn én bidragsrelasjon, 4 prosentpoeng (29 minus 25 prosent) blant dem med bare én.

Samværsfedre som har inngått nytt samliv, eller som levde i samliv med én kvinne da de fikk barn med en annen enn den de levde sammen med, har noe høyere inntekter enn de som lever alene. Blant omsorgsmødrene er det omvendt. Der er det de som lever alene, som har høyest gjennomsnittlig inntekt etter skatt. Derfor hadde gifte samværsfedre vel 70 000 kroner høyere gjennomsnittlig inntekt etter skatt enn gifte omsorgsmødre i 2004, mens enslige omsorgsmødre hadde knapt 10 000 kroner høyere gjennomsnittlig inntekt etter skatt enn enslige samværsfedre.

36 prosent av de enslige omsorgsmødrene hadde i 2004 inntekt etter skatt over 290 000 kroner, mot 14 prosent av de gifte. 5 prosent av de enslige hadde lavere inntekt enn 160 000 kroner, mot 20 prosent av de gifte. Blant enslige samværsfedre hadde 22 prosent høyere inntekt enn 290 000 kroner, mot 27 prosent av de gifte. 23 prosent av de enslige hadde inntekt etter skatt under 160 000 kroner, 14 prosent av de gifte. Det kan altså se ut til at forskjellen mellom gruppene er større blant omsorgsmødrene enn blant samværsfedrene.

Inngåelse av nytt samliv fører i mange tilfeller til nye omsorgsforpliktelser i tillegg til dem man har fra et tidligere brutt samliv. Man får kanskje barn sammen med ny ektefelle eller samboer, men det kan også være at den nye ektefellen/samboeren har egne barn fra et tidligere forhold. I tillegg kan en del ha barn med mer enn én person som de ikke bor sammen med (se kapittel 3). Dette gjelder både samværsforeldre og omsorgsforeldre. I 2002 hadde de aller fleste enslige samværsfedrene og omsorgsmødrene ingen andre barn i tillegg til bidragsbarna. Dette gjaldt bare én

av tre gifte samværsfedre og omsorgsmødre. Samboerne kom i en mellomstilling. Vel halvparten av de samboende omsorgsmødrene (55 prosent) hadde i 2002 ingen andre barn, mot godt under halvparten av de samboende samværsfedrene (39 prosent) (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 99). Det er grunn til å tro at situasjonen i 2004 ikke var mye forskjellig fra situasjonen i 2002.

Samværsfedre med andre barn (enn barna i den brutte foreldrerelasjonen) i husholdningen, har høyere inntekter enn dem som ikke har andre barn. Dette har sammenheng med at gifte samværsfedre har høyere inntekt og flere andre barn enn samboende og enslige samværsfedre (se foran). Blant omsorgsmødrene er det omvendt. Der er det de som ikke har andre barn, som har høyest gjennomsnittlig inntekt etter skatt. Dette har sammenheng med at gifte omsorgsmødre har lavere inntekt og flere andre barn enn de omsorgsmødrene som er samboere eller enslige.

Samværsfedre uten andre barn hadde i 2004 omtrent like høy gjennomsnittlig inntekt etter skatt som omsorgsmødre uten andre barn (ca. 265 000 kroner), mens omsorgsmødre med to eller flere andre barn hadde ca. 75 000 kroner lavere gjennomsnittlig inntekt etter skatt enn samværsfedre i samme situasjon (tabell 6.6 og 6.7).

Mens 22 prosent av samværsfedrene uten andre barn (egne eller ny partners) i husholdningen hadde inntekter på 290 000 kroner eller mer, gjaldt dette 33 prosent av dem med to eller flere andre barn i husholdningen. Blant omsorgsmødrene var andelen med inntekter på dette nivået høyere blant dem uten enn blant dem med to eller flere andre barn i husholdningen, henholdsvis 32 og 22 prosent. Andelen med inntekt etter skatt under 160 000 kroner var 22 prosent blant samværsfedre uten andre barn, 12 prosent blant samværsfedre med to eller flere andre barn. Blant omsorgsmødrene var andelen med inntekt etter skatt under 160 000 kroner 6 prosent for dem uten andre barn, 11 prosent for dem med to eller flere andre barn.

Disse forskjellene mellom samværsfedrene og omsorgsmødrene i 2004 var nokså lik dem vi fant for de tilsvarende gruppene i 2002 (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 98). Det er vanskelig å si hva forskjellene mellom omsorgsmødre og samværsfedre skyldes uten å gå inn i en grundigere analyse av tallene enn vi har anledning til å gjøre her. Når samværsfedre uten andre barn eller ny partner har lavere inntekter enn dem som har etablert seg på nytt, kan dette være en seleksjonseffekt. De med de høyeste inntektene har kanskje lettere for å etablere seg på nytt enn dem med lavere inntekter. Når omsorgsmødre som har etablert seg på nytt med mann og barn, har lavere inntekter enn dem som ikke har etablert ny familie, og dette til tross for at nye barn gir høyere overføringer, kan dette kanskje ha sammenheng med at omsorgsmødre som etablerer seg på nytt, reduserer omfanget av betalt arbeid. Den reduserte yrkesinntekten kompenseres ikke fullt ut av økte overføringer, og dermed reduseres individuell inntekt etter skatt. Men kanskje de får kompensert for dette gjennom inntekten til den nye samboeren eller ektefellen? Det skal vi se nærmere på i kapittel 8.

7. Barnejustert inntekt: Barnekostnadenes betydning for fordelingen

7.1. Barnekostnadene viktig for fordelingen.

Samværsfedrene har høyere barnejustert inntekt enn omsorgsmødrene

I kapittel 6 så vi at fordelingen av inntekt etter skatt mellom de fire foreldregruppene (samværsfedre, omsorgsmødre, samværs mødre og omsorgsfedre) var en annen i 2004 enn i 2002. I 2002 hadde omsorgsmødrene høyere gjennomsnittlig inntekt etter skatt enn samværsfedrene, omsorgsfedrene høyere enn samværs mødrene. I 2004 var derimot samværsfedrenes gjennomsnittsinntekt høyere enn omsorgsmødrenes, mens omsorgsfedrenes gjennomsnittlige inntekt etter skatt fortsatt var høyere enn samværs mødrenes. Denne omfordelingen til fordel for fedrene skyldtes i stor grad en sterk økning av kapitalinntektene fra 2002 til 2004. Denne økningen i fedrenes kapitalinntekter gjaldt bare et lite mindretall og var trolig skattemessig motivert. De økte kapitalinntektene påvirket derfor først og fremst gjennomsnittet for de ulike fedregruppene, men i mindre grad den prosentvise fordelingen innad i dem. Derimot er det lite som tyder på at bidragsreformen i 2003 har fått særlige konsekvenser for inntektsfordelingen innen eller mellom de fire foreldregruppene, det vil si mellom samværsfedre og omsorgsmødre og mellom samværs mødre og omsorgsfedre (se avsnitt 5.6).

En høyere andel av omsorgsmødrene enn av samværsfedrene hadde i 2004 inntekt etter skatt over 290 000 kroner, 29 mot 25 prosent, og en høyere andel av samværsfedrene enn av omsorgsmødrene hadde lavere inntekt etter skatt enn 160 000 kroner, 19 mot 9 prosent. I 2002 var de tilsvarende tallene 21 og 18 prosent med høy inntekt, 19 og 11 prosent med lav inntekt (se tabell 5.1). Prosentdifferansene var dermed omtrent de samme i 2002 og i 2004.

Høyest inntekt etter skatt har omsorgsfedrene. Halvparten av dem (51 prosent) hadde i 2004 en inntekt på 290 000 kroner eller mer, bare 3 prosent hadde under 160 000. Dårligst ut kom samværs mødrene. Bare 19 prosent av dem hadde inntekter på 290 000 kroner eller mer, mens 11 prosent hadde inntekt etter skatt under 160 000 kroner. Dette gir en differanse på 32 prosentpoeng mellom andelen omsorgsfedre og samværs mødre med høye inntekter og en differanse på 8 prosentpoeng mellom andelen med lave inntekter. De tilsvarende differansene i 2002 var på henholdsvis 23 og 9 prosentpoeng (se tabell 5.1).

I dette kapitlet er vi først og fremst opptatt av omfordelingen mellom foreldrene med og foreldrene uten daglig omsorg for felles barn. Spørsmålet er hvordan inntektsfordelingen mellom disse foreldregruppene blir når vi tar hensyn til at samværsforeldre og omsorgsforeldre i ulik grad har direkte kostnader knyttet til barna. Omsorgsforeldrene har den daglige omsorgen for barna og dermed også normalt de største utgiftene. Samværsforeldrenes utgifter er i større grad knyttet til deres samvær med barna. Der foreldrene har delt den daglige omsorgen, kan utgiftene bli nokså like.

I tabell 7.1 viser vi fordelingen av barnejustert inntekt for de fire foreldregruppene. Med denne indikatoren ønsker vi å måle hvilket velferdsnivå hver enkelt samværsforelders og omsorgsforelders inntekt gir grunnlag for når man også tar hensyn til at de har ulik grad av forpliktelser og dermed ulike direkte utgifter til felles barn. Vi forsøker å ta hensyn til at omsorgsforeldrene, i de tilfellene hvor foreldrene ikke har delt daglig omsorg, har størst direkte utgifter til barna, og at samværsforeldre med lite samvær med barna har mindre utgifter enn dem med mye samvær og dem med delt daglig omsorg. Vi forsøker også å ta hensyn til at foreldrenes samlede utgifter til barna kan bli noe høyere når de har delt daglig omsorg enn når det er lite eller ikke noe samvær mellom barn og samværsforelder. Beregningsforutsetningene er nærmere beskrevet i kapittel 4.

Tabell 7.1. Fordeling av barnejustert inntekt etter skatt¹ blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværs mødre og omsorgsfedre. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner

	Barnejustert inntekt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennomsnitt	
Alle ²	100	29	20	30	12	10	215 300	2 663
Alle samværsforeldre	100	28	17	27	12	15	235 000	1 257
Alle omsorgsfedre	100	29	22	32	12	6	196 000	1 406
Samværsfedre	100	27	17	26	13	16	242 800	1 103
Omsorgsmødre	100	31	24	32	11	3	187 200	1 233
Samværs mødre	100	35	16	35	7	6	187 600	154
Omsorgsfedre	100	17	15	33	17	18	248 700	173

¹ Korrigeret for kostnader ved barn. Se kapittel 4 for nærmere redegjørelse.

² Alle samværsforeldre og omsorgsfedre.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå

Vi har sett at omsorgsmødrene har høyere inntekt etter skatt enn samværsfedrene når vi sammenlikner andelen med høy og andelen med lav inntekt. Når vi tar hensyn til kostnadene ved barna og går over til barnejustert inntekt, blir bildet et noe annet. Da kommer omsorgsmødrene dårligere ut enn samværsfedrene. Én av tre omsorgsmødre (31 prosent) hadde ifølge tabell 7.1 en barnejustert inntekt under 160 000 kroner, noe færre samværsfedre (27 prosent). Bare 3 prosent av omsorgsmødrene hadde en barnejustert inntekt på minst 290 000 kroner. 15 prosent av samværsfedrene hadde så høy inntekt. I gjennomsnitt hadde samværsfedrene 55 000 kroner høyere barnejustert inntekt enn omsorgsmødrene i 2004.

Omsorgsfedrene kommer bedre ut enn samværs mødrene, også når vi tar hensyn til kostnadene ved barna. 26 prosent av omsorgsfedrene hadde en barnejustert inntekt under 160 000 kroner, 34 prosent av samværs mødrene. 8 prosent av omsorgsfedrene og 7 prosent av samværs mødrene hadde en barnejustert inntekt på 290 000 kroner eller mer.

Kostnadene ved barna betyr noe mer for inntektsfordelingen mellom samværsfedrene og omsorgsmødrene, enn for fordelingen mellom samværs mødrene og omsorgsfedrene. Det har sammenheng med at samværsfedrene jevnt over har mindre samvær med barna enn samværs mødrene har, og at de i mindre grad enn samværs mødrene har delt daglig omsorg. Mens 21 prosent av samværsfedrene i 2004 svarte at de hadde vært sammen med barna minst 13 dager siste måned, svarte 54 prosent av samværs mødrene det samme (kapittel 3, tabell 3.4). 35 prosent av samværs mødrene oppgav at barnet hadde delt bosted, 9 prosent av samværsfedrene (tabell 3.3).

Et annet forhold som påvirker barnekostnadene og dermed også kan påvirke fordelingen av barnejustert inntekt mellom ulike grupper av samværsforeldre og omsorgsfedre, er antallet barn som samværsforelder og omsorgsforelder har sammen. Barnekostnaden for hver av foreldrene avhenger både av antall barn og omfanget av samværet mellom samværsforelder og barna. Den barnejusterte inntekten beregnes ved at inntekt etter skatt divideres med en faktor som varierer med "produktet" av omfanget av samværet og antall barn.¹⁴ Der hvor barna bor like mye hos far som hos mor, får ikke antallet barn konsekvenser for inntektsfordelingen mellom de to foreldrene. I de tilfellene vil introduksjonen av barnekostnader og barnejustert inntekt bare bidra til å redusere begge inntektsnivå. Barnejustert inntekt blir lavere enn inntekt etter skatt, men ellers vil forholdet mellom foreldrenes barnejusterte inntekt bli som forholdet mellom deres inntekt etter skatt. Der hvor barna er mer hos den ene forelder enn hos den andre, og spesielt der hvor det ingen kontakt er mellom samværsforelder og barn, vil antallet barn de to foreldrene har sammen, påvirke fordelingen av barnejustert inntekt dem imellom.

¹⁴ Se kapittel 4 her og Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005, vedlegg B2 for nærmere beskrivelse av beregningsmåten.

Samværsfedrene og omsorgsmødrene har færre barn sammen enn samværs mødrene og omsorgsfedrene. En av tre samværsfedre og omsorgsmødre har mer enn ett barn sammen, hver annen samværsmor og omsorgsfar (kapittel 3, tabell 3.3). Men siden samværet mellom samværs mødrene og deres barn er så mye høyere enn samværet mellom samværsfedrene og deres barn, vil likevel kostnadene ved barna bety mer for inntektsfordelingen mellom samværsfedrene og omsorgsmødrene, enn for fordelingen mellom samværs mødrene og omsorgsfedrene.

7.2. Hva betyr utdanning?

Tabell 7.2 og 7.3 viser fordelingen av barnejustert inntekt etter individuelle kjennetegn for samværsfedre og omsorgsmødre. De to andre foreldregruppene, samværs mødrene og omsorgsfedrene, er for små til at vi kan splitte dem opp på denne måten. Fordelingen mellom ulike undergrupper av samværsfedre likner mye på den vi fant da vi sammenliknet fordelingen av inntekt etter skatt i tabell 6.2. De yngste har lavere inntekt enn de noe eldre, de med lavest utdanning har lavere inntekt enn dem med høyere utdanning. Videre er det betydelige inntektsforskjeller mellom de heltids yrkesaktive og dem uten arbeid eller med redusert arbeidstid. Det samme finner vi når vi sammenlikner fordelingen av inntekt etter skatt og barnejustert inntekt mellom grupper av omsorgsmødre. Også blant omsorgsmødrene har de yngste og de med lavest utdanning lavere inntekt enn de noe eldre og dem med høyere utdanning. Også i denne gruppen betyr yrkesaktivitet og arbeidstid mye for inntektsnivået. Dette viser både tabell 7.3 og 6.3.

I flere analyser har man funnet en viss tendens til at foreldre med høy utdanning i større grad enn foreldre med lav utdanning deler på den daglige omsorgen etter bruddet (Kitterød 2004b og 2005) og at fedre med høy utdanning har mer samvær med barna enn fedre med lav utdanning (Kitterød og Lyngstad 2007, Jensen og Clausen 1997 og Thuen 2004). Dette skulle tilsi at de inntektsforskjellene vi fant mellom samværsfedre med høy og samværsfedre med lav utdanning i tabell 6.2 skulle bli mindre i tabell 7.2, der vi korrigerer inntekt etter skatt for kostnader ved barna. Disse kostnadene avhenger jo blant annet av omfanget av samværet mellom samværsfedrene og barna. Er samværet høyt, blir kostnadene for samværsfedrene større og den barnejusterte inntekten lavere enn når samværet er lavt.

Våre tall kan tyde på at inntektsforskjellene mellom samværsfedre med høy og lav utdanning i noen grad endres når vi tar hensyn til kostnadene ved barna. 14 prosent av samværsfedrene med bare ungdomsskole hadde inntekt etter skatt over 290 000 kroner i 2004, 44 prosent av dem med utdanning på universitets- eller høghskolenivå (se tabell 6.2). Dette gir en differanse på 30 prosentpoeng. Når vi korrigerer for barnekostnader og beregner andelen med barnejustert inntekt over 290 000 kroner, ser vi av tabell 7.2 at 10 prosent av samværsfedrene med bare ungdomsskole har så høy barnejustert inntekt, 34 prosent av samværsfedrene med universitet eller høghskole. Her blir differansen noe mindre, 24 prosentpoeng. De tilsvarende differansene mellom andelene med inntekt under 160 000 kroner blir imidlertid 20 prosentpoeng enten vi nytter inntekt etter skatt (28 minus 8 prosent i tabell 6.2) eller barnejustert inntekt (34 minus 14 prosent i tabell 7.2).

Dersom vi sammenlikner undergrupper av samværsfedre i tabell 7.2 etter alder og utdanning med de tilsvarende undergruppene av omsorgsmødre i tabell 7.3, får vi forsterket inntrykket fra tabell 7.1. Når vi tar hensyn til kostnadene ved barna og sammenlikner barnejustert inntekt, hadde omsorgsmødrene i 2004 lavere inntekt enn samværsfedrene i de aller fleste undergruppene. Det eneste unntaket er de yngste samværsfedrene. De hadde ikke lavere andel med inntekter over 290 000 kroner enn den tilsvarende gruppen av omsorgsmødre, henholdsvis 0 og 3 prosent, og de hadde en høyere andel med inntekter under 160 000 kroner enn de yngste omsorgsmødrene, 53 mot 45 prosent. Det er imidlertid få samværsfedre under 30 år, og tallene er derfor usikre.

Tabell 7.2. Fordeling av barnejustert inntekt¹ blant samværsfedre etter ulike kjennetegn ved fedrene selv. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner²

	Barnejustert inntekt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennomsnitt	
Alle³	100	29	20	30	12	10	215 300	2 663
Alle samværsforeldre	100	28	17	27	12	15	235 000	1 257
Alle samværsfedre	100	27	17	26	13	16	242 800	1 103
Intervjupersonens alder								
18 - 29 år	100	53	19	18	9	0	158 900	76
30 - 34 år	100	28	18	30	16	8	205 800	159
35 - 39 år	100	21	22	28	13	16	255 600	278
40 - 44 år	100	29	18	23	11	19	253 100	296
45 år eller eldre	100	24	12	25	15	24	268 800	294
Utdanningsnivå								
Ungdomsskole ⁴	100	34	22	24	10	10	212 800	118
Videregående skole	100	30	19	26	13	13	240 100	741
Universitet/høgskole	100	14	11	24	18	34	278 200	228
Bosted								
Oslo og Akershus	100	22	12	24	17	25	303 700	228
Østlandet ellers	100	29	22	26	10	12	212 100	322
Agder og Rogaland	100	25	18	23	8	26	311 000	141
Vestlandet	100	27	16	29	14	14	220 100	165
Trøndelag	100	34	16	27	16	7	212 100	108
Nord-Norge	100	32	19	23	16	10	198 600	139
Hovedsakelig virksomhet⁵								
Yrkesaktiv	100	20	18	29	15	18	260 500	907
Ikke yrkesaktiv	100	68	16	10	2	4	153 600	192
Vanlig ukentlig arbeidstid								
- 30 timer	100	48	20	14	8	10	192 400	72
31 - 40 timer	100	20	21	31	15	13	230 500	604
41 - timer	100	16	11	26	17	30	337 100	268
Ikke i arbeid ⁶	100	71	15	7	3	4	157 900	154
Hovedinntektskilde⁷								
Yrkesinntekt	100	20	18	30	16	16	225 400	917
Overføringer	100	75	19	5	1	1	134 500	154

¹ Korrigert for kostnader ved barn. Se kapittel 4.² Prosent og kronebeløp presenteres i kursiv når prosentueringsbasis (uvektet N (uthevet)) er <100.³ Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.⁴ Inklusive de med lavere eller ingen utdanning.⁵ Intervjupersonens egen oppfatning av sin hovedsakelige virksomhet.⁶ Personer som ikke utførte inntektsgivende arbeid av minst 1 times varighet siste uke og som heller ikke var midlertidig borte fra slikt arbeid.⁷ Yrkesinntekten er hovedinntektskilde når den både er større enn overføringene og kapitalinntekten. Overføringene er hovedinntektskilde når de både er større enn yrkesinntekten og kapitalinntekten.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 7.3. Fordeling av barnejustert inntekt¹ blant omsorgsmødre etter ulike kjennetegn ved mødrene selv. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner²

	Barnejustert inntekt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennomsnitt	
Alle³	100	29	20	30	12	10	215 300	2 663
Alle omsorgsforeldre	100	29	22	32	12	6	196 000	1 406
Alle omsorgsmødre	100	31	24	32	11	3	187 200	1 233
Intervjupersonens alder								
18 - 29 år	100	45	27	22	2	3	169 600	151
30 - 34 år	100	34	21	36	6	2	179 300	278
35 - 39 år	100	27	26	30	14	3	189 900	358
40 - 44 år	100	22	24	36	13	5	199 400	268
45 år eller eldre	100	27	18	36	15	4	195 100	178
Utdanningsnivå								
Ungdomsskole ⁴	100	42	33	19	2	3	165 000	115
Videregående skole	100	36	26	30	7	2	177 000	787
Universitet/høgskole	100	10	13	46	23	8	222 700	322
Bosted								
Oslo og Akershus	100	20	22	37	16	5	200 100	261
Østlandet ellers	100	32	25	31	9	4	186 000	363
Agder og Rogaland	100	35	22	32	9	2	178 100	156
Vestlandet	100	35	21	34	7	3	187 100	190
Trøndelag	100	35	25	29	10	1	177 700	118
Nord-Norge	100	29	25	31	11	4	186 000	145
Hovedsakelig virksomhet⁵								
Yrkesaktiv	100	20	22	39	14	4	201 600	849
Ikke yrkesaktiv	100	54	25	17	3	1	153 800	381
Vanlig ukentlig arbeids-tid								
- 30 timer	100	42	26	25	5	2	173 800	326
31 - 40 timer	100	12	21	46	16	4	209 100	552
41 - timer	100	17	10	34	25	14	224 200	54
Ikke i arbeid ⁶	100	55	26	14	3	1	151 900	296
Hovedinntektskilde⁷								
Yrkesinntekt	100	18	23	41	15	4	201 700	803
Overføringer	100	57	24	17	2	1	151 300	420

¹ Korrigeret for kostnader ved barn. Se kapittel 4.² Prosent og kronebeløp presenteres i kursiv når prosentueringsbasis (uvektet N (uthevet)) er <100.³ Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.⁴ Inklusive de med lavere eller ingen utdanning.⁵ Intervjupersonens egen oppfatning av sin hovedsakelige virksomhet.⁶ Personer som ikke utførte inntektsgivende arbeid av minst 1 times varighet siste uke og som heller ikke var midlertidig borte fra slikt arbeid.⁷ Yrkesinntekten er hovedinntektskilde når den både er større enn overføringene og kapitalinntekten. Overføringene er hovedinntektskilde når de både er større enn yrkesinntekten og kapitalinntekten.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå.

Det kan se ut til at fordelingen av barnejustert inntekt mellom grupper av samværsfedre etter alder ble noe endret fra 2002 til 2004. Mens andelen med barnejustert inntekt over 290 000 kroner lå noen lunde fast for fedrene med lavest utdanning (10-11 prosent) eller gikk ned for dem under 30 år (fra 5 til 0 prosent), økte den for de eldste (fra 14 til 24 prosent) og for dem med høyest utdanning (fra 27 til 34 prosent). Fordelingen av barnejustert inntekt mellom grupper av omsorgsmødre etter alder og utdanning ble også noe endret fra 2002 til 2004. Andelen med barnejustert inntekt under 160 000 kroner ble redusert i alle grupper, men mer for de yngste enn for de eldste, og mer for dem med lav enn for dem med høy utdanning (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 100-101; jf. tabell 7.2 og 7.3 her).

7.3. Yrkesaktivitet og arbeidstid avgjørende

Vi har sett at yrkespassive samværsfedre har lavere inntekt etter skatt enn yrkespassive omsorgsmødre (avsnitt 6.2, tabell 6.2 og 6.3). Likevel har de omtrent like høy barnejustert inntekt som dem. Blant dem som oppfatter seg som hovedsakelig yrkespassive (student/skoleelev, arbeidsufør/pensjonist, hjemme-arbeidende, arbeidsledig, og lignende), har samværsfedre og omsorgsmødre

omtrent like høy gjennomsnittlig barnejustert inntekt (ca. 154 000 kroner) og omtrent like høy andel med høyere inntekt enn 290 000 kroner (4 og 1 prosent). Andelen med under 160 000 kroner var derimot noe høyere blant samværsfedrene enn blant omsorgsmødrene, 68 mot 54 prosent. Blant dem som ikke var i arbeid siste uke¹⁵ og blant dem som hadde overføringer som hovedinntektskilde finner vi et liknende mønster (se tabell 7.2 og 7.3).

Blant de yrkesaktive var det større forskjeller i barnejustert inntekt mellom samværsfedre og omsorgsmødre. Blant dem som oppfatter seg selv hovedsakelig som yrkesaktive, er forskjellen i gjennomsnittlig barnejustert inntekt mellom samværsfedre og omsorgsmødre ca. 60 000 kroner i samværsfedrenes favør. 18 prosent av samværsfedrene hadde barnejustert inntekt over 290 000 kroner, mot 4 prosent av samværsmødrene, det vil si en differanse på 14 prosentpoeng. Mens de yrkesaktive omsorgsmødrene jevnt over hadde høyere inntekt etter skatt enn de yrkesaktive samværsfedrene (se tabell 6.2 og 6.1), hadde de altså lavere barnejustert inntekt.

Både blant dem som arbeidet mindre enn 30 timer i uka, blant dem som arbeidet 31- 40 timer og blant dem som arbeidet mer enn 40 timer i uka, var andelen med barnejustert inntekt over 290 000 kroner høyere blant samværsfedrene enn blant omsorgsmødrene i 2004. Men det gjaldt også andelen med barnejustert inntekt under 160 000 kroner, unntatt blant dem med 31- 40 timers ukentlig arbeidstid. I denne gruppen var det omtrent like mange samværsfedre og omsorgsmødre som hadde så lav barnejustert inntekt, henholdsvis 16 og 17 prosent. Det var imidlertid svært få omsorgsmødre i denne gruppen (54). Tallene for denne gruppen er derfor usikre.

Samværsfedre med overføringer som viktigste inntektskilde hadde lavere barnejustert inntekt enn omsorgsmødre med overføringer som viktigste inntektskilde, knapt 135 000 kroner mot vel 150 000 kroner i gjennomsnitt i 2004. 75 prosent av fedrene i denne gruppa hadde barnejustert inntekt under 160 000 kroner, mot 57 prosent av omsorgsmødrene. I begge foreldregruppenen var det bare 1 prosent av dem med overføringer som viktigste inntektskilde som hadde barnejustert inntekt over 290 000 kroner.

Tabell 7.3, jf. tabell 6.3 tyder på at omsorgsmødre som arbeider mer enn full tid (41 timer eller mer per uke), relativt sett kommer noe dårligere ut i 2004 enn i 2002, ikke fordi de har fått lavere barnejustert inntekt, men fordi de som arbeider mindre eller ikke arbeider i det hele tatt har fått høyere inntekt. Denne gruppen, som i 2002 utgjorde 10 prosent av omsorgsmødrene, ble imidlertid redusert til 5 prosent i 2004 (se tabell 3.2). Da var det så få omsorgsmødre med lang arbeidstid i utvalget (N=54), at de rapporterte inntektsendringene for disse mødrene er svært usikre. Blant samværsfedre ble ikke fordelingen av barnejustert inntekt mellom grupper etter yrkesaktivitet, arbeidstid eller hovedinntektskilde vesentlig endret fra 2002 til 2004.

7.4. Omsorgsmødre med flere barn har lav barnejustert inntekt

I kapittel 6 så vi at omsorgsmødre med mange barn hadde høyere inntekt etter skatt enn omsorgsmødre med færre barn. De hadde høyere gjennomsnittsinntekt enn dem og en høyere andel med høye inntekter (se tabell 6.5). Det har sammenheng med at en relativt stor andel av omsorgsmødrenes inntekter består av barnrelaterte overføringer (kapittel 4), og at mange av disse overføringene som for eksempel barnetrygd og bidrag øker med antall barn. Men når vi tar hensyn til at denne inntekten helt eller delvis også skal gå til å forsørge ett eller flere barn, blir bildet et

¹⁵ Personer som ikke uførte inntektsgivende arbeid av minst 1 times varighet siste uke og som heller ikke var midlertidig borte fra slikt arbeid.

annet. Da er det mødrene med ett barn som kommer best ut. Gjennomsnittlig barnejustert inntekt for omsorgsmødre var i 2004 ca. 35 000 kroner høyere blant dem med ett enn blant dem med tre eller flere barn. Blant omsorgsmødre med ett barn var det 28 prosent med barnejustert inntekt under 160 000 kroner, blant dem med tre eller flere barn 49 prosent. Andelen med barnejustert inntekt over 290 000 kroner var svært lav i begge gruppene, henholdsvis 3 og 1 prosent (se tabell 7.6).

Tabell 7.4. Fordeling av barnejustert inntekt¹ blant samværsfedre etter ulike kjennetegn ved foreldrerelasjonen. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner²

	Barnejustert inntekt						Gjennomsnitt	Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over		
Alle³	100	29	20	30	12	10	215 300	2 663
Alle samværsforeldre	100	28	17	27	12	15	235 000	1 257
Alle samværsfedre	100	27	17	26	13	16	242 800	1 103
Yngste barns alder								
0 - 4 år	100	45	20	22	7	6	182 200	177
5 - 9 år	100	29	18	24	15	13	248 100	340
10 - 14 år	100	24	17	28	14	17	246 800	421
15 - 17 år	100	19	15	26	14	26	277 200	165
Antall barn								
1 barn	100	26	16	26	15	17	242 400	557
2 barn	100	29	20	24	11	15	246 000	419
3+ barn	100	45	16	20	6	13	231 300	127
Tidligere samliv mellom foreldrene⁴								
Bodde sammen	100	27	18	26	13	16	241 100	955
Bodde ikke sammen	100	34	16	22	13	15	253 100	148
Tid siden bruddet⁵								
Under 2 år	100	37	18	21	10	15	233 400	164
2 - 5 år	100	33	17	24	13	12	220 800	357
6 - 10 år	100	22	19	29	14	16	261 400	362
11+ år	100	24	16	24	15	21	252 200	211
Barnet har delt bosted								
Ja	100	21	23	30	10	15	273 400	98
Nei	100	28	17	25	14	16	239 900	999
Reisetid mellom barn og samværsforelder								
Gangavstand	100	31	16	28	10	15	257 500	235
½ time eller mindre	100	25	20	27	13	15	236 900	472
Minst ½ time, under 2 ½ time	100	31	18	20	15	16	216 800	221
2 ½ time eller mer	100	27	13	26	14	20	256 900	172
Besøk hos samværsforelder siste måned								
0 dager	100	32	13	21	16	18	248 500	181
1 - 3 dager	100	29	15	23	15	18	223 100	69
4 - 7 dager	100	24	16	25	15	19	226 500	270
8 - 12 dager	100	26	18	28	12	16	271 000	351
13+ dager	100	30	23	28	10	10	220 200	223
Feriesamvær siste år								
0 ferier	100	38	13	20	12	17	217 200	96
1 - 2 ferier	100	30	16	26	13	15	211 800	237
3 - 4 ferier	100	26	17	28	15	15	247 400	524
5 - 6 ferier	100	25	23	23	10	20	375 100	246

¹ Korrigert for kostnader ved barn. Se kapittel 4.

² Prosent og kronebeløp presenteres i kursiv når prosentueringsbasis (uvektet N (uthevet)) er <100.

³ Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.

⁴ Samliv ved brudd.

⁵ Tid siden barnets/ynge barns fødsel for de som ikke har bodd sammen.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 7.5. Fordeling av barnejustert inntekt¹ blant omsorgsmødre etter ulike kjennetegn ved foreldrerelasjonen. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner²

	Barnejustert inntekt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennomsnitt	
Alle³	100	29	20	30	12	10	215 300	2 663
Alle omsorgsforeldre	100	29	22	32	12	6	196 000	1 406
Alle omsorgsmødre	100	31	24	32	11	3	187 200	1 233
Yngste barns alder								
0 - 4 år	100	25	28	34	9	4	189 900	184
5 - 9 år	100	37	20	31	9	3	181 200	412
10 - 14 år	100	30	24	31	11	4	188 200	457
15 - 17 år	100	24	22	36	15	3	193 400	180
Antall barn								
1 barn	100	28	21	35	12	3	191 100	613
2 barn	100	32	28	28	8	4	183 000	466
3+ barn	100	49	27	21	2	1	157 800	154
Tidligere samliv mellom foreldrene⁴								
Bodde sammen	100	29	23	33	11	4	189 300	1 018
Bodde ikke sammen	100	36	22	32	8	2	178 800	215
Tid siden bruddet⁵								
Under 2 år	100	27	25	35	8	5	189 600	174
2 - 5 år	100	31	25	30	10	3	189 000	418
6 - 10 år	100	33	23	30	12	3	182 100	383
11+ år	100	28	19	38	11	4	190 600	254
Barnet har delt bosted								
Ja	100	25	19	32	20	3	207 200	71
Nei	100	31	23	33	10	3	185 900	1 160
Reisetid mellom barn og samværsforelder								
Gangavstand	100	27	22	34	13	4	198 100	260
½ time eller mindre	100	32	21	32	10	4	186 500	520
Minst ½ time, under 2 ½ time	100	27	24	37	9	2	184 300	220
2 ½ time eller mer	100	32	26	29	10	2	182 300	209
Besøk hos samværsforelder siste måned								
0 dager	100	34	23	34	7	2	178 500	298
1 - 3 dager	100	31	24	30	12	4	183 500	156
4 - 7 dager	100	31	25	31	9	3	183 300	357
8 - 12 dager	100	26	23	34	13	4	197 000	304
13+ dager	100	23	19	34	18	6	206 100	106
Feriesamvær siste år								
0 ferier	100	37	25	31	6	2	173 700	216
1 - 2 ferier	100	31	24	32	9	4	187 600	405
3 - 4 ferier	100	29	21	35	12	3	189 500	479
5 - 6 ferier	100	21	26	29	20	5	201 300	133

¹ Korrigeret for kostnader ved barn. Se kapittel 4.² Prosent og kronebeløp presenteres i kursiv når prosenteringsbasis (uvektet N (uthevet)) er <100.³ Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.⁴ Samliv ved brudd.⁵ Tid siden barnets/ynge barns fødsel for de som ikke har bodd sammen.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå.

Blant samværsfedrene har vi en tilsvarende fordeling. De med flest barn har høyest inntekt etter skatt (se tabell 6.4) og lavest barnejustert inntekt (se tabell 7.4), men i dette tilfellet er forskjellen mellom gruppene langt mindre enn mellom de tilsvarende gruppene av omsorgsmødre. Samværsfedrenes barne kostnader er knyttet til deres samvær med barna og derfor jevnt over langt mindre enn mødrenes kostnader, men også for dem vil det normalt være større kostnader forbundet med å være samværsfar for tre barn enn for ett barn.

Verken blant samværsfedrene eller omsorgsmødrene er det vesentlige endringer i fordelingen av barnejustert inntekt etter antall barn i bidragsrelasjonen fra 2002 til 2004 (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 102-103; jf. tabell 7.4 og 7.5 her).

7.5. Tidligere samlivsstatus

I kapittel 6 så vi at foreldre som tidligere har bodd sammen, enten som ektefeller eller samboere, har noe høyere inntekt enn dem som aldri har bodd sammen. Dette gjelder både samværsfedre og omsorgsmødre. Tidligere undersøkelser har vist at samværet mellom barn og samværsforelder varierer med tidligere samlivsstatus. De som har vært gift eller samboer med barnets mor, har mer samvær enn de som ikke har vært det (Jensen og Clausen 1997; Kitterød og Lyngstad 2006 og 2007). Samtidig vet vi at de som har bodd sammen også har flere barn sammen enn de som ikke har bodd sammen (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 49). Dette skulle tilsi at inntektsforskjellene mellom samværsfedre som hadde, og dem som ikke hadde, bodd sammen med barnas mor, skulle bli noe mindre når vi tar hensyn til kostnadene ved samværet og går over fra inntekt etter skatt til barnejustert inntekt.

Av tabell 6.4 og 7.4 ser vi at forskjellen mellom samværsfedre som tidligere har bodd sammen med barnets/barnas mor og de som ikke har det, blir noe redusert når vi korrejerer for kostnader ved besøk. Forskjellen var i utgangspunktet relativt liten og reduksjonen beskjeden. Forskjellen i gjennomsnittlig barnejustert inntekt var i 2004 12 000 kroner, mens forskjellen i gjennomsnittlig inntekt etter skatt var 17 000 kroner. 25 prosent av samværsfedrene som har bodd sammen med barnets/barnas mor, hadde i 2004 inntekt etter skatt over 290 000 kroner. Blant dem som ikke har bodd sammen med barnets/barnas mor, var andelen med så høy inntekt 17 prosent (se tabell 6.4). Dette gir en differanse på 8 prosentpoeng. Når vi tar hensyn til fedrenes kostnader ved samvær og beregner barnejustert inntekt, hadde omtrent like mange så høy inntekt, enten de har bodd sammen med mora eller ikke, henholdsvis 15 og 16 prosent (se tabell 7.4). 18 prosent av samværsfedrene som har bodd sammen med barnets/barnas mor, hadde i 2004 inntekt etter skatt under 160 000 kroner. Blant dem som ikke har bodd sammen med barnets/barnas mor, var andelen med så lav inntekt 29 prosent (se tabell 6.4). Dette gir en differanse på 11 prosentpoeng. Når vi tar hensyn til fedrenes kostnader ved samvær og beregner barnejustert inntekt, hadde henholdsvis 27 og 34 prosent så lav inntekt (se tabell 7.4), det vil si en differanse på 7 prosentpoeng.

Mønsteret blant omsorgsmødrene er svært likt det vi har sett for samværsfedrene. Inntektsforskjellen mellom dem med tidligere samliv med barnets/barnas far og dem uten tidligere samliv er i utgangspunktet omtrent like liten som for fedrene og reduksjonen, når vi tar hensyn til de kostnadene barna representerer, nokså beskjeden. Forskjellen i gjennomsnittlig inntekt etter skatt mellom de to mødregruppene var i 2004 på 22 500 kroner (se tabell 6.5), mens forskjellen i gjennomsnittlig barnejustert inntekt var på 10 500 kroner (se tabell 7.5). 31 prosent av omsorgsmødrene som har bodd sammen med barnets/barnas far, hadde i 2004 inntekt etter skatt over 290 000 kroner. Blant dem som ikke har bodd sammen med barnets/barnas far, var andelen med så høy inntekt 23 prosent (se tabell 6.5). Dette gir en differanse på 8 prosentpoeng. Når vi tar hensyn til mødrenes kostnader ved barnas forsørgelse og beregner barnejustert inntekt, hadde svært få så høy inntekt, enten de har bodd sammen med mora eller ikke, henholdsvis 4 og 2 prosent (se tabell 7.5). 8 prosent av omsorgsmødrene som har bodd sammen med barnets/barnas far, hadde i 2004 inntekt etter skatt under 160 000 kroner. Blant dem som ikke har bodd sammen med barnets/barnas mor, var andelen med så lav inntekt 13 prosent (se tabell 6.5). Dette gir en differanse på 5 prosentpoeng. Når vi tar hensyn til barnekostnadene og beregner barnejustert inntekt, hadde henholdsvis 29 og 36 prosent så lav inntekt (se tabell 7.5), det vil si en differanse på 7 prosentpoeng.

Både blant dem som tidligere har bodd sammen med den andre forelderen og blant dem som ikke har det, var samværsfedrenes gjennomsnittlige barnejusterte inntekt i 2004 klart høyere enn mødrenes (se tabell 7.4 og 7.5). Verken blant samværsfedrene eller omsorgsmødrene var det vesentlige endringer fra 2002 til 2004 i fordelingen av barnejustert inntekt etter om foreldrene hadde bodd sammen tidligere eller ikke (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 102-103; jf. tabell 7.4 og 7.5 her).

7.6. Jo lengre tid siden bruddet, desto lavere barnekostnader for samværsfedrene

Vi har sett at inntekt etter skatt i liten grad varierer systematisk med hvor lang tid som har gått siden bruddet blant samværsfedrene, mens omsorgsmødre som opplevde bruddet for mindre enn seks år siden har noe høyere inntekt enn dem som opplevde bruddet for lengre tid siden (kapittel 6). Dette forandrer seg lite når vi tar hensyn til barnekostnader og sammenlikner barnejustert inntekt. Det blir kanskje noe større forskjeller mellom samværsfedre med kortest tid siden bruddet med mora (under 2 år) og dem med lengst tid siden bruddet (11 år eller mer), men endringene er små. Det var omtrent like mange med inntekt etter skatt over 290 000 kroner blant dem med kortest tid siden bruddet og blant dem med lengst tid, henholdsvis 25 og 26 prosent. Det var også omtrent like mange med inntekt etter skatt under 160 000 kroner i de to gruppene, 21 og 22 prosent (se tabell 6.4). Derimot var det en noe lavere andel med høy barnejustert inntekt, og en noe høyere med lav inntekt blant dem med kortest tid siden bruddet og blant dem med lengst tid. 15 prosent av samværsfedrene med mindre enn to år siden bruddet med mora hadde i 2004 en barnejustert inntekt over 290 000 kroner, 21 prosent blant dem med minst elleve år siden bruddet. 37 prosent av samværsfedrene med mindre enn to år siden bruddet med mora hadde i 2004 en barnejustert inntekt under 160 000 kroner, 24 prosent blant dem med minst elleve år siden bruddet.

Blant omsorgsmødrene blir inntektsforskjellen mellom dem med kort tid siden bruddet med faren og dem med lengre tid, borte når vi tar hensyn til kostnadene ved barna og går fra inntekt etter skatt til barnejustert inntekt. 5 prosent av omsorgsmødrene med mindre enn to år siden bruddet hadde en inntekt etter skatt på under 160 000 kroner, 10 prosent av dem som opplevde bruddet for minst 11 år siden. 33 prosent av dem med kort tid siden bruddet hadde en inntekt etter skatt over 290 000 kroner, mot 29 prosent av dem med lengst tid siden bruddet (se tabell 6.5). Når vi tar hensyn til kostnadene ved barna og beregner gjennomsnittlig barnejustert inntekt for de samme to gruppene, blir forskjellen dem imellom borte. Både andelen med barnejustert inntekt under 160 000 kroner og andelen med barnejustert inntekt over 290 000 kroner var den samme i de to gruppene. 27-28 prosent hadde lav barnejustert inntekt, 4-5 prosent hadde høy (se tabell 7.5).

Det blir færre barn å forsørge jo lengre tid som har gått siden bruddet mellom foreldrene (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 50). Dette bidrar til å redusere barnekostnadene både for samværsfedrene og omsorgsmødrene med lengst tid siden bruddet, og er den viktigste forklaringen på at samværsfedrene med lengst tid siden bruddet hadde høyere barnejustert inntekt enn dem med kortest tid siden bruddet, til tross for at de ikke hadde høyere inntekt etter skatt. Det er også forklaringen på at det er en jevnere fordeling av barnejustert inntekt enn av inntekt etter skatt mellom omsorgsmødre med kort tid siden bruddet og dem med lang tid siden bruddet.

Det er ikke bare antall bidragsbarn under 18 år som er lavere blant samværsfedrene med lang tid siden bruddet enn blant samværsfedrene med kort tid siden bruddet. Omfanget av samværet mellom samværsfaren og barnet/barna er også lavere (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 50). Dette bidrar, isolert sett, for samværsfedrenes vedkommende til lavere barnekostnad for dem med lang tid siden bruddet enn for dem med kort tid siden bruddet. Dette bidrar i sin tur til at samværsfedrene med lengst tid siden bruddet får høyere barnejustert inntekt enn dem med kortest tid siden bruddet, til tross for at de ikke har høyere inntekt etter skatt enn dem. For omsorgsmødrene med lang tid siden bruddet bidrar samværsfedrenes lavere samvær derimot til å øke deres andel av den samlede barnekostnaden sammenliknet med omsorgsmødre med kortere tid siden bruddet.

Både blant foreldre som har opplevd bruddet for relativt kort tid siden, og blant dem med lengre tid siden bruddet, har samværsfedrene høyere barnejustert inntekt enn omsorgsmødrene. Blant samværsfedre med fem år eller mindre siden bruddet

økte andelen med barnejustert inntekt under 160 000 kroner fra 2002 til 2004. For dem med lengre tid siden bruddet gikk andelen med lav barnejustert inntekt ned. Forskjellen mellom de to gruppene ble større (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 102-103; jf. tabell 7.4 og 7.5 her).

7.7. Delt bosted

I kapittel 6 så vi at samværsfedre med delt bosted, det vil si at barnet bor like mye hos far som hos mor, har høyere inntekt etter skatt enn dem som ikke har delt bosted. Blant omsorgsmødrene fant vi derimot ikke noen forskjell i inntekt etter skatt mellom dem som har og dem som ikke har delt bosted. Samværet mellom omsorgsfedrene og barna er naturlig nok langt høyere i de tilfellene barna har delt bosted enn i de tilfellene de bor hos den ene forelderen og er på besøk hos den andre (se Kitterød 2004b). I tillegg har foreldrene med delt daglig bosted også noe flere barn sammen enn dem uten delt bosted (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 50).

Som forventet bidrar det høyere samværet blant samværsfedre med delt bosted sammenlignet med samværet blant dem som ikke har delt bosted, og det at de første har noe flere barn enn de siste, til å redusere den opprinnelige inntektsforskjellen mellom de to gruppene av fedre. Mens samværsfedre med delt bosted i gjennomsnitt hadde knapt 100 000 kroner høyere inntekt etter skatt enn dem som ikke hadde delt bosted i 2004, var forskjellen i gjennomsnittlig barnejustert inntekt bare knapt 35 000 kroner (se tabell 6.4 og 7.4). Selv når vi tar hensyn til at samværsfedrene med delt bosted har større barneknudener enn dem uten delt bosted, kommer altså samværsfedrene med delt bosted bedre ut enn samværsfedrene uten delt bosted.

Blant omsorgsmødrene med og uten delt bosted er inntektsforskjellen i utgangspunktet langt mindre, og dessuten usikker siden det er svært få omsorgsmødre med delt bosted i utvalget (71). Når vi tar hensyn til barneknudener og går fra inntekt etter skatt til barnejustert inntekt, forandres ikke dette bildet nevneverdig (se tabell 6.5 og 7.5). Mens omsorgsmødre med delt bosted har noe flere barn med sin tidligere partner enn de omsorgsmødrene som ikke har delt bosted, bidrar den delte omsorgen til å avlaste dem for brorparten av barneknudenen. Omsorgsmødrene uten delt bosted får mindre avlastning siden farens samvær med barnet er av langt mindre omfang.

Både blant foreldre med delt bosted og blant dem uten delt bosted har samværsfedrene høyere barnejustert inntekt enn omsorgsmødrene.

7.8. Reisetid og reiseutgifter

I avsnitt 6.5 så vi at samværsfedre som bor i gangavstand fra den andre forelderen har noe høyere inntekt etter skatt enn dem som bor lengre fra den andre forelderen. De har høyest gjennomsnittsinntekt, noe høyere andel med inntekt over 290 000 kroner enn de andre gruppene, og, sammen med dem som har en halv times reisetid eller mindre til barna, lavest andel med inntekt under 160 000 kroner (se tabell 6.4). Når vi tar hensyn til barneknudener og går fra inntekt etter skatt til barnejustert inntekt, har ikke lenger de som bor i gangavstand fra den andre forelderen, høyest inntekt. De har like høy gjennomsnittsinntekt som dem med lengst reiseveg, og dessuten noe lavere andel med høy inntekt (15 mot 20 prosent) og noe høyere andel med lav inntekt enn dem (31 mot 27 prosent) (se tabell 7.4).

Blant omsorgsmødrene finner det sted en tilsvarende omfordeling mellom dem som bor i gangavstand fra faren og dem som bor lengst unna når vi tar hensyn til kostnadene ved å ha barn og går over fra inntekt etter skatt til barnejustert inntekt, men de som bor nærmest faren har både høyere inntekt etter skatt og barnejustert inntekt enn de som bor lenger unna. De har ca. 16 000 kroner høyere gjennomsnittlig barnejustert inntekt enn dem som bor minst to og en halv time unna, omtrent like

mange med inntekt over 290 000 kroner som dem (henholdsvis 4 og 2 prosent) og noe færre med inntekt under 160 000 kroner enn dem (27 mot 32 prosent).

I 2002 hadde samværsfedrene med gangavstand til barnas mor både høyere inntekt etter skatt og høyere barnejustert inntekt enn de med lengst reiseavstand. 15 prosent av dem som bodde i gangavstand fra barna, hadde barnejustert inntekt over 290 000 kroner, mot bare 9 prosent av dem som hadde en reiseavstand på minst to og en halv time til barna.

Verken blant omsorgsmødrene eller samværsfedrene blir endringen i fordelingen mellom dem som bor like i nærheten av den andre forelderen og dem som har lang reiseavstand, særlig stor når vi tar hensyn til barnekostnadene. Det som forandrer seg, er først og fremst inntektsfordelingen mellom samværsfedre og omsorgsmødre med samme reiseavstand til den andre forelderen. I alle grupper av foreldre inndelt etter avstanden (målt i reisetid) til den andre forelderen har samværsfedrene høyere barnejustert inntekt enn omsorgsmødrene (se tabell 7.4 og 7.5) til tross for at de har lavere inntekt etter skatt (se tabell 6.4 og 6.5).

I våre beregnede barnekostnader har vi ikke tatt hensyn til at reiseutgiftene per besøk varierer med den geografiske avstanden mellom foreldrene (avsnitt 4.6). Reiseutgiftene ved en besøksreise kan være betydelige (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 51), og det er vanskelig å si hvor stor "feil" vi gjør ved at vi ikke tar hensyn til at reiseutgiftene for den enkelte besøksforelder (og samværsforelder) kan variere fra 0 kroner til flere tusen kroner når vi beregner barnekostnader og dermed barnejustert inntekt for ulike grupper av samværsforeldre og omsorgsforeldre. Samværsfedre med lang reiseveg og høye reisekostnader per besøk har gjerne lengre samvær med barnet når de først får besøk (Kitterød 2006a). Dessuten vet vi at foreldrene i en del tilfeller deler på reisekostnadene (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 51). Da gjør vi kanskje ingen stor "feil" ved at vi ikke tar hensyn til at reiseutgiftene for den enkelte besøksreise kan variere sterkt når vi beregner barnekostnader og dermed barnejustert inntekt for ulike grupper av samværsforeldre og omsorgsforeldre. Men i den grad våre beregnede barnekostnader undervurderer de faktiske barnekostnadene for samværsfedrene med lang reiseveg, vil forskjellen i barnejustert inntekt mellom samværsfedre med kort avstand til barnets mor og samværsfedre som bor langt fra mora, være større enn tallene i tabell 7.4 tyder på. I noen grad vil det samme gjelde for omsorgsmødrene, men her vil en eventuell "feil" bety mindre. Det er først og fremst samværsfedrene som betaler utgiftene ved besøksreisene (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 107). Dette betyr også at forskjellen i barnejustert inntekt mellom samværsfedre og omsorgsmødre som bor langt fra hverandre, blir mindre enn tallene i tabell 7.4 og 7.5 tyder på.

7.9. Barnekostnadene utjevner inntektsforskjellene mellom samværsfedre med høyt og lavt samvær

Vi har tidligere sett at samværsfedre med høyt månedlig samvær med sine barn har høyere inntekt etter skatt enn dem med lavt samvær, og at samværsfedrene har lavere inntekt etter skatt enn omsorgsmødrene når vi sammenligner grupper av fedre og mødre etter omfanget av farens månedlige samvær med barna. Unntaket er dem med det høyeste samværet, det vil si i de tilfellene hvor faren har vært sammen med barnet minst tretten dager siste måned. I denne gruppen har 24 prosent av samværsfedrene høyere inntekt etter skatt enn 290 000 kroner, mot 28 prosent av omsorgsmødrene (se avsnitt 6.5, jf. tabell 6.4 og 6.5).

Når vi tar hensyn til kostnadene ved barn og beregner barnejustert inntekt, blir inntektsforskjellen mellom grupper av samværsfedre etter antall dager samvær siste måned vesentlig redusert og til dels snudd. Mens samværsfedrene som har mest samvær med barnet (minst 13 dager), hadde høyere inntekt etter skatt i 2004 enn dem uten samvær (se tabell 6.4), var det de med mest samvær som hadde lavest

barnejustert inntekt. 10 prosent av dem hadde barnejustert inntekt over 290 000 kroner, mot 18 prosent av dem uten samvær (se tabell 7.4). Sammenlignet med 2002 er forskjellen i barnejustert inntekt mellom dem uten og dem med mest samvær blitt større. Da hadde 10 prosent av dem uten samvær og 8 prosent av dem med mest samvær en barnejustert inntekt på minst 290 000 kroner (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 102), det vil si en differanse på 2 prosentpoeng, mot en differanse på 8 prosentpoeng i 2004 (se foran).

Blant omsorgsmødrene var det ingen forskjell i inntekt etter skatt i de tilfellene hvor den andre forelderen hadde mest samvær og i de tilfellene han ikke hadde samvær med barna. Målt med barnejustert inntekt blir det en liten forskjell i favør av de mødrene som avlastes for utgifter ved at faren er mye sammen med barna. 6 prosent av omsorgsmødrene der barna er mye hos faren (minst 13 dager siste måned) hadde i 2004 barnejustert inntekt over 290 000 kroner, mot 2 prosent i de tilfellene hvor barna ikke så faren siste måned. 23 prosent i den første gruppen hadde barnejustert inntekt under 160 000 kroner, mot 34 prosent i den andre (se tabell 7.5). Mens det var større forskjeller i barnejustert inntekt mellom samværsfedre uten månedlig samvær og dem med mye samvær i 2004 enn i 2002 (se over), var det omvendt for omsorgsmødrene. I 2002 hadde 1 prosent av mødrene hvor det ikke var samvær siste måned mellom far og barn, barnejustert inntekt over 290 000 kroner, mot 11 prosent av dem hvor det var mest samvær (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 103). Differansen var altså 10 prosentpoeng, mot 4 prosentpoeng i 2004 (6 minus 2 prosent).

Når vi deler inn samværsfedrene og omsorgsmødrene i grupper etter antall ferier barna har tilbrakt sammen med fedrene siste året, viser tallene at det bare er små forskjeller i barnejustert inntekt mellom grupper av samværsforeldre. Riktignok hadde 38 prosent av dem uten feriesamvær siste år barnejustert inntekt under 160 000 kroner, mot 25 prosent av dem med 5-6 ferier, men gruppen uten samvær er liten og tallet for den usikkert. I den øvre delen av inntektsfordelingen er det dessuten så å si ingen forskjell mellom de to gruppene. 17 prosent av dem uten feriesamvær siste år hadde barnejustert inntekt over 290 000 kroner, 20 prosent av dem med 5-6 ferier (se tabell 7.4).

For omsorgsmødrenes vedkommende er barnejustert inntekt klart høyere desto flere ferier barna har hatt sammen med fedrene. I de tilfelle barnet ikke har vært på ferie med far siste år hadde 8 prosent av mødrene barnejustert inntekt over 240 000 kroner, mot 25 prosent blant dem hvor barnet hadde vært sammen med far i 5-6 ferier (se tabell 7.5). I alle disse gruppene av samværsfedre og omsorgsmødre har samværsfedrene høyere barnejustert inntekt enn omsorgsmødrene.

Fra 2002 til 2004 har forskjellene i barnejustert inntekt mellom samværsfedrene og omsorgsmødrene i grupper etter antall ferier barnet har tilbrakt sammen med far, økt. Andelen samværsfedre med barnejustert inntekt over 290 000 kroner har økt i alle gruppene, mens den har vært stabil og lav blant omsorgsmødrene. Blant fedre med 5-6 ferier sammen med barnet siste år økte andelen med så høy barnejustert inntekt fra 12 til 20 prosent, mens den for omsorgsmødrene i den tilsvarende gruppen økte fra 3 til 5 prosent. I den andre enden av inntektsfordelingen ble forskjellene mellom samværsfedrene og omsorgsmødrene mindre ved at det ble langt færre omsorgsmødre med barnejustert inntekt under 160 000 kroner, mens det ikke skjedde en tilsvarende reduksjon blant samværsfedrene. I de tilfellene hvor far ikke hadde vært sammen med barnet i noen ferie siste år, ble andelen omsorgsmødre med lav barnejustert inntekt redusert fra 52 prosent i 2002 til 37 prosent i 2004. For samværsfedrenes vedkommende var andelen med lav barnejustert inntekt i denne gruppen 40 prosent i 2002 og 38 prosent i 2004 (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 102-103; jf. tabell 7.4 og 7.5 her).

7.10. Nye samliv og omsorgsforpliktelser

I kapittel 6 så vi at de samværsfedrene som har inngått nytt samliv, eller som levde i samliv med sin nåværende partner mens de fikk barn med en annen, har noe høyere inntekter enn dem som lever alene. Blant omsorgsmødrene er det omvendt. Der er det de som lever alene, som har høyest inntekt etter skatt (se tabell 6.6 og 6.7). Når vi tar hensyn til kostnadene ved barna i den tidligere foreldrerelasjonen og går fra inntekt etter skatt til barnejustert inntekt, blir inntektsforskjellene mellom enslige og gifte/samboende samværsfedre noe større, mens de blir mindre mellom de tilsvarende gruppene av omsorgsmødre (se tabell 7.6 og 7.7).

Tabell 7.6 viser at 21 prosent av de gifte samværsfedrene hadde barnejustert inntekt over 290 000 kroner i 2004, mot 13 prosent av de enslige. Dette gir en differanse på 8 prosentpoeng. 18 prosent av de gifte samværsfedrene hadde barnejustert inntekt under 160 000 kroner, mot 34 prosent av de enslige. Her er differansen 16 prosentpoeng. Når vi nytter inntekt etter skatt i stedet for barnejustert inntekt, er de tilsvarende differansene henholdsvis 5 og 9 prosentpoeng (se tabell 6.6).

Tabell 7.6. Fordeling av barnejustert inntekt¹ blant samværsfedre etter samlivsstatus og andre omsorgsforpliktelser. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner

	Barnejustert inntekt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennomsnitt	
Alle²	100	29	20	30	12	10	215 300	2 663
Alle samværsforeldre	100	28	17	27	12	15	235 000	1 257
Alle samværsfedre	100	27	17	26	13	16	242 800	1 103
Antall bidragsrelasjoner								
1 relasjon	100	27	17	26	13	16	240 800	969
2+ relasjoner	100	34	21	20	11	13	268 300	134
Samliv i dag								
Enslig	100	34	17	25	11	13	223 700	646
Samboer	100	23	18	26	15	19	269 600	243
Gift	100	18	19	26	16	21	265 400	214
Antall andre barn i husholdningen								
Ingen andre barn	100	32	17	24	13	14	226 500	739
Ett annet barn	100	22	20	29	11	17	263 500	204
To eller flere andre barn	100	15	16	27	18	24	285 700	159

¹ Korrigerert for kostnader ved barn. Se kapittel 4.

² Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 7.7. Fordeling av barnejustert inntekt¹ blant omsorgsmødre etter samlivsstatus og andre omsorgsforpliktelser. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner²

	Barnejustert inntekt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennomsnitt	
Alle²	100	29	20	30	12	10	215 300	2 663
Alle omsorgsforeldre	100	29	22	32	12	6	196 000	1 406
Alle omsorgsmødre	100	31	24	32	11	3	187 200	1 233
Antall bidragsrelasjoner								
1 relasjon	100	31	23	33	10	3	186 900	1 103
2+ relasjoner	100	28	21	31	16	4	191 400	130
Samliv i dag								
Enslig	100	23	23	37	14	3	197 700	776
Samboer	100	37	25	28	6	3	178 200	257
Gift	100	47	23	24	4	3	162 600	200
Antall andre barn i husholdningen								
Ingen andre barn	100	27	23	35	11	3	191 300	851
Ett annet barn	100	37	22	28	9	3	177 200	259
To eller flere andre barn	100	39	23	25	8	5	179 300	123

¹ Korrigerert for kostnader ved barn. Se kapittel 4.

² Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå.

De gifte samværsfedrene har noe færre barn med sin tidligere partner enn de enslige samværsfedrene (Kitterød 2004b). Samtidig er det en noe større andel av de gifte enn av de enslige samværsfedrene som ikke har samvær med barna (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 54). Siden gifte samværsfedre har færre barn med sin tidligere partner og mindre samvær med disse barna enn de enslige samværsfedrene, fører dette til at de gifte samværsfedrene får lavere kostnader ved besøk av barna enn de enslige samværsfedrene har, og til at forskjellen i barnejustert inntekt mellom de to gruppene blir større enn forskjellen i inntekt etter skatt.

Forskjellen mellom gifte og enslige samværsfedres barnejusterte inntekt i 2004 var nokså lik den tilsvarende forskjellen i 2002. Differansen mellom andelen gifte og andelen enslige samværsfedre som hadde barnejustert inntekt over 290 000 kroner, var den samme (8 prosentpoeng). Differansen mellom andelen gifte og andelen enslige samværsfedre som hadde barnejustert inntekt under 160 000 kroner, var i 2002 12 prosentpoeng, mot 16 prosentpoeng i 2004 (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 104; jf. tabell 7.6).

Inntektsforskjellen mellom enslige og gifte omsorgsmødre er, som tidligere nevnt, blitt noe mindre ved overgang fra inntekt etter skatt til barnejustert inntekt. Nesten ingen omsorgsmødre, verken gifte, samboende eller enslige, hadde i 2004 barnejustert inntekt over 290 000 kroner. Andelen med så høy inntekt var 3 prosent i alle tre grupper (se tabell 7.7). Differansen blir altså 0 prosentpoeng, mot 22 prosentpoeng i de ensliges favør når vi bytter ut barnejustert inntekt med inntekt etter skatt (se tabell 6.7). 47 prosent av de gifte omsorgsmødrene hadde barnejustert inntekt under 160 000 kroner, mot 23 prosent av de enslige (se tabell 7.7). Differansen er 24 prosentpoeng, mot 15 prosentpoeng når vi nytter inntekt etter skatt (tabell 6.7). Det skjedde ingen påtagelige endringer i fordelingen av barnejustert inntekt mellom gifte og enslige omsorgsmødre fra 2002 til 2004 (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 104; jf. tabell 7.7 her).

Omsorgsmødrene som lever alene, har altså høyere inntekt etter skatt enn de som har flyttet sammen med ny samboer/ektefelle, men når vi tar hensyn til kostnadene ved barna i den tidligere foreldrerelasjonen og går fra inntekt etter skatt til barnejustert inntekt, blir inntektsforskjellene mellom enslige og gifte/samboende omsorgsmødre mindre. Dette har sammenheng med at de gifte omsorgsmødrene har noe færre barn med sin tidligere partner enn de enslige omsorgsmødrene, men bidragsbarna til de enslige omsorgsmødrene hadde også en far som var mer sammen med barna enn de gifte omsorgsmødrene hadde (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 108). Det første forholdet bidrar, isolert sett, til å redusere forskjellen i individuell inntekt mellom de to gruppene av omsorgsmødre, det andre forholdet bidrar til å redusere den, men effekten av antall bidragsbarn er sterkere enn effekten av samværet.

Når vi tar hensyn til barnekostnadene og beregner barnejustert inntekt, blir også inntektsforskjellene blant grupper av omsorgsmødre etter antall nye barn i husholdningen noe mindre. Mens andelen omsorgsmødre med barnejustert inntekt over 290 000 kroner var 3 prosent for dem uten andre barn i husholdningen i 2004, var den 5 prosent for dem med to eller flere barn (se tabell 7.7). Den tilsvarende - differansen mellom gifte og enslige omsorgsmødre med så høy inntekt etter skatt var 10 prosentpoeng (se tabell 6.7). 27 prosent av omsorgsmødrene uten andre barn (enn bidragsbarna) i husholdningen, mot 39 prosent av omsorgsmødrene med to eller flere andre barn i husholdningen, hadde barnejustert inntekt under 160 000 kroner (se tabell 7.7). Differansen blir 12 prosentpoeng, mot 5 prosentpoeng hvis vi i stedet beregner fordelingen av inntekt etter skatt (se tabell 6.7). En noe høyere andel av omsorgsmødre med andre barn enn barna i bidragsrelasjonen hadde lav barnejustert inntekt i 2002 enn i 2004. Ellers var fordelingen av barnejustert inntekt i 2004 nokså lik fordelingen i 2002 (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 104; jf. tabell 7.7 her).

Omsorgsmødrene uten andre barn (enn bidragsbarna) i husholdningen hadde noe flere bidragsbarn enn omsorgsmødrene med to eller flere andre barn i husholdningen, men bidragsbarna til omsorgsmødrene uten andre barn hadde også en far som var mer sammen med barna enn omsorgsmødrene med to eller flere andre barn i husholdningen hadde (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 109). Det første forholdet bidrar, isolert sett, til å redusere forskjellen i individuell inntekt mellom de to gruppene av omsorgsmødre, det andre forholdet bidrar til å redusere den, men effekten av antall bidragsbarn er sterkere enn effekten av samværet.

Inntektsforskjellene mellom grupper av samværsfedre etter antall nye barn i husholdningen blir ikke særlig mindre når vi tar hensyn til barnekostnadene og beregner barnejustert inntekt. Dette har sammenheng med at antall nye barn varierer lite med antall barn i bidragsrelasjonen, så selv om samværsfedrene med flest nye barn har noe mindre samvær med bidragsbarna enn dem uten nye barn (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 109), er ikke dette nok til at barne-kostnadene gjør noen forskjell på inntektsfordelingen mellom disse gruppene av samværsfedre.

14 prosent av samværsfedrene uten andre barn i husholdningen hadde i 2004 barnejustert inntekt over 290 000 kroner. Blant dem med to eller flere barn var det 24 prosent som hadde så høy inntekt (se tabell 7.6). Differansen var omtrent den samme enten vi beregner fordelingen av barnejustert inntekt (10 prosentpoeng) eller fordelingen av inntekt etter skatt (11 prosentpoeng) (se tabell 6.6). Derimot blir det en noe større forskjell mellom andelen med lav inntekt (under 160 000 kroner) blant dem uten andre barn og blant dem med minst to andre barn når vi bytter fra inntekt etter skatt til barnejustert inntekt. I det første tilfellet blir differansen 17 prosentpoeng (32 minus 15 prosent) (se tabell 7.6), i det andre tilfellet blir den 10 prosentpoeng (22 minus 12 prosentpoeng) (se tabell 6.6). Forskjellen i barnejustert inntekt mellom samværsfedre med og uten andre barn ble noe større fra 2002 til 2004. Andelen med høy inntekt økte mest, og andelen med lav inntekt ble mest redusert blant dem med to eller flere andre barn (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2004: 104; jf. tabell 6.7 her).

Vi har sett at samværsfedre med to eller flere bidragsrelasjoner i 2004 har noe lavere inntekt etter skatt enn dem med bare én bidragsrelasjon, mens dette ikke er tilfellet blant omsorgsmødre. I den grad det er noen forskjell å snakke om, går den andre veien. De med to eller flere bidragsrelasjoner har høyere andel med høy inntekt etter skatt enn dem med bare én bidragsrelasjon.

Når vi tar hensyn til barnekostnadene og beregner barnejustert inntekt, forandrer dette svært lite for samværsfedrenes vedkommende. 16 prosent av dem med bare én bidragsrelasjon og 13 prosent av dem med flere har barnejustert inntekt over 290 000 kroner (se tabell 7.6). Denne differansen er mindre enn den tilsvarende differansen for inntekt etter skatt, henholdsvis 3 og 7 prosentpoeng, mens differansen mellom andelen med lav inntekt (under 160 000 kroner) blir større når vi går fra inntekt etter skatt til barnejustert inntekt. Andelen med lav inntekt etter skatt er lavere blant dem med én enn blant dem med flere bidragsrelasjoner, enten vi beregner fordelingen av inntekt etter skatt eller barnejustert inntekt. I det første tilfellet er differansen 9 prosentpoeng (28 minus 19 prosent) (se tabell 6.6). I det andre tilfellet er den 7 prosentpoeng (34 minus 27 prosent) (se tabell 7.6). Den største forskjellen i fordelingen av barnejustert inntekt i 2002 og 2004 mellom samværsfedre med bare én bidragsrelasjon og dem med flere, er at andelen med lav barnejustert inntekt var en del høyere blant dem med flere bidragsrelasjoner i 2002 (45 prosent) enn i 2004 (34 prosent). Denne gruppen var svært liten i 2002-utvalget (N=77), og endringen derfor usikker (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 104; jf. tabell 7.6 her).

Henholdsvis 3 og 4 prosent av omsorgsmødrene med bare én og med flere enn én bidragsrelasjon hadde barnejustert inntekt over 290 000 kroner (se tabell 7.7). Til

sammenligning er andelen omsorgsmødre med høyere inntekt etter skatt enn 290 000 kroner 34 prosent blant dem med flere enn én bidragsrelasjon, 29 prosent blant dem med bare én bidragsrelasjon (se tabell 6.7). Andelen med lav barnejustert inntekt er noe høyere blant dem med bare én enn blant dem med flere bidragsrelasjoner, henholdsvis 31 mot 28 prosent. Andelen med lav inntekt etter skatt er omtrent den samme i de to gruppene (9 og 8 prosent). Forskjellen i fordeling av barnejustert inntekt mellom 2002 og 2004 består først og fremst i at det er blitt færre omsorgsmødre med lav barnejustert inntekt, 45 prosent i 2002, mot 28 prosent i 2004. Også denne gruppen er liten i 2002 (N=98), og forskjellen mellom 2002 og 2004 derfor usikker (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 104; jf. tabell 7.7 her).

8. Ekvivalentinntekt: Betydningen av nytt samliv og nye omsorgsforpliktelser

8.1. Ny husholdning påvirker inntektsfordelingen

I de to forrige kapitlene har vi beskrevet inntektsfordelingen mellom og innen ulike grupper av samværsforeldre og omsorgsforeldre ved hjelp av inntektsbegrepene inntekt etter skatt og barnejustert inntekt. Inntekt etter skatt er rett og slett summen av alle skattepliktige og skattefrie inntekter en person mottar fratrullet skatt, inklusive mottatt barnebidrag og fratrullet betalt barnebidrag. Dette er et mål for hvor store ressurser den enkelte samværsforelder og omsorgsforelder har direkte kontroll over. Vi så i kapittel 6 at omsorgsforeldrene i 2004 hadde høyere inntekt etter skatt enn samværsforeldrene med omsorgsfedrene på topp. Dette inntektsbegrepet tar imidlertid ikke hensyn til at samværsforeldre og omsorgsforeldre gjerne har ulik grad av omsorgsforpliktelser overfor felles barn. Da vi i kapittel 7 tok hensyn til den ulike fordelingen av kostnadene ved barna og gikk over til barnejustert inntekt, ble bildet et noe annet. Da kom omsorgsmødrene dårligere ut enn samværsfedrene. Omsorgsfedrene kom fortsatt bedre ut enn samværs mødrene, og samværs mødrene bedre ut enn omsorgsmødrene.

I dette kapitlet skal vi gå et skritt videre og beskrive fordelingen av ekvivalentinntekt mellom og innen ulike grupper av samværsforeldre og omsorgsforeldre. Med denne indikatoren ønsker vi å gi et bilde av samværsforeldres og omsorgsforeldres økonomiske velferdsnivå. Den tar både hensyn til at omsorg for og utgifter ved felles barn, inklusive utgifter og besparelser som følge av barnas besøk hos samværsforelder, påvirker fordelingen mellom partene i den brutte foreldre-relasjonen, og den tar hensyn til at nåværende husholdningssituasjon (andre omsorgsforpliktelser, andre husholdningsmedlemmers inntekter) påvirker fordelingen av økonomisk velferd mellom de ulike foreldregruppene.

I tabell 8.1 viser vi fordelingen av ekvivalentinntekten for de fire foreldregruppene. Vi ser at andelen samværsfedre med ekvivalentinntekt over 290 000 kroner i 2004 var 17 prosent, mot 10 prosent for omsorgsmødrene. Andelen samværsfedre med ekvivalentinntekt under 160 000 kroner var 24 prosent, mot 18 prosent for omsorgsmødrene. Inntektsspredningen var større blant samværsfedrene enn blant omsorgsmødrene. De hadde både en høyere andel med høy ekvivalentinntekt og en høyere andel med lav inntekt enn dem.

Omsorgsfedrene har høyest ekvivalentinntekt med 24 prosent over 290 000 kroner og 14 prosent under 160 000 kroner. Samværs mødrene har en lavere andel med ekvivalentinntekt over 290 000 kroner enn omsorgsfedrene og samværsfedrene, 14 prosent mot henholdsvis 24 og 17 prosent, men høyere enn omsorgsmødrene (10 prosent). De har likevel den høyeste andelen med ekvivalentinntekt under 160 000 kroner (34 prosent). I likhet med samværsfedrene har de en større spredning av ekvivalentinntekten enn omsorgsmødrene har.

Tabell 8.1. Fordeling av ekvivalentinntekt¹ blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværs mødre og omsorgsfedre. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner

	Ekvivalentinntekt						Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	
Alle ²	100	21	17	32	16	14	2 663
Alle samværsforeldre	100	26	15	27	15	16	1 257
Alle omsorgsforeldre	100	18	19	35	16	12	1 406
Samværsfedre	100	24	15	28	16	17	1 103
Omsorgsmødre	100	18	20	36	15	10	1 233
Samværs mødre	100	34	14	27	10	14	154
Omsorgsfedre	100	14	14	26	22	24	173

¹ Husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skalaen). Korrigert for kostnader og besparelser ved barns besøk hos samværsforelder. Se kapittel 4 for nærmere redegjørelse.

² Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå

Den mest slående forskjellen mellom fordelingen av barnejustert inntekt i tabell 7.1 i forrige kapittel og fordelingen av ekvivalentinntekt i tabell 8.1 her er at inntektsforskjellen mellom samværsfedre og omsorgsmødre blir mye mindre når vi tar hensyn til andre omsorgsforpliktelser (enn bidragsbarna) og andre husholdningsmedlemmers inntekter og går fra barnejustert inntekt til ekvivalentinntekt. Differansen mellom andelen samværsfedre og omsorgsmødre med barnejustert inntekt over 290 000 kroner var 13 prosentpoeng (16 minus 3 prosent) (se tabell 7.1). Den tilsvarende differansen mellom andelen med ekvivalentinntekt over 290 000 kroner var 7 prosentpoeng (17 minus 10 prosent) (se tabell 8.1). Det var noe flere omsorgsmødre enn samværsfedre som hadde barnejustert inntekt under 160 000 kroner, henholdsvis 31 og 27 prosent (se tabell 7.1), men flere samværsfedre enn omsorgsmødre som hadde så lav ekvivalentinntekt, 24 mot 18 prosent (se tabell 8.1). Mellom samværsfedre og omsorgsfedre skjer det ingen tilsvarende omfordeling ved overgang fra barnejustert inntekt til ekvivalentinntekt.

Hva kan være årsaken til at inntektsforskjellen mellom samværsfedre og omsorgsmødre blir mindre ved overgang fra barnejustert inntekt til ekvivalentinntekt, mens inntektsforskjellen mellom samværsfedre og omsorgsfedre fortsatt består? I en undersøkelse basert på inntektsopplysninger fra 1997 konkluderte Kirkeberg og Pedersen (2000) med at "... det er store variasjoner i bidragsyteres og bidragsmottakeres inntekt og økonomi avhengig av blant annet ny familieetablering etter samlivsbruddet. Hvis mor eller far har funnet seg en ny partner, stiller de langt sterkere økonomisk enn de enslige bidragsyterne og de enslige forsørgerne." Dette gjelder også for samværsfedrene og omsorgsmødrene i denne undersøkelsen (avsnitt 8.8) og i undersøkelsen fra 2002 (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 68).

Både blant samværsfedre og omsorgsmødre, blant samværsfedre og omsorgsfedre er det et betydelig mindretall som har inngått nytt samliv (kapittel 3, tabell 3.5). Virkningen på samværsforeldres og omsorgsforeldres økonomiske velferd ved å inngå nytt samliv vil trolig være noe annerledes for fedre enn for mødre. Dersom man innleder nytt samliv med en person med samme inntekt og forsørgelsesbyrde som en selv, vil begge parter komme bedre ut på grunn av de stordriftsfordelene man da nyter godt av (se kapittel 4). Men som oftest tjener menn mer enn kvinner, fedre mer enn mødre, og som vi har sett, samværsfedre mer enn omsorgsmødre og omsorgsfedre mer enn samværsfedre (avsnitt 4.2, tabell 4.1a og 4.1b). Samtidig følger barna i de fleste tilfellene mora ved et eventuelt samlivsbrudd. Jo flere barn, desto flere munner å mette, uten at barna bidrar til husholdningens samlede inntekt i samme grad som de fleste voksne gjør. Men med barna følger også overføringer, dels fra det offentlige, og i de tilfellene hvor barna er samboerens eller ektefellens særkullsbarn, gjerne også barnebidrag fra den andre forelder. Av tabell 7.6, 7.7, 8.7 og 8.8 ser vi da også at det først og fremst er gifte og samboende omsorgsmødre som forbedrer sin økonomiske velferd ved overgang fra barnejustert inntekt til ekvivalentinntekt. Gifte og samboende samværsfedres gjennomsnittsinntekt øker også noe, men langt mindre enn gjennomsnittsinntekten til de gifte og samboende omsorgsmødrene.

Tabell 8.2. Fordeling av partners inntekt¹ etter skatt blant samværsfedre, omsorgsmødre, samværsfedre og omsorgsfedre som lever sammen med ny partner. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner

	Inntekt etter skatt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennomsnitt	
Samværsfedre	100	25	10	28	18	18	217 500	458
Omsorgsmødre	100	14	7	21	21	38	285 000	459
Samværsfedre	100	22	5	16	16	41	290 100	57
Omsorgsfedre	100	31	7	21	13	28	225 900	53

¹ Egentlig: husholdningens samlede inntekt minus intervjupersonens inntekt.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå

Men hvorfor er det bare inntektsforskjellen mellom samværsfedrene og omsorgsmødrene som blir redusert når vi går fra barnejustert inntekt til ekvivalentinntekt og ikke inntektsforskjellen mellom omsorgsfedrene og samværs-mødrene?

I utgangspunktet har samværsfedrene høyere barnejustert inntekt enn omsorgsmødrene og omsorgsfedrene høyere enn samværs-mødrene (se tabell 7.1). Samværsfedrene har i noe større grad enn omsorgsmødrene inngått nytt samliv, 43 mot 39 prosent, og har noe oftere flere andre barn i husholdningen enn dem, 34 mot 30 prosent. Samværs-mødrene har i noe større grad enn omsorgsfedrene inngått nytt samliv, 36 mot 32 prosent, og de har i langt større grad enn dem andre barn i husholdningen, 34 mot 11 prosent (se tabell 3.5). Forskjellene i andelen med nye samliv og i antall andre barn mellom samværsfedre og omsorgsmødre er trolig for små til å bety særlig mye for eventuelle endringer i inntektsfordelingen dem imellom ved overgang fra barnejustert inntekt til ekvivalentinntekt. Forskjellen mellom omsorgsfedrene og samværs-mødrene i andelen med andre barn vil derimot, isolert sett, øke inntektsforskjellen mellom omsorgsfedre og samværs-mødre ved overgang fra barnejustert inntekt til ekvivalentinntekt. Til tross for dette forblir inntektsforskjellen mellom omsorgsfedre og samværs-mødre uendret ved overgang fra barnejustert inntekt til ekvivalentinntekt, mens den øker mellom samværsfedre og omsorgsmødre. Dette skyldes at begge fedregruppene flytter sammen med nye partnere som tjener mindre enn dem, mens begge mødregruppene flytter sammen med partnere som tjener mer enn dem (se tabell 8.2, jf. tabell 6.1). Dette bidrar til å redusere forskjellene i husholdningsinntekt og dermed ekvivalentinntekt mellom fedrene og mødrene, men mer mellom samværsfedre og omsorgsmødre enn mellom omsorgsfedre og samværs-mødre. For omsorgsfedrenes og samværs-mødrenes vedkommende blir virkningen av dette motvirket av at omsorgsfedrene har færre andre barn enn samværs-mødrene (se foran).

8.2. Ekvivalentinntekt etter alder og utdanning

I utgangspunktet har samværsfedre høyere barnejustert inntekt enn omsorgsmødre i alle grupper etter alder (unntatt dem under 30 år), utdanning og bosted (se tabell 7.2 og 7.3). Når vi går over til ekvivalentinntekt og tar hensyn til alle husholdningsmedlemmers inntekt og forbruk, blir inntektsforskjellene mellom samværsfedre og omsorgsmødre redusert og i noen tilfelle helt borte. Det er flere samværsforeldre enn omsorgsmødre som har høy ekvivalentinntekt i de fleste gruppene. Bare blant dem under 30 år, dem med lavest utdanning og dem som bor i Nord-Norge, er ikke andelen med ekvivalentinntekt over 290 000 kroner høyere blant samværsfedre enn blant omsorgsmødre. Men samværsfedrene dominerer også i den andre enden av inntektsfordelingen. I de fleste gruppene er det flere samværsfedre enn omsorgsmødre som har ekvivalentinntekt under 160 000 kroner. Bare blant dem med lavest utdanning og blant dem som bor på Sør- eller Vestlandet er ikke andelen med lav inntekt høyere blant samværsfedrene enn blant omsorgsmødrene (se tabell 8.3 og 8.4).

I 2002 var det større likhet enn i 2004 i fordelingen av ekvivalentinntekt mellom grupper av samværsfedre og omsorgsmødre etter alder, kjønn og bosted. Forskjellene er gjennomgående blitt større i den forstand at andelen med høy inntekt økte for samværsfedrene, mens den forble nærmest uendret for omsorgsmødrenes vedkommende. Blant dem med utdanning fra universitet eller høyskole økte for eksempel andelen samværsfedre med inntekt over 290 000 kroner fra 26 til 34 prosent, mens andelen omsorgsmødre med tilsvarende inntekt lå omtrent fast (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 110-111; jf. tabell 8.3 og 8.4 her). Tallene for ekvivalentinntekten i 2002 og i 2004 er ikke helt sammenlignbare (se avsnitt 4.1 og 5.4). Det er spesielt økningen i andelen samværsfedre med høy ekvivalentinntekt som kanskje ikke er så stor som tallene her og i 2002-rapporten tyder på. Unntakene er igjen de under 30 år og de med lavest utdanning, hvor andelen samværsfedre med høy inntekt ikke økte.

Tabell 8.3. Fordeling av ekvivalentinntekt¹ blant samværsfedre etter ulike kjennetegn ved fedrene selv. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner²

	Ekvivalentinntekt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennomsnitt	
Alle³	100	21	17	32	16	14	227 900	2 663
Alle samværsforeldre	100	26	15	27	15	16	234 900	1 257
Alle samværsfedre	100	24	15	28	16	17	239 000	1 103
Intervjupersonens alder								
18 - 29 år	100	36	12	32	15	4	186 700	76
30 - 34 år	100	26	20	25	17	12	214 700	159
35 - 39 år	100	22	18	31	14	15	238 800	278
40 - 44 år	100	24	13	29	15	18	255 200	296
45 år eller eldre	100	23	12	24	18	23	253 900	294
Utdanningsnivå								
Ungdomsskole ⁴	100	29	22	24	18	8	211 500	118
Videregående skole	100	27	15	29	15	14	236 400	741
Universitet/høgskole	100	13	10	26	17	34	271 300	228
Bosted								
Oslo og Akershus	100	23	10	21	20	26	288 600	228
Østlandet ellers	100	24	20	28	14	13	218 100	322
Agder og Rogaland	100	25	11	30	11	23	277 700	141
Vestlandet	100	24	13	35	12	16	220 300	165
Trøndelag	100	30	14	21	23	11	221 100	108
Nord-Norge	100	27	16	32	17	9	204 500	139
Hovedsakelig virksomhet⁵								
Yrkesaktiv	100	17	14	32	18	19	254 700	907
Ikke yrkesaktiv	100	63	17	9	6	5	161 300	192
Vanlig ukentlig arbeidstid								
- 30 timer	100	39	18	24	12	6	196 500	72
31 - 40 timer	100	18	15	35	17	15	232 900	604
41 - timer	100	13	11	24	22	29	310 000	268
Ikke i arbeid ⁶	100	64	18	8	5	6	156 500	154
Hovedinntektskilde⁷								
Yrkesinntekt	100	18	15	32	19	17	229 500	917
Overføringer	100	71	18	7	2	2	140 900	154

¹ Husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skalaen). Korrigeret for kostnader og besparelser ved barns besøk hos samværsforelder. Se kapittel 4 for nærmere redegjørelse.

² Prosent og kronebeløp presenteres i kursiv når prosentueringsbasis (uvektet N (uthevet)) er <100.

³ Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.

⁴ Inklusive de med lavere eller ingen utdanning.

⁵ Intervjupersonens egen oppfatning av sin hovedsakelige virksomhet.

⁶ Personer som ikke utførte inntektsgivende arbeid av minst 1 times varighet siste uke og som heller ikke var midlertidig borte fra slikt arbeid.

⁷ Yrkesinntekten er hovedinntektskilde når den både er større enn overføringene og kapitalinntekten. Overføringene er hovedinntektskilde når de både er større enn yrkesinntekten og kapitalinntekten.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 8.4. Fordeling av ekvivalentinntekt¹ blant omsorgsmødre etter ulike kjennetegn ved mødrene selv, 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner²

	Ekvivalentinntekt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennomsnitt	
Alle³	100	21	17	32	16	14	227 900	2 663
Alle omsorgsforeldre	100	18	19	35	16	12	221 000	1 406
Alle omsorgsmødre	100	18	20	36	15	10	215 300	1 233
Intervjupersonens alder								
18 - 29 år	100	32	24	34	6	5	189 000	151
30 - 34 år	100	18	20	41	16	4	201 700	278
35 - 39 år	100	16	21	36	18	9	215 700	358
40 - 44 år	100	14	16	38	19	14	229 300	268
45 år eller eldre	100	14	19	36	14	17	238 800	178
Utdanningsnivå								
Ungdomsskole ⁴	100	29	26	29	10	6	190 200	115
Videregående skole	100	20	23	38	13	6	203 500	787
Universitet/høgskole	100	7	10	39	25	20	256 300	322
Bosted								
Oslo og Akershus	100	12	20	36	16	16	231 800	261
Østlandet ellers	100	17	21	38	16	8	213 200	363
Agder og Rogaland	100	23	19	35	15	7	209 800	156
Vestlandet	100	21	19	41	14	5	208 000	190
Trøndelag	100	24	18	33	18	6	203 600	118
Nord-Norge	100	15	22	38	12	13	215 600	145
Hovedsakelig virksomhet⁵								
Yrkesaktiv	100	11	17	42	19	12	230 400	849
Ikke yrkesaktiv	100	34	28	26	8	4	180 700	381
Vanlig ukentlig arbeidstid								
- 30 timer	100	19	21	39	14	7	208 400	326
31 - 40 timer	100	7	16	44	20	13	232 600	552
41 - timer	100	12	7	34	22	24	291 100	54
Ikke i arbeid ⁶	100	38	30	23	7	3	174 900	296
Hovedinntektskilde⁷								
Yrkesinntekt	100	8	17	43	20	12	231 200	803
Overføringer	100	38	26	25	7	3	175 600	420

¹ Husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skalaen). Korrigeret for kostnader og besparelser ved barns besøk hos samværsforelder. Se kapittel 4 for nærmere redegjørelse.

² Prosent og kronebeløp presenteres i kursiv når prosentueringsbasis (uvektet N (uthevet)) er <100.

³ Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.

⁴ Inklusive de med lavere eller ingen utdanning.

⁵ Intervjupersonens egen oppfatning av sin hovedsakelige virksomhet.

⁶ Personer som ikke utførte inntektsgivende arbeid av minst 1 times varighet siste uke og som heller ikke var midlertidig borte fra slikt arbeid.

⁷ Yrkesinntekten er hovedinntektskilde når den både er større enn overføringene og kapitalinntekten. Overføringene er hovedinntektskilde når de både er større enn yrkesinntekten og kapitalinntekten.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå.

8.3. Samværsfedre som ikke arbeider heltid, kommer dårligst ut

Samværsfedrene tjente, når vi tar hensyn til både yrkesinntekt og kapitalinntekt, i 2004 i gjennomsnitt ca. 180 000 kroner mer enn omsorgsmødrene (kapittel 4), men når vi tar hensyn til overføringer og skatter og beregner inntekt etter skatt, kommer omsorgsmødrene bedre ut enn samværsfedrene, også når vi sammenlikner undergrupper av samværsfedre og omsorgsmødre etter yrkesaktivitet og arbeidstid (se avsnitt 6.2, jf. tabell 6.2 og 6.3). Også når vi sammenlikner andelen med høy og andelen med lav inntekt, har omsorgsmødrene høyere inntekt etter skatt enn samværsfedrene. Når vi tar hensyn til kostnadene ved barna og går over til barnejustert inntekt, blir bildet et noe annet. Da kommer omsorgsmødrene dårligere ut enn samværsfedrene. Uansett om vi deler dem inn i undergrupper etter kjennetegn ved foreldrene selv, kjennetegn ved foreldre- (bidrags-) relasjonen eller kjennetegn ved partenes nåværende samlivsstatus og forsørgelsesforpliktelser, har samværsfedrene høyere barnejustert inntekt enn omsorgsmødrene. Unntaket fra dette mønsteret er at yrkespassive omsorgsmødre har lavere andel med barnejustert inntekt under 160 000 kroner enn yrkespassive samværsfedre, og at omsorgsmødre med overføringer som hovedinntektskilde har lavere andel med barnejustert inntekt under 160 000 kroner enn samværsfedrene i samme situasjon (se avsnitt 7.3).

Når vi går et skritt videre og tar hensyn til alle husholdningsmedlemmenes inntekt og forbruk, det vil si når vi tar utgangspunkt i ekvivalentinntekt, endrer dette bildet seg igjen. Da er det liten eller ingen forskjell mellom yrkespassive samværsfedre og omsorgsmødre i andelen med høy inntekt, og det blir enda større forskjeller i andelen med lav inntekt, først og fremst fordi andelen omsorgsmødre med lav inntekt blir redusert når vi går fra barnejustert inntekt til ekvivalentinntekt. Mens 68 prosent av samværsfedrene og 54 prosent av omsorgsmødrene som ikke oppfatter seg som "hovedsakelig yrkesaktiv", har barnejustert inntekt under 160 000 kroner, har 63 prosent av de samme samværsfedrene og 34 prosent så lav ekvivalentinntekt. I det første tilfellet blir differansen 14 prosentpoeng, i det andre 29. Også blant dem som ikke hadde arbeid av minst én times varighet siste uke, og blant dem med overføringer som hovedinntektskilde øker forskjellen mellom samværsfedrenes og omsorgsmødrenes inntekt i den nedre delen av inntektsskalaen når vi går fra barnejustert inntekt til ekvivalentinntekt (se tabell 7.2, 7.3, 8.3 og 8.4).

Blant dem som først og fremst oppfatter seg selv som yrkesaktive, hadde samværsfedrene noe høyere ekvivalentinntekt enn omsorgsmødrene i 2004. Det samme gjelder dem som har yrkesinntekt som hovedinntektskilde. Dette skyldes i stor grad at de yrkesaktive fedrene arbeider mer enn mødrene. Det var flere omsorgsmødre enn samværsfedre som jobbet deltid, det vil si 30 timer eller mindre per uke, 23 mot 6 prosent, og det var flere samværsfedre enn omsorgsmødre som jobbet mer enn ordinær tid, det vil si 41 timer eller mer per uke, 24 mot 5 prosent (se tabell 3.2). Dersom vi sammenlikner de yrkesaktive samværsfedrenes og omsorgsmødrenes ekvivalentinntekt i grupper etter arbeidstid, er forskjellene mindre enn når vi sammenligner ekvivalentinntekten for alle yrkesaktive samværsfedre og omsorgsmødre under ett, i et hvert fall når vi holder oss til den øvre delen av inntektsfordelingen. Blant dem med 30 timer eller mindre per uke og blant dem med 31 - 40 timers uke var det så å si like stor andel samværsfedre og omsorgsmødre med ekvivalentinntekt over 290 000 kroner. Blant dem med 41 timer eller mer per uke var det noe flere samværsfedre enn omsorgsmødre som hadde så høy ekvivalentinntekt, henholdsvis 29 og 24 prosent.

Andelen med ekvivalentinntekt under 160 000 kroner var derimot omtrent den samme for samværsfedre og omsorgsmødre med lange arbeidsdager, mens den var høyest for samværsfedrene blant dem som arbeidet tilnærmet normal arbeidsdag eller deltid. Den største gruppen av yrkesaktive både blant samværsfedrene og omsorgsmødrene er de som arbeider tilnærmet normalarbeidsdag (31-40 timer per uke). Blant disse hadde 18 prosent av samværsfedrene og 7 prosent av omsorgsmødrene ekvivalentinntekt under 160 000 kroner. Blant dem som arbeidet deltid (opp til 30 timer per uke), var forskjellen i andelen med så lav ekvivalentinntekt enda større, 39 mot 19 prosent (se tabell 8.3 og 8.4).

I 2002 var andelen med høy ekvivalentinntekt nokså lik for yrkesaktive samværsfedre og omsorgsmødre. Andelen yrkesaktive samværsfedre med lav ekvivalentinntekt var derimot høyere enn andelen omsorgsmødre med lav inntekt (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 110-111). I 2004 hadde de yrkesaktive samværsfedrene dratt noe fra de yrkesaktive omsorgsmødrene, ved at flere samværsfedre enn omsorgsmødre hadde høy ekvivalentinntekt. Tallene for ekvivalentinntekten i 2002 og i 2004 er, som tidligere nevnt, ikke helt sammenlignbare, og denne økningen i andelen samværsfedre med høy ekvivalentinntekt kan skyldes dette forholdet. Det var imidlertid også blitt færre omsorgsmødre med lav ekvivalentinntekt. Blant de yrkespassive hadde inntektsforskjellen mellom omsorgsmødre og samværsfedre blitt større ved at færre omsorgsmødre hadde lav inntekt i 2004 enn i 2002, mens andelen samværsfedre med lav inntekt var den samme.

8.4. Jo flere bidragsbarn, desto lavere ekvivalentinntekt både blant samværsfedre og omsorgsmødre

I utgangspunktet hadde samværsfedrene i 2004 høyere barnejustert inntekt enn omsorgsmødrene i alle grupper etter yngste barns alder eller antall barn i foreldre-relasjonen. Unntaket er dem med de minste barna. I denne gruppen var det en langt høyere andel samværsfedre enn omsorgsmødre med barnejustert inntekt under 160 000 kroner, 45 mot 25 prosent (avsnitt 7.4, jf. tabell 7.4 og 7.5). Når vi tar hensyn til inntekter og forbruk som eventuelle andre personer i husholdningen måtte ha og beregner ekvivalentinntekt, blir forskjellen i andel med høy inntekt mellom sammenlignbare grupper av samværsfedre og omsorgsmødre noe redusert. Mens andelen med høy barnejustert med ett unntak (se over) var høyere blant omsorgsmødrene enn blant samværsfedrene, var andelen med lav ekvivalentinntekt høyere blant samværsfedrene enn blant omsorgsmødrene (se tabell 8.5 og 8.6).

Tabell 8.5. Fordeling av ekvivalentinntekt¹ blant samværsfedre etter ulike kjennetegn ved foreldrerelasjonen. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner²

	Ekvivalentinntekt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 000 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennomsnitt	
Alle³	100	21	17	32	16	14	227 900	2 663
Alle samværsforeldre	100	26	15	27	15	16	234 900	1 257
Alle samværsfedre	100	24	15	28	16	17	239 000	1 103
Yngste barns alder								
0 - 4 år	100	38	18	26	11	7	190 600	177
5 - 9 år	100	27	14	25	18	16	252 300	340
10 - 14 år	100	20	15	33	14	18	240 100	421
15 - 17 år	100	21	13	22	21	23	255 600	165
Antall barn								
1 barn	100	23	13	28	18	18	237 800	557
2 barn	100	27	19	27	13	15	244 500	419
3+ barn	100	43	17	21	7	12	223 300	127
Tidligere samliv mellom foreldrene⁴								
Bodde sammen	100	25	15	27	16	17	239 600	955
Bodde ikke sammen	100	26	16	30	14	14	235 400	148
Tid siden bruddet⁵								
Under 2 år	100	36	17	21	13	14	230 100	164
2 - 5 år	100	28	13	28	15	16	228 300	357
6 - 10 år	100	21	16	26	19	17	253 600	362
11+ år	100	19	13	33	15	19	238 600	211
Barnet har delt bosted								
Ja	100	22	17	30	11	20	280 600	98
Nei	100	25	15	27	16	16	235 000	999
Reisetid mellom barn og samværsforelder								
Gangavstand	100	30	15	26	14	15	243 000	235
½ time eller mindre	100	21	18	28	16	17	239 600	472
Minst ½ time, under 2 ½ time	100	27	11	27	16	19	231 900	221
2 ½ time eller mer	100	25	11	31	18	16	240 400	172
Besøk hos samværsforelder siste måned								
0 dager	100	31	12	24	18	14	227 300	181
1 - 3 dager	100	22	14	25	21	18	226 300	69
4 - 7 dager	100	24	12	30	15	20	228 500	270
8 - 12 dager	100	22	15	31	14	18	263 800	351
13+ dager	100	25	21	26	17	11	226 800	223
Feriesamvær siste år								
0 ferier	100	35	14	19	18	14	209 800	96
1 - 2 ferier	100	27	14	28	17	15	215 500	237
3 - 4 ferier	100	23	15	29	17	16	244 800	524
5 - 6 ferier	100	24	15	29	12	20	262 000	246

¹ Husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skalaen). Korrigert for kostnader og besparelser ved barns besøk hos samværsforelder. Se kapittel 4 for nærmere redegjørelse.

² Prosent og kronebeløp presenteres i kursiv når prosentueringsbasis (uvektet N (uthevet)) er <100.

³ Alle samværsforeldre og alle omsorgsforeldre.

⁴ Samliv ved brudd.

⁵ Tid siden barnets/yngste barns fødsel for de som ikke har bodd sammen.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 8.6. Fordeling av ekvivalentinntekt¹ blant omsorgsmødre etter ulike kjennetegn ved foreldrerelasjonen. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner²

	Ekvivalentinntekt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 000 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennomsnitt	
Alle³	100	21	17	32	16	14	227 900	2 663
Alle omsorgsforeldre	100	18	19	35	16	12	221 000	1 406
Alle omsorgsmødre	100	18	20	36	15	10	215 300	1 233
Yngste barns alder								
0 - 4 år	100	26	24	36	8	6	196 700	184
5 - 9 år	100	22	20	36	16	6	206 200	412
10 - 14 år	100	16	21	37	16	10	216 300	457
15 - 17 år	100	9	16	41	19	16	244 400	180
Antall barn								
1 barn	100	15	18	39	17	11	221 000	613
2 barn	100	20	23	34	15	8	209 900	466
3+ barn	100	35	25	32	4	4	181 900	154
Tidligere samliv mellom foreldrene⁴								
Bodde sammen	100	16	20	38	16	11	220 400	1 018
Bodde ikke sammen	100	26	21	35	13	5	194 600	215
Tid siden bruddet⁵								
Under 2 år	100	27	25	35	7	7	195 800	174
2 - 5 år	100	18	20	38	16	8	214 900	418
6 - 10 år	100	20	20	34	16	11	217 300	383
11+ år	100	11	17	42	18	12	224 500	254
Barnet har delt bosted								
Ja	100	18	19	34	17	13	236 300	71
Nei	100	18	20	38	15	9	214 100	1 160
Reisetid mellom barn og samværsforelder								
Gangavstand	100	20	22	36	15	8	215 800	260
½ time eller mindre	100	16	18	40	15	11	217 400	520
Minst ½ time, under 2 ½ time	100	16	20	36	20	7	210 000	220
2 ½ time eller mer	100	21	22	34	12	11	220 700	209
Besøk hos samværsforelder siste måned								
0 dager	100	22	19	39	14	6	202 500	298
1 - 3 dager	100	19	24	35	13	10	208 100	156
4 - 7 dager	100	17	19	36	18	10	217 800	357
8 - 12 dager	100	14	20	39	17	10	222 800	304
13+ dager	100	15	21	36	12	16	232 200	106
Feriesamvær siste år								
0 ferier	100	26	22	35	12	5	193 300	216
1 - 2 ferier	100	18	19	37	15	11	215 300	405
3 - 4 ferier	100	16	19	40	15	10	215 500	479
5 - 6 ferier	100	9	22	32	22	15	252 600	133

¹ Husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skalaen). Korrigert for kostnader og besparelser ved barns besøk hos samværsforelder. Se kapittel 4 for nærmere redegjørelse.

² Prosent og kronebeløp presenteres i kursiv når prosentueringsbasis (uvektet N (uthevet)) er <100.

³ Alle samværsforeldre og alle omsorgsforeldre.

⁴ Samliv ved brudd.

⁵ Tid siden barnets/ynge barns fødsel for de som ikke har bodd sammen.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå.

Både blant samværsfedre og omsorgsmødre er ekvivalentinntekten lavest for dem med tre eller flere barn, høyest for dem med bare ett barn (se tabell 8.5 og 8.6). Slik sett representerer ikke overgangen fra barnejustert inntekt til ekvivalentinntekt noen endring. Også barnejustert inntekt er høyest blant dem med ett barn, lavest blant dem med tre eller flere barn (avsnitt 7.4, tabell 7.4 og 7.5). Dersom vi i stedet sammenligner omsorgsmødre og samværsfedre med like mange bidragsbarn, ser vi at forskjellen i andelen med høy inntekt blir noe redusert når vi beregner ekvivalentinntekt i stedet for barnejustert inntekt. Blant dem med bare ett barn for eksempel hadde 17 prosent av samværsfedrene og 3 prosent av omsorgsmødrene barnejustert inntekt over 290 000 kroner, mens 18 prosent av samværsfedrene og 11 prosent av omsorgsmødrene hadde like høy ekvivalentinntekt (se tabell 8.5 og 8.6).

Fra 2002 til 2004 var det bare mindre endringer i fordelingen av ekvivalentinntekt mellom grupper av samværsfedre og omsorgsmødre etter barnas alder og antall barn. De viktigste endringene besto i at andelen omsorgsmødre med ekvivalentinntekt under 160 000 kroner ble redusert i alle disse gruppene.

8.5. Lav ekvivalentinntekt blant samværsfedre og samværmødre som ikke har bodd sammen med den andre forelderen og blant dem med kort tid siden bruddet

I avsnitt 7.5 så vi at det i 2004 var svært liten forskjell i barnejustert inntekt mellom samværsfedre som har bodd sammen med barnas mor og dem som ikke har det. Av tabell 7.4 og 8.5 ser vi også at inntektsforskjellen mellom samværsfedre som tidligere har bodd sammen med barnets/barnas mor og de som ikke har det, blir omtrent den samme når vi korrigerer for kostnader ved besøk. 16 prosent av samværsfedrene som har bodd sammen med barnets/barnas mor, hadde i 2004 barnejustert inntekt over 290 000 kroner. Blant dem som ikke har bodd sammen med barnets/barnas mor, var andelen med så høy inntekt 15 prosent (se tabell 7.4), altså omtrent like høy. Når vi tar hensyn til andre husholdningsmedlemmers inntekt og forbruk og beregner ekvivalentinntekt, hadde henholdsvis 17 og 14 prosent så høy inntekt (se tabell 8.5). 27 prosent av samværsfedrene som har bodd sammen med barnets/barnas mor, hadde i 2004 inntekt etter skatt under 160 000 kroner. Blant dem som ikke har bodd sammen med barnets/barnas mor, var andelen med så lav inntekt 34 prosent (se tabell 7.4). Dette gir en differanse på 7 prosentpoeng. Når vi tar hensyn til andre husholdningsmedlemmers inntekt og forbruk og beregner barnejustert inntekt, hadde henholdsvis 25 og 26 prosent så lav inntekt (se tabell 8.5).

Blant omsorgsmødrene var det noe større forskjell i fordelingen av ekvivalentinntekt mellom dem som har bodd sammen med den andre forelderen og blant dem som ikke har gjort det, enn det var blant samværsfedrene. Både blant dem som tidligere har bodd sammen med den andre forelderen og blant dem som ikke har det, var samværsfedrenes ekvivalentinntekt høyere enn mødrenes.

11 prosent av omsorgsmødrene som har bodd sammen med barnefaren, hadde i 2004 ekvivalentinntekt over 290 000 kroner, mot 5 prosent av dem som ikke har bodd sammen med faren. Differansen er 6 prosentpoeng (11 minus 5 prosent) i favør av de første. 16 prosent av dem som har bodd sammen med barnefaren, hadde en ekvivalentinntekt under 16 prosent, mot 26 prosent av dem som ikke har bodd sammen med faren. Her blir differansen 10 prosentpoeng (26 minus 16 prosent) (se tabell 8.6). De tilsvarende differansene i barnejustert inntekt var, som vi har sett, 2 og 7 prosentpoeng (se tabell 7.5).

Fra 2002 til 2004 ble det noe større forskjeller i fordeling av ekvivalentinntekt mellom omsorgsmødre som har bodd sammen med den andre forelderen og dem som ikke har det. I 2002 hadde 25 prosent av omsorgsmødrene som har bodd sammen med barnefaren, ekvivalentinntekt under 160 000 kroner, mot 39 prosent av dem som ikke har bodd sammen med barnefaren, altså en differanse på 14 prosentpoeng. Den tilsvarende differansen i 2004 var, som vi har sett, 10 prosentpoeng. Differansen mellom de to gruppene av omsorgsmødre i andelen med høy ekvivalentinntekt var omtrent den samme i 2002 og i 2004 (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 113; jf. tabell 8.6 her).

Også blant samværsfedrene var differansen i andelen med høy ekvivalentinntekt mellom de samme to gruppene omtrent den samme i 2004 som i 2002. Derimot ble differansen i andelen med lav ekvivalentinntekt redusert mellom de to gruppene av samværsfedre. I 2002 hadde 27 prosent av samværsfedrene som har bodd sammen med barnemora, ekvivalentinntekt under 160 000 kroner, mot 33 prosent blant dem som ikke har bodd sammen med henne. I 2004 var de tilsvarende andelene 25 og

26 prosent (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 112; jf. tabell 8.5 her). Alt i alt ble dermed forskjellene mellom de to gruppene av samværsfedre mindre fra 2002 til 2004.

I utgangspunktet, det vil si i 2002, var det større forskjeller i andelen med lav ekvivalentinntekt mellom samværsfedre som har, og som ikke har, bodd sammen med den andre forelderen, enn det var mellom de tilsvarende to gruppene av omsorgsmødre, henholdsvis 14 og 6 prosentpoeng. Denne forskjellen ble større fra 2002 til 2004 for omsorgsmødrenes vedkommende og mindre for samværsfedrenes vedkommende, slik at det i 2004 var større forskjell i ekvivalentinntekt mellom de to gruppene av omsorgsmødre enn mellom de to gruppene av samværsfedre.

Andelen med høy inntekt økte i de to gruppene av samværsfedre, men ikke i de tilsvarende gruppene av omsorgsmødre. I 2004 hadde derfor samværsfedrene fortsatt høyere ekvivalentinntekt enn omsorgsmødrene både blant dem som har og blant dem som ikke har bodd sammen med den andre forelderen. Tallene for ekvivalentinntekten i 2002 og i 2004 er imidlertid ikke helt sammenlignbare (se avsnitt 4.1 og 5.4), og økningen i andelen samværsfedre med høy ekvivalentinntekt har neppe vært så stor som tallene her og i 2002-rapporten tyder på.

Dersom vi grupperer samværsfedrene etter tid siden bruddet med den andre forelderen, ser vi at det skjer bare små endringer i andelen med lav og andelen med høy inntekt i gruppene og i det innbyrdes forholdet mellom gruppene ved overgang fra barnejustert inntekt til ekvivalentinntekt (se tabell 7.4 og 8.5). Blant omsorgsmødrene får vi betydelig høyere inntekt i de fleste gruppene når vi går fra barnejustert inntekt til ekvivalentinntekt. Unntaket er de med mindre enn to år siden bruddet. For denne gruppen var i 2004 fordelingen av barnejustert inntekt nokså lik fordelingen av ekvivalentinntekt (se tabell 7.5 og 8.6). Trolig er det langt flere enslige blant dem med kort tid siden bruddet enn blant dem med lengre tid (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 65). De omsorgsmødrene som har etablert seg på nytt med samboer eller ektefelle vil nyte godt av stordriftsfordelene ved at flere bor i samme husholdning og av den nye partnerens inntekter, mens de som ikke har rukket å etablere seg på nytt, må greie seg med den inntekten de selv har.

Forskjellene i ekvivalentinntekt mellom samværsfedre og omsorgsmødre var i 2004 omtrent den samme enten det var få eller mange år siden bruddet. Andelen med ekvivalentinntekt over 290 000 kroner var 6-8 prosentpoeng høyere blant samværsfedre enn blant omsorgsmødre i alle gruppene. Andelen med ekvivalentinntekt under 160 000 kroner var også høyere blant samværsfedre enn blant omsorgsmødre i alle grupper unntatt dem med 6-10 år siden bruddet. I denne gruppen var andelen med lav inntekt omtrent den samme for samværsfedre (21 prosent) og omsorgsmødre (20 prosent).

I den grad det har skjedd endringer fra 2002 til 2004 i fordelingen av ekvivalentinntekt blant samværsfedre i grupper etter tid siden bruddet, er det de med lengst tid siden bruddet som har dratt fra dem med kort tid siden bruddet. Andelen med ekvivalentinntekt over 290 000 kroner økte fra 9 til 19 prosent blant samværsfedre med minst 11 år siden bruddet, fra 11 til 14 prosent blant dem med mindre enn to år siden bruddet. Andelen med ekvivalentinntekt under 160 000 kroner ble redusert fra 22 til 19 prosent blant dem med lengst tid siden bruddet, mens den økte fra 34 til 36 prosent blant dem med kortest tid. Blant omsorgsmødrene består endringene fra 2002 til 2004 først og fremst i at andelen med lav inntekt er blitt redusert i alle grupper etter tid siden bruddet, men mest blant dem med lengst tid siden bruddet, fra 25 prosent i 2002 til 11 prosent i 2004.

Mens det i 2002 var relativt små forskjeller mellom samværsfedre og omsorgsmødre i grupper etter tid siden brudd, var andelen omsorgsmødre med høy ekvivalentinntekt i 2004 lavere enn andelen samværsfedre med høy ekvivalentinntekt i alle gruppene, men det samme gjaldt andelen med lav inntekt. På grunn av

endringer i spørreskjema er tallene for ekvivalentinntekten i 2002 og i 2004, som tidligere nevnt, ikke helt sammenlignbare. Dette gjelder først og fremst for samværsfedrene (se avsnitt 5.4, tabell 5.5). Økningen i andelen samværsfedre med høy ekvivalentinntekt er derfor kanskje ikke så stor som sammenlikningen mellom tallene i denne rapporten og i 2002-rapporten tyder på.

8.6. Færre omsorgsmødre med lang reiseavstand til barnefaren har lav ekvivalentinntekt

Både blant foreldre til barn med delt bosted (delt daglig omsorg) og blant dem som ikke har delt bosted, hadde samværsfedrene høyere barnejustert inntekt enn omsorgsmødrene i 2004 (se tabell 7.4 og 7.5). Når vi tar hensyn til eventuelle andre personers inntekt og forbruk og erstatter barnejustert inntekt med ekvivalentinntekt, blir ikke bildet vesentlig endret. I begge gruppene var det 7 prosentpoeng flere samværsfedre enn omsorgsmødre med ekvivalentinntekt over 290 000 kroner, henholdsvis 20 og 13 prosent blant dem med delt bosted og 16 og 9 prosent blant dem uten (se tabell 8.5 og 8.6).

Foreldre til barn med delt bosted har noe høyere ekvivalentinntekt enn dem som ikke har delt bosted. Dette gjelder både for samværsfedre og omsorgsmødre. Blant samværsfedre med delt bosted er andelen med ekvivalentinntekt over 290 000 kroner 20 prosent, blant dem uten delt bosted 16 prosent. Blant omsorgsmødre er de tilsvarende andelene 13 og 9 prosent. Forskjellene er, som vi ser, små, og siden det er få samværsfedre og omsorgsmødre med delt omsorg i utvalget, er tallene usikre.

I 2002 var det større forskjeller mellom omsorgsmødre med og uten delt bosted enn i 2004. Da hadde 20 prosent av omsorgsmødrene med delt bosted høy ekvivalentinntekt, mot bare 8 prosent av dem uten delt bosted, altså en differanse på 12 prosentpoeng, mot 4 prosentpoeng i 2004. Andelen med lav ekvivalentinntekt i de samme to gruppene var i 2002 henholdsvis 17 og 29 prosent. Igjen får vi en differanse på 12 prosentpoeng, mot 0 i 2004.

Vi har sett at samværsfedre har høyere barnejustert inntekt enn omsorgsmødre, i den forstand at de har en høyere andel med høy inntekt, både blant dem som bor i gangavstand fra den andre forelderen og blant dem som bor lenger fra sin tidligere partner (se tabell 7.4 og 7.5). Ved overgang til ekvivalentinntekt endres ikke dette bildet vesentlig. Samværsfedrene har fortsatt en høyere andel med høy inntekt enn omsorgsmødrene i alle grupper, men forskjellene er blitt mindre. Blant dem med gangavstand til den andre forelderen hadde 15 prosent av samværsfedrene og 8 prosent av omsorgsmødrene ekvivalentinntekt over 290 000 kroner i 2004. Dette gir en differanse på 7 prosentpoeng, mot 11 prosentpoeng når vi i stedet nytter barnejustert inntekt. Blant dem med lengst reisetid (to og en halv time eller mer), hadde 16 prosent av samværsfedrene så høy inntekt, mot 11 prosent av omsorgsmødrene, altså en differanse på 5 prosentpoeng, mot 18 prosent når vi nytter barnejustert inntekt (se tabell 7.4, 7.5, 8.5 og 8.6).

Inntektsforskjellene mellom grupper av samværsfedre etter reisetid til barnet er ikke spesielt store verken når vi nytter barnejustert inntekt eller ekvivalentinntekt som inntektsmål. Det samme gjelder omsorgsmødrene. Endringene i fordelingen av ekvivalentinntekt fra 2002 til 2004 er ganske små. Blant samværsfedrene har ekvivalentinntekten økt mest i gruppen med reisetid på en halv time eller mindre (ikke gangavstand). I denne gruppen økte andelen med ekvivalentinntekt over 290 000 kroner fra 9 prosent i 2002 til 17 prosent i 2004, mens andelen med ekvivalentinntekt under 160 000 kroner ble redusert fra 28 prosent til 21 prosent. Blant omsorgsmødrene har ekvivalentinntekten økt, ikke så mye ved at andelen med høy inntekt har økt, men ved at andelen med lav inntekt har gått ned. Størst har reduksjonen av andelen med lav inntekt vært for dem med lengst reisetid, fra

38 prosent i 2002 til 21 prosent i 2004 (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 112-113; jf. tabell 8.5 og 8.6 her).

8.7. Lavest ekvivalentinntekt når samværsfaren ikke har kontakt med barnet

I kapittel 7 så vi at omsorgsmødrenes barnejusterte inntekt var lavest blant dem hvor barna ikke hadde særlig kontakt med faren, høyest blant dem hvor barna ofte var på besøk hos ham. Der barna ikke hadde vært på feriebesøk hos faren siste året, var omsorgsmødrenes barnejusterte inntekt lavere enn der hvor barna hadde besøkt faren i ferien. Blant samværsfedrene var barnejustert inntekt høyest blant dem med mange feriebesøk, lavest blant dem med få eller ingen feriebesøk av barna siste året. Samværsfedrene med fra fire til sju samværsdager med barnet siste måneden hadde høyere barnejustert inntekt enn dem med mindre eller mer samvær enn dette. Det var flere i denne gruppen som hadde høy inntekt og færre som hadde lav inntekt enn i de andre gruppene av samværsfedre. I alle grupper etter månedlig samvær og feriesamvær hadde samværsfedrene høyere gjennomsnittlig barnejustert inntekt enn omsorgsmødrene (se tabell 7.4 og 7.5).

Når vi tar hensyn til andre husholdningsmedlemmers inntekt og forbruk og beregner ekvivalentinntekt, blir samværsfedrenes og omsorgsmødrenes inntektsnivå noe mer likt i grupper etter månedlig samvær, men det var i de fleste tilfellene flere samværsfedre enn omsorgsmødre med høy inntekt. Bare i de tilfellene hvor far var mye sammen med barnet siste måned (13 dager eller mer), var det i 2004 flere omsorgsmødre enn samværsfedre med ekvivalentinntekt over 290 000 kroner, 16 mot 11 prosent, mens det var omvendt når vi sammenligner fordelingen av barnejustert inntekt. 10 prosent av samværsfedrene hadde barnejustert inntekt over 290 000 kroner, 6 prosent av omsorgsmødrene (se tabell 8.5 og 8.6; jf. tabell 7.4 og 7.5).

Blant omsorgsmødrene hadde de hvor far var mest sammen med barnet siste måned, høyere ekvivalentinntekt enn dem hvor det var mindre månedlig samvær, slik de også hadde høyere barnejustert inntekt enn dem. 16 prosent av omsorgsmødrene med barn med mest pappasamvær hadde i 2004 ekvivalentinntekt over 290 000 kroner, mot 6 prosent av dem uten samvær. I den første gruppen hadde 15 prosent ekvivalentinntekt under 160 000 kroner, mot 22 prosent i den andre (se tabell 8.6). Blant samværsfedrene var det de med besøk fire til sju dager siste måned som hadde høyest ekvivalentinntekt. I denne gruppen hadde 20 prosent ekvivalentinntekt over 290 000 kroner, mot 14 prosent blant dem uten samvær siste måned, og bare 11 prosent av dem med mest samvær (se tabell 8.5). Dette var omtrent samme fordelingen som fordelingen av barnejustert inntekt mellom de samme gruppene av samværsfedre.

Sammenliknet med 2002 er det bare små endringer i fordelingen av ekvivalentinntekt i grupper etter månedlig samvær. Dette gjelder både blant omsorgsmødre og samværsfedre. Blant omsorgsmødrene er forskjellene kanskje blitt noe mindre. I 2002 hadde 20 prosent av dem med mest månedlig pappasamvær ekvivalentinntekt over 290 000 kroner, 6 prosent av dem uten slikt samvær. Dette gir en differanse på 14 prosentpoeng, mot 10 prosentpoeng (16 minus 6 prosent) i 2004. Det er imidlertid svært få omsorgsmødre som oppgir så mye samvær, spesielt i 2002 (N=58). Tall for denne gruppen er derfor svært usikre. Blant samværsfedrene har andelen med høy ekvivalentinntekt økt mest blant dem med minst månedlig samvær. Blant dem med mest samvær var andelen med ekvivalentinntekt over 290 000 kroner omtrent uforandret fra 2002 til 2004, henholdsvis 10 og 11 prosent. Blant dem uten månedlig samvær økte andelen fra 8 til 14 prosent, og blant dem med 1-3 dagers samvær siste måned fra 7 til 18 prosent. Både i 2002 og 2004 var andelen med høy ekvivalentinntekt høyest blant samværsfedre med 4-7 dagers månedlig samvær (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 112-113; jf. tabell 8.5 og 8.6).

Forskjellen mellom samværsfedre og omsorgsmødre har neppe blitt vesentlig endret fra 2002 til 2004. Blant dem med mest månedlig samvær er den kanskje blitt noe mindre. I 2002 hadde 20 prosent av omsorgsmødrene og 10 prosent av samværsfedrene i denne gruppen ekvivalentinntekt over 290 000 kroner. Dette gir en differanse på 10 prosentpoeng, mot 5 prosentpoeng i 2004 (16 minus 11 prosent). Tallene for denne gruppen er imidlertid usikre (se over). Blant dem med mindre månedlig samvær enn dette, ble forskjellene mellom samværsfedrene og omsorgsmødrene større. 8 prosent av samværsfedrene og 6 prosent av omsorgsmødrene uten pappasamvær siste måned hadde ekvivalentinntekt under 160 000 kroner i 2002. I 2004 var, som tidligere nevnt, de tilsvarende tallene 14 og 6 prosent.

Da vi i avsnitt 7.9 delte inn samværsfedrene og omsorgsmødrene i grupper etter antall ferier barna har tilbrakt sammen med fedrene siste året, viste det seg at omsorgsmødre har høyere barnejustert inntekt jo flere ferier barna har hatt sammen med fedrene, mens det bare er små forskjeller i barnejustert inntekt mellom grupper av samværsfedre. Når vi tar hensyn til andre husholdningsmedlemmers inntekt og forbruk og beregner ekvivalentinntekt, viser tallene at også ekvivalentinntekten er høyere jo flere ferier barna har hatt sammen med fedrene. Dette gjelder både for samværsfedrene og omsorgsmødrene. Én av fem samværsfedre (20 prosent) med 5-6 ferier sammen med barnet hadde ekvivalentinntekt over 290 000 kroner i 2004, 14 prosent av dem uten feriesamvær. Én av fire i den første gruppen (24 prosent) hadde ekvivalentinntekt under 160 000 kroner, én av tre (35 prosent) i den andre.

Når vi deler inn samværsfedrene og omsorgsmødrene i grupper etter antall ferier barna har tilbrakt sammen med fedrene siste året, viser tallene at det bare er små forskjeller i barnejustert inntekt mellom grupper av samværsfedre. Riktignok hadde 38 prosent av dem uten feriesamvær siste år barnejustert inntekt under 160 000 kroner, mot 25 prosent av dem med 5-6 ferier, men gruppen uten samvær er liten og tallet for den usikkert. I den øvre delen av inntektsfordelingen er det dessuten så å si ingen forskjell mellom de to gruppene. 17 prosent av dem uten feriesamvær siste år hadde barnejustert inntekt over 290 000 kroner, 20 prosent av dem med 5-6 ferier (se tabell 8.5). I de tilfellene barnet ikke har vært på ferie med far siste år, hadde 5 prosent av mødrene barnejustert inntekt over 290 000 kroner, mot 15 prosent blant dem hvor barnet hadde vært sammen med far i 5-6 ferier. I den første gruppen hadde én av fire (26 prosent) ekvivalentinntekt under 160 000 kroner, i den andre én av ti (9 prosent) (se tabell 8.6). I alle disse gruppene av samværsfedre og omsorgsmødre har samværsfedrene høyere barnejustert inntekt enn omsorgsmødrene.

Fra 2002 til 2004 økte forskjellene i barnejustert inntekt mellom samværsfedrene og omsorgsmødrene i grupper etter antall ferier barnet har tilbrakt sammen med far. Det samme har skjedd med forskjellene i ekvivalentinntekt. I 2002 var andelen med ekvivalentinntekt over 290 000 kroner omtrent den samme for samværsfedrene og omsorgsmødrene i alle gruppene. Den økte noe for samværsfedrene fra 2002 til 2004, mens den har mer vært stabil blant omsorgsmødrene. Blant fedre med 5-6 ferier sammen med barnet siste år økte andelen med så høy ekvivalentinntekt fra 12 til 20 prosent, mens den for omsorgsmødrene i den tilsvarende gruppen økte fra 13 til 15 prosent. Tallene for ekvivalentinntekten i 2002 og i 2004 er, som tidligere nevnt, ikke helt sammenlignbare. Det er spesielt økningen i andelen samværsfedre med høy ekvivalentinntekt som ikke er så stor som tallene her og i 2002-rapporten tyder på.

I den andre enden av inntektsfordelingen ble forskjellene mellom samværsfedrene og omsorgsmødrene mindre ved at det ble langt færre omsorgsmødre med ekvivalentinntekt under 160 000 kroner, mens det ikke skjedde en tilsvarende reduksjon blant samværsfedrene. I de tilfellene hvor far ikke hadde vært sammen med barnet i noen ferie siste år, ble andelen omsorgsmødre med lav ekvivalentinntekt redusert fra 40 prosent i 2002 til 26 prosent i 2004. For samværsfedrenes vedkommende var andelen med lav ekvivalentinntekt i denne gruppen 33 prosent i 2002 og 35 prosent i 2004 (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 112-113; jf. tabell 8.5 og 8.6 her).

8.8. Omsorgsmødre forbedrer sin økonomiske velferd når de etablerer seg med ny partner

Vi har tidligere sett at de samværsfedrene som har inngått nytt samliv, eller som levde i samliv med sin nåværende partner mens de fikk barn med en annen, har noe høyere inntekter enn de som lever alene. Blant omsorgsmødrene er det omvendt. Der er det de som lever alene, som har høyest inntekt etter skatt (se tabell 6.6 og 6.7). Når vi tar hensyn til kostnadene ved barna i den tidligere foreldrerelasjonen og går fra inntekt etter skatt til barnejustert inntekt, blir inntektsforskjellene mellom enslige og gifte/samboende samværsfedre noe større, mens de blir mindre mellom de tilsvarende gruppene av omsorgsmødre (se tabell 7.6 og 7.7).

Tabell 8.7. Fordeling av ekvivalentinntekt¹ blant samværsfedre etter samlivsstatus i dag og andre omsorgsforpliktelser. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner

	Ekvivalentinntekt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennomsnitt	
Alle²	100	21	17	32	16	14	227 900	2 663
Alle samværsforeldre	100	26	15	27	15	16	234 900	1 257
Alle samværsfedre	100	24	15	28	16	17	239 000	1 103
Antall bidragsrelasjoner								
1 relasjon	100	24	15	28	16	17	239 100	969
2+ relasjoner	100	30	15	23	15	15	237 800	134
Samliv i dag								
Enslig	100	34	16	25	13	12	222 500	646
Samboer	100	10	13	31	20	26	274 800	243
Gift	100	18	13	31	20	18	243 900	214
Antall andre barn i husholdningen								
Ingen andre barn	100	28	13	25	15	18	238 500	739
Ett annet barn	100	17	16	31	20	16	248 500	205
To eller flere andre barn	100	20	19	35	14	11	229 700	159

¹ Husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skalaen). Korrigert for kostnader og besparelser ved barns besøk hos samværsforelder. Se kapittel 4 for nærmere redegjørelse.

² Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 8.8. Fordeling av ekvivalentinntekt¹ blant omsorgsmødre etter samlivsstatus i dag og andre omsorgsforpliktelser. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner

	Ekvivalentinntekt							Antall (N)
	Alle	Under 160 000 kr	160 000 kr - 189 999 kr	190 000 kr - 239 999 kr	240 000 kr - 289 999 kr	290 000 kr og over	Gjennomsnitt	
Alle²	100	21	17	32	16	14	227 900	2 663
Alle omsorgsforeldre	100	18	19	35	16	12	221 000	1 406
Alle omsorgsmødre	100	18	20	36	15	10	215 300	1 233
Antall bidragsrelasjoner								
1 relasjon	100	17	20	37	16	10	217 600	1 103
2+ relasjoner	100	33	22	33	10	3	185 200	130
Samliv i dag								
Enslig	100	23	24	37	12	4	197 600	776
Samboer	100	10	14	34	20	22	241 900	257
Gift	100	10	14	41	21	13	244 000	200
Antall andre barn i husholdningen								
Ingen andre barn	100	18	21	36	15	10	217 300	851
Ett annet barn	100	18	14	42	17	9	215 000	259
To eller flere andre barn	100	18	25	38	13	6	201 500	123

¹ Husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skalaen). Korrigert for kostnader og besparelser ved barns besøk hos samværsforelder. Se kapittel 4 for nærmere redegjørelse.

² Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå.

Dette bildet endres betydelig når vi tar hensyn til andre husholdningsmedlemmers inntekt og forbruk og beregner ekvivalentinntekt. Det er de samboende og gifte omsorgsmødrene som forbedrer sin posisjon når vi tar hensyn til andre husholdningsmedlemmers inntekter og forbruk og beregner ekvivalentinntekt. Mens 7 prosent de gifte og 9 prosent av de samboende omsorgsmødrene hadde barnejustert inntekt over 240 000 kroner i 2004, gjaldt dette 17 prosent av de enslige. Samtidig hadde 33 prosent av de gifte og 42 prosent av samboerne så høy ekvivalentinntekt, mot 16 prosent av de enslige (se tabell 7.7 og 8.8).

Blant samværsfedrene er det først og fremst samboerne som forbedrer sin posisjon når vi går fra barnejustert inntekt til ekvivalentinntekt. 23 prosent av dem hadde barnejustert inntekt under 160 000 kroner, mot 10 prosent med så lav ekvivalentinntekt. 19 prosent hadde barnejustert inntekt over 290 000 kroner, mot 26 prosent med så høy ekvivalentinntekt. Mens samboerne og de gifte hadde omtrent like høy barnejustert inntekt, hadde samboerne høyere ekvivalentinntekt enn de gifte. 19 prosent av samboerne hadde barnejustert inntekt over 290 000 kroner, mot 21 prosent av de gifte. 26 prosent av samboerne hadde så høy ekvivalentinntekt, mot 18 prosent av de gifte. De enslige hadde både lavest barnejustert inntekt og lavest ekvivalentinntekt av de tre gruppene samværsfedre (se tabell 7.6 og 8.7).

Både blant de enslige, blant samboerne og blant de gifte var det noe flere samværsfedre enn omsorgsmødre som hadde høy inntekt. Forskjellen var størst mellom enslige samværsfedre og enslige omsorgsmødre. 34 prosent av de enslige samværsfedrene hadde ekvivalentinntekt under 160 000 kroner, mot 23 prosent av de enslige omsorgsmødrene. 12 prosent av samværsfedrene i denne gruppen hadde ekvivalentinntekt over 290 000 kroner, mot 4 prosent av omsorgsmødrene (se tabell 8.7 og 8.8).

Både i 2002 og i 2004 var det noe flere enslige samværsfedre enn omsorgsmødre med høy ekvivalentinntekt. Henholdsvis 9 og 3 prosent i 2002, 12 og 4 prosent i 2004. Andelen i disse gruppene med lav ekvivalentinntekt var omtrent den samme i 2002, henholdsvis 35 og 34 prosent, mens det i 2004 var klart flere enslige samværsfedre enn omsorgsmødre med lav ekvivalentinntekt, 34 mot 23 prosent. Blant samboerne var det derimot klart flere omsorgsmødre enn samværsfedre med høy ekvivalentinntekt i 2002 (20 mot 12 prosent), noe flere samværsfedre enn omsorgsmødre i 2004 (26 mot 22 prosent). Blant de gifte var det omtrent like mange samværsfedre og omsorgsmødre med høy ekvivalentinntekt i 2002 (17 mot 16 prosent), noe flere samværsfedre enn omsorgsmødre i 2004 (18 mot 13 prosent) (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 114; jf. tabell 8.7 og 8.8 her).

Tallene for ekvivalentinntekten i 2002 og i 2004 er, som tidligere nevnt, ikke helt sammenlignbare. De refererte tallene over er for usikre til at vi kan trekke noen konklusjoner om endringer i fordelingen mellom grupper av samværsfedre og omsorgsmødre etter nåværende sivilstand på grunnlag av dem.

Vi ser av tabell 8.7 og 8.8 at samværsfedre og omsorgsmødre med flere andre barn (enn bidragsbarna) i husholdningen har noe lavere ekvivalentinntekt enn dem med bare ett eller ingen andre barn, og at samværsfedre uten andre barn, med ett annet barn og med to eller flere andre barn har noe høyere ekvivalentinntekt enn de tilsvarende gruppene av omsorgsmødre (se tabell 8.7 og 8.8).

Andelen omsorgsmødre med inntekt over 290 000 kroner øker ved overgang fra barnejustert inntekt til ekvivalentinntekt fra 3 til 10 prosent for dem uten andre barn, fra 5 til 6 prosent for dem med to eller flere. Andelen med inntekt under 160 000 kroner blir imidlertid redusert mest for dem med flest andre barn, fra 39 til 18 prosent (se tabell 7.7 og 8.8). Blant samværsfedrene bidrar overgangen fra barnejustert inntekt til ekvivalentinntekt til å snu rundt på forskjellene dem imellom. Samværsfedre uten andre barn i husholdningen hadde i utgangspunktet lavest barnejustert inntekt. 14 prosent av dem hadde i 2004 barnejustert inntekt over 290 000 kroner, mot 24 prosent blant dem med to eller flere andre barn. Når vi

tar hensyn til andre husholdningsmedlemmers inntekter og forbruk og beregner ekvivalentinntekt, forbedres deres relative posisjon. 18 prosent av dem uten barn og 11 prosent av dem med to eller flere andre barn hadde ekvivalentinntekt over 290 000 kroner (se tabell 7.6 og 8.7).

Fra 2002 til 2004 økte forskjellene i ekvivalentinntekt mellom samværsfedre og omsorgsmødre noe, mest blant dem uten andre barn. I 2002 hadde 12 prosent av samværsfedrene og 9 prosent av omsorgsmødrene i denne gruppen ekvivalentinntekt over 290 000 kroner, i 2004 var de tilsvarende tallene 18 og 10 prosent. Tallene for ekvivalentinntekten i 2002 og i 2004 er, som tidligere nevnt, ikke helt sammenlignbare. Det er spesielt økningen i andelen samværsfedre med høy ekvivalentinntekt som ikke er så stor som tallene her og i 2002-rapporten tyder på. Samtidig økte forskjellen mellom andelen med lav inntekt (under 160 000 kroner i de samme to gruppene, fra 2 prosentpoeng i 2002 (29 minus 27 prosent) til 10 prosentpoeng i 2004 (28 minus 18 prosent) (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 114; jf. tabell 8.7 og 8.8 her). Mens det er blitt færre omsorgsforeldre med lav ekvivalentinntekt, kan det se ut til at andelen samværsfedre med lav ekvivalentinntekt har ligget nokså fast. Tallene er imidlertid usikre.

Samværsfedre og omsorgsmødre med mer enn én bidragsrelasjon har noe lavere ekvivalentinntekt enn dem med bare én bidragsrelasjon. Blant samværsfedrene hadde i 2004 17 prosent av dem med bare én og 15 prosent av dem med flere bidragsrelasjoner ekvivalentinntekt over 290 000 kroner. Henholdsvis 24 og 30 prosent hadde ekvivalentinntekt under 160 000 kroner (se tabell 8.7). Blant omsorgsmødrene hadde i 2004 10 prosent av dem med bare én og 6 prosent av dem med flere bidragsrelasjoner ekvivalentinntekt over 290 000 kroner. Andelen med ekvivalentinntekt under 160 000 kroner var den samme i de to gruppene (se tabell 8.8). Både blant dem med én bidragsrelasjon og blant dem med to eller flere var det flere samværsfedre enn omsorgsmødre med høy ekvivalentinntekt.

I undersøkelsene om Samvær og bidrag 2002 og 2004 har man opplysninger om omfanget av samvær mellom samværsforeldrene og barna deres bare for den bidragsrelasjonen som ble trukket ut til utvalget. Vi vet ikke hvor mye samvær samværsforelderen har med barn i andre bidragsrelasjoner eller hvor mye samvær andre samværsforeldre har med omsorgsforeldrenes øvrige bidragsbarn. Også dette samværet burde ideelt sett inngå i beregningen av barneknadene ved beregning av ekvivalentinntekt. Hadde vi kunnet ta hensyn til kostnadene ved barnebesøk i samværsforeldrenes og omsorgsforeldrenes øvrige bidragsrelasjoner, ville dette ha kunnet gitt noe lavere ekvivalentinntekt for samværsfedre med mer enn én bidragsrelasjon, noe høyere ekvivalentinntekt for omsorgsmødre med mer enn én bidragsrelasjon. Den eventuelle feilen som derved begås, kan ha bidratt til å undervurdere forskjellen mellom ekvivalentinntekt for samværsfedre med bare én bidragsrelasjon og dem med flere. Samtidig kan den ha bidratt til å overvurdere forskjellen mellom ekvivalentinntekt for omsorgsmødre med bare én bidragsrelasjon og dem med flere.

I 2002 var andelen med høy ekvivalentinntekt noe høyere blant omsorgsmødre med to eller flere bidragsrelasjoner enn blant dem med bare én, 12 mot 9 prosent. I 2004 var forholdet motsatt. Da hadde 10 prosent av dem med bare én bidragsrelasjon så høy ekvivalentinntekt, mot 3 prosent blant dem med flere. Tallene for dem med bare én bidragsrelasjon er imidlertid usikre, spesielt i 2002 da det bare var 98 omsorgsmødre i denne gruppen.

8.9. Fattigdom

Tidligere i dette kapitlet har vi sett at grupper av samværsfedre har høyere ekvivalentinntekt enn tilsvarende grupper av omsorgsmødre i den forstand at de har høyere gjennomsnittsinntekt enn dem og ved at en høyere andel av samværsfedrene enn av omsorgsmødrene har høy inntekt. Men vi har også sett at det er en høyere andel med lav ekvivalentinntekt blant samværsfedrene enn blant omsorgsmødrene. Dette gjelder for alle samværsfedre og alle omsorgsmødre under ett (se tabell 8.1) og for de aller fleste undergruppene som vi har presentert tall for her (se tabell 8.3, 8.4, 8.5, 8.6, 8.7 og 8.8). Det er altså en større inntektsspredning blant samværsfedrene enn blant omsorgsmødrene. Det er flere samværsfedre enn omsorgsmødre som har høy økonomisk velferd og det er flere som har lav.

Betyr dette også at det er flere samværsfedre enn omsorgsmødre som har så lav inntekt eller så lavt økonomisk velferdsnivå at de er, eller ligger nær opp til å være, "fattige"? Det skal vi undersøke i dette avsnittet.

Av tabell 8.9 ser vi at 7 prosent av samværsfedrene og 4 prosent av omsorgsmødrene i 2004 hadde så lav inntekt at vi kan kalle dem inntektsfattige, det vil si at de hadde ekvivalentinntekt under lavinntektsgrensen (109 500 kroner) (se avsnitt 4.7). Noe flere mottok sosialhjelp (9 prosent). Omsorgsmødre og samværs mødre hadde omtrent samme andel under lavinntektsgrensen (4-5 prosent). Omsorgsfedrene hadde den klart laveste andelen inntektsfattige (1 prosent). Det var større avvik mellom de ulike foreldregruppene når det gjelder sosialhjelp. 3 prosent av omsorgsfedrene mottok sosialhjelp, mot 15 prosent av samværs mødrene. Dette kan tyde på at vi blant samværs mødrene finner en betydelig gruppe med økonomiske problemer selv om andelen inntektsfattige ikke er spesielt høy blant dem.

Dette ligner på det vi fant for 2002 med omsorgsfedrene som mulig unntak. For denne gruppen kan man ha hatt en liten reduksjon i andelen inntektsfattige fra 2002 til 2004 (se avsnitt 5.5; jf. tabell 5.7 og 5.8).

Det kan dermed se ut til at det først og fremst er blant samværs mødrene at vi har en viss andel med lav økonomisk velferd og kanskje også økonomiske problemer. Det er nok likevel omsorgsmødrene, og i kanskje enda større grad samværsfedrene, som utgjør den største andelen blant dem med lav økonomisk velferd og økonomiske problemer. Dette er mye større grupper enn samværs mødrene og omsorgsfedrene som fortsatt utgjør en minoritet blant henholdsvis samværsforeldrene og omsorgsforeldrene.

Tabell 8.9. Andel inntektsfattige¹ og andel som mottar sosialhjelp blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværs mødre og omsorgsfedre. 2004. Prosent

	Inntektsfattig ¹				Mottar sosialhjelp			Antall (N)
	Alle	Uoppgitt	Ja	Nei	Alle	Ja	Nei	
Alle ²	100	1	5	94	100	9	91	2 692
Alle samværsforeldre	100	1	7	92	100	10	90	1 276
Alle omsorgsforeldre	100	1	3	96	100	8	92	1 416
Samværsfedre	100	1	7	91	100	9	91	1 121
Omsorgsmødre	100	1	4	96	100	9	91	1 240
Samværs mødre	100	1	5	94	100	15	85	155
Omsorgsfedre	100	1	1	98	100	3	97	176

¹ Andel under lavinntektsgrensen, dvs. andel med ekvivalentinntekt (husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skalaen)) lavere enn 50 prosent av medianinntekten for alle husholdninger (under 109 500 kroner). Ekvivalentinntekten er korrigert for kostnader/besparelser ved samværsforeldres samvær med barna. ² Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå

Hvilke grupper av samværsfedre og omsorgsmødre er det så som har så lav ekvivalentinntekt at vi kan kalle dem inntektsfattige, det vil si at de befinner seg under lavinntektsgrensen på 109 500 kroner? Av tabell 8.10 og 8.11 ser vi at det er en høy andel inntektsfattige blant de yngste samværsfedrene. Hele 16 prosent av dem under 30 år og 10 prosent av dem i alderen 30-34 år var inntektsfattige i 2004, mot henholdsvis 6 og 5 prosent blant de yngste omsorgsmødrene. I den yngste gruppen var det også mange sosialhjelpsmottakere, 18 prosent av samværsfedrene og 17 prosent av omsorgsmødrene. Det er imidlertid få samværsfedre under 30 år i utvalget (N=76), og tallene for dem derfor usikre. I tillegg var det en relativt høy andel inntektsfattige (10 prosent) blant dem med den laveste utdanningen, og dette gjaldt samværsfedre så vel som omsorgsmødre. Andelen sosialhjelpsmottakere blant omsorgsmødre med ungdomsskole som høyeste utdanning (17 prosent) var imidlertid noe høyere enn andelen i den tilsvarende gruppen samværsfedre (15 prosent).

Fra 2002 til 2004 økte andelen inntektsfattige noe blant samværsfedre i alderen 30-34 år (fra 6 til 10 prosent) og blant samværsfedre og omsorgsmødre med lav utdanning, fra 6 til 10 prosent blant samværsfedrene og fra 4 til 10 prosent blant omsorgsmødrene. Andelen sosialhjelpsklienter økte også noe for de yngste samværsfedrene (fra 13 til 18 prosent) og de eldste omsorgsmødrene (fra 7 til 11 prosent) (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 115-116; jf. tabell 8.10 og 8.11 her).

Tabell 8.10. Andel inntektsfattige¹ og andel som mottar sosialhjelp blant samværsfedre etter ulike kjennetegn ved fedrene selv. 2004. Prosent²

	Inntektsfattig ¹				Mottar sosialhjelp			Antall (N)
	Alle	Uoppgitt	Ja	Nei	Alle	Ja	Nei	
Alle³	100	1	5	94	100	9	91	2 692
Alle samværsforeldre	100	1	7	92	100	10	90	1 276
Alle samværsfedre	100	1	7	91	100	9	91	1 121
Intervjupersonens alder								
18 - 29 år	100	0	16	84	100	18	82	76
30 - 34 år	100	-	10	90	100	9	91	160
35 - 39 år	100	2	4	93	100	7	93	284
40 - 44 år	100	1	7	92	100	8	92	300
45 år eller eldre	100	2	7	91	100	8	92	301
Utdanningsnivå								
Ungdomsskole ⁴	100	3	10	87	100	15	85	122
Videregående skole	100	1	8	91	100	9	91	750
Universitet/høgskole	100	1	4	94	100	3	97	232
Bosted								
Oslo og Akershus	100	2	8	90	100	6	94	233
Østlandet ellers	100	2	7	91	100	10	90	328
Agder og Rogaland	100	1	11	88	100	14	86	143
Vestlandet	100	1	7	92	100	8	92	167
Trøndelag	100	1	6	93	100	6	94	109
Nord-Norge	100	1	7	92	100	9	91	141
Hovedsakelig virksomhet⁵								
Yrkesaktiv	100	1	4	95	100	3	97	919
Ikke yrkesaktiv	100	-	23	77	100	35	65	193
Vanlig ukentlig arbeidstid								
- 30 timer	100	1	21	78	100	11	89	73
31 - 40 timer	100	1	4	95	100	4	96	611
41 - timer	100	1	4	95	100	1	99	272
Ikke i arbeid ⁶	100	-	21	78	100	40	60	155
Hovedinntektskilde⁷								
Yrkesinntekt	100	1	5	94	100	4	96	928
Overføringer	100	3	23	73	100	38	62	160

¹ Andel under lavinntektsgrensen, dvs. andel med ekvivalentinntekt (husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skalaen)) lavere enn 50 prosent av medianinntekten for alle husholdninger (under 104 000 kroner). Ekvivalentinntekten er korrigert for kostnader/besparelser ved samværsforeldres samvær med barna.

² Prosentene presenteres i kursiv når prosentueringsbasis (uvektet N (uthevet)) er <100.

³ Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.

⁴ Inklusive de med lavere eller ingen utdanning.

⁵ Intervjupersonens egen oppfatning av sin hovedsakelige virksomhet.

⁶ Personer som ikke utførte inntektsgivende arbeid av minst 1 times varighet siste uke og som heller ikke var midlertidig borte fra slikt arbeid.

⁷ Yrkesinntekten er hovedinntektskilde når den både er større enn overføringene og kapitalinntekten. Overføringene er hovedinntektskilde når de både er større enn yrkesinntekten og kapitalinntekten.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå

Tabell 8.11. Andel inntektsfattige¹ og andel som mottar sosialhjelp blant omsorgsmødre etter ulike kjennetegn ved mødrene selv. 2004. Prosent²

	Inntektsfattig ¹				Mottar sosialhjelp			Antall (N)
	Alle	Uoppgitt	Ja	Nei	Alle	Ja	Nei	
Alle³	100	1	5	94	100	9	91	2 692
Alle omsorgssforeldre	100	1	3	96	100	8	92	1 416
Alle omsorgsmødre	100	1	4	96	100	9	91	1 240
Intervjupersonens alder								
18 - 29 år	100	0	6	94	100	17	83	151
30 - 34 år	100	1	5	94	100	9	91	280
35 - 39 år	100	1	3	96	100	5	95	360
40 - 44 år	100	1	3	97	100	6	94	270
45 år eller eldre	100	1	1	99	100	11	89	179
Utdanningsnivå								
Ungdomsskole ⁴	100	0	10	90	100	18	82	115
Videregående skole	100	1	4	96	100	11	89	793
Universitet/høgskole	100	-	1	99	100	1	99	323
Bosted								
Oslo og Akershus	100	1	3	96	100	9	91	264
Østlandet ellers	100	-	4	96	100	10	90	364
Agder og Rogaland	100	1	4	95	100	6	94	157
Vestlandet	100	-	3	97	100	10	90	191
Trøndelag	100	0	4	96	100	9	91	118
Nord-Norge	100	1	4	95	100	8	92	146
Hovedsakelig virksomhet⁵								
Yrkesaktiv	100	1	2	98	100	6	94	854
Ikke yrkesaktiv	100	1	8	92	100	17	83	383
Vanlig ukentlig arbeidstid								
- 30 timer	100	-	3	97	100	6	94	328
31 - 40 timer	100	1	2	98	100	6	94	555
41 - timer	100	0	6	96	100	0	100	54
Ikke i arbeid ⁶	100	1	8	91	100	19	81	298
Hovedinntektskilde⁷								
Yrkesinntekt	100	1	1	98	100	4	96	809
Overføringer	100	-	9	91	100	21	79	421

¹ Andel under lavinntektsgrensen, dvs. andel med ekvivalentinntekt (husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skalaen)) lavere enn 50 prosent av medianinntekten for alle husholdninger (under 104 000 kroner). Ekvivalentinntekten er korrigert for kostnader/besparelser ved samværsforeldres samvær med barna.

² Prosenter presenteres i kursiv når prosentueringsbasis (uvektet N (uthevet)) er <100.

³ Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.

⁴ Inklusive de med lavere eller ingen utdanning.

⁵ Intervjupersonens egen oppfatning av sin hovedsakelige virksomhet.

⁶ Personer som ikke utførte inntektsgivende arbeid av minst 1 times varighet siste uke og som heller ikke var midlertidig borte fra slikt arbeid.

⁷ Yrkesinntekten er hovedinntektskilde når den både er større enn overføringene og kapitalinntekten. Overføringene er hovedinntektskilde når de både er større enn yrkesinntekten og kapitalinntekten.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå

Høyest andel inntektsfattige finner vi likevel blant samværsfedre som ikke er i arbeid, blant dem som har overføringer som hovedinntektskilde og blant dem som arbeider deltid. I alle disse gruppene var mer enn 20 prosent inntektsfattige i 2004, men for den siste gruppen, de deltidsarbeidende samværsfedrene, må vi ta et forbehold. Det er få av dem i utvalget (N=73), og tallene for denne gruppen er derfor usikre. Blant omsorgsmødrene som ikke er i arbeid eller har overføringer som hovedinntektskilde, var det langt færre inntektsfattige, bare 8-9 prosent, og blant dem som arbeider deltid, bare 3 prosent. Siden det er langt færre blant samværsfedrene enn blant omsorgsmødrene som er uten arbeid eller arbeider deltid (se kapittel 3, tabell 3.2), bidrar dette likevel ikke til dramatiske forskjeller i andelen inntektsfattige mellom hele gruppene av samværsfedre og omsorgsmødre (se tabell 8.9).

En del samværsfedre og omsorgsmødre er under utdanning og kan motta studielån. Utbetalt studielån regnes ikke som inntekt (se avsnitt 4.2). Dersom vi hadde inkludert utbetalt studielån i inntekten, ville det trolig blitt noe færre inntektsfattige blant dem uten arbeid. Forskjellene mellom dem med og dem uten arbeid ville ha blitt noe mindre. Forskjellen mellom samværsfedre uten arbeid og omsorgsmødre uten arbeid ville derimot ikke blitt mindre, kanskje heller større, siden det var flere omsorgsmødre enn samværsfedre som var under utdanning i 2004 (se tabell 3.2).

Andelen som mottar sosialhjelp er høy både blant samværsfedrene og omsorgsmødrene i de samme gruppene, men dobbelt så høy blant samværsfedrene som blant omsorgsmødrene. Mens 35 prosent av samværsfedrene i 2004 som ikke betraktet seg selv som hovedsakelig yrkesaktiv, var inntektsfattige, gjaldt dette 17 prosent av omsorgsmødrene. Det gjaldt 40 prosent av samværsfedrene som ikke hadde inntektsgivende arbeid av minst én times varighet siste uke, mot 19 prosent av omsorgsmødrene, og blant dem som hadde overføringer som hovedinntektskilde, var 38 prosent av samværsfedre og 21 prosent av omsorgsmødrene inntektsfattige. Blant dem som arbeidet deltid, var andelen inntektsfattige betydelig lavere, henholdsvis 11 prosent av samværsfedrene og 6 prosent av omsorgsmødrene.

For omsorgsmødrene var andelen inntektsfattige og andelen sosialklienter i disse gruppene i 2004 nokså lik den tilsvarende fordelingen i 2002, men for samværsfedrene skjedde det en viss økning i andelen inntektsfattige blant dem uten arbeid og en liten nedgang blant dem som arbeidet deltid. Målt i prosentpoeng var endringen noe større i andel sosialhjelpsmottakere. Blant samværsfedre som betrakter seg som hovedsakelig yrkesaktive, økte andelen fra 27 til 35 prosent, og blant dem som ikke hadde inntektsgivende arbeid av minst én times varighet siste uke, økte den fra 29 til 40 prosent. Blant samværsfedre om arbeider deltid, gikk andelen sosialhjelpsmottakere ned fra 19 til 11 prosent, men dette er, som allerede nevnt, en liten gruppe og tallene for den dermed usikre (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 115-116; jf. tabell 8.10 og 8.11 her).

Endringene førte til at det var større forskjeller mellom samværsforeldre og omsorgsforeldre i andelen med lav velferd i alle disse gruppene i 2004 enn det var i 2002.

Både blant samværsfedre og omsorgsmødre øker andelen inntektsfattige og andelen som mottar sosialhjelp med antall barn mellom de tidligere partnerne. Videre er andelen høyere blant dem med de yngste barna enn blant dem med eldre barn. Det er ingen store forskjeller mellom samværsfedre og omsorgsmødre i andelen sosialhjelpsmottakere i disse gruppene. Derimot er andelen inntektsfattige betydelig høyere blant samværsfedrene enn blant omsorgsmødrene i gruppen med yngste barn under 5 år, henholdsvis 14 og 4 prosent, og i gruppen med tre eller flere barn, 17 mot 6 prosent (se tabell 8.12 og 8.13).

I 2004 var det ikke merkbare forskjeller mellom de samværsfedrene som har bodd sammen med den andre forelderen og dem som ikke har det, i andelen inntektsfattige. Blant de tilsvarende gruppene av omsorgsmødre var forskjellene så vidt merkbare, henholdsvis 3 og 6 prosent. Derimot var det noe større forskjeller mellom de samme gruppene i andelen som mottar sosialhjelp. Henholdsvis 13 prosent av samværsfedrene og 14 prosent av omsorgsmødrene som ikke har bodd sammen med den andre forelderen, mottok sosialhjelp, mot 8 prosent av dem som ikke har det (se tabell 8.12 og 8.13).

I 2002 var det heller ingen forskjell i andelen inntektsfattige mellom dem som har og dem som ikke har bodd sammen med den andre forelderen verken blant samværsfedrene eller omsorgsmødrene. Det var heller ingen forskjell mellom de samme to gruppene av samværsfedre i andelen sosialhjelpsmottakere. Derimot var det litt flere sosialhjelpsmottakere blant omsorgsmødre som ikke har bodd sammen med den andre forelderen (11 prosent) enn blant dem som ikke hadde det (7 prosent) (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 117-118).

Tabell 8.12. Andel inntektsfattige¹ og andel som mottar sosialhjelp blant samværsfedre etter ulike kjennetegn ved fedrene selv. 2004. Prosent²

	Inntektsfattig ¹				Mottar sosialhjelp			Antall (N)
	Alle	Uoppgitt	Ja	Nei	Alle	Ja	Nei	
Alle³	100	1	5	94	100	9	91	2 692
Alle samværsforeldre	100	1	7	92	100	10	90	1 276
Alle samværsfedre	100	1	7	91	100	9	91	1 121
Yngste barns alder								
0 - 4 år	100	1	14	85	100	17	83	179
5 - 9 år	100	1	8	91	100	10	90	345
10 - 14 år	100	2	6	93	100	6	94	430
15 - 17 år	100	1	5	93	100	5	95	167
Antall barn								
1 barn	100	1	7	92	100	9	91	562
2 barn	100	2	6	91	100	8	92	429
3+ barn	100	2	17	81	100	13	87	130
Tidligere samliv mellom foreldrene⁴								
Bodde sammen	100	1	8	91	100	8	92	970
Bodde ikke sammen	100	2	8	90	100	13	87	151
Tid siden bruddet⁵								
Under 2 år	100	2	12	86	100	11	89	167
2 - 5 år	100	1	9	90	100	10	90	363
6 - 10 år	100	1	7	92	100	8	92	367
11+ år	100	1	4	96	100	7	93	212
Barnet har delt bosted								
Ja	100	2	7	91	100	4	96	101
Nei	100	1	8	91	100	9	91	1 011
Reisetid mellom barn og samværsforelder								
Gangavstand	100	2	9	89	100	8	92	241
½ time eller mindre	100	1	6	94	100	7	93	476
Minst ½ time, under 2 ½ time	100	0	10	90	100	11	89	221
2 ½ time eller mer	100	1	8	90	100	12	88	174
Besøk hos samværsforelder siste måned								
0 dager	100	0	7	93	100	16	84	181
1 - 3 dager	100	2	8	90	100	9	91	70
4 - 7 dager	100	1	8	92	100	9	91	271
8 - 12 dager	100	1	8	91	100	7	93	356
13+ dager	100	2	7	91	100	5	95	227
Feriesamvær siste år								
0 ferier	100	5	6	89	100	17	83	102
1 - 2 ferier	100	2	10	88	100	12	88	241
3 - 4 ferier	100	-	7	93	100	8	92	526
5 - 6 ferier	100	2	7	91	100	4	96	252

¹ Andel under lavinntekstgrensen, dvs. andel med ekvivalentinntekt (husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skalaen)) lavere enn 50 prosent av medianinntekten for alle husholdninger (under 104 000 kroner). Ekvivalentinntekten er korrigert for kostnader/besparelser ved samværsforeldres samvær med barna.

² Prosent og kronebeløp presenteres i kursiv når prosentueringsbasis (uvektet N (uthevet)) er <100.

³ Alle samværsforeldre og alle omsorgsforeldre.

⁴ Samliv ved brudd.

⁵ Tid siden barnets/ynge barns fødsel for dem som ikke har bodd sammen.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå.

Tabell 8.13. Andel inntektsfattige¹ og andel som mottar sosialhjelp blant omsorgsmødre etter ulike kjennetegn ved foreldrerelasjonen. 2004. Prosent²

	Inntektsfattig ¹				Mottar sosialhjelp			Antall (N)
	Alle	Uoppgitt	Ja	Nei	Alle	Ja	Nei	
Alle³	100	1	5	94	100	9	91	2 692
Alle omsorgssforeldre	100	1	3	96	100	8	92	1 416
Alle omsorgsmødre	100	1	4	96	100	9	91	1 240
Yngste barns alder								
0 - 4 år	100	1	4	95	100	15	85	185
5 - 9 år	100	-	5	94	100	9	91	414
10 - 14 år	100	1	3	96	100	7	93	460
15 - 17 år	100	1	2	98	100	9	91	181
Antall barn								
1 barn	100	1	3	96	100	9	91	617
2 barn	100	-	4	96	100	8	92	468
3+ barn	100	1	6	94	100	13	87	155
Tidligere samliv mellom foreldrene⁴								
Bodde sammen	100	1	3	96	100	8	92	1 025
Bodde ikke sammen	100	0	6	94	100	14	86	215
Tid siden bruddet⁵								
Under 2 år	100	1	5	94	100	10	90	176
2 - 5 år	100	-	3	97	100	10	90	419
6 - 10 år	100	1	5	94	100	8	92	386
11+ år	100	-	2	98	100	8	92	255
Barnet har delt bosted								
Ja	100	0	5	95	100	3	97	71
Nei	100	1	4	96	100	9	91	1 167
Reisetid mellom barn og samværsforelder								
Gangavstand	100	2	3	95	100	6	94	264
½ time eller mindre	100	-	3	96	100	8	92	522
Minst ½ time, under 2 ½ time	100	0	2	98	100	13	88	220
2 ½ time eller mer	100	-	6	94	100	11	89	210
Besøk hos samværsforelder siste måned								
0 dager	100	0	5	95	100	11	89	298
1 - 3 dager	100	0	5	95	100	14	86	156
4 - 7 dager	100	0	3	97	100	9	91	357
8 - 12 dager	100	-	2	98	100	5	95	305
13+ dager	100	1	4	96	100	5	95	107
Feriesamvær siste år								
0 ferier	100	1	7	92	100	13	87	218
1 - 2 ferier	100	-	3	97	100	11	89	406
3 - 4 ferier	100	-	3	96	100	6	94	481
5 - 6 ferier	100	2	1	97	100	4	96	135

¹ Andel under lavinntektsgrensen, dvs. andel med ekvivalentinntekt (husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skalaen)) lavere enn 50 prosent av medianinntekten for alle husholdninger (under 104 000 kroner). Ekvivalentinntekten er korrigert for kostnader/besparelser ved samværsforeldres samvær med barna.

² Prosentur presenteres i kursiv når prosentueringsbasis (uvektet N (uthevet)) er <100.

³ Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.

⁴ Samliv ved brudd.

⁵ Tid siden barnets/ynge barns fødsel for dem som ikke har bodd sammen.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå

Andelen inntektsfattige var i 2004 noe høyere blant samværsfedrene med kort tid siden bruddet enn blant omsorgsmødrene i samme situasjon. Blant dem med mindre enn to år siden bruddet var forskjellen 7 prosentpoeng (12 minus 5 prosent). Derimot var andelen som mottar sosialhjelp nokså lik for omsorgsmødrene og for samværsfedrene, og den varierte lite med tid siden bruddet (se tabell 8.12 og 8.13). Fordelingen mellom samværsforeldre og omsorgsforeldre i grupper etter tid siden bruddet ble ikke endret fra 2002 til 2004. Derimot var andelen som mottar sosialhjelp høyere blant omsorgsmødrene enn blant samværsfedrene i den samme gruppen i 2002, mens fordelingen, som nevnt, var blitt mer lik i 2004 (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 117-118; jf. tabell 8.12 og 8.13 her).

Andelen inntektsfattige er ikke spesielt høy verken blant dem med delt bosted for barnet eller dem uten delt bosted. Blant samværsfedrene var andelen sosialhjelpsmottakere i 2004 noe lavere blant dem med delt bosted (4 prosent) enn blant dem uten (9 prosent). I 2002 var det omvendt. Da hadde samværsfedrene med delt

bosted en høyere andel sosialhjelpsmottakere (9 prosent) enn dem uten (2 prosent). Blant omsorgsmødrene var det de uten delt bosted som hadde høyest andel sosialhjelpsmottakere både i 2004 og i 2002, henholdsvis 9 prosent mot 3 prosent i 2004, 9 prosent mot 2 prosent i 2002 (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 117-118; jf. tabell 8.12 og 8.13 her). Det er vanskelig å si hva endringen i andelen sosialhjelpsmottakere mellom samværsfedre med delt bosted og dem uten fra 2002 til 2004 skyldes. Vi kan ikke se bort fra at det skyldes tilfeldige variasjoner. De med delt bosted er når alt kommer til alt en svært liten gruppe, spesielt i 2002 da det bare var 75 samværsfedre og 45 omsorgsmødre i denne gruppen i utvalget.

Blant samværsfedrene varierer ikke andelen inntektsfattige systematisk med reisetiden mellom ham og barnet. Det gjorde den verken i 2004 eller i 2002. Det gjorde derimot andelen sosialhjelpsmottakere. I 2004 var differansen mellom dem med minst to og en halv times reisetid én veg og dem som bodde i gangavstand fra barnet 4 prosentpoeng (12 minus 8 prosent). To år før var den noe større, 8 prosentpoeng (15 minus 7 prosent). Blant omsorgsmødrene varierer både andelen inntektsfattige og andelen sosialhjelpsmottakere med reisetiden, noe klarere i 2002 enn i 2004. I 2002 mottok 2 prosent av de som bodde i gangavstand fra barnefaren, sosialhjelp, mot 7 prosent blant dem med lengst avstand til ham. I 2004 var de tilsvarende tallene 3 og 6 prosent. Andelen omsorgsmødre som mottok sosialhjelp var i 2002 4 prosent blant dem med kortest avstand til barnefaren (gangavstand), mot 11 prosent blant dem med lengst avstand. I 2004 var de tilsvarende tallene 6 og 11 prosent (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 117-118; jf. tabell 8.12 og 8.13 her).

Både blant samværsfedre og omsorgsmødre var andelen som mottok sosialhjelp høyere blant dem der det var lite eller ikke noe samvær mellom far og barn, lavest blant dem der samværet var størst. I 2004 mottok 16 prosent av samværsfedrene uten kontakt med barnet siste måned sosialhjelp, 9 prosent av dem med 1-3 dagers samvær og 5 prosent av dem med tretten dager eller mer. Blant omsorgsmødrene var de tilsvarende tallene 11, 14 og 5 prosent. Derimot var andelen inntektsfattige ikke lavere blant dem med lite eller ikke noe samvær enn blant dem med mye samvær (se tabell 8.12 og 8.13). Dette var omtrent som i 2002 (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 117-118).

Andelen som mottok sosialhjelp var høyere blant samværsfedre og omsorgsmødre der det var lite eller ikke noe feriesamvær mellom far og barn, lavest blant dem hvor samværet var størst. Dårligst ut kom samværsfedre uten feriesamvær med barna. 17 prosent av dem mottok sosialhjelp, mot 13 prosent av omsorgsmødrene hvis barn ikke hadde vært sammen med faren i noen ferie siste år og 4 prosent av samværsfedrene med mest feriesamvær (5-6 ferier siste år). Andelen inntektsfattige var derimot ikke høyere blant samværsfedre uten feriesamvær (6 prosent) enn blant dem med mest feriesamvær (7 prosent). Blant omsorgsmødrene var imidlertid også andelen inntektsfattige noe høyere i de tilfellene hvor det ikke hadde vært feriesamvær (7 prosent) enn i de tilfellene det hadde vært mye feriesamvær (1 prosent). I 2002 var det noe klarere forskjeller i andelen inntektsfattige og i andelen sosialhjelpsmottakere mellom dem med mest dem uten feriesamvær og dem med mest feriesamvær mellom far og barn, både blant samværsfedrene og blant omsorgsmødrene (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 117-118; jf. tabell 8.12 og 8.13 her).

Blant samværsfedrene var andelen inntektsfattige i 2004 høyere blant de enslige (11 prosent), enn blant samboerne (4 prosent) og de gifte (2 prosent). Blant omsorgsmødrene var det ingen forskjell mellom de tre gruppene. Både blant samværsfedrene og omsorgsmødrene var andelen sosialhjelpsmottakere høyere blant de enslige enn i de to andre gruppene. Dette var også mye godt det samme som vi fant for 2002, med ett unntak. I 2002 var andelen inntektsfattige spesielt høy blant samboende omsorgsmødre, 9 prosent mot henholdsvis 2 og 3 prosent blant gifte og enslige (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 119; jf. tabell 8.14 og 8.15 her).

Tabell 8.14. Andel inntektsfattige¹ og andel som mottar sosialhjelp blant samværsfedre etter samlivsstatus og andre omsorgsforpliktelser. 2004. Prosent

	Inntektsfattig ¹				Mottar sosialhjelp			Antall (N)
	Alle	Uoppgitt	Ja	Nei	Alle	Ja	Nei	
Alle²	100	1	5	94	100	9	91	2 692
Alle samværsforeldre	100	1	7	92	100	10	90	1 276
Alle samværsfedre	100	1	7	91	100	9	91	1 121
Antall bidragsrelasjoner								
1 relasjon	100	1	7	91	100	8	92	986
2+ relasjoner	100	1	9	90	100	13	87	135
Samliv i dag								
Enslig	100	2	11	87	100	13	87	660
Samboer	100	1	4	95	100	4	96	246
Gift	100	-	2	97	100	4	96	215
Antall andre barn i husholdningen								
Ingen andre barn	100	2	9	89	100	11	89	754
Ett annet barn	100	-	5	94	100	5	95	206
To eller flere andre barn	100	1	2	97	100	2	98	161

¹ Andel under lavinntektsgrensen, dvs. andel med ekvivalentinntekt (husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skalaen)) lavere enn 50 prosent av medianinntekten for alle husholdninger (under 104 000 kroner). Ekvivalentinntekten er korrigert for kostnader/besparelser ved samværsforeldres samvær med barna.

² Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå

Tabell 8.15. Andel inntektsfattige¹ og andel som mottar sosialhjelp blant omsorgsmødre etter samlivsstatus og andre omsorgsforpliktelser. 2004. Prosent

	Inntektsfattig ¹				Mottar sosialhjelp			Antall (N)
	Alle	Uoppgitt	Ja	Nei	Alle	Ja	Nei	
Alle²	100	1	5	94	100	9	91	2 692
Alle omsorgsforeldre	100	1	3	96	100	8	92	1 416
Alle omsorgsmødre	100	1	4	96	100	9	91	1 240
Antall bidragsrelasjoner								
1 relasjon	100	1	4	96	100	9	91	1 109
2+ relasjoner	100	1	9	90	100	16	84	131
Samliv i dag								
Enslig	100	1	5	95	100	12	88	781
Samboer	100	1	3	97	100	5	95	259
Gift	100	0	4	96	100	3	97	200
Antall andre barn i husholdningen								
Ingen andre barn	100	1	3	96	100	10	90	856
Ett annet barn	100	-	5	94	100	7	93	260
To eller flere andre barn	100	1	7	92	100	8	92	124

¹ Andel under lavinntektsgrensen, dvs. andel med ekvivalentinntekt (husholdningsinntekt etter skatt per forbruksenhet (EU-skalaen)) lavere enn 50 prosent av medianinntekten for alle husholdninger (under 104 000 kroner). Ekvivalentinntekten er korrigert for kostnader/besparelser ved samværsforeldres samvær med barna.

² Alle samværsforeldre og omsorgsforeldre.

Kilde: Undersøkelse om samvær og bidrag 2004, Statistisk sentralbyrå

Blant samværsfedrene hadde de uten andre barn (enn bidragsbarna) i husholdningen både høyere andel inntektsfattige (11 prosent) og høyere andel sosialhjelpsmottakere (13 prosent) i 2004 enn dem med andre barn i husholdningen. Blant dem med to eller flere andre barn i husholdningen var det like mange inntektsfattige som sosialhjelpsmottakere (2 prosent). Blant omsorgsmødrene var det langt mindre forskjeller mellom de ulike gruppene etter antall andre barn. 10 prosent av dem uten andre barn mottok sosialhjelp, 8 prosent av dem med to eller flere andre barn, og når det gjelder andelen inntektsfattige, var rekkefølgen snudd sammenlignet med samværsfedrene. 3 prosent av dem uten andre barn var inntektsfattige, mot 7 prosent av dem med to eller flere barn. I grove trekk var dette også situasjonen i 2002 (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 119; jf. tabell 8.14 og 8.15 her).

Både blant samværsfedrene og blant omsorgsmødrene var andelen sosialhjelpsmottakere høyere blant dem med flere enn én bidragsrelasjon enn blant dem med bare én. Slik var det både i 2002 og i 2004 (se Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005: 119; jf. tabell 8.14 og 8.15 her).

9. Oppsummering

9.1. Tema og datamateriale

I denne rapporten sammenlignes den økonomiske situasjonen for foreldre som lever atskilt. Vi ser på inntektsforskjeller mellom grupper av samværsforeldre og grupper av omsorgsforeldre. I en rapport som er utarbeidet parallelt med denne (Kitterød 2008), sammenlignes inntektsforskjeller mellom partene i ett og samme foreldrepar og mellom grupper av foreldrepar. Analysene i disse to rapportene gjelder først i fremst for 2004, men vi gjør også noen enkle sammenligninger med 2002. Høsten 2003 ble det innført nye regler for beregning av barnebidraget. Disse skiller seg fra det tidligere regelverket bl.a. ved at man skal ta hensyn til begge foreldres inntekter i fastsettelsen av bidraget, og ved at bidragspliktige som er mye sammen med barna, får lavere bidrag.

Analysene i rapporten er basert på undersøkelsen *Samvær og bidrag 2004*, som ble gjennomført av Statistisk sentralbyrå på oppdrag fra Barne- og familiedepartementet (nå Barne- og likestillingsdepartementet). Dette er en intervjuundersøkelse med tilkoblede registeropplysninger om bl.a. inntekt og utdanning. Man forsøkte å få svar fra begge foreldrene i bidragsrelasjonen. Den av foreldrene som har barnet registrert bosatt hos seg, omtales her som omsorgsforelder, mens den andre forelderen omtales som samværsforelder. Vi fikk en svarandel på 75, og nettoutvalget bestod av 2692 personer.

I denne rapporten gis en deskriptiv framstilling av forholdet mellom gruppenes økonomiske situasjon. I den andre rapporten (Kitterød 2008) vises også resultater fra noen multivariate analyser.

9.2. Mål for økonomisk velferd

Vi benytter følgende indikatorer for økonomisk velferd:

1. *Inntekt etter skatt*. Dette er den enkeltes inntekt, uavhengig av utgifter forbundet med forsørgelse og andre forhold. Inntekten omfatter summen av all lønnsinntekt og netto næringsinntekt, kapitalinntekt, og diverse overføringer. Til fratrekk kommer utlignet skatt og negative overføringer. Inntekt etter skatt kan sies å vise hvor store økonomiske ressurser hver enkelt forelder har kontroll over. Barnebidraget er trukket fra samværsforeldrenes inntekt og lagt til omsorgsforeldrenes inntekt.

2. *Barnejustert inntekt*. Dette er inntekt etter skatt, korrigert for de direkte utgiftene som hver av foreldrene antas å ha for felles barn. Dette er først og fremst utgifter knyttet til samvær med barna. Samværsforelderens samvær med barna kan gi besparelser for omsorgsforeldrene som ellers i stor grad har den daglige omsorgen for barna og utgifter som følger med dette.

3. *Ekvivalentinntekt*. Dette er husholdningsinntekt etter skatt, men korrigert for de direkte utgiftene som hver av foreldrene antas å ha for felles barn, samt for husholdningens størrelse og sammensetning.

4. *Inntektsfattig*. Dette innebærer at man bor i en husholdning med ekvivalentinntekt under lavinntektsgrensen for alle personer. Lavinntektsgrensen er satt til halvparten av median ekvivalentinntekt.

5. *Mottar sosialhjelp*. Har mottatt sosialhjelp i løpet av det aktuelle året.

9.3. Yrkesinntekt, kapitalinntekt og omfordeling

I gjennomsnitt har gruppen av samværsfedre betydelig høyere yrkesinntekt og kapitalinntekt enn gruppen av samværmødre, men det er likevel beskjedne forskjeller i inntekt etter skatt mellom de to gruppene. Dette har bl.a. sammenheng med at omsorgsmødrene mottar mer i overføringer og betaler mindre skatt enn samværsfedrene. Fedre har langt høyere kapitalinntekter enn mødre. Omsorgsfedrene har i gjennomsnitt høyere inntekt etter skatt enn samværsfedrene. Dette har bl.a. sammenheng med at de har noe høyere yrkesinntekt og mottar noe mer i overføringer, samtidig som de betaler mindre i bidrag. Samværmødrene har noe lavere inntekt etter skatt enn omsorgsmødrene. De har høyere yrkesinntekt enn omsorgsmødrene, men mottar mindre i bidrag og andre overføringer, samtidig som de betaler noe mer i skatt. Samværmødrene har også i gjennomsnitt lavere inntekt etter skatt enn samværsfedrene, hovedsakelig fordi de har lavere yrkesinntekt og mindre kapitalinntekt.

9.4. Hva vi sammenligner

I tabellene i denne rapporten viser vi gjennomsnitt og prosentvis fordeling av inntekten for hver av foreldregruppene. Ettersom gjennomsnittstall er følsomme for ekstremverdier, vil noen få foreldre med svært høye inntekter kunne gi store utslag på gruppens gjennomsnittlige inntekt. Det var en sterk økning i kapitalinntektene blant fedre fra 2002 til 2004. Kapitalinntekter er alltid skjevfordelte, men var ekstra skjevfordelte i 2004, slik at en liten gruppe av fedre hadde svært høye inntekter. Dermed er gjennomsnittstall mindre velegnet til å beskrive inntektsfordelingen i 2004 enn i 2002, og lite egnet til å vise endringer i inntektsfordelingen fra 2002 til 2004. Av den grunn legger vi mest vekt på den prosentvise fordelingen når vi sammenligner grupper av mødre og fedre og når vi sammenligner fordelingen i 2004 med fordelingen i 2002.

I kapittel 6, 7 og 8 sammenlikner vi grupper av samværsfedre med tilsvarende grupper av omsorgsmødre. I den grad vi sammenlikner med situasjonen i 2002, er tall fra 2002 hentet fra en tidligere rapport (Lyngstad, Kjeldstad og Nymoen 2005). I kapittel 5, hvor vi sammenligner inntektsfordelingen mellom hovedgrupper av samværsforeldre og omsorgsforeldre i 2002 og 2004, har vi beregnet nye 2002-tall for ekvivalentinntekten og for andelen inntektsfattige, tall som i større grad enn tallene i den tidligere rapporten, er sammenlignbare med 2004-tallene i denne rapporten. På grunn av endringer i datainnsamlingsmetoden har det ikke vært mulig å beregne 2004-tallene helt på samme måte som tallene i rapporten for 2002. Det viser seg at 2002-tall beregnet med 2004-metoden gir noe flere samværsfedre med høy ekvivalentinntekt enn tallene i den opprinnelige rapporten for 2002. Man bør derfor være forsiktig med å sammenlikne tallene for ekvivalentinntekt og andelen inntektsfattige i kapittel 8 her med de tilsvarende tallene i 2002-rapporten.

I en del tabeller i kapittel 5 har vi også holdt dem med kapitalinntekt som hovedinntektskilde og dem med negativ næringsinntekt utenfor. Dette har vi gjort for å sjekke om antatt skattmessige disposisjoner kan påvirke resultatene. Det viser seg at dette, som forventet, påvirker gjennomsnittet, men i liten grad får konsekvenser for den prosentvise fordelingen.

9.5. Fordeling av inntekt etter skatt

Fordelingen av inntekt etter skatt mellom samværsfedre og omsorgsmødre var nokså lik i 2004 og i 2002. Både i 2002 og i 2004 var det en høyere andel av omsorgsmødrene enn av samværsfedrene som hadde høy inntekt etter skatt (over 290 000 kroner), og en høyere andel av samværsfedrene enn av omsorgsmødrene hadde lav inntekt etter skatt (under 160 000 kroner). Dette til tross for at samværsfedrene hadde høyere gjennomsnittsinntekt enn omsorgsmødrene i 2004, men lavere i 2002.

<i>Mange av samværsfedrene uten arbeid har fortsatt lav inntekt</i>	<p>Som ventet, er det de yngste, de med lavest utdanning og de med svakest tilknytning til arbeidslivet som har lavest inntekt etter skatt. Dette gjelder både for samværsfedre og omsorgsmødre og for begge årene. Enten vi deler samværsfedrene og omsorgsmødrene i grupper etter forelderens alder, utdanning, yrkesaktivitet, arbeidstid eller hovedinntektskilde, så har omsorgsmødrene høyere inntekt etter skatt enn samværsfedrene. Andelen samværsfedre med høy inntekt etter skatt er lavere og andelen med lav inntekt er høyere enn for omsorgsmødrene i de tilsvarende gruppene. I den grad det har skjedd endringer i fordelingen mellom samværsfedrene og omsorgsmødrene fra 2002 til 2004, er forskjellene i de fleste tilfellene blitt større. I 2004 hadde for eksempel 44 prosent av samværsfedrene med utdanning fra universitet eller høgskole høy inntekt etter skatt, mot 56 prosent av omsorgsmødrene med tilsvarende utdanningsnivå, altså en differanse på 12 prosentpoeng, mot 4 prosentpoeng i 2002.</p> <p>Blant de foreldrene som ikke var i arbeid, var inntektsforskjellen mellom samværsfedre og omsorgsmødre spesielt stor, og den økte fra 2002 til 2004 ved at andelen samværsfedre med lav inntekt i denne gruppen lå fast på 60 prosent, mens andelen omsorgsmødre med lav inntekt i den tilsvarende gruppen ble redusert.</p>
<i>Størst inntektsforskjell når barna er mange</i>	<p>Fedre med små barn har lav inntekt, mødre med mange barn har høy. Mødrene nyter i større grad enn fedrene godt av overføringer, og overføringenes betydning for omsorgsmødrenes inntekter bidrar til at forskjellen i inntekt etter skatt mellom omsorgsmødre og samværsfedre er størst når det er mange barn i foreldre-relasjonen. Både i 2002 og i 2004 var andelen med høy inntekt en god del høyere blant omsorgsmødrene med mange barn enn blant samværsfedrene.</p>
<i>Samværsfedre med delt daglig omsorg og/eller mye samvær har høy inntekt</i>	<p>Det er noen få unntak fra det generelle bildet om at omsorgsmødrene har høyere inntekt etter skatt enn samværsfedrene. Når barnet har delt bosted, er samværsfedrenes inntekt langt høyere enn omsorgsmødrenes, både i 2002 og i 2004. (Selv om barnet har delt bosted, kan det bare være registrert bosatt på én adresse. Når barnet er registrert bosatt hos mor, defineres mor som omsorgsforelder og far som samværsforelder. I motsatt fall er far omsorgsforelder og mor samværsforelder). Samværsfedre som praktiserer delt bosted for barna, har langt høyere inntekt etter skatt enn samværsfedre som ikke gjør det. Den samme forskjellen finner vi mellom fedre med mye samvær med barna og dem uten samvær. Derimot er det liten eller ingen forskjell mellom inntektene til de mødrene som praktiserer delt bosted og de som ikke gjør det, og mellom mødrene i de tilfellene far har mye samvær med barna og i de tilfellene det ikke er noe samvær.</p>
<i>Hva betyr nytt samliv?</i>	<p>Et annet unntak fra det generelle bildet gjelder samværsfedre og omsorgsmødre som har inngått nytt samliv og i mange tilfelle også påtatt seg nye omsorgsforpliktelser. Blant dem som fortsatt er enslige, hadde flere omsorgsmødre enn samværsfedre høy inntekt etter skatt, blant de gifte var det tvert imot flest samværsfedre som hadde høy inntekt. Tilsvarende hadde omsorgsmødre uten andre barn i husholdningen høyere inntekt enn samværsfedre uten andre barn i husholdningen, mens det blant dem som hadde andre barn i husholdningen, var samværsfedrene som hadde høyest inntekt. Enslige omsorgsmødre hadde høyere inntekt etter skatt enn gifte omsorgsmødre, mens gifte samværsfedre hadde høyere inntekt enn enslige samværsfedre. Dette gjaldt både i 2002 og i 2004.</p> <p>Dette ulike mønsteret for samværsfedre og omsorgsmødre antas å ha sammenheng med en tilpasning til forsørgerrollen for samværsfedrenes vedkommende og tilpasning til omsorgsrollen fra omsorgsmødrenes side. I noen grad er det nok fortsatt slik at når menn gifter seg, blir de forsørgere; når kvinner gifter seg, blir de delvis forsørget. Men vi kan heller ikke se bort fra at det for samværsfedrenes vedkommende, kan være en seleksjonseffekt. Samværsfedre med høye inntekter vil lettere kunne etablere seg på nytt enn samværsfedre med lave inntekter.</p>

9.6. Fordeling av barnejustert inntekt

Barnekostnadene er viktige for fordelingen: samværsfedrene har høyere barnejustert inntekt enn omsorgsmødrene

Når vi tar hensyn til kostnadene ved barn og går over fra inntekt etter skatt til barnejustert inntekt, finner vi at omsorgsmødrene kommer dårligere ut enn samværsfedrene. En av tre omsorgsmødre (31 prosent) hadde i 2004 en barnejustert inntekt under 160 000 kroner, noe færre samværsfedre (27 prosent). Bare 3 prosent av omsorgsmødrene hadde en barnejustert inntekt på minst 290 000 kroner. 15 prosent av samværsfedrene hadde så høy inntekt.

Dette bildet bekreftes ytterligere når vi deler dem opp i undergrupper og sammenlikner samværsfedres og omsorgsmødres barnejusterte inntekt i hver undergruppe. Uansett om vi deler dem inn i undergrupper etter kjennetegn ved foreldrene selv, kjennetegn ved foreldre- (bidrags) relasjonen eller kjennetegn ved partenes nåværende samlivsstatus og forsørgelsesforpliktelser, har samværsfedrene høyere barnejustert inntekt enn omsorgsmødrene. Unntaket fra dette mønsteret er at yrkespassive omsorgsmødre har lavere andel med barnejustert inntekt under 160 000 kroner enn yrkespassive samværsfedre, og at omsorgsmødre med overføringer som hovedinntektskilde har lavere andel med barnejustert inntekt under 160 000 kroner enn samværsfedrene i samme situasjon.

Omsorgsmødre med flere barn har lav barnejustert inntekt

Omsorgsmødrenes kostnader ved barna øker med antall barn og reduseres med omfanget av samvær mellom samværsforelderen og barna. Samværsforeldrenes kostnader øker med omfanget av samvær og med antall barn. Det er derfor naturlig at overgangen fra inntekt etter skatt til barnejustert inntekt først og fremst får konsekvenser for inntektsfordelingen mellom grupper av samværsfedre og mellom grupper av omsorgsmødre i grupper etter antall barn og etter omfanget av samværet. Mens omsorgsmødre med bare ett barn i bidragsrelasjonen hadde lavere inntekt etter skatt enn dem med to barn, og disse igjen hadde lavere inntekt etter skatt enn dem med tre eller flere barn, blir forholdet snudd på hodet når vi tar hensyn til kostnadene ved barna og beregner barnejustert inntekt. Da er det de med ett barn som har høyest inntekt, fulgt av dem med to barn og dem med tre eller flere barn.

Barnekostnadene utjevner inntektsforskjellene mellom samværsfedre med mye og lite samvær

Samværsfedre som er mye sammen med barna sine, har høyere inntekt etter skatt enn dem med lite eller ikke noe samvær. Men barnekostnadene øker med omfanget av samværet og bidrar dermed til å utjevne inntektsforskjellene mellom dem med lite og dem med mye samvær. Mens andelen samværsfedre med høy inntekt etter skatt var lavest blant dem uten samvær og høyest blant dem med mest samvær, var andelen med høy barnejustert inntekt lavest blant fedrene med mest samvær.

Små endringer fra 2002 til 2004

På samme måte som fordelingen av inntekt etter skatt er også fordelingen av barnejustert inntekt mellom samværsfedre og omsorgsmødre i 2004 nokså lik den samme fordelingen i 2002. Blant samværsfedrene ble det større forskjeller mellom en del grupper: mellom de yngste og de eldste, mellom dem med lav utdanning og dem med høy, mellom dem med kort tid siden bruddet og dem med lenger tid, mellom dem uten og dem med andre barn enn bidragsbarna, og sist, men ikke minst viktig, mellom dem uten jevnlig samvær og dem med mye samvær.

I den grad det fant sted endringer i fordelingen av barnejustert inntekt blant omsorgsmødrene fra 2002 til 2004, skjedde det en utjevning mellom de samme gruppene.

9.7. Fordeling av ekvivalentinntekt

Liten forskjell i økonomisk velferd mellom samværsfedre og omsorgsmødre

Omsorgsmødre har, som nevnt, mer egne penger til disposisjon enn samværsfedrene selv om samværsfedrene tjener bedre enn dem. Omsorgsmødrene kommer dårligere ut økonomisk enn samværsfedrene når vi tar hensyn til at omsorgsmødrene også har, og samværsfedrene kan ha, utgifter til deres felles barn. Dersom vi i tillegg tar hensyn til husholdningenes samlede inntekt og forsørgelsesbyrde, kommer samværsfedre og omsorgsmødre mer likt ut. Noe flere samværsfedre enn

omsorgsmødre hadde høy ekvivalentinntekt i 2004, og noe flere samværsfedre enn omsorgsmødre hadde lav ekvivalentinntekt. Det var også noe flere samværsfedre enn omsorgsmødre som hadde så lav inntekt at vi karakteriserer dem som 'inntektsfattige'. Derimot var det omtrent like mange som mottok sosialhjelp i de to gruppene. Høyest var andelen sosialhjelpsmottakere blant samværs mødrene.

Nye partnere, nye omsorgsforpliktelser

Analysen av fordelingen av inntekt etter skatt og barnejustert inntekt, viste at enslige omsorgsmødre har høyere inntekt enn samboerne og de gifte. Blant samværsfedrene er det motsatt. Gifte og samboende samværsfedre har høyere inntekt enn de enslige. Både blant enslige, samboende og gifte hadde samværsfedrene høyere barnejustert inntekt enn omsorgsmødrene. Dette bildet endres betydelig når vi tar hensyn til andre husholdningsmedlemmers inntekt og forbruk og beregner ekvivalentinntekt. Samboende og gifte omsorgsmødre forbedrer sin posisjon. De to gruppene hadde i gjennomsnitt 60 000 (samboerne) - 80 000 kroner (de gifte) høyere ekvivalentinntekt enn barnejustert inntekt i 2004, men enslige og samboende samværsfedre hadde høyere ekvivalentinntekt enn de tilsvarende gruppene av omsorgsmødre. Derimot hadde gifte samværsfedre og omsorgsmødre omtrent like høy gjennomsnittlig ekvivalentinntekt i 2004. Det var likevel flere samværsfedre enn omsorgsmødre som hadde høy ekvivalentinntekt.

Samværsfedre uten arbeid kommer dårlig ut

Yrkespassive omsorgsmødre har omtrent like høy gjennomsnittlig barnejustert inntekt som yrkespassive samværsfedre, yrkesaktive omsorgsmødre lavere enn yrkesaktive samværsfedre med omtrent samme arbeidstid. Når vi tar hensyn til alle husholdningsmedlemmenes inntekt og forbruk, det vil si når vi tar utgangspunkt i ekvivalentinntekten, endrer dette bildet seg. Yrkesaktive samværsfedre har fortsatt høyere gjennomsnittlig ekvivalentinntekt enn yrkesaktive omsorgsmødre, og blant de yrkesaktive er det flere samværsfedre enn omsorgsmødre med høy ekvivalentinntekt. Når vi deler de yrkesaktive opp etter arbeidstid, viser det seg imidlertid at gjennomsnittlig ekvivalentinntekt og andelen med høy ekvivalentinntekt blir nokså lik for samværsfedre og omsorgsmødre med vanlig arbeidstid og de som arbeider deltid. Derimot er andelen med lav ekvivalentinntekt høyere blant samværsfedrene enn blant omsorgsmødrene både blant dem med vanlig arbeidstid og blant dem som arbeider deltid.

Blant dem som ikke er i arbeid, blir inntektsforskjellen mellom samværsfedre og omsorgsmødre vesentlig større når vi går fra barnejustert inntekt til ekvivalentinntekt. Omsorgsmødrenes gjennomsnittsinntekt øker når vi tar hensyn til andre husholdningsmedlemmers inntekter og forbruk, mens samværsfedrenes gjennomsnittlige ekvivalentinntekt ikke avviker vesentlig fra gjennomsnittlig barnejustert inntekt. Yrkespassive omsorgsmødre hadde i gjennomsnitt 20 000 - 30 000 kroner høyere ekvivalentinntekt enn yrkespassive samværsfedre i 2004. Over 60 prosent av de yrkespassive samværsfedrene hadde lav ekvivalentinntekt (under 160 000 kroner), mot 30 - 40 prosent av de yrkespassive omsorgsmødrene.

9.8. Inntektsfattigdom og sosialhjelp

7 prosent av samværsfedrene og 4 prosent av omsorgsmødrene hadde så lav inntekt at vi kan kalle dem inntektsfattige, det vil si at de hadde en ekvivalentinntekt under lavinntektsgrensen (109 500 kroner). Noe flere mottok sosialhjelp (9 prosent). Blant samværs mødrene finner vi en betydelig gruppe som mottar sosialhjelp (15 prosent i 2004) selv om andelen inntektsfattige ikke er spesielt høy i denne gruppen.

Høy andel inntektsfattige og sosialhjelpsmottakere blant yrkespassive

Andelen inntektsfattige er høyest blant dem som har liten eller ingen tilknytning til arbeidslivet. Dette gjelder særlig for samværsfedrene. 23 prosent av samværsfedrene som ikke betraktet seg selv som yrkesaktive, var inntektsfattige i 2004, 23 prosent av dem som hadde overføringer som viktigste inntektskilde. Blant omsorgsmødrene var de tilsvarende tallene 8 og 10 prosent. Ellers er andelen inntektsfattige høyere blant dem under 30 år enn blant dem over, høyere blant dem med lav enn med høy utdanning, høyere blant dem med små barn og mange barn

og blant dem med kort tid siden bruddet med den andre forelderen enn blant dem med eldre barn, bare ett barn og lengre tid siden bruddet. I alle disse gruppene er andelen inntektsfattige høyere blant samværsfedrene enn blant omsorgsmødrene. Andelen inntektsfattige er også relativt høy blant enslige samværsfedre.

*Flere sosialhjelpsmottakere
enn inntektsfattige*

Andelen sosialhjelpsmottakere følger i grove trekk det samme mønsteret. 35 prosent av samværsfedrene som ikke betrakter seg selv som yrkesaktiv, mottok sosialhjelp i 2004, 40 prosent av dem som ikke var i arbeid siste uke og 38 prosent av dem som hadde overføringer som viktigste inntektskilde. Blant omsorgsmødrene var de tilsvarende tallene 17, 19 og 21 prosent. Andelen sosialhjelpsmottakere er høy blant de yngste, blant dem med lavest utdanning, blant dem med de yngste barna og dem med flest barn, blant dem med delt bosted for barnet, blant dem med flere enn to bidragsrelasjoner og blant de enslige. Andelen er høy i de tilfellene samværsforelderen har lang reiseavstand til barnet og i de tilfellene det er lite eller ikke noe samvær mellom far og barn.

*Små endringer fra 2002 til
2004*

Den viktigste endringen fra 2002 til 2004 var at det ble færre omsorgsforeldre, både mødre og fedre, med lav ekvivalentinntekt, mens andelen samværsforeldre med lav ekvivalentinntekt var omtrent den samme i 2004 som i 2002. Ellers var fordelingen av ekvivalentinntekt mellom samværsfedre og omsorgsmødre i 2004 nokså lik fordelingen i 2002. Det samme gjelder fordelingen av inntektsfattige og av sosialhjelpsmottakere.

9.9. Barnebidragets betydning for foreldrenes økonomiske velferd

For å få et inntrykk av hvilken rolle barnebidraget spiller for fordelingen av økonomisk velferd og fattigdom mellom hovedgrupper av foreldre, viser vi, for 2002 og 2004, fordelingen av ekvivalentinntekt og inntektsfattigdom både før og etter at betalt/mottatt bidrag er regnet med. Ettersom omsorgsforeldre oftest mottar bidrag, mens samværsforeldre flest betaler bidrag, vil bidraget bidra til høyere ekvivalentinntekter for omsorgsforeldre og lavere for samværsforeldre. Dermed endres forholdet mellom partenes ekvivalentinntekter.

Det er lite som tyder på at bidragsreformen har fått konsekvenser for fordelingen av økonomisk velferd mellom de fire foreldregruppene, det vil si mellom samværsfedre og omsorgsmødre og mellom samværsforeldre og omsorgsfedre. Forskjellen mellom 2002 og 2004 når det gjelder fordelingen av ekvivalentinntekt mellom de fire foreldregruppene er aldri større enn at den kan skyldes statistisk tilfeldighet, og i mange tilfelle er den helt fraværende. Eventuelle endringer i fordelingen av økonomisk velferd mellom foreldregruppene skyldes nok heller fedrenes økte yrkesinntekter og kapitalinntekter.

Men selv om den ikke ser ut til å ha hatt særlige konsekvenser for den generelle fordelingen, kan vi ikke se bort fra at bidragsreformen har hatt konsekvenser for fordelingen av dem med lav økonomisk velferd og økonomiske problemer. Hva med fordelingen av andelen inntektsfattige mellom gruppene? Hvordan påvirkes den av barnebidraget, og er barnebidragets påvirkning annerledes i 2002 enn i 2004? Barnebidraget bidrar til å omfordele andelen inntektsfattige fra gruppen av omsorgsmødre til gruppen av samværsfedre, men våre tall tyder ikke på at denne omfordelende effekten var større eller mindre i 2004 enn i 2002. Barnebidraget betydde svært lite for fordelingen av inntektsfattigdom mellom samværsforeldre og omsorgsfedre både i 2002 og i 2004.

Litteratur

- Atkinson, A. B., L. Rainwater & T. M. Smeeding (1995): *Income Distribution in OECD Countries*, Social Policy Studies No. 18. OECD. Paris.
- Barne- og familiedepartementet (1999): Forslag til endringer i barnebidrag-sregelverket, forskotteringsordningen m.v., Høringsnotat av 28. juni 1999.
- Barne- og familiedepartementet (2001): *Om lov om endringer i barnelova, forskotteringsloven og i enkelte andre lover (nye regler for beregning av barnebidrag m. m.)*, Ot.prp. nr. 43, 2000-2001, Akademika As, Oslo.
- Barne- og likestillingsdepartementet (2006): *Evaluering av nytt regelverk for barnebidrag*, St.meld. nr. 19, 2006-2007, Akademika As, Oslo.
- Birkeland, E. og Å. Osmunddalen (1998): Sosial trygghet, i Statistisk sentralbyrå (1998): *Sosialt utsyn 1998*, Statistiske analyser nr. 22.
- Bratberg, E. og S. Tjøtta (1999): *Levekår i barnefamilier etter skilsmisse*, Stiftelsen for samfunns- og næringslivsforskning, Rapporter 1/99
- Bratberg, E. og S. Tjøtta (2008): Income effects of divorce in families with dependent children, *Journal of Population Economics*, 21(2) 439-461.
- Del Boca, D. og C. Flinn (1994): The Determination of Welfare in Nonintact Families, in Richard Blundell, Ian Preston og Ian Walker (red.) (1994): *The Measurement of Household Welfare*, Cambridge, University Press, Ma USA.
- Epland, J. (2001): *Barn i husholdninger med lav inntekt: Omfang, utvikling og årsaker*, Statistisk sentralbyrå, Rapporter 2001/9
- Epland J. og G. Frøiland (2002): Husholdningenes inntekter. En sammenligning av nasjonalregnskapets og inntektsundersøkelsens inntektsbegreper. *Notater* 2002/76, Statistisk sentralbyrå.
- Epland, J. og M. I. Kirkeberg (2007): *Barn i lavinntektsfamilier 1996-2004*, Rapporter 2007/33, Statistisk sentralbyrå.
- Eurostat (1998): Recommendations from the Task Force on Social Exclusion and Poverty, Luxembourg.
- Fløtten, T., E. Dahl og A. Grønningsæter (2001): *Fattigdom i Norge; Hva er det, hvor lenge varer den, og hva gjør vi med den*. Fafo-arbeidsnotat, desember 2001, Oslo: Fafo.
- Henman, P. & K. Mitchell (2001): Estimating the Cost of Contact for Non-resident Parents: A Budget Standard Approach, *Journal of Social Policy* 30(3): 495-520.
- Jarvis, S. & S. P. Jenkins (1997): Marital Splits and Income Changes: Evidence for Britain. *Innocenti Occasional Papers*, Economic and Social Policy Series no. 60, Firenze Italia
- Jensen, A.-M. (2005): Barn som bor med far bor også med mor, *Samfunnsspeilet* nr. 2, Statistisk sentralbyrå
- Jensen, A.-M. og S.-E. Clausen (1997): *Samvær og fravær. Foreldres kontakt med barn de ikke bor sammen med*, Oslo: Norsk institutt for by- og regionsforskning, Notat 1997:103.

Kirkeberg, M. I. og V. Pedersen (2000): Mottakere og ytere av barnebidrag. Hvem har best økonomi? *Samfunnsspeilet*, 14 (5): 2-10.

Kitterød, R. H. (2004a): Samvær med barn etter samlivsbrudd: Hva svarer far og hva svarer mor? *Samfunnsspeilet* 18 (2): 55-64.

Kitterød, R. H. (2004b): *Foreldreskap på tvers av hushold. Ansvar og omsorg for barn blant foreldre som ikke bor sammen. Resultater fra Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002*, Rapporter 2004/15, Statistisk sentralbyrå

Kitterød, R. H. (2005): *Når mor og far bor hver for seg. Ansvar og omsorg for barna før og etter bidragsreformen*, Rapporter 2005/22, Statistisk sentralbyrå.

Kitterød, R. H. (2006a): Stor avstand - lite samvær? Samværsfedres tid med barn per måned og i ferier. *Tidsskrift for velferdsforskning*, 9 (2): 100-115.

Kitterød, R. H. (2006b): Samværs mødre - liten gruppe med mye omsorg, *Samfunnsspeilet*, 20 (1): 19-28.

Kitterød, R. H. (2007): Barna ser minst til fedre med lav inntekt, *Samfunnsspeilet*, 20 (2): 2-18.

Kitterød, R. H. (2008): *Økonomisk velferd blant foreldre som lever atskilt. Forskjeller mellom mødre og fedre i samme bidragsrelasjon i 2004*, Rapporter 2008/32, Statistisk sentralbyrå.

Kitterød, R. H. og R. Kjeldstad (2004): *Foreldres arbeidstid 1991-2001 belyst ved SSBs arbeidskraftundersøkelser, tidsbruksundersøkelser og levekårsundersøkelser*, Rapporter 2004/6, Statistisk sentralbyrå.

Kitterød, R. H. og J. Lyngstad (2006): *Mest samvær blant ressurssterke fedre? Betydningen av inntekt og utdanning for samværsfedres kontakt med barna*, Rapporter 2006/35, Statistisk sentralbyrå.

Kitterød, R. H. og J. Lyngstad (2007): *Samværsfedre - sammenheng mellom inntekt og kontakt med barna også etter bidragsreformen*, Rapporter 2007/10, Statistisk sentralbyrå.

Kjeldstad, R. og M. Rønsen (2002): *Enslige forsørgere på arbeidsmarkedet 1980-1999. En sammenligning med gifte mødre og fedre*, Statistiske analyser nr. 49, Statistisk sentralbyrå.

Lyngstad, J. (2004): Samværsforeldres kontakt med sine barn: Mer faktisk enn avtalt samvær, *Samfunnsspeilet*, 18 (2): 47-54.

Lyngstad, J. (2007a): Gikk barnebidragene ned etter bidragsreformen? *Samfunnsspeilet*, 20 (2): 19-27.

Lyngstad, J. (2007b): *Barnebidrag før og etter bidragsreformen. En analyse av undersøkelsene om samvær og bidrag 2002 og 2004*, Rapporter 2007/34, Statistisk sentralbyrå.

Lyngstad, J. og J. Epland (2003): *Barn av enslige forsørgere i lavinntektshusholdninger. En analyse basert på registerdata*, Rapporter 2003/12, Statistisk sentralbyrå.

Lyngstad, J., R. Kjeldstad og E. Nymoen (2005): *Foreldreøkonomi etter brudd. Omsorgsforeldres og samværforeldres økonomiske situasjon 2002*. Statistisk sentralbyrå, Rapporter 2005/21.

- Lyngstad, J. og E. H. Nymoen (2006): Økonomisk velferd blant foreldre som ikke bor sammen. Hvem har best råd? *Samfunnsspeilet*, 20 (3): 28-33.
- Lyngstad, J. og E. H. Nymoen (2007): *Kvaliteten på opplysningene om barnebidrag i Statistisk sentralbyrås undersøkelser om Samvær og bidrag 2002 og 2004*, Statistisk sentralbyrå, Notater 2007/48.
- Maccoby, E. E. og R. H. Mnookin (1992): *Dividing the Child. Social and Legal Dilemmas of custody*, Harvard University Press, Ma USA.
- NOU (1996: 13): *Offentlig overføringer til barnefamiliene*, Barne- og familie-departementet.
- NOU (2008: 6): *Kjønn og lønn. Fakta, analyser og virkemidler for likelønn*, Barne- og likestillingsdepartementet.
- OECD (1982): *The OECD List of Social Indicators*, OECD, Paris.
- Oxley, H., T. T. Dang, M. Förster, og M. Pellizzari (2000): Income inequalities and poverty among children and households with children in selected OECD countries, i Vleminckx, K. og T. M. Smeeding (red): *Child Well-Being, Child Poverty and Child Policy in Modern Nations. What Do We Know?* The Policy Press, Bristol.
- Skevik, A. og C. Hyggen (2002): *Samværsfedrenes situasjon. Rapport fra en spørreundersøkelse*, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring, Rapport 15/02.
- Skrede, K. (2004): Færre menn blir fedre, *Økonomiske analyser*, nr. 6, Statistisk sentralbyrå.
- Skaare, S. og G. Fodnesbergene (2005): *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2004. Dokumentasjonsrapport*, Statistisk sentralbyrå, Notater 2005/41.
- Statistisk sentralbyrå (2005a): *Inntektsstatistikk for personer og familier 2002-2003*. NOS, D 338.
- Statistisk sentralbyrå (2005b): Økonomisk utsyn, *Økonomiske analyser* nr. 1: 126-128.
- Statistisk sentralbyrå (2006): *Lønnsstatistikk 2005*. NOS, D 362.
- Statistisk sentralbyrå (2007): *Økonomi og levekår for ulike grupper, 2006*, Rapporter 2007/8, Statistisk sentralbyrå.
- Statistisk sentralbyrå (2008a): Jevnere inntektsfordeling. Inntektsstatistikk for husholdninger. Inntektsfordeling, 2006, www.ssb.no/iffor/, 07.03.2008.
- Statistisk sentralbyrå (2008b): Tema: Arbeid, Arbeidskraftundersøkelsen 2007, www.ssb.no/arbeid/, 05.05.2008.
- Sætre, A. H. (2004a): *Undersøkelsen om samvær og bidrag 2002. Dokumentasjons- og tabellrapport*, Statistisk sentralbyrå, Notater 2004/6
- Sætre, A. H. (2004b): Endringer i foreldreansvar, daglig omsorg og samvær: Far er blitt viktigere, men mor er fortsatt viktigst, *Samfunnsspeilet* nr. 2, Statistisk sentralbyrå.
- Thuen, F. (2004): *Livet som deltidsforeldre*, Bergen: Fagbokforlaget

Vedø, A. (2004): *Vekter i undersøkelsen om samvær og bidrag 2002*, Statistisk sentralbyrå, Notater 2004/25

Ytrehus, S. (2004): *Fattige barn i Norge: Hvem er de og hvor bor de?* Fafo-rapport 445, Oslo: Fafo.

Figur- og tabellregister

Figurregister

4. Noen sentrale begreper: Inntekt, barneknstnader og økonomisk velferd	
4.1. Husholdningsinntekt tilsvarende en ekvivalentinntekt på 100 000 kroner for ulike husholdninger og ekvivalensskalaer	39
4.2. Samlet barneknstnad og hver av foreldrenes andel av samlet barneknstnad etter samværsforelders samvær med barnet. Knstnad uttrykt som forbruksvekt	42

Tabellregister

3. Kjennetegn ved de ulike foreldregruppene	
3.1. Samværsfedre, omsorgsmødre, samværsødre og omsorgsfedre etter alder, utdanningsnivå og bsted. 2002 og 2004. Prosent	23
3.2. Samværsfedre, omsorgsmødre, samværsødre og omsorgsfedre etter hovedsakelig virksomhet, vanlig ukentlig arbeidstid og hovedinntektskilde. 2002 og 2004. Prosent	25
3.3. Samværsfedre, omsorgsmødre, samværsødre og omsorgsfedre etter ulike kjennetegn ved foreldrerelasjonen. 2002 og 2004. Prosent	26
3.4. Samværsfedre, omsorgsmødre, samværsødre og omsorgsfedre etter ulike kjennetegn ved relasjonen mellom barn og samværsforelder. 2002 og 2004. Prosent	29
3.5. Samværsfedre, omsorgsmødre, samværsødre og omsorgsfedre etter om de har andre forsørgelsesplikter. 2002 og 2004. Prosent	30
4. Noen sentrale begreper: Inntekt, barneknstnader og økonomisk velferd	
4.1a. Inntektsregnskap for samværsfedre og omsorgsmødre. Gjennomsnitt ¹ og andel som har beløp på den enkelte inntektspost. 2004. Kroner og prosent	35
4.1b. Inntektsregnskap for samværsødre og omsorgsfedre. Gjennomsnitt ¹ og andel som har beløp på den enkelte inntektspost. 2004. Kroner og prosent	36
4.2. Inntektsregnskap for samværsfedre og omsorgsmødre, samværsødre og omsorgsfedre. 2002 og 2004. Gjennomsnitt i kroner	37
4.2. Ekvivalensskalaer	38
5. Endringer i fordeling av inntekt og økonomisk velferd 2002-2004	
5.1. Fordeling av inntekt etter skatt blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværsødre og omsorgsfedre. 2002 og 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner	46
5.2. Fordeling av inntekt etter skatt blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværsødre og omsorgsfedre. Personer med kapitalinntekt som hovedinntektskilde ¹ og personer med negativ næringsinntekt er holdt utenfor beregningene. 2002 og 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner	47
5.3. Fordeling av barnejustert inntekt ¹ blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværsødre og omsorgsfedre. 2002 og 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner	49
5.4. Fordeling av barnejustert inntekt ¹ blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværsødre og omsorgsfedre. Personer med kapitalinntekt som hovedinntektskilde ² og personer med negativ næringsinntekt er holdt utenfor beregningene. 2002 og 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner	50
5.5. Fordeling av ekvivalentinntekt ¹ blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværsødre og omsorgsfedre. 2002 og 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner	51
5.6. Fordeling av ekvivalentinntekt ¹ blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværsødre og omsorgsfedre. Personer med kapitalinntekt som hovedinntektskilde ² og personer med negativ næringsinntekt er holdt utenfor beregningene. 2002 ³ og 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner	53
5.7. Andel inntektsfattige ¹ og andel som mottar sosialhjelp blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværsødre og omsorgsfedre. 2002 og 2004. Prosent	54
5.8. Andel inntektsfattige ¹ og andel som mottar sosialhjelp blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværsødre og omsorgsfedre. Personer med kapitalinntekt som hovedinntektskilde ² og personer med negativ næringsinntekt er holdt utenfor beregningene. 2002 ³ og 2004. Prosent	55
5.9. Fordeling av ekvivalentinntekt ¹ blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværsødre og omsorgsfedre før og etter betaling og/eller mottak av barnebidrag. 2002 ² . Prosent og gjennomsnitt i kroner	56
5.10. Fordeling av ekvivalentinntekt ¹ blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværsødre og omsorgsfedre før og etter betaling og/eller mottak av barnebidrag. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner	57

5.11.	Andel inntektsfattige ¹ før og etter betaling og/eller mottak av barnebidrag og før og etter mottak av sosialhjelp blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværs mødre og omsorgsfedre. 2002 ² . Prosent.....	60
6.	Kapittel 6 Inntekt etter skatt: Direkte kontroll over egne ressurser	
6.1.	Fordeling av inntekt etter skatt blant samværsfedre, omsorgsmødre, samværs mødre og omsorgsfedre. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner	61
6.2.	Fordeling av inntekt etter skatt blant samværsfedre etter ulike kjennetegn ved fedrene selv. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner ¹	63
6.3.	Fordeling av inntekt etter skatt blant omsorgsmødre etter ulike kjennetegn ved mødrene selv. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner	64
6.4.	Fordeling av inntekt etter skatt blant samværsfedre etter ulike kjennetegn ved foreldrerelasjonen. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner ¹	66
6.5.	Fordeling av inntekt etter skatt blant omsorgsmødre etter ulike kjennetegn ved foreldrerelasjonen. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner ¹	67
6.6.	Fordeling av inntekt etter skatt blant samværsfedre etter samlivsstatus og andre omsorgsforpliktelser. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner ¹	70
6.7.	Fordeling av inntekt etter skatt blant omsorgsmødre etter samlivsstatus og andre omsorgsforpliktelser. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner	70
7.	Barnejustert inntekt: Barnekostnadenes betydning for fordelingen	
7.1.	Fordeling av barnejustert inntekt etter skatt ¹ blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværs mødre og omsorgsfedre. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner	74
7.2.	Fordeling av barnejustert inntekt ¹ blant samværsfedre etter ulike kjennetegn ved fedrene selv. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner ²	76
7.3.	Fordeling av barnejustert inntekt ¹ blant omsorgsmødre etter ulike kjennetegn ved mødrene selv. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner ²	77
7.4.	Fordeling av barnejustert inntekt ¹ blant samværsfedre etter ulike kjennetegn ved foreldrerelasjonen. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner ²	79
7.5.	Fordeling av barnejustert inntekt ¹ blant omsorgsmødre etter ulike kjennetegn ved foreldrerelasjonen. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner ²	80
7.6.	Fordeling av barnejustert inntekt ¹ blant samværsfedre etter samlivsstatus og andre omsorgsforpliktelser. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner	86
7.7.	Fordeling av barnejustert inntekt ¹ blant omsorgsmødre etter samlivsstatus og andre omsorgsforpliktelser. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner ²	86
8.	Ekvivalentinntekt: Betydningen av nytt samliv og nye omsorgsforpliktelser	
8.1.	Fordeling av ekvivalentinntekt ¹ blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværs mødre og omsorgsfedre. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner	90
8.2.	Fordeling av partners inntekt ¹ etter skatt blant samværsfedre, omsorgsmødre, samværs mødre og omsorgsfedre som lever sammen med ny partner. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner	91
8.3.	Fordeling av ekvivalentinntekt ¹ blant samværsfedre etter ulike kjennetegn ved fedrene selv. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner ²	93
8.4.	Fordeling av ekvivalentinntekt ¹ blant omsorgsmødre etter ulike kjennetegn ved mødrene selv. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner ²	94
8.5.	Fordeling av ekvivalentinntekt ¹ blant samværsfedre etter ulike kjennetegn ved foreldrerelasjonen. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner ²	96
8.6.	Fordeling av ekvivalentinntekt ¹ blant omsorgsmødre etter ulike kjennetegn ved foreldrerelasjonen. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner ²	97
8.7.	Fordeling av ekvivalentinntekt ¹ blant samværsfedre etter samlivsstatus i dag og andre omsorgsforpliktelser. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner	103
8.8.	Fordeling av ekvivalentinntekt ¹ blant omsorgsmødre etter samlivsstatus i dag og andre omsorgsforpliktelser. 2004. Prosent og gjennomsnitt i kroner	103
8.9.	Andel inntektsfattige ¹ og andel som mottar sosialhjelp blant samværsfedre og omsorgsmødre, samværs mødre og omsorgsfedre. 2004. Prosent	106
8.10.	Andel inntektsfattige ¹ og andel som mottar sosialhjelp blant samværsfedre etter ulike kjennetegn ved fedrene selv. 2004. Prosent ²	107
8.11.	Andel inntektsfattige ¹ og andel som mottar sosialhjelp blant omsorgsmødre etter ulike kjennetegn ved mødrene selv. 2004. Prosent ²	108
8.12.	Andel inntektsfattige ¹ og andel som mottar sosialhjelp blant samværsfedre etter ulike kjennetegn ved fedrene selv. 2004. Prosent ²	110
8.13.	Andel inntektsfattige ¹ og andel som mottar sosialhjelp blant omsorgsmødre etter ulike kjennetegn ved foreldrerelasjonen. 2004. Prosent ²	111
8.14.	Andel inntektsfattige ¹ og andel som mottar sosialhjelp blant samværsfedre etter samlivsstatus og andre omsorgsforpliktelser. 2004. Prosent.....	113
8.15.	Andel inntektsfattige ¹ og andel som mottar sosialhjelp blant omsorgsmødre etter samlivsstatus og andre omsorgsforpliktelser. 2004. Prosent.....	113